

**KAYBOLAN KÜLTÜRÜMÜZ,
YOK EDİLEN DOĞAMIZ
VE
DOĞANIN ACI ÇIĞLIKLARI**

RAMAZAN ERBAY

İzmir 2010

KAYBOLAN KÜLTÜRÜMÜZ, YOK EDİLEN DOĞAMIZ
VE DOĞANIN ACI ÇIĞLIKLARI

RAMAZAN ERBAY

ISBN 978-605-125-013-7

Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri

87 Sok. No. 4 / A Bornova

☎ (0.232) 343 64 54 ✉ metabasim@gmail.com

İzmir, 2010

Ramazan Erbay Kimdir

Ramazan Erbay: Afyon-Dazkırı-Aşağı Yenice 1938 doğumlu.

Öğrenimi: İlköğretim köyünde, Denizli Lisesi Orta Okulu dıştan 1965, Maliye Bakanlığı Maliye Okulu Kurs Bölümü (Dönem birincisi) 1966-1968, Maliye Lisesi dıştan 1968, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 1978.

Görevleri: Afyon-İhsaniye 1960-1962, Dazkırı 1962-1966 Vergi Memuru; İzmir Defterdarlığı Vergi Kontrol M. (Denetmen) 1968-1971; Basmane Vergi Dairesi Kurucu Müdürü (Bugün uygulanan yönetmeliğin pilot uygulayıcısı) 1971-1979; İzmir Gelir Müdürü 1979-1981; 3 Nolu Vergiler İtiraz Komisyonu Başkanı 1981-1982; İzmir 1. Vergi Mahkemesi Kurucu Başkanı 1982-1990; İzmir, Manisa, İstanbul Bölge İdare ve Vergi Mahkemeleri Hakimliği 1991-1995; Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hukuk Ana Bilim Dalında Öğretim Görevlisi 1996-2003.

Asli görevi yanında ek görevler: İzmir Maliye Lisesi Hukuk ve Mesleki dersler öğretmenliği (1976-1982), İzmir ve Ankara'da düzenlenen ilk ve orta kademe seminerlerinde öğretim görevlisi (1970-1982). İzmir Hukuk Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Baro, Ticaret ve Sanayi Odalarında konferanslar (1968-1990).

Yapıtları: 1. Maliyecinin El Kitabı 1975 1. Baskı 6000 adet. 1976 2. Baskı 10000 adet.

2. Federal Almanya'da Gözlem ve İzlenimler (Basılmadı)

3. Öğrencilere yönelik derslerin teksirleri (Temel hukuk kavramları, muhasebe, vergi kanunları, ticaret, kıymetli evrak, yurttaşlar yasası, kamu hukuku, usul ve anayasa hukuku)

Doğanın herkese açık mektubu saydığım bu yapıtın yayınında emeği geçenlere,

Basımını teşvik eden dostlarım Sayın Nail ÖZKARDEŞ ve Sayın Hacı Zekeriya BAŞKAN'a.

Sonsuz teşekkür ederim

Eşim, çocuklarım, torunlarım ve okuyanlara armağanımdır.

R. ERBAY

İsteme Adresi

ozankar@gmail.com

hakanerbay@yahoo.com

ÖNSÖZ

Arzum, unutulmuş, terk edilen yaşam kültürümüzü ve doğa varlıklarımızın görkemini gelecek kuşaklara tanıtmak, yaşayanlara çığlığını duyurmak, ağıtına ortak olunmasını sağlamak, imdadına koşmamızı önermektir.

Binlerce yılın birikimi ortak yaşam kültürümüz küresel göç, nüfus artışı ve teknoloji hızına yenik düştü. Elli-altmış yılda çoğu değerlerimiz buharlaştı.

Doğamızı refah uğruna katlettiler. Katliam olanca hızla devam ediyor. Duyan, gören, dur diyen yok.

Geriye dönüşü olmayan yanlışlar hız kesmiyor. Örneğin: 1974 Yargıtay, 1984, 1986 Anayasa Mahkemesi kararları varken 80 yıllık birikimler, stratejik ve ekonomik değerler ile aziz vatan toprakları bizim olmaktan çıkarıldı. Devam ediyor.

Oysa; toprak larvadadan fil'e tüm canlıların bağımlı olduğu yegane yaşam kaynağıdır. Besin zincirini oluşturmaktadır. Hayat kaynağı ne yazık ki acımasızca katlediliyor.

Bu gerçeğin yalın örneklerini görüntüledim.

Yer kürede hiçbir hükümler (egemen)devlet konut kullanım hakkı dışında, önemli değerlerin mülkiyetini devretmez ve toprağın tapusunu vermez.

Doğa ve sakinlerinin hayat damarlarını kestik, kestirdik. Hastalandı, görmezden geldik. Yok, oluşlarına seyirciydik. Gelecek kuşakların emanetine ihanet ettik.

Sonu hazırlayan etken cehalet, hıyanet, ihmal, gaflet ve aç gözlülüktür. Çıkarını her türlü değer üstü gören arsız, yüzsüz ve hırsızlara dur diyemedik. Varlığı yok etmek doğa suçudur. Cezasını kendisi takdir edecektir.

Kamu erkini kullananlar önlem almak şöyle dursun yardımcılardır. Bu kitapta verilen görüntüleri izlediğimizde görülecektir.

Sorumsuz davranış ve yanlışa dur diyen, uyaran, engelleyen çıkmadı. Fikir önderleri, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, çevre bakanlığı, barolar, odalar, sendikalar ve çoğunluğu oluşturan bizler seyirciydi.

Yok, edilen doğamızın feryat ve figanını dinlemeli ve karşı duruşlar geliştirmeliyiz.

Yurdumuzun ırmakları, gölleri, ovaları ve dağlarının görkemini sakinlerinin yaşamından gözlemlerimi, Okuru eğlendireceğini umduğum, küçük küçük yaşanmış hikayeleri,

İnsan ruhunun derinlerinden kaynaklanan sözlerin özü ve şiirleri,

Vermeye çalıştım.

Görüntüleri yerel sanma, sonuna kadar izle. Birlikteliğimiz, doğamız, kültürümüz varoluşumuzdan bugüne ortaktır. Yörenizde gördüklerinize örtüşür. Verilen örnekler ilgi uyandırmak, bilgi vermek amaçlıdır. Kaybettiklerimizi saymak yılların, ciltlerin işidir.

Ben de buradaydım ve yaşadım diyebilmek için sizler de kayıplarınızı yazıya dökmeli, belgeselleştirmelisiniz.

Ramazan ERBAY
İzmir, 12 Ocak 2010

ÖNSÖZ

Kağından uzay araçlarına, telgraf tellerinden sınırsız iletişim olanaklarına, kapalı ve geleneksel toplum ve iktisadi yapılardan dünya çapında kültürel ve ekonomik ilişkileri yaşayan bir kuşağın üyeleri olarak belki de insanlık tarihindeki en büyük değişimleri yaşadık, yaşıyoruz.

Son asırda insanlık büyük savaşlar, yıkım ve acılar yanı sıra inanılması zor teknolojik gelişmeler, siyasi, ekonomik ve kültürel değişikliklere imza attı. Bu değişimlerle birlikte ulus ve toplum olarak benliğimizi oluşturan değerler, doğamız, kültürümüz ve yaşama tutunma mücadelemiz içinde köylerden kentlere savrulmamız. Ve akıp geçen yıllar...

Sonuçta bizi biz yapan değerlerimizin büyük bir bölümü olan yerel kültürümüzü bu savrulma içinde anılarda yaşatma, kuşaklara aktarma sorumluluğu ve bilinciyle uğraş vermek eli kalem tutan, söyleyecek sözü olanların görevidir.

Günümüzün rekabetçi ve sömürgeci kültürel ortamı içinde bu topraklarda dolu dolu yaşadım veya şamaya devam edeceğim diyebilmek gibi en temel ve köklü insani duruşunu çok genç yaşlarda geliştiren, ülkesini, yöresini, doğayı ve insanı bu kitaba yansıtan ve insanlığa kültürel miraslarımızı aktarmak için tarihe bir not düşen yazara sonsuz bir hayranlık duyuyorum.

Bu topraklarda yaşayan herkes bu kitapta kendisinden, ailesinden ve yakın çevresinden bir şeyler bulacak, dedelerinin heybetini, ninelerinin nurlu yüzlerini, samanın tozunu, turnaların selamını, dağ çiçeklerinin kokusunu ta yüreğinde hissedecek.

Evensel olabilmenin bir koşulu yerel kültürümüze sahip çıkmamız olduğuna göre bize kendimizi anlatan, hatırlatan,

sevgi, inanç ve aşk derecesinde tutku ile bu aziz çabası için
Ramazan Erbay'ın ellerinden öpüyor, şükranlarımı sunuyorum.
25.10.2009

Doç. Dr. Rıza Hakan ERBAY
Pamukkale Üniversitesi,
Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi

ÖNSÖZ

Doğanın dağ zirvelerinden görünen muhteşem tablosunu, birlikteliğimizin vazgeçilmezi varlıklarını görerek, yaşayarak tanıttı.

Varoluş nedenini, varlıklara kusuru azaltma gayretiyle hizmet olarak belirtti.

Görüntülerin geçmişini, görkemini, yok edilmesini her fırsatta anlattı.

Kalıcı olmasını arzularak görüntülerin ve yaşamda karşılaştıklarının bir azını yazıya aktarmış,

Birlikteliğimizin devamında sevecen, hoşgörülü, gezen, okuyan, özverili çalışmalarıyla okul işlevindeydi.

Sözleriyle değil görseliyle eğitmişti

Okuyunca onurlandım. Doğa ve Adıma şükranlarımı sunarım. Oğlu. 20.12.2009.

Mehmet Erkan ERBAY

Op. Dr. Üroloji Uzmanı

_____ x _____

ÖNSÖZ

Çok kısıtlı zamanlarda, yaz veya yarıyıl tatillerimizin bir kısmında, misafir olarak, çocukluğumuzda yaşadığımız, köy kültürünün ve ninelerimizden masal gibi dinlediğimiz hikayelerin, anıların, kısacası bir dönemin tarihinin ve doğal varlıklarının anlatıldığı bu eserin oluşturulması bizler için mutluluk ve gurur vericidir.

Dileğim, bundan sonra tarihi, doğal ve kültürel zenginliklerimizin korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesidir.

Babam, doğayı, varlıklarının sesini, kaybolan kültürlerimizi, 71 Yaşında bilgisayarda yazmış. Emeğine saygı duyuyor, sonsuz teşekkür ediyorum. Kızı

Huriye KARSAVURAN
Ziraat Yüksek Mühendisi

ÖNSÖZ

Doğa; insanlar için yuvarlağın görünen örtüsü ve yaşamın en güzel süsü. Katlanınca dağ, uzanınca yayla, bazısında ova, bazısında bağ, yarıklarında çay, dere, ırmak ve bir renk harmonisiyle ormanlarla kaplı bir otağ...

İnsanın varoluşundan bu güne sunulan en büyük ve güzellikleri karşısında tapınılan büyümlü bir varlığın adıdır doğa.

Ama insanoğlu hoyrat bir içsel dürtünün esiri olduğu anda acımasız yaklaşımlarla bu ilahi armağana kasteder durur. Ondan beslenir, ondan üretir, onunla korunur ama ruhsal erozyona mağlup olunca ona acımasızca kıyar...

Üzerinde kendine özgü nice kültür de ürete gelir. Ama en büyük zaafı maymun iştahlılığı, değer unutkanlığı, birçok değer, kültür ve varlığı yok ediverir.

İşte bu derin gözlem araştırma ve hatta koca bir ömrün verilmesiyle satırlara sığdırılan kayıplarımızla, doğaya karşı insani ayıplarımızı ÇIĞLIK ÇIĞLIĞA sunan eserin okunması ve okutulması, gelecek nesillere de bir ata yadigarı olacaktır.

Kendini bu esere vakfeden değerli araştırmacı ve sunucu Sayın Ramazan ERBAY'ı kutluyor, bu güzel havayı teneffüs ettirdiği için saygı ve sevgiler sunuyorum.

09. 09. 2009

Ali Hadi ORHON

E. Maliye Baş Hesap Uzmanı

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	V
İçindekiler	XII
Yöremiz	1
Ülkemizin cennet köşesinden bir görüntü	3
Doğal yaşamın eşsiz varlığı göller.....	7
Acıgöl	9
Ülkemiz kuşların göç yolu üzerindedir. Bazılarının görüntüsü	
Bayındır gölü.....	30
Beylerli gölü.....	32
Eber gölü	33
Karamuk gölü.....	38
Akşehir gölü	42
Göllerimizdeki vahşet	45
Maymun dağı.....	53
Dağ keçilerinin yaşamı.....	56
Kınalı kekliklerin çiftleştirilmesi.....	58
Hidrellez	69
Kara dede'yi tanıyalım.....	72
Ağaç denizi Anadolu.....	93
Doğa bizim biz doğanın parçasıyız: o bizim anamız biz onun sevgilisiyiz.....	94
Bayramlar.....	96
Gazilerimiz	107
Nasihat	113
Kağnı-araba ve demirci.....	117
Arpa, buğday.....	119
Yabancılar toprak satışının tarihi geçmişi	127
Dünyada toprağına yabancılar satan tek ülkeyiz.....	129
Kızılderili Reisin ABD Başkanına dolayısıyla insanlığa mektubu	129
Haşhaş.....	134

Üzüm ve meyveler.....	140
Göçer Yörükleri.....	151
Evleri süsleme sanatı halı ve kilim.....	159
Yuva kurma gelenekleri.....	170
Gezgin Zanaatkârlar ve esnaflar.....	190
Köyde ilkbahar.....	205
Analarımızın günlüğü.....	210
Komşu köyün eşekleri.....	215
Un değirmenleri.....	218
Dinarda ilklerle karşılaşma.....	221
Çerkez köyünde döven sürme.....	223
Dazkırı (Apa) istasyonunun Rumları.....	226
Kurtuluş savaşının süvari kolordusu köyümüzde.....	228
Dinar Bozhöyük köyünde sohbet.....	231
Gül yağı.....	234
Hastayı iyileştiren ocaklar.....	241
Oda gelenekleri.....	253
Köyümden ayrılış.....	260
Batan taşıtlar.....	268
İkinci dünya savaşı yıllarında köyüm.....	270
Köyümün ilkokulu.....	273
Sömürünün sırrı.....	275
Devletini seven Hatice ninenin öyküsü.....	284
Emaneti koruma.....	292
Masallar.....	294
Hanay evler.....	297
Tahtacılar.....	299
Türklerin ana yurdu Orta Asya.....	301
Demokrasimizin 64 yıllık uygulaması.....	302
Yaşam Kültürümüzdeki olumsuzluklar ve çareler.....	310
Yok edilen varlıklardan birkaç örnek.....	314
Hayattan ne öğrendim (Mevlana).....	315
Anadolumuz.....	317

YÖREMİZ

Afyon ilinin coğrafyası armuda benzer. Dazkırı batı kulpundadır. Acıgöl'ün 2/3'ü Afyon, 1/3'ü Denizli sınırları içinde kalır. Afyon yönünden gelen kara ve tren yolunun 140. km. si Dazkırı, buradan 15 km sonrası da Denizli il sınırındır. Acı göl ile maymun dağının arası 300 ila 500 m ende 15 km uzunlukta dar geçitten Ege'ye geçilir. 1964 yılında Uşak İzmir karayolu bağlantısına dek tek geçittir. Tarih boyu göçerlerin, kervanların ulaşımını sağlamış, savaşırlara sahne olmuştur.

Maymun Dağı'nın kuzeybatıya kıvrıldığı yamaçta yontulmuşçasına insana benzeyen çapı 25 m yüksekliği 10 m olan iki kum kayası vardır ve buraya "Köy Gözüktü Burnu" derler. Bu kayanın altı yarım huniye benzer. 300 m uzunluk ve 200 m genişlikte dağın yamacında erken dönem antik mezar kalıntıları vardır. Mezarlar 40x50 ebadında 10 cm kalınlıkta resimli tuğlalardan oluşur. Büyük oranda define yağmacılarının talanına uğramıştır.

Melik Şah'ın ordu kumandanı ayrıntısını ileride göreceğimiz 22. gün süren dar geçitte ki savaşta 15. km'deki dönemecin yamacında gördüğü insana benzeyen kayanın yanına 300 metre tırmanır, uzayıp giden ufukla birleşen batıya bakarak "Denizin kokusunu aldım. Ege bizindir, hücum yiğitlerim" demiştir. Görüntüsünü verdiği kayaya "Müjdecî Kaya" veya "Ege Gözüktü Burnu" da diyebilirsiniz.

Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan yaşlandığında, eski geleneğe uyarak 11 oğlu arasında imparator topraklarını paylaştırdı. Gıyasettin Keyhüsrev Uluborlu ile Kütahya arasındaki Dazkırı'nın da içerisinde bulunduğu bölgenin sahibiydi (1186). Germiyan Oğulları Beyliği adını almıştı.

Başkent Kütahya, Uşak, Gediz, Selendi, Kula, Tavşanlı, Banaz, Işıklı, Baklan, Denizli, Honaz, Dazkırı, Başmakçı, Dinar,

Homa, ivril mülki sınırlarıdır. 1378 yılında Osmanlı padişahı damadına devir etmiştir.

Çiftlik, Kızılören, Sarıkavak köylerinde kayalara oyulmuş mezarlar, yerleşimlerden heykeller ve nice antik buluntular kaçak kazı alanlarından yağmacılarca yurt dışına kaçırılmaktadır. Akarca köyü tarafından gelen taşkınların yatağında dünyanın ilk bronz ve altın paraları Lidya, Frigya, Roma buluntularına sıkça rastlanır.

Köyğözüktü burnundan 5 km ileride 1229 yılında Büyük Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat'ın açılışını yaptığı Kudret Han'ı ve 60 km ilerisinde Ak Han ticari kervanların barınma, korunma dinlenmelerini sağlamıştır.

Malazgirt Zaferi'nin 20. yılı 1091 Melikşah'ın ordusu ve Kurtuluş Savaşının Süvari Kolordusu Fahrettin Altay komutasında saldırı öncesi hazırlıklarını bu yörede yapmışlardır.

İlerleyen bölümlerde ayrıntılara dönülecektir.

Doğamızın ve yaşam kültürümüzün fotoğraflarını inceleyeceğiz. Dünü bu günü göreceğiz. Görkemli yaşamına ve yok oluşuna, yok edilişine tanık olacak, üzüleceğiz, teselli olacak, ders alacak, önlemler ve çareler düşünecek, önereceğiz.

ÜLKEMİZİN CENNET KÖŞESİNDEN BİR GÖRÜNTÜ

Bundan elli yıl önce Burdur-Yeşilova, Müslimler Köyü'ne düğüne davetliyim. Yolculuğun son aracı Burdur'dan kalkacak kamyondan bozma, burunlu, üstü bagajlı 25 koltuklu otobüsümüz saat 13:00'da hareket etti. Şoför yolumuzun 80 km olduğunu bildirdi.

Stabilize, tek gidiş dönüşlü yoldan toz bulutlarını arkaya birazda otobüsün içerisine savurarak gidiyoruz. Sıkça yolcu indirme bindirmeler oluyor.

Güzergah 1200 rakımlı ova, sıkça köyler görüyoruz. Kendilerince yapılmış su bentleri, bağlık bahçelikler çukurluklarda, haritada görülmeyen göller ve bataklıklar.

Sağ yanımız Burdur Gölü'nün seyirliği dünyada tek görüldüğü ve ürediği dik kuyruk ördekler öbek öbek, biraz ilderde sazlıklar içersinde Varışlı Gölü, göl kuşları balık avlayan balıkçı kayıkları.

Tarlalar güz bereketiyle yemyeşil boş yer görünmüyor. Sıkça solladığımız öküz, manda ve atların çektiği kağrı ve arabalarda derlenmiş susam, mısır, kuru fasulye, mercimek, fiğ, burçak, nohut, kavun ve karpuzlar.

Karınca kolonileri gibi kış azığını toplayan tarlalarda insanlar, her iki cinsin giysileri siyah pamuk dokumadan dikilmiş uçurlu potur.

Köy meydanında arabadan inenler. Tozun kirpiklere kadar makyajladığı şekildeydi. Sudan çıkan canlılar gibi tozlarını giysilerinden yok etmek için silkiniyorlardı.

Köy, Acıgöl'ün güneyindeki Söğüt Dağı'nın eteğinde 200 haneli.

Konuk olduğum evin koca kapısından girdiğimde özel düzenekli 700-800 kg yük alan şekildeki iki kağrının okları

yukarıda, yükleri karpuz kavunları dökmüşler, iki genç balta ve balyozla kırıyorlardı. Sığırtmaçtan henüz dönmüş kısrak, manda, merkep, inek ve yavrularıyla iki çift öküz kırılanların başında ortaklaşa ziyafetteler.

Evin balkonundan görülen yirmi kadar komşunun avlusunda da görüntü aynı. Merakımı anlayan evlenenin dedesi Hacı Hasan:

- Buralara kışın çok kar yağar, yağmurda eksik olmaz. Atalarımızdan gördüğümüzü devam ettirir, nadasa bıraktığımız tarlalara yolda gördüğün tohumları ekeriz. İki sene önce yolumuz yapıldı kumlandı. Köyden birkaç kişi şehre (Burdur) kavun karpuzu kilosu yirmi beş kuruşa taşıttı. Orada kilosu 15-20 kuruşa zor sattılar. Onun için hayvanlara yedirir, kalın kabuklu cinslerden kışlıkları ayırır, kalanı tarlada bırakırız. Orada gübreye dönüşür.

Sabah kahvaltısından sonra düğün tebriğine gelen köyün öğretmeni, orman koruma memuru, eşraftan birkaç kişi otururken hacı dede beni kastederek misarifimizi pınar ağzına götürün gezdirin dedi.

Dağın eteğinde 3 taşın aynı anda döndüğü un öğütenlerle selamlaştık. Bayır yukarı çıkmaya başlamadan beraberimdekiler bostan tarlasından kavun ve karpuzlar kopardılar. Yarım saat yokuş tırmandık. Bayır sırtından görünen manzara harikaydı.

Karşımızda dağların ortasında oluşan krater göl benzeri yuvarlak ova, bir buçuk kilometre çaplıydı. Ortasında yaşlı kara, kokar ardıç ve palamuttan oluşan ağaç topluluğu, gölgesinde büyük ve küçük baş hayvanlar görünüyordu. Yaklaştığımızda keyifli geniş getirenlerin arasından geçerek orta alanda değirmenleri döndüren suyun kaynağı, otuz metre çapta bir metre derinlikte havuzlu. Yolağının önüne ağaçlar

çakarak çit yapmışlar. İçerisi kavun karpuz dolu. Beraberimdekiler getirdiklerini suya bıraktı. Başkalarının önceden getirdiklerinden alarak kestiler. Tadı, soğukluğu yorgunluğumuzu yok etti.

Ağaçlarda binlerce kuş cıvı cıvı neşeli şarkılarındalar. Akarım yolağında su içmeye gelen öveyik, bağirtlak, çil ve kınalı keklik sürüleri kuşluk vakti susuzluklarını gidermeye geliyorlardı.

Dağların dört bir yanından kekliklerin karşılıklı ötüşlerini, orman bekçisi:

-Dinleyin baba keklik konuşuyor. Bu dağların yiğidi benim diyerek kendi cinslerine ferman okuyor. Cevap veren diğer baba keklik hadi sende, gelirsem dünyanı dar ederim diyor.

Gerçekten gak gak gaburaklar farklı farklı ses tonlarında ortalığı çınlatıyordu. Rekabet ötüşleri olmasa dahi birlikte mutluluk şarkıları söylüyorlardı.

Görünen ağaçlık alanlarda balta girmemiş alçalarda sarı çam, kuzey yönlere karaçam, bin metreden sonrasında palamut, sedir, kara, kokar, topan ardıçlar.

-İyi koruyorsunuz?

-Köylü yakacak izni aldığıında kuru dalları toplarlar. Yaşına dokunmaz. Yaş kesen baş keser hayır getirmez öğüdü atadan oğula etkin nasihattir.

Oyalandığımız sürece pınarın başına gelenler kucaklarında veya torbalarında kavun karpuzu soğumuşlarla değiştiriyorlardı.

Dönüş kestirmeden bahçeler arasındandı. Afyon (Haşhaş) yeşillik-leriyle ilgilendiğimi gördüler. Roka yaprakları gibi enli 20-25 cm boyda büyümüşlerdi. Bizim yörede bahar ayında görünen büyüklüğe burada ekim ayında ulaşmıştı.

-Ağustos ayında gübreleyip sular, sarı haşhaş tohumunu atarız. Güz, kış ve baharda çiçeğe kalkıncaya dek seyrelterek sofrada yeşillik, yufka bükmesinde malzeme olarak bolca tüketiriz.

Bahçelerde kınalı ve çil keklik sürüleri, tavuklar gibi dolaşıyor, üzerlerine yürümez iseniz kaçmıyor, uçmuyorlardı.

Düğün: yöremizle örtüşüyordu ilerde görüntüledim.

Elli yıldan sonra 2009 Eylül ayında gittiğim yolu geçtim. Asfalttı. O, 200 haneli güzel köy ve diğerleri göç veren köyler durumunda, birbirleriyle yarışmışlar. Burdur şeker fabrikasına sattıkları pancara kısıtlama gelmiş. Afyon ekimi yok edilmiş, bataklıklar kurutulmuş, göletler yağış azlığından görülmez olmuşlar.

Tarlaların yeşil dokusu yok. Yabani ot ağırlıklı görüntü.

Düğününe gittiğim Mehmet 1965 yılında Almanya'ya işçi olarak gitmiş, dönmemiş, akranı 60 haneyi de peşinden sürüklemiş. Köyün güzelliğinden ve canlı yaşamından söz etmeye gerek yok.

Yeşilin hası canlı hayat sararmış solmuş yok olmuş.

DOĞAL YAŞAMIN EŞSİZ VARLIĞI GÖLLER

Haritadan ya da yakından görürsünüz. Yaşamına tanık olmadan görkemini, özellik ve güzelliğini anlayamazsınız. Tıpkı güzel kokulu çiçeği karşıdan seyir gibidir. Alıp kokladığımızda ruhunuzla derinliğine ulaşabilirsiniz. Tanımlanan çiçek son-suza dek doğadan yok olmuősa anlatılanla yetinirsiniz. İlerleyen satırlarda güzelliğini, 50 - 60 yılda onlarca gölümüzün yok oluşunu göreceksiniz.

Yaşamın suda başladığı ve canlıların 5/6'sının burada yaşadığı bilimsel veridir.

Göllerimiz yok olurken oralarda varoluşundan bu güne yaőayanların da nesilleri sonlanmıştır. Çeşitliliği ve sayısını tahmin imkânsızdır.

ACIGÖL'ÜN DERVİŞLERİ

Kuőluktan ikindilere
Sıcak bunalıma dönüşür
Kıyıda çatlaklar büyür
Tuzlar aklaőır
Esinti bekler soluksuz Acıgöl!
Ve saplanır yere birden
Nerden geldiği belirsiz
Kopuk bir yel
Dönerek, ıslık çalarak!
Yanmıőçasına burkula burkula
Başlar koşmaya Maymun Dağı'na,
İçi dolu çalı, diken, toz, toprak!

Unutmak için kendi yalnızlığını
Uzaydan inmişçesine
Gösteriye kalkar yüzlercesi
Hortum, hortum
Dazkırı'da çardak'ta.
Fırfır eden
Etek açarak, boyun bükerek dönen
Yoksul Acıgöl'ün
Çileli dervişleri...

Yeni Ekonomi Gazetesi sahibi Nedim Çapman. Ocak, 1984

Acı göl yatağı ve sazlıklarıyla 200 km²'ye yaklaşır. Mevsimlerin göçmen kuşları 5 ila 20 gün konukturlar. Barınır, beslenir, dinlenir ve korunurlar. Bazıları yerleşiktir.

Fay gölüdür. Zamanla sığlaşmıştır. Kapalı havzadır. Doğu batı doğrultusunda Söğüt Dağı'nın kuzeyinde 4 m derinlik, 5 km en 10 km uzunlukta çukur yeri vardır. Yağışlı yıllarda yazın kuruyan yatağında bir metre derinliğe ulaşabilir. Temmuz ortalarında orta alan dışı kurur. 10, 15 cm kristal tuz tortusuyla beyazlara bürünür.

Suyun terkinde 29 çeşit element vardır. Ağırlık, sodyum sülfat, sodyum klorürdür.

Denizli, Afyon kara ve demiryolunu kullananlar 15 km tuz kristallerini seyredir.

Suyunda canlı barınmaz. Kaynak deltalarında yaşayan balık ve diğerleri göle geldiğinde yaşamları sonlanır.

ACIGÖL

1945 Mayıs'ında köyümüzün öğretmeni iki km batıdaki göl kenarı saz yerine kır gezisine götürdü. Beş sınıf 90 mevcuttuk. Sazlık ve kovalıklar arasından bir km yürüdük. Üç kaynaklı sazlık pınarın kenarına dikilmiş 300 yaşında ak kavak altında oturduk. Kavakta 12 adet leylek yuvası, her yuvada onlarca diğer kuşların yuvaları vardı. Genelde 2 yavruluydular Bazı yuvalarda anaç kuluçkadaydı henüz çıkmışlardı yumurtadan. Üç yuva üçer yavruluydu.

Öğretmenimiz, göl kuşlarının yuva ve yavrularına zarar vermeme koşuluyla gruplara bölerek 2x2 km sazlık deltaya götürdü. Kamış, hasır otuyla kaplı alanda yüzlerce yuva kuluçkaya yatmış, onlarca çeşit göl kuşları yaklaştığımızda çığlıklarla uçuyor, üstümüzde turluyorlar, biraz uzaklaşınca yuvalarına dönüyorlardı. Beş çeşit kaz, 20 çeşit ördek, diğer bataklık kuşları sayısızdı. Gördük, seyrettik. Bazı yavrular civcivdi annelerinin peşinde suda yüzüyorlardı. "Tavuğun civcivi boğulur. Öredeğinki yüzer gördünüz mü" dedi öğretmenimiz.

İlkokul bitinceye dek okul kapanmadan kır gezisi güzergâhımızdı.

Sonraki yıllarda gölün dört bir yanını gezdim.

Kuzeybatı da 15 km Maymun Dağı paralelinde onlarca pınar her biri bir iki değirmen döndürür debide bir km eninde sazlık delta oluşturmuştu. Güneyinde batı Torosların kolu 2100 m Söğüt Dağları Burdur Gölüyle kavuşmasını engeller. Göle oldukça dik dağın kar eriyikleri onlarca pından gölü besliyor. Her iki dağ da iki üç bin yaşında yirmi çeşit ardıç, palamut, sarı ve kara çam, ladin, sedir ağacından toprak güneş görmüyordu. Sürüler halinde yaban dağ keçileri kuruyan göl yatağından iki dağ arasında yavrularını gezinti ve beslenmeye götürürlerdi. Satırların devamında dağların güzelliklerine dönülecektir.

Göç zamanları

Ben ömrüm boyunca
Göçmen kuşların
Kuzeyden Güneye
Güneyden Kuzeye
Uçuş yollarını gözledim
Bilemezsiniz nasıl
Beklentiler içinde
-Özlemlerle-
Çarpar yüreğim.
Duygulandırmamak için
Sanki beni
Haber vermezler önceden.
Birde bakarım
Sessizce gelip
Konuklamışlar geceden..
Yorgun, aç, susuz olsalar bile
Hiç yabancılık çekmeden..
Birileri yazlıkçı
Ötekiler kışkıkçı, dönem dönem.
Onların artık
Bu kırlar, göller, ırmaklar
Bütün olanaklarıyla çayır, çimen
Yuva kurup yavru çıkaracaklar.
Dönüş yoluna çıkmadan önce
Dönüş yoluna çıkmadan önce.

GÖÇ YOLU

Ülkemiz, kuşların kıtalar arasındaki göç yolu üzerindedir. Gölleri, ovaları, bataklıkları, dağları dinlenme, beslenme amaçlı

süslerler. Bazılarının üreme yeridir. Yılda iki kez gelir, on – on beş gün kalır, beslenir yollarına devam ederler.

Geceleri sessizce gelir, giderler. Kış aylarında gelenlerde vardır. Örneğin Ardıç Kuşu, Çulluk, Sığırcık, Tahtalı Güvercin gibiler.

Göç günleri takviminde ve göç yollarında sapma olmaz. Göllerde korunan, barınanlar sayıca en kalabalık olanlarıdır. Geldiklerinde gök yüzünü, ovaları, çayır ve ırmaklar ile gölleri görüntü ve sesleriyle şenlendirirler.

Yerli göl kuşları, misafirleriyle rekabetleşmez, tersi üç gün süresince beslenebilecekleri yerlere birlikte giderler. Tek eşli olup, eşini kaybeden ömür boyu matemde kalır.

Konup göçenler, oraları barınak olarak kullananlar, borazana benzeyen sesleriyle coşku ve sevinçlerini durmaksızın belli ederler. Cıvıl cıvıl yaşamdır. Görmek, seyretmek doyum-suzdur.

Her bir tür mutluluk şarkılarının ayrı korosudur. Türlerin ses tonları, değişik sesleriyle kendi orkestralarını oluştururlar. İşitilen, doğanın senfonisidir.

Bu güzelliğe saygı duymak ve sevmek gerektir.

Yaşam alanlarının talanına engel olmak, insan olmanın ulvi (yüce) görevidir.

Hepimiz canlı varlıklar olarak yerkürenin geçici konuklarıyız. Doğar, yaşar, doyar, çoğalır, ait olduğumuz yere döner yerkürenin tozuna toprağına karışırsınız.

Birlikte güzellikleri korumalıyız. Bugün olduğu gibi bilinçsiz, hırslı, bencil, hoyrat, davranışlarımıza devam edersek nesillerini sonsuza dek yok ettiğimizde. Sadece o güzelleri değil, kendi nesillerimizin de geleceğini yok edeceğimiz gerçeğini göz ardı etmeyelim.

Bazı türlerden örnekleri gözlemleyecek, ne denli benzersiz yaşamlarına tanık olacağız.

Leylekler

Ülkemizde ve Güney Avrupa'da yaşayan türün adı Ak Leylektir. Yirmi türü vardır.

Şubat ayının sonunda şafak sökerken lak, lak gaga vuruşlarıyla geldiğini ve mutluluğunu duyurmaya başlar. Baktığınızda bir çift önceki yıllardan kalma yuvasındadırlar. Üç gün süresince, ağaç dallarının kırıntılarını toplayarak yuvalarını onarırlar. Bu dalları bulamazlar ise baba leylek ağaçların kurumuş uç dallarına basarak kırar alttaki dişi bir araya getirir birlikte yuvaya taşıyarak onarırlar. Bir buçuk metre çap elli cm yükseklikte tütmeyen bacada, serenili kuyunun çatalında, ulu ağaçların dallarındadır.

Üç ila altı arasında yumurtaya, nöbetleşe beş hafta kuluçkaya yatarlar. En fazla 4 yavru beslerler.

Yavrular uçtuklarında gelecek yılın hazırlığı başlar. Günlerce ana, baba ve yavrular yuva yeri belirler, geceleri orada tünelerler. Karşı cins başka yuvadan seçilir. Kardeş eşleşmesi olmaz. Belirledikleri yere aile birliğinde yardımlaşarak gelin veya damat dahil yeni yuvaya ağaç dalları taşırlar. Anaç leylek bu dallardan yuvayı örerek kurar.

Göç geldiğinde son yavru doğduğu yuvaya gelmişse konmasına izin verilmez. Çiftlerden birinin ölümü halinde son yavru yuvanın sahibidir. Dul ana veya baba yuvaya gelmez.

Bataklıklarda ve ekin tarlalarında her yerde küçük hayvanları avlayarak beslenirler. Kemirgenler, salyangozlar, tarla fareleri, köstebek ve yılan çokça avladıklarıdır.

Göç yollarında deniz üzerinden geçmez karayı dolaşırlar. İstanbul Boğazından üç yüz bin leyleğin geçtiği belirlidir. (Ana Britanica)

Göç başladığında dağ zirveleri, anıtsal yapılar gibi belirli yerlerde havada süzülerek turlayarak toplanırlar.

Gizemli, narin, güzel bir kuştur. Güneye uçtuğu için çok yerde bir adı da "Hacı leylektir." Bir metre boy, kırmızı uzun bacaklar ve sivri düz on beş santimetre kadar gagası vardır. Bağı sırtının ve kanatlarının yarısı beyaz kalanı siyah tüylerle kaplıdır. Yaşam alanlarının talanı, sayılarını her geçen gün azaltmaktadır. Korunmaz kollanmazsa nesli tehlikededir.

Öveyikler

Güney Afrika'dan mart ayının ilk haftasında ormanlık alanlara gelirler. Derme çatma yaptığı yuvada bir veya iki yumurtayı nöbetleşe kuluçkada ve beslenmesinde görevdedirler. Gurruk, gurruk sesiyle öterler.

Yerleşik boz kumrunun biraz daha küçüğü ve yabanisidir. Kırmızı kahverengi tüy karışımıyla çilli, güzel bir kuştur. Ne acıdır ki kırsalda su içmeye geldikleri yerlerde pusu kuran avcılarca katledilmektedir.

Üreyip barındıkları alanlar yapılaştığından İstanbul'da şehir içinde yaşamlarını, kedilere yem olmamaya çalışarak sürdürürler.

Eylül sonlarına doğru yapıların saçaklarına çamurdan yuva yapan kırlangıçların göçtüğü günlerde, onlarda yurdu-muzu terk ederler.

Çulluklar

Farklı boyutlarda çok türü vardır. Kış günlerinin göçmenidir. Kuzeydeki soğuklar dona çevirdiğinde ülkemize iki türü girer.

Yaygın olanı gündüzleri orman içindeki makilerin altında gizlenir, güneş batımında ovaya yaylıma iner. Orman çulluğu derler.

6-8 cm hafif kıvrım gagasıyla yer altı solucanlarıyla beslenir. Özellikle taç yapraklı ağaç diplerinde gazel çürüklerinin arasında solucan bolca bulduklarından sıkça oralarda rastlanır.

Güvercin iriliğinde 12-15 cm uzunlukta biraz ayaklar yönüne eğimli gagasıyla bilinen çulluklar bataklık ve sazlıklarda barınır beslenirler. Orman çulluğundan iridirler.

Sığırcık

Siyah veya çok az beyaz çilli tüylüdür. Kıta Avrupa'sı ve Rusya steplerinden kasım ayı başlarında güneye Çanakkale Boğazı'nı geçtikten sonra Ege Denizi'nin koylarını görerek büyük göç gelmeye başlar.

20-25 yıl önce İzmir Bergama, Dikili, Aliğa ilçeleri güzergahında 100-150 metre ende şafakla başlayıp gün batımına kadar siyah bulut görünümünde arkası kesilmeden göçerlerdi. Geceleri ağaçlarda dinlenirler. Örneğin İzmir fuarındaki ağaçlar sığırcık sürüleriyle, cıvıltılarıyla süslenirdi. Bıaktıkları gübre ağaçların besiniydi. Göç bulutu bir ay sürerdi. Milyarlarcası, gider, baharda dönerlerdi. Bazıları da üreme amaçlı ülkemizde kalırlardı.

Ne oldu bilinmez, eski sürülerin yüzde biri görünmez oldu.

Turnalar:

Leylek büyüklüğünde kurşuni renkte 200-300'lük gruplar halinde gök yüzünde işittiğiniz durrrr sesleriyle haberleşen kuşlar turnalardır. O gün 15 Eylül olduğunu bilirsiniz. Yerel

tanımı tohum turnalarıdır. Tarlalara ekilen arpa buğday tohumlarını, çimlendiklerinde de çimlerini yedikleri için bu adla bilinir.

Kafileler liderlerinin öncülüğünde gün boyu beslenme turlarındadırlar. Gün batımından itibaren iki saat süreyle geceyi gölde geçirmek üzere gelirler. 30 km uzunlukta ki göl seması şafakla birlikte yüzlerce alaydan oluşan turna bulutlarıyla kaplanır.

Yaylım genelde kuzeyden esen poyraz tarafındadır. Tepe üstlerinden geçerken alçaktan uçarlar. Yerleşik yerel inançta turna avlanmazdı. Son yıllar inanç freni boşaldı. Tepe üstlerinde katliamlar yapıyordu. İki aylık misafirlikleri vardı. 15 kasımda güneşe göçerler.

KAZLAR

Kuğu ile ördek arasında aynı familyadandır. Yere basitçe yaptıkları yuvalarına 3 ila 12 arasında yumurta üzerinde 24-33 gün kuluçkaya yatar. Dişi kuluçkada iken erkeği yuvanın çevresinde nöbetçidir. Ağız yapıları otları yemelerine elverişlidir. Yabani ortamda 10-15 yıl, ehlileri 30 yıldan fazla yaşar. Yumurtadan çıkan yavrular hav tüylüdür. Kendileri beslenir. Boz kaz en irileridir. Erkek dişi birbirine benzer. Erkekler daha iridir. Alakaz, kanatlarının araları beyaz tüylüdür. Bacakları turuncu, gagası alaca olan ekin kazları, başlarındaki beyaz çizgiden tanınan sakar kaz, kurşuni çilli tüylü olana Kanada kazı denmektedir.

Bu gün göçenlerin yerini beş çeşitten biri olan alakaz sürüleri Acıgöl'ün ve sazlıkların, tarlaların yeni konuklarıdır. Kara, Kanada, Sibiryaz kazları, peşi sıra gök yüzünde liderlerinin öncülüğünde "V" harfinin devasa boyutunda 150-200'lü alaylar ses ve görüntüleriyle dalga dalga ardı sıra gelirlerdi. Kazlar güz

yağmurlarının yeşillendirdiği çayırlarda ve ekin tarlalarındaki çimlerle beslenirler. Mevsim habercileridir.

Güneş battıktan yarım saat sonra gece yarlarına dek ,geceyi geçirmek üzere göle gelirler.

Avcılar yaylım yerlerine güme (gizlenmek için kazılan çukur) kazmış, etrafını otlarla kamufle etmiş beklerler. Kazlar yaylıma çıkacakları araziye 4 5 kazdan oluşan keşif kolu gönderir.

Kâşifler yaylıma çıkacakları yerleri ve güvenliğini sağlamak amaçlı karış karış araştırdıktan sonra döner, lideri bildirir. Birlikte havalandıklarında kâşifler liderin sağ ve solundadırlar. Kendi dillerinde sürekli iletişimde dirler. Gaga-gaak, gagaaaak benzeri on civarında çıkardıkları seslerdir. Kafile güvenli olduğundan emin oldukları yerde yaylımdadır. Yaylımda her 10 kazdan biri gözcüdür. Sırayla nöbetleşirler.

Kümelerin üzerinden hedef üstü uçarlar. Tüfeğin parlıtısına aşınadırlar. Havada uçarlarken yerin güvenliliğine inanmazlar kendileri de gözetlerler. En ufak bir karaltı veya metal parlıtısı, barut kokusu alan alarm çığlığı, uzunca gaak sesidir. Alarmı duyanlar tekrarlayarak yükseğe ve yanlara ani sıçrayıştadırlar. Geç fark etmiş, silah sesinden zarar görmemişlerse, birkaçı bağırsaklarını boşaltırlar. Etim yerine bokumu ye espirisindedirler. Tek eşlidirler. Eşi vurulan alaydan kopar, intihar edercesine eşinin üzerinde turlar. O gün oradan başkaca sürü geçmez. Havadakiler yerde yaylımdakilerle haberleşir, güvenli buldukları yere turlayarak inerler.

Gümede bekleyen avcı akşamı o daracık yerde büzülerek, gizlenerek geçirir. Sigara dumanı alarm nedeni olduğunu bilen bilmeyene bildirir kesinlikle sigara içilmez. Biraz aptal davranışlılara “Kaz Gibi” derler. Kazların sevgi, saygı, önderlerinin

emrine uyumları ve dayanışmaları ile birlikte yaşam kültürlerinin inceliklerini bilseler bu benzetme ve iftirayı o güzelim gizemli, akıllı kuşlara atamazlar

“Kırk gün taban, bir gün av eti” özdeyişi gerçektir.

Avlanan kaz türüne göre safi et 5 ila 7 kg gelmektedir. Tüm av hayvanlarında olduğu gibi fosfor yönünden zengin, yağsız ve lezizdir. Tereyağıyla kavrulmuş karaciğeri kuş üzümü ve haşlanmış pirinç doldurularak fırınlanmış veya bol baharatlı tereyağlı yahnisi benzersizdir.

Görebildiğim kadarıyla göllerimizi gezeceğiz. 20'yi geçkin ördek çeşidi vardır. Başlıcaları yeşilbaş, boz, kılkuyruk, dikkuyruk, macar ördeği, gelin ördeği, güvercin ördeği behri, elmabaş, cibil ördek, angut ve diğerleri.

Kaz Avcıları

Köyümüzden 8 arkadaş, yarım metre kar yağdığını kahvede görürler. Şafakla Karadede ağaçlığında tavşan izi sürerek avlanmayı kararlaştırırlar. Tavşan yaylımdan dönerken karların üzerinde iz bırakır. Bu izi takip ettiğinizde yattığı yere ulaşılır (Kopay: Zağar da denir, tavşanı izinin kokusundan kovalayarak avlatan av köpeği) ve iki ayaklıların takibini bildiği için yatacağı yerde bir hayli zikzak çizerek şaşırtmaca izler bıraktıktan sonra 3 metre atlayarak gizlenir. Deneyimsiz olanlar tavşanı yatağında göremezler. Tavşan deyip geçme, gözleri açık uyur. Uyku halindeyken dahi tehlikeyi görür. Avcının onu görmediğini gördüğünden, çiğneseniz dahi yatağından kalkmaz, kaçmaz.

Avcılar randevularına gecikmezler. Rekabet onları bu eyleme mecbur eder. Geç kalanı beklemezler. Tavşanı başkası vurursa.

Bayırlara yakın Sarıkavak köylüleri onlardan önce yatakları bulmuştur. Tavşan avından ümitleri bitmiş, ovaya, saz yerine kaz, ördek avına yönelirler.

Bayırlardan saz yeri, Acıgöl, ova kuşbakışı iyi görünür. Tarlada kaz sürüsünü birbirlerine gösterirler. Yol kenarındadır. Yolun kenarı yarım metre yükseklikte setten oluşmuştur. Komando gibi sürünerek sessiz giderlerse birlikte menzile ateş edebileceklerdir. Plan aynen uygulanır. 300 m Sürünürler hiza ya gelince bir, iki üç, komutunda birlikte patırtı kulaklarını çınlatır. Kazların hiç biri havalanmamıştır. Sevinçle ona ben attım, diyerek yaklaşırlarken Ali dayının hayvan gübresi yığınlarına ateş ettiklerini görürler. Yığınların güneyindeki karlar, kaz büyüklüğünde erimiştir. Heyecanla dramatize eder güllerdi.

İki Avcı Ali'nin av serüveni

Yüreğil köyünde biri diğerinden 15 yaş küçük av meraklısı iki Ali vardır. Büyük olanı sazlı pınarın başında otlardan kamufleye şafakla oturmuştur. İnceden esen poyraz iliklerine kadar dondurmuş beklerken 2 km, uzakta bir avcı çayırılıkta ki kaz ördeğe doğru gelmektedir. Yaklaştığında hepsi ürker kal-kar gölün ortasına konar. Kümedeki kendini gösterir buluşur-lar. Ters taraftan gelse sazlıklara girse pınarın kaynağında su içmeye, yıkanmaya geldiklerinde bir kaz veya ördek vurması garanti. Canı çok sıkılır. Bir hile ile intikamını almayı düşünür.

Ali gel, kaz, ördek avı bitti. Seninle tilki vuracağız. Postunun bedeli fişekliğimizdeki mermileri yeniler. Öneri kabul görmüştür. Kofalıklar arasında kol avındadırlar.

Yaralı hasta kuşları bulan doğa temizlik işçisi tilkiye rastlanır. Büyük Ali vurmuştur Küçük Ali'ye seslenir: "Ali al bu tilkiyi birkaç tane daha vuralım" der. Ali tüfeğiyle yenisine ateş

edebilmesi için boynuna ölü tilkiyi dolar. İki saat dolaşmada bir tilki daha vurulur. Onu da Büyük Ali vurmuştur. Taşıma diğer Ali'nindir. 5 km ilerideki köylerinin yolunu tutarlar. Köyün kenarındaki toprak alınan çukurluğa geldiklerinde;

"Ali tilkileri şu çukura at gömelim. "Öyle yaparlar ama taşıyıcı terlemiş, yorulmuş, üstelik tilkilerden binlerce pire yüklenmiştir. Pireler insan etini daha çekici bulsalar gerek, ısırlıkları sürekli ve can yakıcı olmalı ki durmaksızın kaşınmaktadır Küçük Ali.

"Şimdi avcının av planını bozmamayı öğrenmedinse bir daha tüfeği omzuna alma" uyarısında bulunduğunu ikisi bir arada iken dinleyenleri her defasında güldürürlerdi.

Bu yazı dizisinin aralarında avcı hikâyeleri de göreceğiz.

.....

Dönelim gölümüzün güzelliklerine

Göllerin yerleşik ve göçerleri sadece göllerin süsü değildir. Kümeler halinde gökyüzünde savrulurlar, Çimenlerde, çayırlarda, sazlıklarda, bataklıklarda, pınar başlarında ve ekin tarlalarında konup kalktıklarına sıkça rastlarsınız. Bazıları göçmezler aynı yerde yavrularını büyütürler. Bunlar avcılardan korunmasını yavrularına da öğretirler. Anaç ve yavrular belirli yükseklikten uçar

Avcıyı gördüğünde korkudan mı, yoksa dalgasını geçtiğinden mi bilinmez. Avcının başına, kazlar benzeri, birkaç tanesi dışkısını gönderir. Bu davranışları kendilerini avlamak isteyenlere mesajı olsa gerek. Etimi değil, bokumu ye demektedirler. Açıklıklarda beslenir, dinlenirler.

Kış göçleri kuzeyden güneyedir. Yolları üzerindeki göllerde 15 20 gün dinlenir, beslenirler. Şubat ortalarında dönüş yolculuğunda da aynı davranıştadırlar. Avlanmamayı öğrenin-

ceye dek kayıpları insafa kalmıştır Acımasız katliamları ileride yaşayacağız.

On tür balıkçıl, beş tür meke, su çullukları, pelikan, kuğu, flamingo (yerel adı: Deli Kaz), telli turna geceyi gölde geçirirler.

Gölün dağ kıyıları dar diğer yerleri delta, çayırılık, bataklık ve sazlıktır 40 bin dönümü kuzeyindedir. Otluktur. Tarıma elverişli değildir. Buraların göçerleriyse bağirtlaklar, üveyikler, yaban güvercinleri, bıldırcınlar, kız kuşları, bagacınler, balaban, saz bülbülleri, toy ve daha niceleridir.

Doğanın en büyük göçmen kuşu TOY

Küçükten büyüğe 23 kuş türünün ortak adıdır. Coğrafi dağılımları Afrika, Avrupa'nın güneyi, Asya, Avustralya ve Yeni Ginedir. Uzun bacaklı koşucudur. Önden 3 parmaklı gövdeleri koşmaya yarayan yataydır. Bayağı Toy (otis turda) en iyi bilinen türüdür.

Erkeği canlı 18 kg, boy 120 cm, kanat açıklığı 240 cm. Bozkırlarda ve ekin tarlalarında yaşarlar. Erkek ve dişi benzer renktedir. Baş ve boyun bölgeleri grimsi sırtta kahverengi üstüne siyah çizgili, alt bölümleri beyazımsıdır. Erkek oldukça iridir ve gagasının altında beyazımsı tüyleri vardır. Daima tetiktedir. Nöbetçinin alarmıyla yaklaşımadan uçarlar. Yeşilimsi iri yumurtaları otların arasına eşelediği gelişi güzel çukura yumurtlarlar. 3-4 yumurtaya kuluçkaya yatarlar.

Doğa yağmacılığı yaşam alanlarını yok etti. Motorlu araçlar, yivli dürbünlü tüfekler nesillerini bitirme sürecini hızlandırdı. Karaların en büyük uçan kuşu ansiklopedilerdeki soluk resimlerden görülebilecek hale geldi.

15-20'li gruplar halinde yerleşimden uzak ekin tarlalarında veya çayırılıktadırlar. Bazen de civciv çıkarırlar. Olgun erkeğinin sakatatsız ve tüysüz eti 12 kg civarındadır. Bir kuzu büyüklüğündedir. Eti yağsız hindi etine benzer.

Ancak nefaseti kendine özgüdür. Bol sebzeli, sirke veya sarap, tereyağıyla pişirilen etinin tadına doyum olmaz. Yaban kazında anlatıldığı gibi fırın da pişirilirken, kuşbaşı doğranmış kuzu kuyruk yağı kürdanla etine saplanarak pişirilirse etin tadı faklı güzelliğe ulaşır ve sert olan eti yumuşar.

Saniyede 5 m hızdadır. Kanat çırpmalarından çıkan hışşş hışşş sesleri 500 metreden duyulur. Kendilerini korumasını ve avlanmamayı kazlar benzeri bilirler. Peşinde günlerce koşturur, kümelerde tarla, çayır bekçiliği yaptırır. Karşıdan seyirliktir. Kolay avlanmaz

Bağırtlak

16 kuş türünün ortak adıdır. Türkiye’de 2 tür yaşamaktadır. 34 cm uzunluğundadır. 3-4 yumurtasını bir çukura yumurtlar. Geceleri kuluçkaya erkeği yatar. Güvercinler gibi tek eşlidir. Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika’da yazları yaşarlar. Tüyleri ve derisi serttir. Kolay avlanmaz. Kalkuyruk adındaki türü Urfa yöresinde görünür.

Kısa ayaklarıyla, ayaklarına kadar kaplı tüyleriyle 10 çeşit tüy renkleriyle kınalı keklik büyüklüğünde 20-30’lu, gruplar halinde dolaşan bağırtlakları kamuflajlarından dolayı görmekte zorlanırsınız. Yerleşimden uzak otluklarda ve anız tarlalarında yaşarlar.

Günde bir kez kuşluk vakti kırsalda ki sulaklardan içerlerken, kuşlar gibi değil kuzular benzeri ağızlarını çekmezler. Susuzluklarını giderdikleri kursaklarının kenarın da yedek su kesesi de vardır. Her ikisine de yeterli suyu doldurur.

Saat 9.00 da ikişer üçerli keşif kolları bölgenin güvenliğini araştırır (Yaban Kazları benzeri) tehlike görmemişler ise sularını içer, yerlerine dönerken havada currr currrr sesiyle öterek hemcinslerini bilgilendirirler. 10, 15 dakika sonra alaylar hava-

dadır. Bir alay suyunu içerken öbür alaylar havada turlarlar Trafiği yoğun hava alanları benzeridir. Saat 10.00tm alaylar yaylımlarına dönmüştür.

Saat 11:00'de ikili üçlü gelip depolarına su dolduranlar görünür. Bunlar civcivli ailenin bireyleridir. Yavrularını uuruncaya dek saat 18:00'de de gelirler. Diğer saatler gelmiyorlar ise yavrularını uurmuşlardır.

Eylül'ün 15 de güneş batmazdan yarım saat öncesi tüm alaylar sabah ki düzende sulaktadırlar. Sularını içip depolarını da dolduranlar tşerek ufukta kaybolurlar. G başlamıştır. Güney Afrika savanlarına 15.000 km uzağa yazı geçirmek üzere gitmektedirler. İzleyen gnden sonra kendileri ve sesleri nisan ayına kadar duyulmaz, görünmezler. Yaz aylarını geçirmeye, çoğalmaya geleceklerdir. Kış soğuklarıyla taņřmayan doğanın şanslılarındanır.

l yaşamına uyumlu, maraton uucusu bu güzeller ne yazık ki Acıgöl' kullanan işletmenin havuzları, yolları fabrikası işçilerin sirkülasyonu, iş makineleri kamyonları yüzünden gelmez görünmez oldular.

Ülkenin her yanında doğasına verilen zarar nesillerini yok etmeye devam ediyor.

Bıldırınlar

Tevrat ve Kur'an da Sina lnde Haz. Musa'nın isteği zerine Yaratan'ın gönderdiği sofradaki ettir. Yeryüzünde en lezzetli olan etin sahibi kuşlardır.

Gmendirler. Bağırtlaklar la aynı gün gelirler. Yavrularını büyütürler.

Ekinler biilirken 10-15'li yavrulu bıldırn anaçlarına sıkça rastlarsınız ana ve babanın çağrıları farklıdır. Baba gzcdr. Kamuflej tüyleri görünmeyi engeller. stne vardığınızda

kaçamazlarsa anaç dâhil yavrular ayaklarına kıstırdıkları çöplerle sırt üstü yatarak saklanırlar

Eylül ayının başlarında baba bildircinin vık vık sesi sıkça duyulur. Toplanın ikazıdır. Anız tarlalarında son hazırlıklarını yapar 15 Eylülü 16'ya bağlayan gece göçerler. Bir gün öncesi onlarca alaydan hasta ve yaralı olandan başkası görünmez.

.....

Flamingolar: Yerel adı deli kaz.

Kasım ayı ortalarında 500-1000'lik sürüler halinde bataklık-ları kırmızı renkleriyle süslemeye başlarlar. Kaynak deltalarında beslenir gölde gecelerler Yakın beş göl arasında 24 saat turlarlar Liderlerinin rehberliğine bağımlıdırlar.

Deltalar, pınar başları, su yatakları ve buraların gökyüzü kanat ve keyifli çığlıklarıyla cınlr.

Göçler geldiğinde doğanın incileriyle buluşan yörede binlerce enstrüman sesi ortalığı çınlatır. Benzersiz mutluluk senfonisidir. İşitilen ve seslendirilen doğa görkeminin besteleridir.

Telli Turnalar

Göl kenarı sazlıklarının kış aylarındaki özel konukları telli turnalardır. 1,5 m boy yedi çeşit gök kuşağı renkleriyle süslü tellerden alır adını. Beden tüyleri hava mavisidir. 10-15'li gruplar halinde dolaşırlar. Koloni yaşamında ki disiplin bunların genlerinde de vardır.

Nöbetleşe gözcüler bulundururlar. Binlerce yıl saf, temiz aşkların türküleştirilmiş terennümlerinde sıkça duyduğunuz“ Allı turnam”“Telli turnam”dır, görürsünüz. Saf ve temiz aşkların haber postasıdırlar. Yerel adı (Yalı Turnasıdır). Birlikte söyledikleri şarkıları 15 km uzaktaki hemcinslerinin yanıtına nedendir. Duruuu lukluk duru lukluk'dur nakaratları. O uzaklıkta, yanınızda ötüyorlarmış netliğindedir.

Karşı grup 10 dakika süren çağırını dinler aynı süre yanıt verir bu ritüel sabah kuşluk, öğleyin gün batımına yarım saat kala günde dört kezdir Kuşluk dışında ezan vaktinde. Bir seansta üçer kez aşk, sevgi, rekabet duygularının sesi olduğunu hissedersiniz. Ötüşlerin bitiminde çiftlerin dansı başlar. Dans gösterisi içten işvelidir. Erkekler yükseklerle sıçrayışlarla, güzellik ve heybetli görüntülerini sergilerler. Kendini kabullendirme, zarafet ve otorite içerikli olduğunu seyircisine hissettirirler

.....

Köşe yazarı Bekir Coşkun'un ibretlik yazısı.

Seyfe Gölü Uzaktır...

Gölün suyunu kestiler.

Şimdi" Niye kurudu" diye düşünüyorlar.

Göle su sağlayan havzanın suyunu kanallar açarak ve çok para harcayarak kuruttular.

Şimdi arada bir gidip bakıyorlar.

"Göl niye kurudu"

Seyfe gölü Anadolu bozkırının ortasındadır. Her son bahar Rus steplerinden gelen milyonlarca filemingo, balıkçıl, yaban kazı, yeşilbaşlar bu gölde toplanırdı. Orası büyük göç yolu üzerinde toplandı yeriydi.

Ve benim görüp aşık olduğum sevdamdı Seyfe Gölü ama artık yok....

Kaç senedir uzak yoldan bulut bulut yine geliyorlar, gölün üzerinde daireler çize çize dönüp duruyorlar.

Tıpkı depremde yıkılmış bir kentin, canlı kalmış fertleri gibi çığlıklar ata ata gidiyorlar.

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Coğrafya Bölümü yüksek lisans öğrencileri, Seyfe'yi kurtarmak için yollara düştüler.

Gökhan, Okan, Muhammed.... Prof. Dr. Murat Türkeş'in danışmanlığında adeta çırpınıyorlar.

Devlet adamlarının ayıplarını yüzlerine vura vura....

Ağlamaklı köylüler onlara "Niye geç kaldınız, otuz sene önce neredeydiniz?" Dediler ama gençlerin en büyüğü 24 yaşındaydı...

Proje koordinatörü Hülya Çeşmeci, Seyfe'nin son halinin fotoğrafını getirdi; suyun yerinde bir beyaz toz var....

Ölmüş Seyfe...

Akademisyenler o beyaz tozun, çevre insanında yoğun kansere yol açmakta olduğunu tespit ettiler...

Sadece göl ölmüyor... Sadece gölün kuşları da ölmüyor... Göl öldüğünde kendi insanını da yok eder... Kuşlar gibi çekip gidenler giderler...

Kalanlar yaşayamaz....

Sonuçta bir avuç genç yaşatmak istese de, yüzlercesi gibi Seyfe de devletin koltuklarına oturmuş aptalların elinden kurtulamadı.

Bilgisizliğin, görgüsüzlüğün, aç gözlülüğün, hırsızlığın, yağmacılığın, bedavacılığın öbür kurbanı tam 300 sulak gibi.

Seyfe; gözlerden uzak ölürlen, onun öyküsü, bu verimli – güzel yurdun nasıl yok edildiğinin en kısa hikâyesidir belki.

.....

Sayın Coşkun şiirsel anlatım diliyle sıkça doğanın çığlığını duyurur. Son 50 yılda devlet eliyle 300 sulak yanında 72 adet gölü kurduklarını da sıkça yazar.

Ne denli haklı olduğunun birkaç kanıtını da ben görüntüleyeceğim.

Bir varlık insan emeğiyle elde edilmemişse ona sahip çıkan olmuyor, Yok edilinceye dek kimse farkına varmıyor. Oysa dünyamız evrende benzeri olmayan krallıktır. Tanyalım,

Tahtı Orman,

Tacı ova,

Saltanat arabası ırmaklar,

Atları ise kaynaklar, dereler,

Kraliçesi denizler,

Kraliçenin gerdanlığını göller oluşturur.

Ortasındaki pırlantası benzersiz karat ve güzellikteki yeşilliklerdir.

Daha nice yakutlar, zümrütler vs. dir

Doğa ana milyarlarca yılda oluşturmuştur.

Gelin bu gerdanlığı, gelecek nesillere bırakalım.

Yok ettiğimizin, sonsuzluğa gönderdiğimizizin, farkına varalım. Kalanları koruyalım.

.....

Ömer Hayyam'ın toprak tanımından:

İnsan bastığı toprağı hor görmemeli;

Kim bilir hangi güzeldir, hangi sevgili.

Duvara koyduğun kerpiç yok mu kerpiç?

Ya bir Şah kafasıdır, ya bir vezir eli.

.....

Puhu Kuşu

Kartala yakın irilikte gece avcısıdır. Kemik ile de beslenmektedir. Yutmadan önce anüsüne götürüp, yutarsam çıkarabilir miyim diye ölçer, tedbirini almış.

Bu kuşun alışkanlığı, karar verici insanlara öğüt olsa gerektir.

Verilen karar veya konulan kural yaşayabilir, uygulanabilir mi? Ölçüp tattın, sorup soruşturdu mu? Demektedir.

Bu kuşun biraz daha küçüğü baykuşa bir dostu neden düz uçmuyor bir yukarı bir aşağı dalgalı gidiyorsun sorusuna

- Kimi belanın altından, kimi belanın üstünden kaçıyorum.

ACI GÖL KURUDU

20 Eylül 2008 Hürriyet gazetesi.

Gölü ve etrafındaki pınarları, onların deltalarındaki sazlıkları, buralardaki yaşamı, doğanın senfonisini özetlemiş, tanıtmıştım.

Bu güzellik, doğanın gerdanlığından biriydi,

Deltalarıyla, sazlık ve çayırıklarıyla 200 km² doğal varlık haritadan neden ve nasıl yok oldu? Şimdiki görüntüsü ölmüş halidir.

Acıgöl acı sona nasıl, neden geldi. Üredikleri, barındıkları yerlilerle, konargöçerlerin görkemli yaşamı nasıl sonlandı, birlikte görelim.

Bu görüntü ilk ve son değildir. Bir düzine gölümüzün durumunu görüntüleyeceğim. Sizler de kısa bir araştırma yaptığınızda Bekir Coşkun'dan fazlasına tanık olacaksınız.

.....

Mal mülk düşkünleri rahat yüzü görmezler,

Bin bir derde düşer canlarından bezerler,

Öyleyken ne tuhaftır, yinede övünür

Onlar gibi olmayana adam demezler

Ömer Hayyam

.....

Eylül ayıdır. Yıl 1953 tren yolculuğunda gördüğü kuru göl yatağındaki çökeltiyi merak eden kimyager Acıgöl'ün kuzey ortasındaki Yüreğil Köyü'ne gelir. Numuneler alır. Bir hafta sonra döner, çevreden topladığı işçilere çökelti kristallerini çalı, süpürgeleriyle toplatır. Kara ve demiryoluyla taşır. İşsiz zamanda ayaklarına gelen iş imkânı köylüleri sevindirmişti.

11 Kasım 1963 resmi gazetede Acı gölün 45+45=90 yıllığına onar km parseller halinde tamamının arama ruhsatı sahibi özel tüzel kişiye tahsis olunduğu ilan edilmişti. Göl köylülerin ve doğa varlıklarının elinden resmen ve fiilen alınmıştı.

Sazlık ve deltaların yerlerini her biri 4 km² onlarca toprak havuzlar aldı. Dev iş makineleriyle üzerlerinden tonajlı yüklü kamyonlarını geçeceği 4 m yükseklikte setler yapıldı. Bu havuzlara gölün suyu dev iş makinelerin açtığı kanallarla dolduruldu. Seviye yüksekliğini de dev motopomplar. 3-3,5 m. Yüksekliğe ulaştırdı.

Havuzlarda ki sular yaz aylarında kuruyor, 25 cm kalınlıkta milyonlarca ton maden çökeltisi oluşuyordu.

İşçiler, makineler tam kapasite üç vardiya çökeltiyi yörede kurulu 2 fabrikada işliyordu.

Aşırı kullanımla göl yatağının çukurlukta ki suyu 2003 yılında bitti. Yağış, taşkınlar, pınar beslemeleri de yok denecek düzeye indi. O yıldan sonra havuzlar yer altı sularıyla doldurulmaya başladı.

Acı gölün çevresinde altı köy, üç ilçe, iki belde yerleşkesi vardır. Dazkırı ve Çardak'ın tarım arazileri geniştir. Tarım arazilerine 1970'li yıllarda toprak su kooperatifi kuruldu.

Bu kooperatifler 20 yılda bedelini devlete ödeyeceği taahhüdünde (Masrafi geriye ödeme sözleşmesi) bulunarak DSİ ye yeraltı kuyuları açtırdı. Her biri 30 ila 50 litre saniye verimli yüzlerce kuyu ile sulu tarım başlamıştı. Arpa, buğday ekimine

ilave şekerpancarı, yağlı tohumlar, baklagiller ve mısır ekilir olmuştur. Bir yıl nadas diğer yıl ekimin yerine yıllık iki mahsul hasadı yapılmaktaydı

Kuraklıkla beraber şirketin göllerdeki motopompları çok daha derin (200-250 m) ve 24 saat çalışması sonucu tarım arazisindeki kuyuların (70-90 m.) yüzde yetmişini kuruttu.

2007 yılında gölün çevresini dolaştım. Onlarca pınar, delta- larındaki sazlıklar kurumuştur.

Sonu hazırlayan ilginç bir örneği daha vermem gerekiyor.

Aşağı Yenice Köyü'nün arazisi gölün kuzeyindedir. Göç veren köylerdendir. Çıkarılan madenin tarım arazisine yapılacak fabrikada işletilmesi için göçmüş olanlardan çok ucuza tarlalar satın aldı. Satmayanlarınkini de Bakanlar Kurulu kararı ile şirket lehine kamulaştırma kararıyla el konuldu.

Satmayanlardan Nazif Amca kamulaştırmanın iptali davasını açtı.

Dava nedeni olarak: Kamulaştırma kararı verilen yerin birinci sınıf tarım arazisi olduğu, iki km ilerisinde 40 bin dönüm çorak göl yatağı bulunduğu, fabrikanın oraya yapılması gerektiği, gölden çıkarılan madenin arsenik içerdiği, canlı barındırmadığı, toprağa dökülmesi halinde orasının öleceği ot dahi bitmeyeceği, kendisinin 70 yıllık çoban olduğunu, köpek göle girip dışarıda kurulanırsa, orasının çoraklaştığını, fabrikaya taşınmasında, stoklama ve işletilmesinde tozuyacağı için kalan arazilerin de sonsuza kadar öleceği, mahallinde yapılacak keşfin kendisini doğrulayacağı, Davasının doğayı korumayı amaçladığı iddiasıydı.

İdare Mahkemesi'nden ve Danıştay'dan masa başı kararlar iddiaları yarıtsız kaldı. İncelenmeksizin reddedildi.

Açtığı davanın beşinci yılında, ölümünden bir ay evvel, karar kendisine tebliğ edildi. 5000 m² kamulaştırma bedeli milli

bankaya bloke idi enflasyonla bir çift ayakkabı satın alınabilir rakama düştüğünden kahrından onu da almadı. Mirasçılarda babalarının düşüncesine saygılı davrandılar, hazineye bedeli de hibe etmiş oldular.

Nazif Amca'nın öngörüsü 25 yılda gerçekleşti. Cahildi ama bilgeymiş, dinleyen olmadı.

İlerleyen satırlarda olumsuz, doğa cinayeti örnekleri çeşitlenecektir.

BAYINDIR GÖLÜ

Denizli hava alanının doğusundan ve Beylerli gölü ile Acıgöl arasından, Burdur'un Yeşilova ilçesine giden yol vardır. İzlediğinizde, Söğüt Dağı'nın ördek geçidi denilen 1700 rakımlı yere ulaşılır. Karşınıza Selçuklular döneminden kalma kervanların su ihtiyacı için yapılmış 20x30 m ebadında halen ayakta sarnıç çıkar. 500 m ileride muhteşem mavilikte krater Bayındır gölünü görürdünüz. Etrafı 7 köy ve ormanlarla çevriliydi. Kış aylarında, 15 m derinliğe ulaşır. İçme suyudur. 15x10 km²'dir Mevsim kış ise ılık, yaz aylarındaysa serin meltem rüzgârı size hoş geldin derdi.

Acıgöl, Sazlık, Beylerli, Varışlı ve Salda göllerinin ortasındadır. Gezginler göl kuşları tatlı suda beslenmek için sürekli hareket halinde bu gölün ziyaretçisiydiler. O nedenle dünyada bir benzeri olmayan avlak mahalliydi. Dağların geçitlerinde, tepe üstlerinde, kenar sazlıklarında velhasıl dağda ve gölde, göl kuşlarını görürdünüz. Yaz aylarında bir metre eksildiği bilinirdi.

Yıl 1962 aralık ayının pazar günü tenteli bir kamyonetle ördek geçidine avlanmaya geldik. Önceden oraya aynı amaçla gelen yakınındaki köylüler karşıladı. Hoşbeşten sonra ciddi bir tavırla "Burada tüfek ile avlanılmaz, avlatmayız. Yarım saat sonra kaz ve ördek sürüleri geçmeye başlayacaklar. Tüfek atmadan bizimle avlayabilirsiniz" dediler.

Bellerinde fişeklik, ellerinde tüfek yoktu. Çalıdan kestikleri 60 cm boyda sopalar yığılıydı. Çalılardan yaptıkları vadinin iki tarafındaki gizlenme yerlerine dağıldık. Kaz, ördek dik yukarı Bayındır gölü'ne geçmek için iki adam boyu yüksekten uçuyorlardı. Sopalarla vurdular. Bizlerde birer ikişer vurabildik iki saatin sonunda ikişer kaz, ördekle uğurladılar.

Yıl 1980 Bayındır köyü öğretmeni Ali Bey ile karşılaştım. Çok üzgün bir ifadeyle "Gölümüzü kuruttular."

"Yeşilova ilçesi kaymakamı YSE (Yol Su Elektrik) hizmetleri il ünitesinden. kepçe, dozer getirtti. Gölün kuzeyinde bulunan sönmüş volkan bacasına kanal açarak suyu oraya yönlendirdi. İki ayda göl suyu dağın içinde kayboldu."

"Yüzlerce ton tatlı su ıstakozu (kerevit), sazan, turna ve tatlı su levrekleri kepeçelerle toplandı, yüzde yetmiş göl dibinde çürümeye başladı. Kokudan durulamaz haldeyken, binlerce deniz kartalı ve leşçi kuşlar imdada yetişerek kokudan kurtardı. Şimdi göl yatağı beyaz çorak toprak. Otomobil kullanma öğrenilen yer konumunda,"

Gördüğümde, bir gün biz de uzaya Challenger gönderirsek iniş pistimiz hazır, Devlet eliyle yapılmış diyebilirdim. Göl yatağı kanserojen çöl. Kurutulduğundan bu güne dört tarafında ki dağlara kar, yağmur yağmıyor, taşkın ve kar eriyikleri gelmiyor ot bitmiyor.

Acı göl, Beylerli ve Sazlı göller, Bayındır gölü'nün 800 m aşağısında. Bayındır gölü kar eriyikleri ve taşkınlarla beslenirdi. Fazlasını yer altı çatlaklarından sızdırdığı pınarlar aracılığıyla bu göllere aktarmaktaymış.

Şimdilerde pınarların dere yatakları kuru. Bir zamanlar, sadece bir dereye dört un değirmeninin aynı çatı altında döndüğünü yıkıntılarından anlıyorsunuz. Bayındır gölünün uğradığı akibete, Burdur'un Yeşilova, Tefenni, Çavdır, Gölhisar,

Söğüt, aynı platoda Antalya-Elmalı yörelerinde bir düzine göl de uğradı. Saydığım göller, killi toprağın yağışlardan biriktirdiği tatlı su gölleriydi. Etrafı sazlık, içerisi bilinen göl kuşları ve su ürünlerinden geçilmezdi.

O yörenin insanları balık ve tatlı su ıstakozu (Kerevit), sazan, dişli (Turna) balıklarının havyarlarını öyle güzel pişirirlerdi ki fırın ve kiremit üstü fırınlanma vazgeçilmez özellikle fakir sofralarının süsü ve eşsiz lezzette damak zevki, besindi.

Bir TV kanalının röportajında köylüler masum ve ağlamaklı titrek ses tonlarıyla:

“Göller kurutulduktan sonra kışların sert ve don geçmeye başladığını, güz ekimi haşhaş ve diğer tohumların donan tarlalarda çimlenmediğini, tarım girdilerinin yüzde elli azaldığını” yana yakıla ifade ediyorlar,

“Bizlere sormadan elimizden, doğamızdan aldılar. Göllerimiz çöle dönüştü, bizler fakirleştik” diyorlardı.

BEYLERLİ GÖLÜ

Acıgöl'ün 5 km batısında Kara dağın eteğinde kar eriyikleri taşkınlar ve pınarlarla oluşmuştu. 10 m derinlikte 5x3km² ebadında dağın dibinden 4 ayrı biri birine yakın pınarda 60 derece sıcaklıkta kaynakları bulunan göldü. Denizli hava alanının paralelindeydi.

Bayındır gölünün beslediği pınarlar kurumuş ve orman örtüsü yok edildiğinden yağışlar kesilmiş, göl çukurunda sazların kök çürüklerinden başka tanık kalmamış.

Oysa burada sazların arasında gizlenmiş, dikkatle baktığınızda altın sarısı parlayan sazanları görürdünüz Her biri 5 -7 kg gelirdi İki saatte 2- 3 sazanla dönerdiniz Av tüfeğiyle gitmişseniz birkaç ördek kaz torbanızdaydı. Mevsim kış ise elinizi ayağınızı termal pınarlarda ısıtırdınız.

Sazlı Köy'ün gölünü Beylerli beslerdi. Kendi akıbetine benzetmiş.

Coğrafyamızdan gölleri silmeye devam ediyoruz.

EBER GÖLÜ

Afyonkarahisar İli'nin 60 km güneydoğusundadır Konya yönüne giden tren ve kara yolundan sazlık ve yeşilliklerle doyumsuz tablo gözünüzü gönlünüzü doldurur. Ruhunuza tarifi imkânsız haz verir. Gördüğünüz yer Eber Gölü'dür. 7 km ilerisi birbirine tabii kanalla bağlı, Hoca Nasreddin'in mayaladığı Akşehir gölü.

Solunuzda göl, kenarında sazlar, kamışlar, koylarında saz yığınları, aile toplulukları halinde ellerinde kesici oraklarla her yaş ve cinsten çalışkan insanlar keserler taşırlar. Altı düz, asfaltla boyanmış kayıklar. Balıkçı barınakları, ardı sıra sağınızda İç Anadolu'nun en yüksek dağının zirvesinde ki gelin anası ve kız anası adıyla bilinen karlı zirveleriyle Sultan Dağları. 1960'ların başında ağaçlandırılmış genç ladin, sedir, ardıç, kara ve sarı çam dokusu, beyaz köpüklerin göle kavuşma yarışındaki dereleri, ırmakları,

Düzlüklerinde Dünyada bir benzeri olmayan ambalajda bir ay dayanabilen, yer kürenin zengin sofralarını süsleyen ceviz büyüklüğünde ki kiraz veren ağaçlarını, Hasat zamanıysa öbek öbek binlerle elma kasalarını, İspirto ve meyve suyu, sirke ham maddesi elma tepeciklerini 65 km boyunca sunumdadır. Çalışkan insanların emeğini ödüllendirmekteydi, doğa ana.

Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçeleri sınırlarındadır. Kıyıdan orta alana 4-5 km. sazlık ve göl kamışlığı yolaklarından gidilir. Orta alan derin ve otsuzdur. Suyu içilir berrak ve tatlıdır. Kamışlıklar suyun 2 ila 3 m derininden filizlenir, gölden 4-5 m yüksekliğe ulaşır.

Bu yörede kullanılan kayıklar 7, 10 m uzunlukta altları düz kenarları 80, 90 cm'dir. Kamış taşımacılığında ve balık, kerevit avında, av yasağının olmadığı aylarda kuş avında kullanılır. 5-6 kişi binebilir. Otlar motor takmayı önler Genç kavaktan yapılmış gönder dedikleri 5-6 m uzunluktaki sılıkla arkadan itilir. Yolaklar dar ve kamış kökleri nedeniyle kayıkçı küreği kullanılamaz.

Göl, Afyon ili çevresinin dağlarıyla, batısında ki Sultan dağlarının derelerinden beslenir. 5-6 km güneyindeki Akşehir gölü de büyük ölçekte tabii kanalla buradan beslenirdi.

Yağışların bolluğunda 2-3 km genişleyerek dört bir tarafındaki tarım arazilerini işgal ederdi.

Gölde sazan, turna (yerel adı dişli balık), levrek ve kerevit, dört su kooperatifi üyelerini besler. Avlananın çoğu dış pazarlara gönderilir. Saz ve kamışlar ekim, mart aylarında biçilerek SEKA kâğıt fabrikasına satılırdı.

1970 ocak ayında tabii kanalın köprüsünden geçerken 8, 10 yaşlarında oltayla balık avlayan çocukları gördük Balık almamızı istediler Evinde konuk olduğum can dostum Ahmet Bayrak 22 adet turna balığını 10 liraya aldı. Tanesi 45 kuruştı. Hepsi canlıydı 8- 10 saat yaşayabiliyorlar, her birisi 2-3 kg.

Oltaları misinaya bağlı kurşun ve suya atıldığında çevresinde dönmesi için bükülmüş, parlak metal kaşıktı. Canavar balık parlaklığa aldanarak yakalanmaktaymış. 5 dakika oyalandığımızda üç tane yakalandı.

Orada üreyen göçmeyenlerin misafirleri göçerlerde gelmişti. Hasret giderircesine ötüşleri durmaksızın gökyüzündeki bulutumsu görüntüleri fiyyy fiyyy kanat sesleri, Orta açık alan beslenme, barınma, korunma, vak vak ötüşme, uyuma, güneşte tüyelerini kurutma ve yüzme parkuruydu. Milyonlarca doğa varlıkları görkemli tabloyu oluştururlardı.

GÖLDE AV

Merkez av komisyonu sezonda nelerin avlanabileceğini av türleri ve avlakları, avlanılacak gün ve süresini, yasaklanan bölgeleri, türlerden kaç adet avlanılacağını, iki fişekten fazla atış yapan tüfeklerin yaşağını 1970 yıllarında belirlemeye başladı. Bu kararlar, ileride görüntüleyeceğim kitlesel katliamları önlemeyi amaçlar. Çok geç kalındı.

İzinli gün ve mevsiminde avlaklara gidebilirsiniz.

Akşamdan sözleştiğiniz kayıkçı güneşin doğuşundan iki saat önce yalancı şafakta randevu yerinde sizi bekler. İki avcı bir kayıktadır. Yolaktan gönderle kuşların yaylıma gidip döndükleri yere götürür. Kayığı ve koyu renkli giysilerini kamışlarla gizler Siz de kamuflenin içinde saklanır kuşların üzerinizden geçmesini beklersiniz.

Atış menziline giren kuşlara ateş edersiniz. Saniyede 6 m uçan ördek, kaz, hazır değilseniz, dalmışsanız, geç görür arkasından baka kalırsınız. Gün boyu gölün 4 m derininde oturduğunuz küçücük alanda, sivri sineklerin karargahında, kamışların gölgesinde, kuş avlamak sanıldığı kadar kolay değildir. Belirli gün pazardır.

Sizin gibi doğa sevdalıları, gölün dört bir yanında göl bekçiliği yapmaktadırlar. Tüm göl kuşları saçmalara hedef olmuşlarsa yükseklerden sizi de selamlarlar. Koloni yaşamlarında akıllı ve disiplinlidirler. Tüfek atılan yeri anında belirlerler, atış menzilinün üstünden veya yandan geçerler

Şanslıysanız 2, 3 avla dönebilirsiniz.

Sultandağı İlçesi'nde konuk olduğum eve gelmek üzere iken bir nine önümüzü kesti "Oğlum sözümü dinle:

Kadının akılsızı kovucu (dedikoducu), erkeğin akılsızı avcıdır". Ciddiydi.

.....

Ölü ördek uçay (uçuyor)

1964 Aralık ayı Eber Gölü'nün kenarında kayıkımızı bekliyoruz eksi. - 15 derece her taraf kar, buz. Böyle havalalar özlenen günlerdir. Soğuk ve yağışta göl kuşları hareket halinde olmaya mecburdurlar. Sakin, güneşli günlerde orta alanda keyif sürerler. Kötü havalarda iyi av olur.

Şafak sökmek üzere, gelen kayıkçı başkasının Hemen arkasında bizimki gözüktü. Yürüdüler 30 m gerideyiz.

Ördek, kaz sürüleri yayılım hazırlığında birbirlerine seslenişten belli ediyorlar. Kayığımızın kamışlara sürtünmesinden çıkan hışırtı sesleriyle ilerliyoruz. Bu saatlerde gölde sesli iletişim yüksektir. Fısıltılar dahi duyulur.

Öndeki kayıkta orta boylu, göbekli 50-55 yaşlarında pahalı giysili olana, yanındaki genç avcı soruyor.

-Temel amice elindeki tüfek kaç atış yapıyor?"

-Oğlum mimar, buna otomatik av tüfengi derler, en pahalusundan dur. 5 atışı aynı kuşa yapabilirsin. Gökyüzünde hava boşluğu yaratır, ölüm kumar...

Kayıkçı aynı anda "Önümüzde ördekler üstümüze geliyor "

Tüneklerinden yeni havalanmışlar kamışların bir metre yüksekinden avcılarının üstündeler. 7 el atışla ortalığı çınlattılar. Ördekler, kim bunlar dercesine kanat çırparak üzerlerine bağırıksaklarını boşaltarak zayıtsız giderlerken

-Temel amice ne oldi.

-Oğlum mimar, selavat getir, mucize karşisindesun, ölü ördekler uçayyy.

-Avcı temel, Karadenizlinin kıvrak zekasıyla, anında zorda kaldığı durumuna çözümü bulmuştu.

Av dergisinde fıkra olarak yerini aldı. Tekrarını dinlediniz.

.....

Koyunlara saldıran kurda aldırış etmeyen, yaralı kazın peşinden giden İshaklı'lı Hasan'ın hikâyesi:

Akşehir gölü ile Eber gölü arasında ovanın yüzünde sivri bir dağ vardır. Dort dağı derler adına İshaklı'lı Mehmet Ağa'nın Hasan koyun çobanını dinlendirmeye gelmiş sürüyü devralmış-
tır. Bir de ne görsün Önünde kanada kazları "İridirler "gizlene-
rek sokulur. İki el ateş eder birisi kalır. Diğeri zorlanarak
uçmaktadır yaralanmış, elli metre İleriye tekrar konmuştur.

O anda koyun sürüsü ürkmüştür bakar bir kurt saldırıyor.
"Yese yese bir koyun yer" der Yaralı kazın peşinden sazlıklara
iner yaklaştıkça havalanan kaza ulaşamaz gölün derinine gitmiş-
tir. Döndüğünde 22 koyun öldürülmüştür. Kendisinden dinledim
"Koyunlara değil vurduğum kazı alamadığıma yanıyorum...".

Nine ne kadar haklıymış.

EBER GÖLÜ KURUTULDU

Görüntü ve haber basından 2005.

Afyon ilinin kanalizasyonu buraya boşaltıldı. Halen devam
ediyor. Konya ili de Tuz gölünü kullandığını, her ikisinin de
arıtmasız boşalttığını basın küçük haber olarak vermişti.

Gölün kuzeyinde Bolvadin ilçesi yakınında Afyon kapçık-
larını işleyecek akrolit fabrikasını inşa ettiler.

1971 yılı ara rejiminin başbakanı suikasta kurban verdiği-
miz Prof. Dr. Nihat Erim'di.

Ülkemizin belirli illerinde kontrollü ekimi yapılan haşhaşı
ABD isteğiyle yasakladı Güya eroin ham maddesi afyon sakı-
zının üretimini sonlandırmaktı Bunun böyle olmadığı sonradan
anlaşılacaktı.

1974 Ecevit başbakanken, ayrıntısını bu kitapta verdiğim
afyon sakızını almamak koşuluyla 4 ilimizde serbest bırakıldı.

Kapçıkları TMO köylüden alıyor akrolit fabrikasında işliyordu. Karamık'da olduğu gibi fabrikanın zehirli suları göle boşaltıldı. Göl bu sorumsuzluğa on yıl dayanabildi. Canlı hayat bitti göl kurudu. Gölün ihtişamı anılarda kaldı. Geçen yılki yağışlardan toplanan suya balık yumurtaları atılmış, çökelti zehirinden hayat bulmaları zor. Kirletilme devam ediyor.

.....

KARAMIK GÖLÜ

1974 yılının güz mevsimi yer bu defa Afyon Çay ilçesinin 20 km batısında Çay, Karadilli, Dinar karayolunun kenarındaki Karamık gölündeyiz.

İzmir'den üç avcı, Çay Özel İdare Müdürü Ahmet Bayrak beyin davetlisiyiz. Güneşin batmasına bir saat var. Gün batımından 15 dakika sonrası akşam avı kaçırılmaz fırsattı. Gölün hizasında durduk. Göl ile yol arası bir km çayırılık göçmen ve yerli boz kazlar. Bu kazlar evlerde beslenenlerin yabanisidir. Dünyada Akşehir ve Karamık Gölü'nde yaşar göçmezler. Her zaman karşılaşılamazsınız.

Su tahliye kanalının sağındalar. Diğer tarafta ördek, göçmen kara ve ala kaz sürüleri akşam beslenmesindeler.

15-20'li 8-10 alay boz kazlara vitesi boşa alarak tahliye kanalından gidiyoruz.

Her tür kara avında bulunan tıp doktorumuz" Boz kazlar şevrotin ile vurulur "deyip bir fişek uzattı. İkimizde de tam otomatik 5 mermi atar av tüfekleri var. 30'lu boz kaz sürüsünü arabanın tamponuyla kovalıyoruz ürkmедiler. Üç sayısında ateş edeceğimiz, iki tüfek bir anda patladı.

Kazlar şaşırmışlardı, kim bunlar, ne işleri var, rahatımızla niçin oynuyorlar, dercesine arkalarına bakarak yavaştan başlayıp birkaç adım, koşarak havalandılar Kalanı yoktu. Fizik

kuralına göre en az 10 kaz vurmamız gerekirdi. Bir mucize gerçekleşti, iki fişegin 18 leblebi büyüklüğündeki kurşunları aralarından geçirme başarısını göstermiştik. İkinci fişekleri her iki tüfek de doldur boşalt yapmadı. İkinciye ateşleme şansından mahrum kaldık. Kanat açıklıkları 2 m Erkekleri 10 kg safi et, lezzetiyse benzersizdir.

-Doktor, "Yahu biz ne b...k yedik. Yakaladığımız pozisyon ömürde az tesadüf eder. İnip, tüfekleri değnek yapsak 3 5 tanesini alırdık".

Tüfeklerimiz çalışmadığından döndük. Akşam mermileri yenilerken aynı sözcükleri tekrarlayıp durdu. Temel in durumundaydık.

Şafakta Ahmet beyle kayıkçı Hüseyin'in kayığındayız 40 yaşlarında balık avcısı, sazlıktan ot biçicisi. Dr. ve arkadaşı 16 yaşında yağız köy delikanlısı Ali'nin kayığındalar. Avlanmak üzere gölün ortasına doğru yöneldik. Açık ve rüzgârsız bir hava, göçmen kuşlar henüz gelmemişler.

Öğle yemeğini tüfek atmadan yedik. Hüseyin'in ağlarından sazan ve turna topladık. 21 taneydi, kayığın suluğuna koyduk. Güneş bir saat sonra batacak. Hüseyin 6 m gönder yardımıyla sazlık bir alana ulaştı. Kamuflajla uğraşırken bir alay boz kaz üstümüzde beliriverdi. 7 mermiyle 5 tanesini düşürdük. Üçü su üzerinde cansız, ikisi daldı kamışlara ağızlarını kilitledi. Birini uğraşla aldık, diğerini kaybettik. Ali'nin kayıktakiler ayrıntıları gördüler. Yüksek sesle tebrikler ilettiler.

Dönüş yolundayız. Ali "Dr. Bey ördek" diye seslendi. İki atışta ikisini de vurdu. Ördeklerin vurulduğunu gören delikanlı avazının çıktığı kadar "Yaşşaa be doktor bey, bu b..ku yiyecektin, sabahtan yeseydin ya".

Amacı Dr. Beye b...k yedirmek değildi. Mahalli ağız alışkanlığıydı. Dr. beyin bir öncesi günün feveranını Ali bilmeden tekrarlamıştı.

Dr. çantasından çıkardığı leblebiyle efkar dağıtmak için viski içmeye başlamış, o anda da ördekler üzerlerine gelmiş bardağı bırakıp tüfeği almış.

Alkol alma o tarihlerde oralarda alışılmış olmadığından içmeyi günah bilirlen. Akşama kadar gönder asılan Ali av yaptıramamanın stresindedir. Ücretin yanında bahşışten mahrumiyeti düşünmektedir. Gergindir. Viski içerek vurabiliyordun da sabahtan niye içmedin anlamında söylemişti.

Av kulübünde ki kaz ziyafetinde b... k yedirme olayını kayak arkadaşı anlattı. İzleyen hafta o göle giden masa arkadaşları Dr. beyin b...k yediğı göl levhası götürmüşler.

Avcılar birbirlerini sever. Zevkte, eziyette, karda kışta, yağmur çamur da çıkar ilişkisi olmaksızın birliktelik, dostluğu, hoşgörüyü geliştirir. Doğa sevgisi ve sevdası ortaklığıdır. Palavra ve hiciv serbesttir. Yalana itiraz yasaktır. Kim ölmüş yalandan derler. Biri diğnerinin yalanına tanık olsa dahi nezaketten yüzüne vurmaz.

Doğal yaşam alanlarının talan ve tahribini görenler 20-25 yıldır eline tüfek almamaktadırlar.

.....

Recai ile Zekai'nin söyleşi:

-Arkadaş, tüfeğın çok güzel, öldürmesi nasıl

-Harikadır. Bir tek saçması yeter.

-Peki, vurma yeteneğın,

-Evelallah, gözüm ilişsin yeter.

.....

Atış sonrası karavana

-Ne oldu? Ya sende ya da tüfeğinde iş yok

-Tüfeğimde ve bende kusur kabul edemem....

KARAMIK GÖLÜ KURUTULDU

Karamık Gölü 15x10 km². Kapalı havza, orta Toros silsilesi dağların kar eriyikleri kaynak ve sağanak taşkınlarla beslenirdi. Kıyıları sazlık ve kamışlıktı. Kapalı havza, 5 6 m derinlikte tatlı su gölüydü.

Görüntü ve verimini önden görmüştük 1974 yılında gölün 5 km kuzeyine SEKA selüloz fabrikası kurdu. Köylü kamış bağlarını ayağımızda satacağız, fabrikanın işçisi olacağız coşku-sundaydı.

Fabrika üretimde çok su kullanıyordu gölden aldı Atık suyunu da kimyasallardan arıtmadan göle boşalttı O tarihlerde halk çevre kirliliğinden habersizdi Su kir tutmaz anlayışı bas-kındı. Kimse yanlışa dur demedi tepki vermedi. Devlet böyle olması gerektiğine karar verdi sessizliğindeydiler.

1980 av sezonu balıkçı Hüseyin göç geldi gelin haberini verdi.

Gittiğimizde, gökyüzü maviliğindeki suyun rengi kahve-rengine dönüşmüştü 6 m derindeki balık ve kerevitleri seyretti-ğimiz suda hiçbiri görünmez olmuştu

-Fabrika kirletti Canlı varlıklar öldü İki yıldır ağ atmıyo-ruz. Eskisi kadar göç de gelmiyor Gelenlerde fazla eğlenmiyor Sazlıklar, hasır otu kurudu Kamışların boyu yarıya indi Etrafın-daki çayırılık yok oldu Fabrikanın yarardan çok zararı dokundu. Tespit ve yakınmasındaydı Hüseyin.

1992 yılında İzmir'e gelen Hüseyin, ağlamaklı ifadeyle gö-lün tamamen kuruduğunu, pis kokudan geçilmediğini bildirdi.

Ruhumun derinliklerindeki sızıyı sizlere de duyurmak istedim göl geriye gelmez ama katliamı yapanlar bunu görebil-diler mi. Yeni gölleri kurutmaya devam edebilirler.

20.09.2009 Karamık köyünden Saffet.

-Gözümüz aydın. SEKA özelleştirildi Satın alan fabrikayı Türkî devletlere taşıdı. Kalan hurdaları satarak Devlete ödediğini aldı. Fabrika ile arsası kar kaldı. Göl eski haline dönemez artık. Çok geç.

Masa başı kararlardan birisi ve binlercesi. Kimin malını kime satıyorsun sorusunu gelecek kuşaklara bıraktık.

AKŞEHİR GÖLÜ

1964 Ocak ayı Akşehir Gölü'nün kuzeyindeki 1878 Rumeli göçünden gelenlerin yerleşimi Taşköprü Köyü Muhtarı rahmetli Cıddır Hasan'ın davetlisiyiz. İki saatlik kuş avı boş geçti. Akşam Hasan Ağa'nın evindeyiz. Soframızda muhacir fırınında kiremit üzerinde kızartılmış devasa sazan, tepside aynı yerde pişirilmiş havyar, bulgur aşısı, soğan, sıcak muhacir somunu. 6 kişiydik ikramı bitiremedik.

-Hasan Ağa, "kızanlar (delikanlılar)" saat gecenin 10'u, hazırlanın.

Köy korucusu, oğlu, komşudan Mehmet, üç adet yakıtı gazyağı olan lüküs lambalarını yaktılar. Kayıkların ön tarafına iplerle sabitlediler. İkişerli bindik. Göndercilerimiz yolaklardan yürürken gönderin kayığa değmemesine, gürültü yapmamaya özenliyidiler.

Hasan Ağa'nın elinde zıpkın, lambanın arkasında ayakta, ilerliyoruz. Gözleriyle gönderci ile zıpkıncı işaretleştirdiler 3 m ileride otların arasında ışık kırılmalarından yansıyan koyu sarı 70-80 cm boyutunda sazan uykudaydı. Çevik bir hareketle balığı zıpkınladı. Kepçe yardımıyla kayığımızda. 50 m ilerisinde aynı görüntü. Zıpkın bende kaçırdım. Suyu şapırdatmam gerekmiş. İki saat sonra döndüğümüzde üç kayıkta 7 adet sazanımız olmuştu. Her biri 10-15 kg idi. Akşehir gölünün balığının iriliği başka yerde yokmuş.

Avladığımız alan pancar ektikleri tarlalarıymış, yağışlar nedeniyle 2 m derinlikte su dolmuştu. Böyle giderse göl bizi buradan kovacak diyorlardı.

AKŞEHİR GÖLÜ KURUDU (Basından)

Kehribar tespihin tanelerinden biriydi. Eber'in komşusu ve suyunun çoğundan beslendiğini belirtmiştim. Eber coğrafyamızdan silinirken, Akşehir gölü'nü de peşinden sürükledi. Kurutan sadece kirlilik ve kuraklık değil, bilinçsiz hesapsız, sulamada aşırı kullanımdı.

Dünyada benzeri bulunmayan sazan, turna, kerevitleriyle yerli bozkaz, suyun üstünde 5-6 m boy atan kamış ve sazlarıyla, karasal iklimi ılıman iklime dönüştüren varlığıyla, elmalıkları kirazlıkları daha nice varlıkların hayat kaynağı doğurgan, mayalayan Nasrettin Hoca'nın gölünü de yok ettiler.

Yaşamdan biliriz, varken yokluk veya yok olacağı akla gelmez. Değerler birer birer, yavaş yavaş yok olurken göz görür gönül katlanır. Sanılır ki varlıklar sonsuzdur, tükenmez, kaybolmaz.

Ölümleri gerçekleştiğinde yeri doldurulamaz kayıp olduğu, yıllar ilerledikçe acısı, etkisi, zararı artarak devam eder. Faydasız pişmanlıktır.

.....

Hazreti Ali Buyruk yapıtında

-Aptallar geçmişten, dahiler gelecekten, akıllılar gününden konuşur.

Hasan Basri bir şiirinde

Ömür üç gündür birincisi çocukken, ikincisi dün, var olduğun yaşadığın bu gündür.

Uyarısındadırlar.

KAZ ÇOBANLARI

Kaz güdenler yanlarına bir torba kl veya toz alırlar. Kazlar rktğnde uçarlar o anda torbadaki malzeme çobanın imdadına yetişir: Kazların gözüne kl atarak umalarını önler.

Bugün biz de kazlarla tanıştık. Ancak torbamız yoktu.

1986 Aralık ayı Sultandağı ovasındaki Dort Dağı'nın yamacındayız kazların gelmesini bekliyoruz. Güneş bir saate kadar doğacak. Yerde 15 cm kar var - 25 derece görüş mesafesinin 10 metreye düştüğü sis kaplıdır. Akşehir Gölü'nden gelen sesler, kazların gelmekte olduğunun habercisi. Tüm kuşlar yeri görmeden uamazlar.

Kazlar üstümüzde binlercesi. Bizi görmüyorlar, bizde onları. 10 metre yüksekte görünüp kayboluyorlar.

Mesleğinde bilgisi, otoritesi, eğitime katkısı, yönetimde disiplini herkesçe bilinen, ülkemize ilk tüp bebek uygulamasını getiren Prof. Dr. Refik apanoğlu ile birlikteyiz. ABD Mayo klinikte kadın doğum bölümü şefiyken çocuklarının Türkiye'de yetişmeleri için kesin dönüşünde getirdiği Remington marka beşli pompalı tüfeği ateşledi.

Kaz, kanadından vurulmuştu. İki hızlı koşucu yarıştaydılar. Bir süre sonra kazı yakalamıştı. İkinici atış mekanizmanın donması sonucu mümkün değildi. Bir kaz da aynı şekilde ben düşürdüm. Uzun kovalamaca sırası bendeydi. İkişer kaz ile yetindik. Yüzlerce ldrlebiliridi.

Dönüş yolunda, İzmire geliyoruz. O da, ben de yneticiyiz. şakayı seven hicvi ve espriyi yerinde kullanmada usta hocamız:

-Ramazan birlikte çalıştığımız arkadaşlar, kaz kovaladığımızı görselerdi, başımızdakiler kaz obanıymış derlerdi.

GÖLLERİMİZDEKİ VAHŞET

İzleyelim

Büyük Menderes nehrinin ilk deltasında, aşağıdaki ovaları sulamak amaçlı Çivril Işıklı beldesinde 1951 yılında baraj yapılmıştı. Suyun tutulduğu kış aylarında iki ila 10 m derinliğe ulaşırdı. Yazları göl yatağında hasır otu ve kamışlar 3-4 metre boya ulaşır. Kökleri ayırık, kanyaşa gibi sert ve çöktür. Bir metre derindeki toprağı kilitler.

Sular yükseldiğinde bu sazlıklar toprağıyla beraber su yüzeyinde rüzgarla yer değiştiren adalar oluşturur. Bir dekar-dan 1000 dekara kadar büyüklüktedir. İçerisi göl kuşlarının yuvası ve domuz mozaları (Yavru) ile erişkinlerin sürüleriyle dolar. Onlar için kurbağa, solucan iyi bir ziyafettir. Ayrıca güvenlidir. Beslenir, korunurlar. Bu yüzer otlu ada ve adacıklara “Kopak” derler. Göl kuşları avcıları da kayıklarla adacıklara dağıtılır. Kendilerini gizleyen hasır otu ve kamıştan yararlanırlar.

Yerli üreyenlere ilave göç kuşları da besin zenginliğinden yararlanmak için 15-20 gün burayı tercih etmiş olmalı ki açık alanlarda iğne atsan kuş üzerine düşer benzetmesi abartı değildir.

Gölde avlanmanın koşul ve şeklini anlatmıştım. Burada gözlemimi vereceğim. Bildik avlanma değil, vahşet.

1963 yılı, göçer göl kuşlarının geldiği günlerdi. Dört arkadaş sazlıklar arasında ördek, kaz geçmesini bekliyoruz.

6 adet 4 çeker Jeep, arkalarında zodyak taşıyıcıları. Göl kenarı çayırlığına park ettiler. İçlerinden 4-5 NATO görevlisi, birkaç kişide yerli kılavuzlar indi. Zodyaklar göl'e indirilerek arkalarına sürat motorları takıldı. Birkaçı tüfekli kopaklara bırakıldı. Motor kullandıktan ayrı iki silahlı da bindi. Hepsini

kamufraj elbiseli (O tarihler de komando giysisi sadece yabancı askerde vardı).

Sürat motorlu zodyaklar, kuşların üzerine uçmalarına fırsat vermeden yanaşiyor, yerde ve havalanmak isteyenlerin üzerine tam otomatik tüfeklerle atış yapıyorlardı. Havalanan şaşırılmışlar zavallı korumasızlar da kapaktakilerce öldürülüyordu.

Toplayabildiklerini araçların kenarına yığınlar yaptılar. Akşamüzeri araçlarına ve zodyakların içine doldurdular. Yerli iş birlikçiler, boş kovan toplayıp satmak amaçlı hizmetlerindedeydi. Boş hartuçları sayarlarken vahşetin sayısını sorduğumda

-1200 adet götürdüler. Bir o kadar, yaralı saklanan, sazlıklarda bulunmayan vardır

Aynı yıllarda Bafa gölünde de benzer vahşete askeri helikopter de eklenmişti.

Dağ keçileri ve geyiklerin öldürülmelerini o canlıları tanıtırken göreceğiz.

Sahip olamayışımız nedenini bulmak kolay değil. Yasal boşluk, denetimsizlik, bilgisizlik. Doğa sevgisinden mahrumiyet, cehalet, doğanın binlerce yıldır besleyip büyüttüğü, göllerin, dağların süslerini, seslerini yok ettirdi.

O yabancılar, kendi memleketlerinde benzer katliam yapabilirler mi? Gitseniz yaptırırlar mı?

DOĞANIN ÇIĞLIĞI..

Neden, neden, neden doğamızı katlediyoruz.

Yok edilen göllerimizin 30 -40 sene öncesi görkemli yaşamını, doğaya ve doğal yaşama katkısını anlatırken sakinlerinin aşk, meşk şarkılarını da görüntülemiştik.

Canlılar sağlıklıyken pınarlarda neşe ve sevinç çığlıkları atarak yıkanır. Sağlıkları bozulmuşsa davranışlar değişir, neşe ve sevincin yerini hüznün alır. Hisleri onların sonsuzluğa akıp giden ırmağın yolcuları olduklarını belli eder. Suskunlaşırlar.

Doğa anamızda canlıdır. Göllerin zehirlenmeye başladığı günlerde Doğa anamız ve sakinlerinin çığlıkları başlamıştı. Küçük saz bülbülünün kurumuş sazlıktaki ötüşü, havada turlayan, konacak, korunacak beslenecek yer bulamayan yüzlerce çeşidin davranışı AĞITTI ÇIĞLIKTİ.

Göremediler, bilemediler. Göç kuşları tavaf edencesine her yıl havadan gölleri ve deltaları ziyaret ederler. Belki atalarının ruhlarını taziyedir. Barınak, korunaklarına vefadır?

Yerli türlerin nesilleri kesilmiş görünmüyorlar.

Doğal yaşama niçin kıydılar. Kıymaya devam ediyorlar. Kimdir bunlar. Kısa bir zihin turu yapalım.

Acıklı tabloya sebep olanın başı, kamu erkini kullananlardır.

Görünen sonuç, cehaletin, hıyanetin ürünüdür. Yanlışlıklarını, buna haklarının olmadığını, yazılı ve görsel medyada görmedi ne yazık ki görmemeye de devam ediyor.

Belki de magazin cıvıklığından, politika demagojisinden zamanları yoktur.

Kamu kurum ve kuruluşları koordinesiz, ilgisiz, denetimsiz.

Üniversitelerimiz suskun, küskün Kime küsüyor, kim için susuyorsa,

Bilgi ve bilgilendirmede sesleri solukları yok. Bilinçten yoksun davranışlarına devam ediyorlar.

Sivil toplum örgütleri, halk, kanaat önderliği yaptığına kendini inandırmışlar nerede diyor

O küçük saz bülbülü.

Oysa bu kurum ve kuruluşlar doğa ve doğal yapının korunmasında görevlerini yapmak zorundalar. Yapmamakla doğa suçunun iştirakçileridirler.

Doğamızın da çocuktan farkı yoktur. Çılgık çılgıdır.

.....

Davranış bozukluğumuzdan gelecek kuşaklar ders alsın. Şayet işe yararsa.

Örnekler Türkiye'nin genelini yansıtmaktadır.

Etrafınıza sahibi, sorumluluğu bilinciyle bir bakın Kaybettiğimiz değerleri göreceksiniz

.....

Aymazlık meyvesini verdi. Devamda ediyor.

Bu hale düşüren, işinin erbabı sinsi hırsızlarımızdır. Yaşamı ve doğayı çaldı, çaldırdı. Aldı götürdü geri getirmemesine yok etti. Çalarken, alıp götürürken gören duyan engel olan çıkmadı. Doğanın bağrında geriye hırsızın talanı, tahribatı kaldı.

Refah vaadi, teknolojik gelişim, nüfus artışı, göç olgusu Binlerce yıllık yaşam kültürümüzü, değerlerimizi, doğanın sadeliğini, yok etti. Renkler tek tek soldu, kayboldu.

Her geçen gün bir heyelan, bir çığ, bir doğal afet eşsiz güzellikteki yurdumuzda işlevini sürdürüyor.

Sonsuzluğa kavuştuğunda lanet olsunu sözcüğünü duymak istemiyorsan görevine koş.

Yok ettiklerinde emeğin yoktur. Unutma ki bu güzellikleri sana ataların emanet etmişti.

Korumadın, korutmadın. İhanetin boynundaki yaftadır.

Onlara yok ettiklerini, kirini değil, ilave ettiğin değerleri bırakmalısın.

Rahmetli Sakıp Sabancı TV söyleşinde, "Bizlerin doğa bilinci yoktu. Katliam yaptığımızı anlayamadık. Bilgilendiren uyaran engel olan bir Allah kulu çıkmadı. Şimdi hatamızın farkındayız. Ama çokça tahribat yaptık." tespit, teşhis ve itirafındaydı.

Bilgisiz, hoyrat kişi, çocuğu dayakla eğitiyorsa her darbeye "çığlıklar, yapma", yalvarmaları artar korunma refleksi bunlardır. Elini tutmaya gücü yetmez.

Doğa da **çığlık çığlığadır**, çocuk misali **yakarıştadır**.

Hırsızların talan ve yağmacıların, açgözlülerin darbele-
rinde ki çığlıkları duyma zamanı geçmektedir.

Uyan ey halkım malına sahip ol.

IRMAKLARIMIZDAN GÖRÜNTÜLER

1. Kızılırmak: Sivas ilinin 120 km ilerisinde İmranlı ilçesi ile Erzincan hududunu belirleyen kızıl dağların sayısız derele-
rinden toparlanarak yola çıkar. Anadolu'da en eski medeniyet Hatti ve Hititler'in hayat kaynaklarındandı.

Varoluşundan beri doğa iklimini düzenleyen işlevdeydi. Kaynağından 10 km sonra karayoluyla yan yana yürümeye başlar, saatler sürer birlikteliğiniz. Berrak rengi gittikçe kahve-
rengine dönüşmektedir pek çok yerleşimin foseptiğiyle tanıştı-
rılmış, Karadeniz'e kavuşuncaya kadar önü barajlarla gerilese de biyolojik arınmayı başaramamaktadır.

2. Yeşilirmak: Su şehri adını alan ilçemizin dağlarından başlar yolculuğuna, Amasya'ya kadar yolunuzun sık sık önünü keser. Yolculuğunuz süresince yanınızdadır. Diğer derelerle ço-
ğalarak görkemini arttırır Amasya iline ulaştığında kirlerinden

mi yoksa utancından mı bilinmez, durgunlaşır. Belki de küskündür.

3. Sakarya: Afyon'dan başlar yolculuğa Anadolu platolarından yaylar çizerek gider. Kirlenmeden önce 100 kiloyu geçkin yayın balıkları ile ünlüdür. Yolun sonuna yaklaşırken Adapazarı'nın içerisinde çark suyu ile birleşir. İki nehir adeta konuşurlar "Ben senden daha kirliyim Karadeniz bizi temizler"

Farkında değiller Karadeniz'in halinden Avrupa'nın pisliği nedeniyle temizleme gücü elinden alınmıştır başta Tuna ile katledilmeye devam etmektedir.

4. Porsuk: Ülkemiz gencinin milyonlarına yüksek öğrenim veren kuruluşun mucidi Sn. Prof. Dr. Yılmaz BÜYÜKERŞEN'in eli değmiştir. Önceleri 3 metre yükseklikteki kenar duvarlarla hapsedilmiş pislikten ve kokudan iğrendirici ırmak neredeyse şehri Venedik görüntüsüne kavuşturmuştur. Gondol sefasına ve plajında yüzmeye çağırmaktadır.

5. Hamur Deresi'dir Adı: Ağrı'dan, Patnos'a oradan Van gölü'nün kuzeyi uzun kavakları ile süslü şehir Erciş'e dek yolunuzun sağından hiç ayrılmaz Van gölünü kuzeyden beslemektedir.

Doğa belgesellerinde görünen akıntıya karşı kayalardan atlayan alabalıkları ırmağın neresinden olursa olsun seyir halinde veya durarak seyredebilirsiniz.

6. Tatvan'dan Bitlis'e gelirken saatlerce yoldaşınız beyaz köpüklü masmavi ırmak, makilerin oksijenleriyle birleşerek oluşturduğu nemli dağ havasını koklatır. Ciğerlerinizin bayramıdır. Çok kirli sayılmaz.

7. Diyarbakır-Ergani Maden Elazığ yol güzergahında görkemli Dicle yola koyulur ilk uğrağından alınıp bakır madenlerinin işlendiği Maden fabrikasına yöneltmişlerdir. Fabrikadan

çıkan Dicle siyaha yakın renkte başlangıçta kirli haliyle yolculuktadır. Masalların süsü olarak kalmış Diyarbakır karpuzunun besini ırmak verimden uzaktır.

8. Büyük Menderes: Afyon-Dinar'dır pınarın kaynağı 3 farklı yerden devasa fiskiyeler şeklinde kaynaktan beslenir. Kaynakların anası kara kuyu gölüydü. Tren Isparta, Burdur, Eğirdir'e aktarmalı hattan sağ taraftaki göl kıyısı ile sol taraftaki Uluborlu, Keçiborlu, Senirkent ilçelerini koynunda barındıran "İLEY" dağlarının arasından geçer.

Kara Kuyu gölü İley'in çocuğuydu. Oradan eminir, beslenirdi. Kerevit, sazan üretir suyunun fazlalığını kaya yarıklarından 500 metre aşağısındaki Menderes kaynaklarına aktarırdı.

Çivril barajını tanıtmıştım. Adıgüzeller barajı Denizli-Çal, Güney arasında ikinci dinlenme ve çoğalma yeridir Sarayköy ilçesinin İzmir yönündeki 5. km sinde duble yol köprüsünden verdiği görüntü, bulanık çamur ve kahverengidir. Aşağı Menderes ovalarını sulardı. Söke ilçesinde geniş bir delta ile dalyan kıyısından Ege denizine kavuşur. Bizim olmaktan çıkarılma aşamasındaki ünlü Bafa gölünü asırlar içerisinde denizden ayırmıştır.

Söke ovasını 20 Eylül 2009'da gördüm. Dünyaca ünlü Ege pamuğunu yetiştiren, her bir parseli 100-150 dekar tarlaların binlercesinde pamuk ekilmemişti. Bundan 20 yıl evvel görkemli ova pamuk hasadında binlerce emekçinin aylarca çalıştığı bembeyaz örtüydü. Şimdi yer yer genetiği oynanmış ithal tohum mısır tarlaları görünmekteydi

Ovanın batı tarafındaki yerleşkelerin sakinleri büyük büyük tarlalarının etrafını 2 metre yükseklikte setlerden oluşturdular. Açtıkları kanallarla kış aylarında nehrin alüvyonlu suyunu tarlalarına doldururlar, yapay göller oluşturdular. Bu işlem verimin arttırılmasıydı. Emeğinin karşılığını fazlasıyla

alırlardı. Şimdilerde nehrin kiri nedeniyle bu işlemde vazgeçmişler, dolayısı ile verimsiz tarlalara dönüşmüştür.

Küçük Menderes ise haritada adından başka yatağında 20 yıldır yok. Ödemiş boz dağların beslediği ovasını susuz ve öksüz bırakmıştır.

Gediz nehrinin vadisi, Dünya'da benzeri olmayan Sultanıye asmalarının kış süresince gıdalandığı suyunu verme olanağını kirinden, pisliğinden dolayı kaybetmiştir.

Örnekleme verdiğim görüntüler ülkemizin gerçeğidir 30-40 yılda ekolojik düzeni yok ettik. Sömürü ülkesi olsa bu doğaya bu kötülüğü yapamazdı. Nereye göz atsanız, kaynaklarımız, derelerimiz, ırmaklarımız, doğamız elden çıkmış görüntüdedir.

Ağıttadır. Kurtarıcı aramakta SESSİZ ÇIĞLIĞINI duyurmak istemektedir. Henüz Yardımına koşan ulaşan yok.

MAYMUN DAĞI

Pıtırtilar, ısıklar başlar kısık
Daha gün doğmadan
Maymun Dağında
Uyanır kuş, böcek
-Suskun bir geceden-
Eşelenerek, kanat silkerek
Yaşam dolu
Ardıç, meşe, çam

Öyle görkemli ki doğan gün!
Alı al, moru mor
Acıgöl ötesi karşı Söğüt dağı.
Kutsal bir övgü tümleşmiş
Taparcasına
Mutluyuz seninle diye haykırmak için,
Hep bir ağızdan.

Öterek eşini arar kınalı keklük
Sürü ördekler geçit'e kalkmış
Çekilirken kuytulara
Geceden yorgun domuz, çakal tilki
Salınır boşlukta yardan, yara
Ak güvercin
Arkasında atmaca

Nedim Çapman'ın güzel şirini biraz da ben görüntüleyerek
Maymun dağına tanıtmak isterim.

Güzelliğine ortak olunmasını, dağların bizim olduğunu, yeniden görkemli yeşil örtüye kavuşturmak gerektiğini vurgulamaktır.

Beşparmak dağının Acıgöl'e paralel 15 km kum kayaları katmanlarından maymunların yürüyebileceği sıvama kayalarıyla bilinen yerin adıdır. Dağın bu kısmına "Derbent" derler

Sayırsız kaya katmanları vardır. 100 ila 300 metre yüksekliktedir. İç Anadolu'yu Ege'ye bağlayan geçidin bekçiliğini yaptığını görmüştük.

1940'lı yıllarda orman idaresinin verdiği belgeyle kuru odun toplamaya yılda en az 15 kez giderdik Yetişkinen doğal güzelliğini seyir olsa gerek her yıl bir iki defa keklik avındaydık. 15 kişi kol avında binlerce keklik sürülerinin ulu ağaçlardan, katmanlardan karşı katmana seyri, gürültülü uçuşları çekiyor olmalı. Ayağınızı basacağınız yeri iyi seçmezseniz, bilye görevindeki kumlar kayanın üzerinden sizi alaşağı eder. Bu durumda tüfeği ava doğrultma şansınız yoktur. Grubun birkaç keklikten fazlasını alamadığını bilerek dolaşırdık.

At arabasıyla gittiğimizde, at bekçiliği benimdi. Dağın batısında orman içi Avdan köylüleri. çam kütüklerinden su bardakları (Resim 2.) yaparlardı. 5 litreden 20 litreye kadar çeşit boylarda tek veya çift ümzükülüydüler. Kağrı ve arabaların değişmez aksesuarıydı. Arabamızda dağa giderken 7-8 litreliğini alırdık.

Demiryolu köprülerinin kenarlarında ki sayısız pınarların birinden doldurur. Odun toplayan babamın yanına tırmanır dım.

Bahar aylarında taç yaprakların filizlendiği, dağ laleleri, sümbülleri, yaban gülleri, ahlat, yabani bademler, alıç ağaçları çiçeklendiği, kekik, lavanta, yavşanağın yeşillendiği zaman ortalığı bin bir kokuyla doldurur. Katmanlardan beyaz köpükle şelaleler oluşturan çağlayanların nemlendirdiği benzersiz parfümünü ciğerlerinize doldurmak ayrıcalıktı.

Bu mevsim dağ keçileri ikiz yavrularıyla eteklerde taze ağaç filizi ve çiçeklerin lezzetleriyle meşgulken rahatsız edilmeyeceğini bilir. Elli metre kadar yaklaşabilirsiniz. Bir metreyi aşkın boynuzlarıyla 200 kg baba tekenin haremı 25-30 keçi, çepiş (Bir yaşlılar), oğlak (Yeni Doğan Yavru) dan oluşurdu. Ürkütürseniz, saniyeler içinde 300 m kaya katmanından dik yukarı birkaç sıçrayışta kaybolurlar. Tırnaklarından fırlayan fındık büyüklüğündeki kumlar vınlarak kurşun gibi ses çıkarır.

Yaşamlarını seyir doyumsuzdur. Heyecanım, bardağın yükünü, yokuşun dikliği ve uzaklığını hissettirmezdi. 40 -50 yıl öncesi sürülerin 100-150'lik olduğunu çok kişiden duydum.

Dağların süsü, her türlü fiziki koşullara meydan okuyan bu güzellerin harem yaşamını ilerleyen satırlarda anlatacağım. Tespit ve gözlemlerim yıllarımı aldı. Seyredeceğiz.

Kurt, Çakal, Sırtlan, Porsuk, Domuz sürüsü görmek istediğinizde katlardan aşağıya sık ağaçlık derelere taş yuvarlamanız yeterliydi. Seyrekte olsa kaçışlarının seyrine doyamazdınız. Sırtlan, Teke, Tilki Çakal meraklıdır. Döner bakar kim bu yabancı beni neden uyumdan etti dercesine.

Buraya özgü olsa gerek, sarı çamlar, katlardan gizlenen güneşi görmek için 30 m boy, 1,5-2 m çaptaydı. Palamutlar, ardıçlar ve diğer ağaçların taçları, toprakla güneşin arasındaydı.

Kara kartallar kanat açıklıkları 3 metre, pençeleri 15 cm çok heybetliydi. Ulaşılması imkânsız kaya katmanlarında veya ulu çamların tepelerinde ki yavrularına yiyecek ararken gökyüzünde ki turlamaları ve yakınınıza doğru gelmeleri oldukça korku vericiydi.

İki kez tavşan, bir kez çepişi yuvasına taşırken gördüm. Anlatılanlardan etkilenir korkardım.

Karadede ağaçlığı nı tanıyacağız, aynı türdendi. Doğusun da 5 km, tepelerle birbirine bağlıdır.

Yasaklı yılların başında onlarca tahtacılar getirdi doğa yağmacıları. Milyonlarca ağaç bunların elinde, tahta, dilme kalas olup pazarlara taşındı. Bitmez tükenmez orman örtüsünün biteceği kimsenin aklına gelmedi. Önlem alan olmadı. 300-500 yaşlı çınar ağacı benzeri palamutluklar da merkeplere yüklenerek bitirildi.

DAĞ KEÇİLERİ

Torosların kayalık zirvelerinde yaşamlarını sürdüren nadi-de yaratıkların yaşamlarından görüntüler

Televizyon belgesellerinde kayalarda gezintilerini ve dövüşlerini gördüğümüz hayvanlar aile grupları şeklinde yaşarlar Mart ayının ilk haftasında yavrular ikiz ve tek doğmuştur. Birkaç saatlik yavru annesiyle yarış edencesine kaçar. İlk doğum tek yavrudur. Erkek ise delikanlılığında akranlarından iri ve boynuzları dışa doğru yay çizer.

Sürünün başında oğlakların babası gözlemci ve beslenmelerinde nöbetçidir. 15-20'li gruplar olarak gezerler. Diğer baba tekenin sürüsüne katılmazlar. Çatal tırnak ayaklarının altında sert kauçuk benzeri bir madde doğumda vardır. Zamanla ağırlıkları oranında 5 cm'e ulaşır. Benzer malzeme dört dizinde de bulunur. Ön ve arka iki ayağını ve iki dizini kullanarak kayalardan yanlamasına da kaçarlar.

Yırtıcı hayvanların hızlarına ve dağ katmanlarına ulaşması imkansızdır. Ağaç sürgünleri ve çiçeklerle beslenirler. Geceleri belirledikleri pınarların kaynağından sularını içer

Kaya katmanlarının sekilerinde pembe çiçekli dağ sümbülleri 50 cm boyda 30 cm üzüm salkımı görünümde açarlar. Rüzgâr sümbülden koku yüklenmişse 500 m kokusunu koklarsınız. Doğada ki hiçbir çiçeğin kokusuna benzemez. Özellikle tekeler bu sümbülleri yeme rekabetindedir. Çünkü Ağustos 15 de sürülerini terk edecek, kaya kovuklarına gizlenecek, geceleri beslenecektir.

Ekim ayından başlayarak üreme döneminin başlangıcına kadar erişkin dişilerin de arayıp yediğidir.

Her yıl bütün Toroslar'daki tekeler buldukları dağ sümbüllerini gecedен yemişlerdir 30 Kasım şafağında, kendilerini bekleyen üremeye hazır harem kavgasına, bööbbö böööbö ve akciğerine doldurduğu havayı olanca hızla 500 m uzaklıktan duyulan sesle burunlarından pufff, pufff diye sümkürerek üflerler. O günden çiftleşmenin sonuna kadar, teke özel bir koku çıkarır. Rüzgârın getirdiği koku 600-700 m koklanır.

İlk kavga ay boynuzlu 5 ve diğerleri 6 yaş grubunda başlar. Galipler sekiz yaş ve üstüyle tekrar karşılaşır. Baba tekeler ve delikanlılar bir yıl önceki anne kardeş, kuzenlerin sürüsünü tanır. Farklı bir sürüyü elde etme kavgasıdır. Üçüncü tur galiplerin dövüşüdür. 12 yaş ve üstü, cüsseli 200 kg'ı geçkin, 130 cm kadar uzunlukta boynuzludurlar. Dişiler, çepiş ve oğlaklar dövüşün seyircileridir. Galipler, haremının başındadır.

Kavgayı kaybedenler başka yerlerde tekrar başka sürünün yanındaki teke ile dövüşmek için oradan ayrılır. Karşılaştıkları teke galiplerden olduğunu bağırarak belli etmekte ise kavgaya girmez, yoluna devam eder. Doğa gücünün genlerini üretime almaktadır..

12 yaş ve üstü olanlar genelde girdikleri dövüşten yenik çıkmış, prestijlerini kaybetmişlerdir. Bunlar bir kayanın üzerinde dört ayağı bir arada sabahtan akşama kadar hiç kıpırdamadan etrafı ve yaşanan kavgaları seyrederek .Seyir, çiftleşme sonuna dek birkaç hafta sürer. Boynuzlu lafının üretildiği görüntüdür.

Çok yakın gözlemlerime yardımcı yıllar evvel vurulmuş bir tekenin postuydu. Postun sahibi

-Yirmi yılı aşkın üzerinde namaz kılıyorum. O kadar yıkayıp tuzladım, çiftleşme mevsimi geldiğinde en az bir ay kokmaya devam eder evde durulmaz demişti

Birkaç yıl bu gizemli yaşamı gözlememe post yardımcıydı.

Maymun dağında onların barınıp çoğalacağı ortam çok iyi olmalı, yaz aylarında 15-20'li sürüleri ağaç filizleri yerken görürdünüz. Bu görüntüler 1950'li yıllara aitti. Yaşlı çoban ve avcılarından duydum. Orman örtüsü yoğun, fazlaca zarar veren olmadığından olsa gerek dağ, taş dağ keçisi sürüleriyle süslü imiş.

Anlattığım dar geçidin demir yolu köprülerinin altında yirmiyeye yakın pınarlar vardı. Kaya katmanları güneye baktığı için fazla kar tutmadığından yaz aylarında aşağıdaki demiryolu köprülerinin altındaki pınarlardan güneş battıktan iki saat sonra ve şafakta bir gecede iki kez içerlerdi.

1955 yılında şose, 1964 yılında da asfalt yapıldı. Gürültü ve farlardan suya inemediler. Yivli dürbünlü 500 metreden nokta atışlı adı spor tüfeği NATO'da görevlilerce ülkemize serbestçe getirildi. Bufaloların milyonlarcasını katleden ataları gibi, dağ araçları ve helikopterler ile özellikle çiftleşme dönemlerinde yıllarca katliam yaptılar.

Görevleri bittiğinde de yerli avcılara sattılar. Çiftleşme dönemi dahil 365 gün yerli, yabancı avcı işbirliğiyle birkaç lira karşılığı kılavuzlarla büyük katliamlar yaptılar. Pek çok dağda ve maymun dağında 30 yılı geçkin nesilleri kesildi.

Antalya Korkuteli'ne giderken Düzler Çamı mevkii 1964 yılında üretme sahası olarak korumaya alındı. Paralı avlanma yaptırıyorlar. Merak eden, uzun boynuzlu heybetli o denli yakışıklı doğa harikalarını görmek isteyenler fotoğraf makineleriyle gidebilirler.

KEKLİKLERİN ÇİFTLERE AYRILMASI

Çok ilginç, gözlenmesi şans, tanık olduğum iki doğa olayı:

1963 Şubat ortası, Yer Maymun Dağının Acıgöl'e bakan derbenti. İki sıvama kayanın oluşturduğu zirveye doğru 20 m

enindeki vadiyi 50 m yüksekten seyre, varsa dağ keçilerini görmeye, rüzgara karşı tırmandım. Dağ keçisi koku almada benzersiz yetenektir Rüzgâr kokunuzu taşıyorsa sizi 2. km den hisseder, kaçar.

Karşıda ınar ağacı byklgnde palamut yeni filizleniyordu Keçilerin çok sevdiğidir. Yanılmamışım, altında 20'lik bir sürü besleniyorlardı. Birkaç dakika seyrettim Hareminin başında sekiz yaşlarındaki teke (Boynuzlarında ki kıvrımlar yaşını belirler) kokumu hissetti Dikkatlice baktı. Hareketsiz olmama rağmen gördü. n ayağını sertçe yere vururken, öksürük karışını bir ses çıkararak alarm verdi ve nden fırladı. Yokuş yukarı gideceklerini sanırken karşıda ki kayaya arka arkaya sıçradılar. Tahmini 150 metre yükseklikte düz bir kayanın birkaç sekisine sıçrayarak gözden kayboldular.

Hayranlığımın şokundayken bir alay kınalı keklik palamudun dibine kondu. Diğerlerinden fark edilecek kadar iri mahmuzlu baba keklik sürünün etrafında kanadını yarı açık yere sürterek dolandı. Birisine gagasıyla dokundu, peeleriyle de vurarak 2. m ileriye çıkardı. Döndü, alaydan bir kekliği daha seçip aynı usulle birinci seçilenin yanına götürdü. nden uçtu, çift de arkasından, 100 metre ileride bir kayanın dibine kondular.

Baba geri döndü. Aynı davranışı altıncı kez tekrarladığında ayrı ayrı her bir çift diğerinden 100 m aralıklarla iftleştirilmiş ve reyecekleri yerlere serpiştirilmişti. İşini 10 dakikada bitirdi. Kendisiyle beş keklik kalmıştı. tmeye başladı, karşı yamaçtan değişik tonda yanuttan sonra iki keklik geldi. Onları da yanındakilerle eşleyip yerleştirdi.

Kayanın zirvesine  birden uçtu. Tekrar kısa tşlerle sekiz çift ile tek tek haberleşti. İşini yapmış olmanın mutluluğu olsa gerek 20-30 metre havaya uçtuktan sonra gözden kayboldular.

Kalanlar yedeğe alınan erkeklerdi Bunlara görev düşmezse yoz alayının bireyi olarak kalacaklar. Çiftlerin erkeği kazaya uğrarsa kalanlardan biri görevi üstlenecektir

Dişi keklik yuvasını erkeğinden gizler. Yumurtalara zarar verilmesini istemez. Kuluçkayı yalnız sürdürür. Cıvcivleri birlikte büyütürler.

Çiftlerin üçünün yuvalarını karşıdan gördüm. Bir ay sonra cıvcivler (Biraz büyümüşüne palaz denir) bir karınca yuvasını eşeliyorlardı Anaç tüyleri çıkarıncaya dek besini kene ve karıncadır.

Çöpçatanlığı büyük baba pençe ve gaga vuruşlarıyla yapmıştı. Rüzgârın yardımıyla beni hissetmediler İlahi kanun neslin üremesini bu şekilde sağlamıştı.

TRENLERİN YARALADIĞI KEKLİKLER

Dar geçitten trenlerin de geçtiğini belirtmiştim.

Karşılıklı iki yük, ikide yolcu treni gündüz saatlerinde geçer. Dar geçit boyunca tren yolu taşkın alüvyonlarının yığıldığı yarım düzine tepenin yarmasından geçer. Geniş ve ağaçlıklı idi.

Sarıkavak köyü sığırtmacı büyük baş sürüsünü buralarda otlatırdı. Tren, tepelerden geçerken gelişi ve gürültüsünü duymayan keklikler ani ürküntüde telgraf tellerine çarpılır yaralanırlarmış. Su doldururken çobanın bir şeyler kovaladığını gördüm. Benden yardım istedi iki kekliğini tuttum. İkide kendisi tutmuştu. İkinci vakti trenine gelersen gene yakalarız. Kırık kanatlı keklik çok hızlı koşuyordu. Karşılınca otların arasına saklandığında tutuyorduk. Hububat yük vagonlarıyla taşındığı, için ahşap aralıklarından dökülenleri yemeye geliyorlarmış.

Sarıkavak köylüleri hayvanlarına zarar veren kurtların sürekli avına gitmişler. 1975 yılıydı. Muhtar “3 kurt kaçırdık. Vurulmadı dağda keklik nesli bitmek üzere, birkaç alaya rast geldik”

Oysa bu kadar kekklik bir tepeden kalkardı. Bilinçsizce yavrulu zamanlarda ve subaşlarında katliama bir de kuş gribinden ölen tavukların köy kenarlarında açıkta bırakılmasıyla geceleri tilkilerin yavrularına getirmesi, dağın eşsiz sesinin nesline de büyük zarar verdi. Dolaşırken bir ardıcın dibinde yarısı ölü diğerleri ölmek üzere alaylara rast geldim.

SAĞIR KAYA (Siper Kaya)

Dazkırı yönünden Denizliye giden yolun sekiz km dar geçidin başlangıcıdır. Sizi kervan yolunu ikiye ayıran dev kum kayası karşılar. Depremın kopardığı 500 metre yüksekteki katmandan düştüğü belliydi. 8x8m kenarlı 15 metre yükseklikteydi Nice olaylara tanıklığı bilinmez. 1091 savaşının başladığı yer olduğundan bir adı da SİPER kaya idi.

Adını aldığı hikâye sözlü anlatımdan: Yiğidinin gurbete gitmesini istemeyen Ayşe gelin peşi sıra kayanın olduğu yere kadar gelmiştir. Kurtuluşa hile yardımcıdır.

Ali, bak Ayşe savaşta askerimize siper olan kayadır. Çok kutsaldır. Aynı taraflarda iki rekat namaz kılalım.

50 m ileride iki değirmen döndürümü taşlı pınar Acıgöl'ü beslemektedir. Birlikte abdest alırlar. Namaz ve duam bitince ben seni çağıracağım Sesimi duymadan yerinden kalkma. Akşam olmuştur Yiğidinin sesini duymamıştır. Kayanın arkasını dolaştığında aldatıldığını anlamış, ağlayarak dönmüştür. O günden sonra "sağır kaya" denmeye başlanmış.

1956 yol yapan dozerler dokunmadı. 1964 tesviye ve asfaltlamada iki dozerle kenara çekilip yan yatırılmıştı. 2004 duble yol yapımçı müteahhit ve adamlarıyla Meralarında olduğu için Sarıkavak muhtarına anıt taşın hikayesini, tarihi özelliğini anlatarak doğrultulmasını istedim. Bir ay sonra, parçalayarak dolgu malzemesi yapılmışlar. Sadece semtinin adı kaldı.

MAYMUN DAĞININ ARMUTLARI

1945 yılı Şubat ayı, Şafak sökerken derbent dar geçidi başlangıcına geldik. Dört km yolumuz kaldı. İki merkep üzerinde yol alanları geçti atlarımız. Babamla selamlaştılar. Atların bekçisiyim. Merkepliler 100 m ilerimde ardıç ağacının gölgesinde yem torbalarını boyunlarına bağladılar.

Sayırsız ahlat armutlarını bir bir kesiyorlardı. Bulduğum yerde kesikler yarma ve çakma aşılydı. Belli ki kalanları da aşıyorlardı.

Merakım yanlarına götürdü ikisi de 60 yaşlarında. Çamdan mamul su bardağını işaret ettikleri 500 m uzaklıkta ki pınardan doldurmamı istediler. Bir koşu istekleri yerine geldi. O kadar seri çalışıyorlardı ki biri bıçkıyla kesiyor diğeri aşılyordu. Çardak hududuna 1000 m kalmıştı. Dokuz km iki sezonda aşılamışlar. Ağaçlara su yürümeden bitirelim gayretindeydiler.

Temmuz 15 de Bozkurt pazarından dönerken. Köy muhtarlığından açık artırmada armut tohurları alan Ali iki kasa armuttan birisinin parasını almıştı. Yolu kullananlar istediği kadar parasız toplayabilirdi. Allah bereketini verir anlayışındaydılar. Başında bekçi bulunmazdı. Erken tatlanan, ambalajda fazla dayanmayan yumruk iriliğinde sarı, pembe görünümlü suluydular. Her yıl ilçe pazarından veya armutların ağacından bir ay süreyle yararlanırdık. Bir ağacın 4 kasayı doldurduğu varsayımıyla açık artırma yapılırdı.

Sarıkavak köyü muhtarı Ali Toker kuruyan dallardan bir demet ile 1990 yılında İzmir de “Aşı armutları dal, dal kurumaya başladı. Bir ay içerisinde ağaç tamamen kuruyor” yakınmasındaydı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki sağlığı ana bilim dalında hastalığın bal arılarıyla bulaştığını, ilacının olmadığını bildirdiler. Şimdilerde sağlıklı kalanı azalmıştı. Kalanını da double yol yok etti. Binlerce ağaç yok oldu.

Dağın yukarı düzlüklerinde geç eren türden olanlarına henüz hastalık gelmedi. Eylül Ekim aylarında armut toplamaya giderler Çok tatlı. Lezzetli ne kadar yersen dokunmaz.

-Armutun iyisini yemişsin.

-Armutun iyisini aylar yer. Özdeyişini anımsar yanıtı hazırdır birkaç armut vererek.

Sende ye...

GAZİ AMCA'NIN ÖĞRETİSİ

Ocak ayının Cuma gecesini 1963 yılı 50 cm kar yağmıştı. Böyle günlerde tavşan izi sürmek, keklik yakalamak isteyenler safakla avlaklardadır.

16 mm İngiliz sarma iki fişek atan babamın çiftesiyle güneş doğarken ilk kez kar yağdığında av nediri görmeye gidiyorum.

Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşları'nda 10 yılını, bir gözü ile kolunun yarısını vermiş Gazi Nuri amca arkamdan seslendi. Omzunda tek fişek atan kırma tüfek. Birlikte öncülerin izini takip ederek bayır bağlarına ulaştık.

Yerde tavuk izleri benzerlerini gösterdiğimde "kınalı keklik alayı, bağın sınırına gizlenmişler, oraya git" Sınır 15 m kala hurr diye bir sesle alay uçtu. Tüfeğin iki gözünü onlara yönelterek ateşledim. Üç keklikten ikisi ölü biri yaralı kaçtı. İki dere ileride izi ve yarası kendisini ele vermişti. Benim hızımın üç katını koşmuştu. Meğer tavşan izi sürülürken kaçan tavşanları avlama şansını keklik avı ortadan kaldırmış. O nedenle benim yanlış yaptığımı söyledi. Tavşana rastlayamadık döndük.

Pazar sabahı Gazi amca seslendi: "Ava gidiyoruz". Çağrısına hevesle koştum. Aynı yerdeyiz. Bu defa izleri o buldu. 20 m önünden kalktılar. Ateş etmedi. İki saniye sonra ters istikamete ciyyak, ciyyak öterek bir keklik uçtu. Binlerce

mavzer mermisiyle hedefe atışta deneyimli gez, göz parmak uçan keklği düşürdü. “Koy torbana kaç keklık uçtuğunu saydın mı?”

-Hayır, heyecandan dikkat etmedim.

- Dün bu alay 18 idi. Üçünü sen öldürdün. Gerisi gitmişti. Bu gün 9 toplu, bir de tek uçtu. Keklik önünden kalktığında anaç ve yavrulardır. Birisi gözetleyicidir, biraz aralıklı durur. Önden veya arkadan tek kalkar. Bana ateş edebilirsin anlamındadır. Alayına ateş ettiğinde, çoğu anında ölmez, birkaç saat sonra uçamaz hale gelir, gece avcılarına yem olur.

Dönüyoruz, çünkü yanlışıma sana başka türlü kanıtlayamaz, anlatamazdım.

O, günden sonra avcılığın ne olduğunu öğrenmeye başladım. Av doğa güzellerini yerlerinde görmek, benzersiz oksijeni ciğerlere bayram ettirmek, pınarlarından kana kana su içmek, Çamların rüzgarla uğultusunu duymak, İlahi tablonun ihtişamını zirvelerden seyretmektir. Leş toplamak değildir. O işi sırtlanlar ve sırtlanları kışkandırırçasına doğaya zarar veren bilinçsizler yapmaktadır.

Yurt dışı çalışanları beraberinde av tüfeği getirdi. Yerli üretim hızlandı. Bilinçli, bilinçsiz herkesin elinde tüfek, kuluçka zamanı dahil, su başlarında, sesli elektronik aygıtlarla gece farlarıyla, anaç, yavru ne gibi uçar, kaçarsa öldürmeye başladılar. Doğanın sesini, süsünü kesmeye devam ediyorlar.

YABAN TAVŞANI KATLIAMI:

Harman sonu son bahar gecelerinden bir gün köyümüz kahvehanesinin önünde iki traktör, üzerinde 4 er tüfekli kancalara asılmış 12 tavşan çay istediler.

Gazi amca

-Avcılar gelin oturun çaylarınızı burada için.

Komşu köydendi üçü, diğerleri yabancı, giysi ve pahalı tüfekleriyle ellerinde seyyar güçlü projektörleriyle şehirden geldikleri belliydi.

Çaylar içilirken 5 adet tavşanı, yaralı kaçırdıklarını yana yakıla anlatıyorlardı

-Dinleyin avcılar Bu güzel dağların süsü yaratıklar zemheri (45 gün süren kış günü) zamanı hariç diğer zamanlarda dişiler yavru yapmaya hazır hale gelirler. Düzlükler de, bostan tarhalarında tozlu yollarda erkek tavşan ararlar. Doğanın şanslı ve şanssız erkeği tavşandır. Şansı dişi aramaz, ayağına gelir. Şanssızdır dişi yavrularının babası olacak adayın gücünü sınırlar iki eliyle pataklar, teper, ısırır, kaçarsa kovar, yeni aday arar.

-Erkekler sarp kayalık ve ağaçlıklı ormanın derinlerinde gezer beslenirler. Doğa ana üretim programını bu şekilde düzenlemiştir. Aksi halde tarla fareleri gibi zararlı şekilde ürerlerdi.

-Tavşanlardan üçünü getirin, karınlarını yarın, bir tane erkek bulursanız ikişer çay daha ısmarlarım.

Merak üzerine hepsine cerrahi işlem yapılmıştı, Gazi amca haklı çıkmıştı.

Sahipsiz, doğamız, bilgisiz insanımızın her alanda tahribatı keklik, tavşan avı benzeri katliamı devam ediyor.

AFGAN TAZISININ HÜNERİ

Köyümüzden birkaç yaşlı avcı, yanlarında haycı da götürdü. Akran 5 haycıydık. Usta avcılar tavşanların kaçabilecekleri vadi başlarına oturur. Bizler 15-20 m aralıkla ovaya doğru uzanan tepelerde tavşan arar, önümüzden kalkanlara ateş edebilme hakkına sahiptik. Kalkan tavşanı gözlerimizle takip ediyor,

heyecanımız tüfeği doğrultup ateşlememizi imkânsız kılıyordu. Kaçtırdıklarımızı vadi başlarını tutanlar avlamaya çalışırdı.

Tavşan çalıya atılan taştan ürkmüş, ovaya doğru kaçıyor-
du, gözle görülür mesafede bayır bitiyordu. Ovanın başlangıcı
tarla sınırında ki otluğa kadar gidip saklandığını gördük.

Yaklaşırken 100 m ileride Afgan tazısı (Önünden kaçan
tavşanı koşarak yakalayıp göğüs darbesiyle düşüren, yakala-
yan), at üzerinde birisi, tavşanın üzerine doğru geliyordu.
Oraya saklandığını görüp görmediklerini bilmiyoruz.

Tazı ile tavşan arasında 20 m kaldığında nasıl yakalaya-
cağını merakla görmek için nefeslerimizi tuttuk. Tavşan ovaya
doğru fırladı kaçıyor. Tazı biraz geride kalan taş yığınının
üzerine koştu, iki ayağının üzerinde kaçışını seyretti. Arkasın-
dan koşup yakalama girişiminde bulunmamıştı. Tepenin batı
tarafına yukarıya doğru av düzeninde yürüyoruz. Birde ne
görelim. Karşı yamada atlı adam, dere içinde tazı 50 m ileri-
mizde yukarı doğru çıkıyorlardı.

Vadinin bitiminde at bir ağacın gölgesinde durdu. Tazı ise
diken ardıcının arkasına saldırı pozisyonunda bekleyişte. Gene
durduk bekliyoruz. Birkaç dakika geçmeden tazı diken ardı-
cının üzerinden uçarcasına atlayıp yokuş yukarı koşmaktan
yorulmuş, yavaşlamış tavşanı yakalamıştı. Öldürdükten sonra
boynundan ısırarak atın yanına geldi. At ön dizlerini hafifçe
büktü. Tazı iki ayağının üzerinde ön ayaklarını atın uyluklarına
tutunarak sahibine yaklaştırdı. Elini uzatan atlının kör oldu-
ğunu tavşanı alırken fark ettik. Bir iki hamlede tavşanı heybe-
sine koydu Geldikleri yöne dönüp uzaklaşırlarken biz ustaların
yanına koştuk. Anlatılanı dinleyen Ahmet amca;

-O gördüğünüz kişi komşu köyden Ahmet Ağadır. Kendisi
70, tazısı 15, atı ise 25 yaşındadır. Buraların sürekli avcısıdır.
Kaçan tavşanın arkasından tazının yaşı gereği koşması imkânsız-

dır. Ovada oban köpeklerinden korkup, yeniden aalı bayıra döneceğini, nereden geçeceğini bilirler. Yorulmadan avlarlar.

Bu olayı La Fontaine görseydi, Kamu görevlilerinin ace-milikten ustalığa geçişlerini örneklerdi. Zira maliyetini henüz karşılamışken, oyalanmadan, bu gün yarın gel demeden, kestir-medey iş bitireceğini örneklerdi. Erken dönem emekliliğin sakıncalarını anlatırdı.

Deney, bilgi birikimi, maliyeti düşüren unsurdur. Bu olgu göz ardı edildiği içindir ki hizmetin kalite ve sürati düşük, maliyeti yüksek, sosyal güvenlik kurumları iflastadır.

ONARILMAZ TAHRİBAT

Kervanların, yolcuların suyunu içip dinlendiği Sarıkavak köyünün hizasında 300 yaşında 2 m çapında 30 metre yüksekliğinde Akkavak ağacı vardı. Gölgelediği 2000 m²kadardı. Bununun 10 m önünde 20 m derinlikte iki metre çaplı dört tarafı granit düzme taş ile örülmüş çok tatlı suyu olan kuyunun serenisine zincirle bağlı kovası ve traverten taştan hayvan sulakları vardı.

1956 ve 1964 karayolu çalışmalarında ilçe Kaymakamına ulaşarak korunmasını sağlamıştık. 2004 çalışmasında yola kurban etmişler. Sağında, solunda yüzlerce metre boş alan varken kıymışlar Akkavak milyonlarca yaprağıyla oksijen sunar, gelip geçeni selamlardı. 7-8 leylek yuvası bu yuvalarda binlerce kuşun gecekondusu vardı.

Binlerce taşın yıllarca hazırlığıyla döşenmiş hangi çağdan kaldığı belli olmayan serenisini sökmüşler kuyusunu doldurarak yol geçirmişler. Ey insanoğlu o ağacı sen mi diktin? O binlerce kuşun yuvalarını sen mi yaptın? Yüzlerce yıldır hizmetteki düzme taş döşeli kuyuda emeğin mi vardı? Yüzyılların hizmetçisi ve tarihin tanığını ortadan kaldırırken hiç mi vicdanın sızlamadı? Kolektif olarak işlenmekte olan doğa cinayetlerinden biri işlenmiş.

Nasıl kıydınız, kıydırdınız?

Bu sayfalarda sıkça rastlayacağımız cinayetlerin nedenini düşünmeye, eylem gerçekleşmeden önce, sessiz ve suskunlar göreve koşmalısınız.

İşlem bittiğinde haberdar olduğuma yanıyorum. O yöre insanı Akkavağın gölgesinde oturur, dozerin geçmesine engel olabiliirdik.

Gelin hep birlikte soralım. Acaba Teknik Üniversitelerde Hukuk ve Siyasal Fakültelerinde sözde aydınlatılmış gerçekte doğal varlıklara ve ülkeye zarar verilsin diye mi yetiştirilmiş, vicdanlarda sorgulayalım.

HIDIRELLEZ

Mayıs ayının 6. günü hıdrellezdır. Efsaneye göre Hızır (Tevrat ve Kur'an'da Haz. Musa ile birlikteliğine ilişkin ayrıntı olan, ölümsüz, istediğine görünen varlıktır) İlyas (Kur'an ve Tevrat'ta peygamberdir) bir araya geldiğine inanılan günün adıdır. Bahar bayramı da diyebiliriz.

Doğa kışın beyaz örtüsünden kurtulup, yeşilin hasıyla ağaçlarıyla, kuşlarıyla, çiçekleriyle buluştuğu, yeniden doğduğu gündür.

Yöremiz geleneğinde anneler şafakla kalkar, çeşmeden su kaplarını doldurur. Sabah namazını kılar. Evinin bazı yerlerine dualarla bu sudan serper. Senesine kadar mutluluk istek ve arzusudur.

KÖYÜMÜZDE HIDIRELLEZ KUTLAMALARI

Bir hafta öncesi, muhtar, imam atlı arabayla evlere tek tek uğrar. " Dedeye çıkacağız, katkın nedir?" derler. Ev sahibi, mali gücü oranında para, arpa buğday veya kurbanlık dana koç, kuzu vereceğini kaydettirir Arpa, buğday paraya çevrilir. Sıvı yağ, bulgur, nohut, pekmez, un alınır.

Hazırlıklar bir gün öncesi tamamlanmıştır. At arabalarıyla öğle namazından çıkıldığında gidecek ekip, aşçılar, kasaplar, imamdır. Dualarla uğurlanır. Köyümüzün 4 km ilerisinde köyün merası karadedenin bulunduğu bayırlara gidilir.

Çeşme başında kurbanlar kesilir. Odun ateşinde kalaylı kazanlar da etler cinsine göre kendi buharıyla pişirilir. Tereyağıyla karaciğerler kavrulur, nohut kabarması için sulandırılır. Sabah namazından sonra etler, odun ateşindedir. Bulgur aşısı nohutlu ve ciğer kavurmalı olarak, dede helvası (un, yağ, pekmez) karışımıyla pişirilir.

6 Mayıs kuşluk vakti atlı, yaya, köylüler kara dede yolundadır. Yufka, çatal kaşık, yoğurt ayran gibi yiyecekler, çevre köylerden gelen konuklar da göz önüne alınarak yedekli azıklarla yemeklerin pişirildiği yere varılır.

Olukları ve sulakları çamdan oyulmuş çeşmeden abdestler alınarak 400 m Yüksekte dedenin mezarına yönelirler. Yumruk büyüklüğünde 7 adet taş mezara yaklaşılırken toplanır. Mezarın etrafında yüksek sesle tekbir (Allahü ekber, Allahü ekber, lailahe illallahü vallahü ekber, Allahü ekber ve lillahil hamd) söylenerek yedi kez dolanılır. Birinci turun bitiminde ilk taş mezara konulur. Yedinci taştan sonra duaların kıblesi olan semaya doğru eller kaldırılır. Herkes içinden duasını yapar. Zirvenin düzlüğüne önceden gelmişlerin yanında çayırıların üstüne oturulur.

Çağrılı konuk din adamları vaazlarını vermektedir.

Ezberinde yüzlerce ilahi, beyit dua olan kişi köyün okulundadır. Öğretmenle öğrenciler birlikte yürüyeceklerdir (1945 yılında 90 kişiydik).İlahiler okuyan dörtlüklerin sonunda “la ilahe illallah” dediğinde, birlikte “amiin” çığırışrdık. Yolun sonuna ne zaman geldiğimizi bilemezdik.

İlk gidenler çok daha heyecanlıdır. Büyüklerin yaptığını bize de yaptırırlardı. Tabii taşları ufak almamız tembihlenirdi. Yakınlarımızın yanında konuşmaları dinler, öğle ezanı okunduktan sonra arka saflarda namaz kılmak üzere saf tutardık.

Namaz sırasında şakalaşma, itişip kakışma, gülme eylemimiz ihtar, tembih dinlemezdi.

Namazın sonunda iki rekât da hacet namazı imamla kıldıktan sonra ayağa kalkılır. Yağmur duasına “âmin” çığırışrdık.

Zirveden yemek yenilen yere çoğu kez kayarak. Kayalardan atlayarak bir koşu yakınlarımızın yanında sofraya otururduk.

Yufkalar üst üste açılarak konulur. Gönüllü dağıtıcılar önce etleri (isteyene istediği kadar) dağıtır. Zira birkaç dana 15-20 koç, kuzu pişirilmiştir. Pilav ve helva ile yemek biter. İsteyen yanlarında getirdikleri kaplara istedikleri kadarını da alıp götürürler.

Söylence inancına göre, dede çeşmesinin suyu dualıdır. Ne kadar yersen dokunmaz, suyunu içtikçe acıkırsın Bu inancı uygulama doğrular İki saat süren yemekte kimse rahatsız olmaz.

Yağmur yağmamışsa biz çocuklara “yağdır mevlam su” çığılıkları söyletirlerdi. Bol yağış almışsak şükran duaları okunurdu.

Köylümüz 50-60 yıldır göçüyor, Geleneğimiz göçenlerin yılda bir kez birbirlerini görme yeni nesillerin birbirleriyle tanışma olanağı vermektedir.

Eskiden olduğu gibi ilçenin pazarında çevrede yaşayanlar konuk olarak çağrılıyor.

Köyün okulu kapandı. İlahi ezbercileri rahmetlik, taş toplanmıyor, yaya, atlı arabalı gelen yok, Herkes çağın ulaşımından yararlanıyor. Aşçılar pişiriyor. Bir gün önce gidilmiyor. Yufka çok seyrek. Eskiden erkekler giderdi, şimdi yediden yetmişe herkes geliyor. Birlikteliğin güzelliği, geçmişten gelen gelenek yaşanıyor.

KARADEDE'Yİ TANIYALIM.

Alp erenlerdendir. Alperen, kahraman, cesur, yiğit, zorlu anlamındadır. (Orhun yazıtları-Ana Britannica) İslamiyet Türkler arasında yerleştikten sonra "Alp Gazi" "Gazi Alp" biçimine dönüşmüş, Semerkant-Buhara gibi medreselerde yetişmiş tarikata girmiş, sofi dervişlere de "Alp eren" denmiştir. Alperenler savaşçı derviş adını almıştır. Bu unvan Selçuklularda resmidir. Halkımız bunlara Anadolu Evliyalari demektedir.

Anadolu yaylalarının binlerce yıldır göçer Türklerin olduğunu belirtmiştim. Bunlara son din İslam'ı tanıtmaya görevini bu dervişler üstlenmiştir. Alperen bir lokma bir hırka derviş yaşamında, "VUSLAT" (Allaha yakın olma), sevgisini kazanma, halka hizmet, hakka hizmet tutkusuyla, Anadolu yaylalarında dırlar

Derviş anlayışında tüm varlık yaratanın gölgesidir. Bu nedenle varlıklara aşırı sevgi ve saygılıdırlar. Örneğin su içtiği bardağı şükrederek sessizce yerine koyar, Ses çıkarmasını istemez. rahatsız olacağına inanır. Kimseyi kırmama anlayışındadır. Yaratıklara kusursuz hizmeti ibadet kabul ederler. Adem Aleyhisselam'a mevcudat emanet, varisi olarak emanete hizmet ibadettir anlayışındadırlar.

1071 Malazgirt savaşının 20. yılında (1091) Melikşah'ın ordusu Ege seferine Acıgöl'ün kuzey kıyısındaki Apa ve Dazkırı (1935 yılından önceki adı Bolatlı) ovasında hazırlanmıştır. Bizans ordusu, Acıgöl'ün batısında şimdiki Denizli havaalanı Çardak ilçesinin Hambat ovasındadır.

Melikşah'ın genel saldırı söylencesi Türk yurdu medreselere ulaşmıştır. Tıpkı Çanakkale ye koşan tıbbiye talebeleri gibi Ordunun saflarındadırlar. Komuta kademesinde, gazilik, şehitlik unvanı peşindedirler.

Savaş Acıgöl ile Maymun Dağı arasında ki 300 ila 500 m eninde 15 km uzunluğunda ki dar geçittir. Kaynaklara göre

boğaz boğaza 22 gün sürmüştür. Maymun Dağının Acıgöl'e bakan yüzü kum kayası katmanlarından oluşur, geçit vermez adına uygun durumdadır. Bu nedenle savaş uzun, çetin geçmiştir.

Buradan geçen ordu Denizli ve Alaşehir ovasında zaferi taçlandırmış, Ege sonsuza dek Türk yurdu olmuştur.

Savaş sonrası yaşlı Alperen – Alp Gaziler ilk ve son baharlarda iki kez yayladan yaylaya göçenlerin yolu üzerindeki yerleri mesken tutmuş, Türklüğü, vatan sevgisini, İslam'ın değerlerini ömürleri sonlanıncaya dek buralarda bilgilendirmeyi sürdürmüşlerdir.

Yörüklerin yol güzergâhı yaylalara yolunuz düşerse, balta vurulmamış ulu çam, ardıçlı bir tepe çıkar karşınıza. Zirvesinde taş yığını göreceksiniz. O taşın altında yerkürenin tozu toprağına karışmış ulu kişinin mezarı vardır. Son istirahatgahıdır.

Bilgi eksikliğinden define yağmacıları bu taşları ikide bir deşer, eşkiya gömüsü ararlar. Mezar taşı yoktur. Defin sırasında başucunda yüzlerce yıl çürümeyen, canlıyken iki bin yıl yaşayan kokar ardıç dikilidir

Sözlü gelenekle kimliği bilinen ulu büyüğün mezarı, her yıl yaylaya gelen yörük obaları ve çevredeki yerleşke sakinleri anlattığım gibi yedi taşla ziyaret eder dualar okurlardı. Şimdilerde göçerler yerleştiğinden, köy kasabalar dağılmaya başladığından, unutulma sürecine girmiştir.

Sözünü ettiğim taş yığınları, yurdumuzun toprak altındaki belgesel tapularıdır. Sonsuzluk yolculuğundaki erdemli gazi dervişlerindir. Atandır. Yolun düşerse minnet, şükran borcunu öde. Birkaç taş da sen at, duanı yolla.

İslam öncesi, Hakan, Alp gibi öncü büyüklerin mezarını ziyarete, uzak diyarlardan gelirken, deve katır gibi bineklere

bulunduğu yerden toprak getirilmesi inanç ve saygı gereğiydi. Höyükler inanç, vefa ve saygı geleneğinin abideleridir. Yazılı tarih öncesi devirlerde de Türk yurdu olduğunun tartışmasız anıt belgeleridir. Yeryüzünde başka ırklarda böyle bir geleneğe rastlanmaz. Ölülerini ya yakmışlar gömmüşler yâda akbabalara yem yapmışlardır.

Kara dedemiz Kumandan Gazidir. Binlercesinden biridir. Yurdun ve fethin bekçilerindedir. Aşağı Apa köyü Selçuklular döneminde yerleşen, yaylak ve kışlağı olan tarım, hayvancılıkla uğraşan, halı dokuyan bir yapıdadır. Şimdiki yerleşkenin bir km kuzeyinde eski ulu yol kenarında Kervansaray adıyla bilinen yerde kurulmuştur.

Maymun dağının en geniş ve güzel yaylası onlarıdır. (Apa yaylası) Her yıl 15 Mayıs 15 Ağustos yayladadırlar. 1878 büyük Rumeli göçü başladığında, Muhtar Hacı Yahya ve Hacı Hatip, yaylanın tapulatırılmasını önermişler. “Bir de dağların vergisini mi ödeyeceğiz” karşı duruşu engel olmuş, Apa yaylası yerleşkesi iskân edilmiş, sonraları adı İdris köyü olmuştur.

Apa köyünün kurulduğu yerde eski gayrimüslim maşatlığı (Mezarlık) olduğu nedeniyle bir km. güneye kervan yolu üzerine, diğer bir parçası da su kaynağının bulunduğu bir. Km. kuzeye taşınmıştır. Yukarı, Aşağı Apa köyleri bu şekilde oluşmuştur.

Yaylası ve ovanın en güzel yerinde tarlaları olan kara dede koruluğunu merası olarak kullanan, koruyan Aşağı Apa’dır.

Bolatlı yaylası çok daha küçük ve 10 km daha uzaktır. (İcadiye Köyü) Osmanlı Arşiv Uzmanı Sn. Ali Toköz Dazkırı’yı tanıtan özgün yapıtında beldeye ilk yerleşenlerin Apa olduğunu, sonradan bu adın Polatlı’ya dönüştürüldüğünü, çevre köylerin Polatlı ağalarına hizmet üniteleri olarak bu ağalarca yerleştirildiklerini belirtmiştir. Bu tespit her hangi veriye

dayanmamaktadır. 1964 yılında siyasetle uğraşan kişinin yüzey-sel varsayımına dayalı anlatımı olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda ki veriler ve Apa köyünün mezarlığında inceleme, Koca hanın, yatılı medresenin, 35 adet iki katlı misafir odasının, bağ, bahçelerin süsü her biri 500-600 yaşında ceviz, karaağaç, dut, akkavakların varlığından haberdar olsaydı, yanıldığını anlardı.

Selçuklular, Germiyan Oğulları ve Osmanlının ilk dönemlerinde idari düzen "Derebeylikler" şeklindeydi

Yörede Dinar'ın 10 km doğusunda Bey Köyü (Ulu köy) 45 km batısında Apa köyü beyliği ve onun da 30 km batısında Beylerli köyü beyleri bulunmaktadır. O dönemlerde derebeyleri arasında güç ve nüfus kavgaları yaşamın parçasıdır. Bir derebeyi diğerinin zayıf zamanını kollayarak taşınabilir mallarını ve çalışanlarını alıp götürmektedir. "Baskın Basanın" anlayışı hâkimdir.

Apa'lı Kadir Bey kalabalık adamlarıyla Bey köyü beyine baskın düzenler. Küçüklüğünde Dedesinin yediği baskında kayıpları çoktur. Geri almıştır. Bey kaçmış, Sandıklı beylerine sığınmıştır.

Bu tür baskın ve yağmacılık asırlarca tekrar edilmiştir. 4 göbek sonrası Hacı Ömer Ağa çevrenin nüfusu kişisidir. Pehlivanları ve yarış atları vardır. Köyünün salla sırtlar sülalesinden iki pehlivan kardeş, ağanın pehlivanlarını yener, atlarıyla da atlarını yarışta geçer

Hasetinden, harman yerinde otlayan atlarını hizmetçilerine bıçaklatmıştır. Pehlivanlar kaçarak Bey'köyü beyine sığınır. Düzenlenen suikast planıyla üç avlu duvarıyla çevrili evinin kapılarını para karşılığı açtırarak bıçaklarlar. Hanımı ağa nasılsın sorusuna böyle kalırsam iyiyim dediğini henüz terk etmedikleri yerden duyarak ikinci hamlede öldürmüşlerdir.

Anneannem nineden nineye aktarımla öğrendiğini anlatmıştı. Küçüklüğünde atalarından kalma Sandıklı ve Aydın da ki çitliklerinden derlenen hasadı deve katarlarıyla taşırlarmış. Mirasçı çoğalıkça satıp kurtulduk demişti

Diğer duyumu: Apa köyünün Beyi Osman ağadır. Üçüncü dedesidir. Bey köyü beyi silahlı adamları ile birlikte Apa'yı basmıştır. Son anda Osman ağa beşikte bebeğini de bırakarak Beylerli beyine sığınmıştır. Bebeğin adı Yahya'dır. 4 yaşına kadar tutsaktır. Beyin hanımı korumuştur. Düşmanımın çocuğunu gözüme göstermeyin tembihatını sıkı şekilde uygulamıştır. Fidyeye karşılığı sulhu Beylerli beyleri sağlamıştır.

Cumhuriyette adı Aşağı Yenice olmuştur. Kurulduğundan bu güne hıdırallez günlerinde Kara dedenin ziyaretindedirler.

Geleneğin sürdürülmesi tutkumdan dolayı gurbette geçen 60 yıldır duaya iştirak ediyorum. Genç kuşakların bu vefalı kültürü devam ettirmelerini umarım. Şimdilerde 6 Mayısı izleyen pazar günleri, yurdun dört bir yanına dağılmış iki üç nesil toplanmaktadır (Resim 19).

TÜRKLER'İN ESKİÇAĞLAR GELENEĞİ

Türk boyları- obalar, soylar, ata erkil ve kandaş topluluklar halinde yaşamıştır. Büyükleri saymak, küçükleri sevmek, ebedi âleme göçenleri de anmak, övmek, unutulmasını önlemek disipliniyle yetişmişlerdir.

Sibirya ve Orta Asya steplerinden başlayıp, dünyanın dört bir yanına on binlerce yıldır dağılmaktadır (Türklerin Tarihi/ Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 yıl, Jean Paul Roux).

Yukarıda değinmiştim toprak höyükler, taştan tepeler, Moğolistan'da anıtlar, ilerleyen zaman da Ahlat başta Anadolu'da türbeye dönüşmüştür.

Davranış atasına saygının simgesidir. Çağımızda Anıtkabir vefanın ve geleneğin görkemli örneğidir.

Bu satırların bir kısmını inceleyip devamını yazmamı teşvik eden Maliye Bakanlığı Baş hesap Uzmanı Şair Ali Hadi Orhon aşağıdaki dizelerde bu asil geleneği şiirleştirdi:

Bir Vakıf Penceresinden
TEMA'ya eyler iken ATA yadigârını
Bir dehanın sihriyle yücelen diyarın,
Bir Sevr erozyonuna dur diyen o sesini
Huşu ile seyrettim bu kutsal ülkesini.

Renkten yeşili seçmiş kuru toprakta orman
Bir güzel park yaratmış yayılan o çamurdan
Bir traktör üstünden gönlündeki o iman
Yarınlara uzanmış kurduğu bacalardan.

Doğayı karış karış umuduyla süslemiş
İçten bakışlarıyla çalış ve güven demiş.
Hasta adam denilen kahraman milletiyle
Muasır medeniyet beraberce özlenmiş

Dönen bu yuvarlakta çizivermiş sınırı
Serpmiş dağa bayıra içindeki gururu
Ayağına getirmiş, Kralları, Şahları,
Milletine sunarak bir yaşamsal onuru

Tevazu köşkünde pembeleşmiş bir anda
Yücelmiş kişiliği, yer almış tüm cihanda
O doğa sihribazı bu gün Anıt-Kabrinde
Anılacak hem dünyada hem gelecek zamanda.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde türbeler önemlidir Beklemesi ve bakması için türbedar atamıştır. Giderleri için de vakıflar kurulmuştur. Türbedarlık, Valinin atadığı kişidir. Türbeye bakar vakfı idare eder Zamanla bu uygulama bozulmuş, babadan oğla miras şekline dönmüş, vakıf gelirleri amacından sapmıştır. Bu nedenle 1924 yılında hilafetin kaldırılmasına ilişkin yasayla son verilmiştir.

KARADEDE KORULUĞU

Atalarımız kutlu kişi olduğunu bildikleri Alp Gazi mezarının bulunduğu alandaki ağağlara balta vurmadığı gibi ayrıca ağağlandırmış 1940 yıllara dek korumuşlardır. Yöremizde olduğu gibi çok sayıda tepelerdeki ağağlar bu gelenek, göreneğin ürünüdür.

Karadede bayırları Denizli Afyon karayoluna 7 km cephe, 100 ila 300 metre uzaklıkta 3 km derinlikte tepelerden oluşur Tamamı ağağlıktı 30 kadar tepe ve sayısız dereden oluşmuştur. Buradan bir dal keserse başına bir kaza geleceği inancı vardı. İnanmayan, bir dal kesenin başına olumsuzluk geldiğinde “Allah razı olmadı” denirdi Kimse cesaret edemezdi.

1945 yılı bahar bayramında öğretmenimiz Karadede koruluğuna kır gezisine götürdü. AĞağlı alana vardığımızda kaybolmayın, ayrılmayın ikazıyla ürkerek, korkarak yürüdüğ. Güneş toprağı görmüyordu. Sarı, karaÇam, yirmi çeşit ardıÇ, ahlât, alıÇ, yabani payamla süslüydü. Torosların ve uzantısı bayırların botanik dokusu özetle şöyleydi. 1000 ila 2000 m arasında iki bin yıl yaşayan sedir, kokar, karaardıÇ kaplıydı. 1000 metre ve aşağıların da kuzeyi kara, güneyinde sarığam ve makilerle örtülüydü. Kokulu makilerin türü sayılamayacak çeşitliliktedir. Dünyada benzeri olmayan botanik ve antik zenginlikteydi.

Karadede Đamlı burunda ki sarığamların gövdelerine beş çocuk el ele tutuşur, sarılarak kavuşabildik. Düzinelercesinin her birinde doğanın en görkemli yırtıcı avcı kartalların yuva ve yavruları vardı. Armutlu döşek mevkiindeki kokar ardıÇ (Sallan geÇ ardıcı, adıyla anılırdı herhalde göÇerler takmıştı bu adı),yazları gölgesinde 500 koyun barındırır, kışın da kardan korurdu. Dev ardıÇlar büyüklükte yarış edercesine yeşilin hasını sergilerlerdi.

Onlarca deresinin her birinden bir değirmen döndürecek çağlayanlar, ağağların rüzĐarla oluşturduğu enstrümanlara

karişarak, akar, am, ardıç, maki, kekik, lavanta ve binlerce çiçeğin kariştığı parfömlü havayı nemlendirir, serinletirdi.

Parfömlü esinti şafakla ovaya doğru esmeye başlar. Bu mevsim yaban gülleri, ahlâtların, alı ve yabani bademlerin çiçekleri bir başka güzelliktedir. Doyumsuz, benzersizdir.

Eteklerinde dana, buzağı, at, öküz güderdik. Sığırlar, balarısı iriliğindeki Böğekek sineğin sesini duyunca kuyruğunu diker ıldırımışçasına ormana kaçardı. Tembihliyidik, ormana giremez, babalarımıza bizim haber verirdi. Birkaç yetişkin hayvanları ormandan çıkarırdı.

Bulunamayan hayvanın geceyi sağ atlatması zayıftı. Zira kurt, sırtlan, akal, porsuk, tilki, domuz oralarda yaşıyor, ürüyordu. Kayıp hayvanın sahibi, kurtağzı bağlayan kişiye (ocak denir) giderdi. Bilge kişi kemik saplı büyücek akısını cebinden çıkarır, içinden dualar okur “Kurtağzı bu akı olsun deyip akıyı kapatır malınız bulununcaya dek açmayın” ikazında bulunurdu.

Baharda geceleri de ot yemeleri için ayaklarını kösteklediğimiz (İki ayağına zincire bağlanmış keçi kılından yapılan ilmikli bağ.) atların yanında ateş yakar, kepeneklere sarılır, günler boyu gecelerdik. Kurtların ulumaları, akalların Vayvelaları, gecenin ürpertici sesleriydi.

akal değişik sesler çıkaran, birbirleriyle haberleşen, doğanın zeki fırsatılarıdır. Kazanmadan (Avlanmadan) yemeyi yani almayı bilendir. Anadolu’da iki ayaklı fırsatılara “akal” özdeyişinin kaynağıdır.

Söylenceye göre, akal kemik bulduğunda “Kemik buldum” der karşıdan yanıt alıncaya dek tekrarlar.

İşiten hemcins “Yaş mı? kuru mu?” diye sorar. Yanıt “Yaş, yaş” ise, bekle sevgilim çocuklarla yanındayız. Tersini “Kuru, kuru”

demişse, karşı yanıt ard arda tekrarladığı “Vayyy, vayyy”. Sesleri duyar, efsaneyi zihninizde canlandırırınız

Tilki sesi ayırır. Kedi, köpek sesi karışımı “pevvv, pevvv” ile haberleşir. Bir adı da tavukçudur. Kümes hayvanlarının nerede olduğunu bilir. Şansı yardım etmiş, çomar görmemiş, kümese girmişse, bir tanesini alıp gitmeyi düşünmez. Tamamını öldürür. Kendi hakkından fazlasını almada ısrarcı, arsız, hırsıza bu güzel hayvanın adı verilir. Aslında eşsiz doğa temizlikçisidir. Köy kenarına atılan leşler dâhil, sabaha kadar mesaisinde sebatkârdır. Yerleşke yakınlarında yer altına kazdığı labirent yuvalarında aile yaşamları görülmeye değer. Avcıları ve kendisine zarar verecekleri sezinlemede eşi benzeri yoktur.

Sırtlanlar ise ateşte parlayan kızıl gözleriyle şafak sökün- ceye dek biri gider diğeri gelir, atlarımızı ürkütürlerdi Isırma gücü Aslandan iki kat. Uzaklardan leş kokusunu alır. Avcının elinden avladığını zorla kapar. Korku nedir bilmez. Kaya diplerine kazdığı ininde yaşar. Ürkütücü ve korkutucu surata sahiptir. Afrikalı hemcinslerinden iridir. Ateş ve insandan korkar.

Yırtıcıların yuvalarına döndüğü, kanatlıların uyandığı anlardır şafak. Bülbüller yaban güllerine yaptığı “Doğanın en güzel yuvasına” eş çağrısı, rekabetle susmak bilmez. Baba keklik davudi sesiyle kayanın zirvesinden haremını çağır- dığı “Gaggag gaburak” sesini duyar, dikkat ile baktığımızda anaç ve palazlarını görürsünüz. Yüzlerce doğanın benzersiz kuşları yuvasına yiyecek taşımakta olduğunu, su içtiğini, keyifle yıkanıp kurunduğunu seyredersiniz.

Yurdumuzun sayısız cennetlerinden birini gezdik. Görün- tülemeye çalıştığım botanik dokuda ömrünü tamamlayan ağaç- lar ayakta ölüyor yıkılır, çürür, sürüngen ve böceklerle barınak, toprağa gübredir.

ACI SON

Yöre Maymun Dağı'ndan yakacak ve kereste gereksinimini karşılamaktadır. 1950 lerde yasaklandı. Dağı'nın Acıgöl'e bakan yüzünde ki palamut, ardıç, çıralı çam demir yolu lokomotifine, kömür imdada yetişinceye dek yakıt vermiş. O nedenle alçalarda yaşlı ağaç yoktu.

Yeni ağaçlara zarar verilmemesi için yasaklanmış olabilir. Yasak her yerde her zaman olduğu gibi yasaya saygılılar için geçerliliğini burada da kanıtladı. Maymun Dağı'nın ağacını bitirdiler.

Kara dede'nin derinlerine 1955 yılında taşocakları ruhsatı verdiler. O tarihlerde şehir yollarına döşenen parke taş yapımı içindi. Oysa; ağaç örtüsü olmayan binlerce hektar boş tepeler, taşlık vardı. Buna karşın Ağaçların kalbinde verilen ruhsatla, 4-5 Ocakta üretilenler, binlerce ağaç kesilerek yapılan yollarla 5 km mesafedeki Dazkırı istasyonuna taşındı. Ağaçları kesen, kestirene Allah'tan bir zarar gelmemiştir. Saf, temiz inanç sulandı. Bazıları kesmeye başladı.

Bu durumu gören eşkıya ve hırsız karakterliler devreye girdi. Motorlu testere, kamyon, traktörler keresteyi çevre illere taşıdılar. Köylünün korunma isteğine, "köy merasıdır kendiniz koruyun" denildi. Çırpınışlar, mafya bozuntusu gece çalışan hırsızları durduramadı. 10-15 yılda milyon, milyonlarca varlık bitti.

Köklerin kenarından kürek sapı gibi ardıçlar filizler vermeye başladı. Onları da yakacak olarak 15-20 si bir merkebe yükletilerek çevre beş köy sakinlerince götürmeye başlandı.

EROZYONUN ÇİRKİN YÜZÜ

Anlattığım bayırların çok yeri kum kayası yapısındadır. Milyonlarca yıl doğanın, kumlardan, ağaç ve yaprak çürüklerinden ürettiği, ağaç kök ve gövdelerinin koruduğu humuslu

toprak rüzgâr ve sağanak yağmurlarla yok olmaya başladı. Tarlalarda ve bağda, harmanda hava bulutluysa gözümüz 10 km batımızda ki Maymun Dağı'na çevrilir, orada şimşekler çakmaya, gök güremeye başlamışsa, biraz sonra Karadede ormanlığına, oradan da bizlere geleceğini nesiller boyu bilir. Tedbirimizi alırdık.

Yağış rejimi ağaçlar yok edildiğinde eş zamanlı değişti. Bu olayı yaşamayan bizden sonraki gençlere inandıramazsınız. Kara dede'nin mezarı bayırların en üst tepesinde, kar kalınlığı iki metreyi buldu sözünü çok kez duyar, tavşan kovalamaya (Haycılık) gittiğimizde görürdük. Ağustos ortalarına dek bayırın kuzey kuytularına rüzgârın yığıldığı karlardan getirir pekmezli karlı şerbetle tarlanın, harmanın sıcağında serinlerdik. Kar eriyikleri ve yağışa doymun kaya katmanları derelerin pınarlarını oluştururdu.

Çağlayanlar yok, pınarlar kuru, kartalların kışları barındığı, yazları ürediği. Çamlıburun çamlığı, armutlu döşek ardıcılığı, ilgisiz, bilgisizliğin yardımıyla hırsızlarca yok edildi.

Oysa anıt ağaçlar rüzgârla söyleyişi, kuşlarla arkadaşlığı var oluşlarından beri sürdürmüşlerdi. Vahşi yaşamın barınağıydı. Kalamadılar, üreyemediler. Pınar kaynaklarında su arayan yüzlerce çeşit kuşları, keklik palazlarını, tilki, tavşan, kurt, çakal, porsuk, tilki yavrularını birkaç kez gözlerim tanık oldu yanıyor, yanıyorsunuz.

Kıydılar, Kıyıldılar...

KARADE KORULUK OLDU AĞAÇLANDIRILDI

Bu olay Türkiye’de bir ilktir. Hikâyesini kısaca belgelemek (Yazmak gerek)

Görkemli görüntüsünü, 30 yılda ne hale geldiğini, kesilen ulu ağaçların köklerinden filizlenmelerin başladığını onu da kestiklerini, anlatmışım. Çam köklerinden sürgün çıkmaz kurur.

Orman Genel Müdürlüğü Ağaçlandırma Şube Md. Kurulduğunu öğrendiğimde dilekçemle durumu arz ettim. Sözlü tekrarladım. İstem bana göre haklı ve yapılabildi. Antik kalıntı ağaç köklerinden çıkan filizler korunduğunda yüzlerce yıl sonra yeniden hayat bulabilir. Kurumaları ve yok olmaları önlenabilir. Boş alanlar ağalandırılabilir. Tel örgüye alındığında, yaptırım caydırıcılığının etkisi görülür. Zarar veremezlerdi.

-5-6 yıldır sayasız dileken, geldi Sürekli kendin geliyorsun biliyoruz. İstem yasal değıl

Yazılı kaç kez bildirdik Bir daha anlatalım.

1. 6836 Sayılı Orman Kanunu görev alanımızı belirlemiştir. Orada alışma yapabiliriz.
2. Köy, Belde, İlce, İl alanlarının meralarına sınırlı sayıda ki fidanları dikemeyiz.
3. Dikmiş olsak da koruma altına alamayız. Dikim sonrası bakım yapamayız.
4. Seçim dönemlerinde isteklerin önüne geçemeyiz.
5. Isparta Bölge Başmüdürlüğüne dileken gidecek Görev alanındadır. Mahallinde incelenmesini, sonucun bildirilmesini isteyeceğız.

Yarı olumsuz ilgiye şükranlarımı arz ettim.

Yıllık iznimde Bölge Başmüdürlüğü Sayın Dr. Orman Yüksek Mühendisi Mehmet Bey’in makamındayım. “Dileken sahada incelendi”.

1. Saha köy merasıdır. Her ne kadar Aşığı Yenice köyü hudutlarında ise de çevre dört köyün ve sizin tarım alanları var. Otlak olarak onlarda yararlanıyorlar.
2. Sahanız dar, iş makinelerinin çalışmasını engelleyecek meyilde ve zemini kum kayası, yer yer taş katmanları var.
3. Sizin köyün, ağaçtan arındırılmış bağları ve tarım arazileri tahminen 2000 dekar, batısında da yarısı kadar Sarıkavak köylülerinin.

“Sayın Baş Müdürüm,

Dilekçelerimle tespitleriniz uymuyor. Saha dar değil, Karayoluna cephesi 7 km derinlik 2,5 ila 4 km. Yirmiye aşkın tepelerden oluşuyor. Pek çok yeri düzlük. Tarım arazilerini muhtar ve köylülerle konuştum. Sözlü olarak terke hazır olduklarını ifade ettiler Terk ederiz sorun olmaz. Diyorlar. Dilerseniz bunu yazılı hale getiririz.”

-Ama komşunuz Sarıkavak köylülerinin işledikleri 1000 dekar yer var. Onu ne yapacaksınız?

-Muhtar Ali Toker söz verdi. Onlarda terk edecekler.

-Mehmet Bey sahayı inceleyen ağaç dikme işinden sorumlu Orman Yüksek Müh. Yücel Bey ile Planlama Şefi Yüksek Orman Müh. Atilla beyi de çağırdı. İsteğimi onlara da arz ettim Şurası size 120 km gidip sahanın içerisini gezelim istemim kabul gördü Randevulaştık Ertesi gün sahada buluştuk. Gezdik, görüşleri değişmedi.

Ertesi yıl dört köyün muhtarını arabamla Isparta'ya götürdüm. Tarım yapılan yerleri terk edeceğimizi, boş alanların ağaçlandırılmasını, kalanların korunmasını isteyen imzalı, dört mühürlü dilekçeyle Sayın Başmüdür'ün odasındaız. Konuşmaya başladı.

“Mesleğimde 25 yılım geride kaldı hayatımda bu kadar üzüldüğümü hatırlamam. Ağacın sevdalısıyım. Kariyerimde bu sevginin sonucudur. Şimdiye dek nereye bir ağaç dikmeye gitsek, otlaklarımızı elimizden aldirmayız diyerek eylemle ve politikacıların dikmeyin ricasıyla karşılaştım. Şimdi de sizlere biz (HAYIR) diyoruz. Çelişki yaşamaktayım. ”

Muhtarların imza ve mühürlerini taşıyan dilekçe elimde yeniden Ankara’dayım.

“Türkiye’nin üçüncü büyük şehrinde bir İdari Yargı Mahkeme Başkanının ağaç ısrarı sevgisi çok hoş.”

Son temasları ayrıntıyla anlattım. İsrarım karşısında bürokratik baştan savma metodunu çare olarak gördüler Elden bir zarfla uğurladılar.

Bölgeye hitaben yazılan yazıda dilekçelerinde ileri sürülenlerin bir kez daha incelenmesi ricasıydı, elden getirdim.

Yıl 1981 Mayıs. Her üç Mühendis ile dostluklar ilerlemişti. Eşlerinin sağlık sorunlarıyla ayrı zamanlarda geldiler. Çok yakın dostluklarım olan Tıp Fakültesi öğretim üyeleri yardımcı oldular

Sınavla alınacak yüksek öğrenim kurumların da çocuklarınının sınav araç, gereçlerinin tedarik ve sınava gidip gelmelerinde yakın ilgimden oldukça duyguluydular. Son bir kez Isparta’dayım. Hoş beşten sonra,

-Taktir hakkını kullanma yetkisiyle donatılanlar, bu haklarını kanunda açıkça hüküm olmadığı hallerde kamu yararına kullanmaları halinde, kasit unsuru bulunmadığı, çıkar amaçlı olmadığı nedeniyle sorumlu tutulamazlar. İdare Hukuku yeni ve gelişmekte olan hukuk dallarından birisidir. Bilgili, kendine güveni tam, kişilerin uygulamalarıyla gelişecek, olgunlaşacaktır

Dikkatle dinlediler. Isparta kebabı yemeden gidemeyeceğimi belirttiler

-Karakuyu gölünün kenarında kerevit pişirtelim. Sizlere sahayı bir kez de Yukarı Yenice köyünden geçerek göstereyim. Önerisi; Atilla ve Yücel beylerce kabul gördü. Sahayı kuşbakışı seyrederken vadiden, sözünü ettiğim köyün varlıklarından birisinin kiraladığı 20 merkep yüküyle Kara dede'nin ardıç sürgünleri ve çam doruklarıyla karşılaştık.

Bu kez çam dorukları ve ardıç sürgünleriyle bizzat Kara dede'nin kendisi dilekçesini vermişti

Niçin kestin sorusuna "Beyim herkes kesiyor. Altınuna değil de çıkınuna mı sahiptiniz. Bunca ağaç katledilirken, Karadede talan edilirken neredeydiniz" sözcükleri ifade edilirken, durdurulan merkeplerin yüklerinden usareler damlıyordu.

Söze karıştım. Bakın ağlıyorlar... Üçümüz de şoktaydık...

Oracıkta olay çözüldü.

-Maymun dağının düzlüklerine 3 yıldır dikimdeyiz. Yeşil kuşağı tamamlamak üzereyiz. Kuşak planını biraz kaydırmamız halinde sorunu çözebilir. Kara dede'yi ağaçlandırır, korumaya alabiliriz".

Tarım arazilerinin 25 yıllığına terk taahhüdünü imzalatma işini Yücel Bey üstlendi.

Sevinç ve coşkusunun zirve yaptığı anlardan birindeyim. Alp Gazi'nin ömrünü tamamladığı bin yıla yakın manevi hatırasına saygı gösterilerek korunan botanik çeşitlilik yeniden yaşamaya başlayacaktı. Ödüllerin en yücesiyle ödüllendirilmiştim.

Kesilen ağaçlar özlerinden ve ben gözlerimden yaşlar ile toprağa damlacıklar bırakıyorduk. Çünkü ulu ardıçların kök-

lerinden fıskıran sürgünler, inatla yok olmayacağım, doğayı süsleyeceğim. Toprak üretmeye korumaya devam edeceğim diyordu.

İnsanın hoyrat eli onu da kesmekteydi. Maymun dağının zirvesinden bilirim, filizleri bir kez kestiniz ise, tekrar filizlenmesi mümkün olmuyor, kök kuruyor.

ARDIÇ KUŞU

Bu ad ona ardıç tohumlarıyla beslendiği için verilmiştir. Adı ulvi görevini anlatır. İzleyelim.

Ardıçların, Torosların süsü olduğunu, 1000 ila 2000 rakım-da yetiştiklerini, 2000 yılı aşkın yaşadıklarını 20 türünün bulunduğunu arz etmiştim.

Bu ardıçların tohumlarını çimlendiren Ardıç kuşudur. Başka bir yöntemle çimlendirme başaramamıştır. Kumru büyüklüğünde kahverengi ve beyaz karışımı, çilli tüylü güzel bir kuştur. 6 türü vardır. En küçüğü sığırcık kuşu boyutundadır. Ardıç türlerine göre her bir boy görevdedir.

Uzun ömürlü ağaçların tohumunu büyüğü yer. Göçmen-dir. Zemherinin ilk günü caakk caakk sesleriyle ardıçtan ardıca turlamalarıyla görünürler. Yediği ardıç meyvelerine gli gli derler. En büyüğü topan fındık kadardır. İçerisinde susam büyüklüğünde tohumlar bulunur. Kuşların geldiği mevsim de olgunlaşmışlardır.

Dışkısında bu tohumlardan taşlıcasına gitmeyen erimeyenler bulunur. Kuşun sindirim sisteminde yeşillenmenin ilk evresini tamamlamıştır.

Bir adı da ağaç diken olarak bilinen yaban domuzları ardıç diplerinde bolca bulunan yer solucanlarını bulmaya, toprağı pulluk ile sürmüşçesine karıştırmaya gelirler. Burunlarında ki

tozu, toprağı temizlemek için kuvvetlice puff, puuuf şeklinde duyulan ses, akciğerine doldurduğu ılık, karbonlu havadır. Tohum, bu nefesin neminden yararlanmış ise çimlenmeye bir adım daha yaklaşmıştır. Solucanların yerine yerleşerek erken bahar da çimlenir. Doğa koşulları el verirse nazlı uzun soluklu çocukluk yıllarını yaşamaya başlar. 200 yaşını kutladığı yıl genlerinin devamını üretmeye, ardıç kuşları ve yaban domuzlarını davet etmeye başlar.

Ardıç kuşlarını 20-25 senedir gören olmamış, Özellikle karlı günler onların şöleniydi. Kekliklerle rekabet edercesine uçarken, konarken, birbirleriyle oynasırken, çıkardıkları seslerin bir benzeri yoktur. Doğa hizmetkârı bu kuşları görme umudumu, her gittiğimde yitirmeye başladım. Küstüler mi? Besinlerimi kalmadı? nesillerimi tükendi? bilmiyorum. !

.....

Doğanın özenle besleyip büyüttüğü ömrü sınırsız barış sembolü, yere düşen bir çürükten binlerce minyatür karıncadan başlayıp, kurt, kuş ve insanları besleyen ZEYTİN ve ABD. Gövde genişliği 30 m çapa ulaşan SEKOYA ile Afrika savanlarının süsü BAUA ağaçlarıyla, yaşlanmada ve yaşta yarışan ağaçlarımız kurtulmuştu.

Sekoyaları bu gün hayatta tutan serüveni bilmeyenlere duyurmak gerek.

Doktor, hastasına tüberkülozun bir hayli ilerlemiş tanısını söylemiştir. Sevdiklerinin son halini görmemeleri için dağlara gitmiş, sekoya ağacının altını mesken tutmuştur. Doğadan beslenerek yaşamını sürdürürken uykusundan uyandıran makine seslerine doğru gittiğinde barınağının da kesileceğini görerek başkan Linkolün'e çizdiği resimlerle gitmiştir. Üç ayın sonunda makamına gireceği sırada arzusunu iletir. Resimleri verir, korunmasını ister.

Başkanı etkilemiştir. Milli park olarak hayatlarının devamını sağlamıştır. Sevinçle 20 yıl daha Sekoya Meskeninde yaşamıştır

Sevincim küçük bir isteğin verdiği mutluluk değildir. Bir ilki başarmış, nesli bitmek üzere olan yüz binlerce ağacı ölmek üzere iken yoğun bakımdan hayata döndürmüş, Tren ve karayolundan geçenlere 10 çeşit yenisi yüzlerce eskisi seyirlik bir tablo olarak ormanı ve ağacı sevdireceğiz

Ağaç sevgisinden yaşanmış bir öyküyü orada bulduğumda dinlemiştim.

Olay II. Dünya savaşını kaybeden Almanya'da, işgal yıllarında yaşanmıştır. Başbakan Adenauer işgal kumandanına giderek gelen kışın yakacağı için kömür havzalarına izin verilmesini ister. Kumandan "Çok ormanınız var oradan yararlanın"

Başbakan: "Ulusum ağacı kutsal sayar kesmez soğuktan donmayı yeğler"

Gerçekten kışı kömürsüz, yıkıntıların enkazında bulduklarıyla yetinmişler, bir dal bile kesmemişlerdir. Bu gün arzın % 80'i insan eliyle yetiştirilmiş ağaç örtüsüyle kaplı.

.....

Yukarı yenicte Muhtarı kendilerine ait meraya ağaç dikilmesine engel olmuştu. Kara dede'nin yeni ağaçlarını sevdiler mi yoksa kıskandılar mı bilinmez. 10 yıl gecikmeyle diktirdiler. Benzer davranış Sarıkavak köyünde de gerçekleşti.

Dikim mevsimi 1982 de başladı, ikinci sene bitirildi 10 çeşitle ağaçlandırıldı. Mevcut filizlerle birlikte 40.000 dekar (DÖNÜM) vatan toprağı ağaca kavuştu. Köy merası ağaçlandırıldı. Yürekli, bilgili insanların eseridir Sonsuza dek yaşayacak ağaçlar onları övgü ile anacaktır.

Yaratılan güzellik kanımca sebep olanların bstdr.

Aradan geçen zamanda Soyadları hafızamdan silinmiş. Bağışlanmamı dilerim.

Denizliden Afyon istikametine tren, karayoluyla yolculuk edenler 7 km bayır tarafını seyredebilir. İki ulaşımda 300-500 metre yakınından geçer.

Küçük bir duygumu buraya nakletmek istedim. Yıl 1983 Karadede de Hıdırellezdeyim. Dostlarımla sofraya oturduk Elime 10 cm boyundaki am fidesi dokundu. Oraya kavuşalı bir yıl olmuştu. Yabani otlardan temizledim. " Allahım şu fidanın 20 yaşına girdiğinde gölgesinde dostlarla sofraya kurayım "dilemiştim. 2003 hıdırellezinde iki sofrada 14 kişiydik. O küçük fidan bizi gölgesine konuk etmişti Bir anda 20 yıl öncesi duam aklıma geldi. "Arzum gerçekleşti, şükran borçluyum rabbim ilave yaşatacağın günler ltfndr " diyebildim.

Zaman, doğanın ve ağaçların lehine çok değiştirdi.

Çevreci ve doğayı ağacı ve ormanı sevenler beklenin üstünde çığ gibi çoğaldı.

Benzersiz orta ılıman kuşaktaki topraklarımızı lleşmekten kurtaralım sloganıyla TEMA vakfını kuran eli plesi o güzel insan Sayın HAYRETTİN KARACA tarihimizdeki yerini lmszleştirdi. lkem adına ve ÇIĞLIĞINI duyuramayan doğa adına sonsuz teşekkür borçluyuz.

Beyaz sa ve sakalıyla, ipeksi içten duygulu sesiyle gece yarılarında TV kanallarında oturumlar düzenlemekte, çağrısını yinelemektedir.

Devlet kanallarının vakitli saatlerde bu tür oturumlara aracılık edemez mi?

Artan bir hızda çevreci yetiştirdi Bilinci geliştirdi. Kamuoyunu oluşturmaya devam ediyor. Sayısız yerleşkelerde örnek projeleri özverili ekibi hayata geçirmeye devam ediyor.

ağrı: Bugün TEMA vakfında bir araya gelmiş doğa sevdalıları gecesini gündüzüne katmış, düşün ve zamanını eylem ve söylemlere ayırmış, geleceğimizi kurtarma savaşı veren çilekeş , gönüllü ,güzel insanlardır.

Demokratik sivil toplum örgütüdür. Ne kadar taraf toplayabilirse doğal yapıyı olumsuzluklardan kurtaracak etkinliğe ulaşacaktır. ıkar amacı taşımayan, tamamen aziz vatanın ırmağını-gölünü, ovasını-dağını, toprağını kurtarma seferberliği yapan aydınlık insanların karargâhına sende etkin bir birey olarak katılmakta gecikmemelisin...

AĞAÇ DENİZİ ANADOLU

Bu sözcük nereden çıktı demeyin, yanıtı satırlarda.

–“Sincap Kars’tan ağaca çıkırsa İzmir’de gemiye biner”.

Tespit 1715 yılında altı Alman Generalinin Anadolu gözlemlerinden:

Generaller Osmanlı İmparatorluğunun çağrılısıdır. Sahillere çakılı topların konulacağı yerlerin belirlenmesidir. Trabzon da gemiden inerler. Devletlerinin gizli tutkusu Osmanlının hükümler alanını sömürgeleştirmektir. Arz tespiti bahane edilerek Anadolu’yu aylarca dolaşırlar. Gözlemlerini rapor ve kitaplaştırmışlar (Berlin Bergama Müzesinde ki teşhir kitabından).

Yıl 1402 Ankara –Çubuk ovası, İki Türk Hakanı ve cihan cengâveri, yeryüzünü paylaşamazlar. Biri diğerinin fazlalığına tahammülsüzdür son vermek isterler. Yıldırım Beyazıt ve Timurlenk. Ayrıntı tarihlerdedir. Savaş Yıldırım’ın lehinde iken Timur ormandan gizleyerek getirdiği ve halen saklı kimsenin görmediği filleri üzerlerindeki mahfillere konuşlandırılmış okçularıyla savaş alanına sürer. O güne kadar bu devasa hayvanı görmeyen asker, ahir zaman alameti **Ye’cüc Me’cüc** çıktı zannıyla savaş alanından kaçarlar.

İlginç olanı istihbaratı güçlü. İpek yolunun güvenliği için konuşlandırılmış onca asker filleri görmemiştir. Ağaç örtülmüş gizlemiştir. Şimdi İzmir’den Van’a uçtuğunuzda bazen boz bir tepede bir ahlât, gölgesinde çoban, hayvanlar birbirinin gölgesinde.

Anadolu. Eski dokusu ağaç denizine er geç bir zaman gelecek kavuşacaktır. O zaman bu günkünden binlerce kat açları doyuracak, erozyona dur diyecek, yağış recmi düzelecektir.

DOĞABİZİM BİZ DOĞANIN PARÇASIYIZ: O BİZİM ANAMIZ BİZ ONUN SEVGİLİSİYİZ:

Yeryüzünün süsü varlıkların anası bizimde anamızdır ona doğamız deriz

Biyolojik anamızın varlık nedeni de odur. O bizi sevdiği koruduğu gibi bizlerde onu sevelim. Bilinçli bilinçsiz yok ettiklerimizi çalınanları, alınanları yerine koyalım. Gelin akıl sahipleri Sizi erdemli hale getirene borcunu ödemedede gecikme.

Uyanın, koşun, birlik olalım. Yeşilin hasını tekrar o yörelere giydirelim üşümesin.

Geyik, domuz, çakal, keklik, gelin pınarlarının yasını dindirelim kurumasın...

Görkemli ulu dağlarımızın koynunda vahşi yaşam, kendi dirlik düzeninde sonsuza dek sürsün yok olmasın

Kurtlar ulusun,

Ayılar dereye balık avlasın kovanlardan bal çalsın.

Domuzlar ormanın tohumlarını derinlere gömsün, toprağını sürsün.

Çakallar vayvelasını çağırsın.

Tilkiler geceleri her ağacın altını ziyaret etsin yanık sesiyle pevkirsin doğayı temizlesin.

Dağ keçileri, afrodizyak dağ sümbülleriyle kızışsın, dövüşsün, kayalarda oynasın.

Geyik türleri ki her biri her yıl yenilenen boynuzlarını dallarda kaşısın, böğürsün.

Kartallar eskiden olduğu gibi tavaf edercesine gökyüzünü süslesin çılgınlık atсын

Karacalar, gizemli varlığını ormanın derinlerinde sürdürsün.

Tavşan ana erkeğini bir güzel pataklayarak çoğalmaya devam etsin

Baba keklik kayaların zirvesinden gak gak gabrak diyerek dağları şenlendirsin.

Ağaçlar, büyülü, buğulu uğultulu şarkılarındaki, selam, mutluluklar koruyan kollayanlara. Hal dilleriyle teşekkürlerini söylesin.

Hasretine kavuşmaya koşan çağlayanlar yine seslerini derelerde yankılasın.

Ovalara koşsun, göllere, denizlere kavuşsun.

BAYRAMLAR.

Sanatçı İbrahim ne de güzel terennüm ederdi bayram günlerini "Bayramlar mı eskidi, Biz mi yaşlandık..."

Müşterek sevinç günlerimizin dününde bir gezintiye çıkalım. Önce Milli olanlarını anlatayım.

MİLLİ BAYRAMLAR

"İki Mustafa Kemal vardır: Biri ben, et ve kemik, geçici Mustafa Kemal... İkinci Mustafa Kemal, onu "ben" kelimesiyle ifade edemem; o, ben değil, bizdir!

O, memleketin her köşesinde yeni fikir, yeni hayat ve büyük ülkü için uğraşan aydın ve savaşçı bir topluluktur.

Ben, onların rüyasını temsil ediyorum. Benim teşebbüslerim, onların özlemini çektikleri şeyleri tatmin içindir. O Mustafa Kemal sizsiniz, hepinizsiniz. Geçici olmayan, yaşaması ve başarılı olması gereken Mustafa Kemal odur!"

"Herhangi bir tehlike anında ben ortaya çıktımса beni bir Türk anası doğurmadı mı? Türk anaları daha nice Mustafa Kemal'ler doğurmayacaklar mı? Asıl güç ulusundur, benim değildir..." Mustafa Kemal ATATÜRK.

Kutlama alanı bir hafta önceden çam, pürü (Ardıç) dalları ve çiçeklerle giriş takı, yapılır, çevresi süslenirdi. Bayram sabahı güzel giysilerimizi giyer, bahçemizden derlediğimiz çiçeklerle okulumuzun bahçesinde toplanırdık. Karşılıklı tek sıra olur öğretmenimizi selamlar sınıflar olarak beş grup halinde öğretmenimiz önde marşlar söyleyerek alana girerdik "U " şeklinde sıra ve sandalyelerde oturan yakınlarımızın karşısına gelecek şekilde yerimizi alırdık

Coşku, sevinç bir aradaydı Şiir sırası gelinceye dek ezberini fısıldayarak tekrarlar, heyecandan tir tir titrer, ter dökerdik.

İstiklal Marşımızı birlikte söylerken tüm iştirakçiler ayakta eşlik eder, göndere bayrağımızın bağlanışını gözlerdik.

Öğretmenimiz kısa konuşmasıyla günün anlam ve önemini bildirirdi.

Şiir okuma sırası her yaştan hazırlığını yapanlarındı. Kahramanlık temasını işleyen yarışmayı andırırdı.

Duygularan gazilerden birkaçı kürsüde kara günleri dramatize eder son cümlelerini bitirmeye duyguları izin vermezdi. Duygularını tetikleyen dağlar kadar iman ve inancı, yenilmeyen yüreği, bükülmeyen bileğini yeniden yaşar, yaşattırdı.

Bizler sırayla şiir okurduk. O anın stresi çocukça ürkeklik verse gerek kimisi şaşırır, kimisi unuttur, kimisi yarım bırakırdı.

Köylü işe gitmez, yediden yetmişe bayramdadır. Çocuğunu, torununu ezber okurken seyretmek, Milli gurur ve sevince ortak olup alkışlamaktı gelenek göreneklere.

Gecesi ayrı bir coşkuuydu. Okul bahçesine köyün marangozlarının hazırladığı sahnede müsamere verilecektir. Öncelik biz çocukların hazırladığı piyestedir. Oynar, coşkuyu tetikleyen alkıştan sonra yerimizi büyüklere bırakırdık.

Bir yıl öncesinin tenkitleriyle iyileştirilmiş, günlerce provası yapılmış büyüklerin temsili seyredilirdi. O ne güzel coşkuuydu. Herkesi etkisine alır o anları birlikte yaşar ağlar gülerdik.

Aradan geçen 60 yılda gözlemlerim.

O içten duygulu sahneleri gerçeğe yakın canlandırınlar en fazla köy okulunu bitirmişlerdi. Sebebi bunca şehit ve gaziler onların dede veya babaları olduğuydu. Hazırladıkları temsiller, Hürriyet, Bağımsızlık Kahramanlık, Vatan, Bayrak temalarıydı.

Sazlı sözlü temsilli milli bayramlarımız. Tarifi güç, coşku ve heyecanıyla rüyalarımızın da süsüydü. Savaş gazilerimizin canlandırdığı anılar onları gençliklerine kahramanlık günlerine taşır bizleri de yanlarına alırlardı.

Onların eseri ve verdikleri coşku onlarla birlikte yavaş yavaş yok oldu. Eserleri kendini bilmezlerce küçümsenir, eleştirilir hale geldi. Ümmetten vatandaşlığa terfi ettiklerinin bilincinde değiller. Çünkü emekleri, alın terleri, gözyaşı ve kanları yok. Mirasyediler.

Gözleyin, miras bir ömrün çilesi, kanı, teridir. Sahibi gittiğinde kalanlar o varlıktan bir an evvel kurtulma işbirliğindedirler. Yok, pahasına çarçur ederler...

Milli bayramlarda anlatılanlar geride kaldı, ruhundan koparıldı. Birkaç çocuk ruhsuz şiiriyle sözde kutlanır hale geldi.

DİNİ BAYRAMLAR

İlik duygular, sımsıcak yaşanmışlardı. Cıvıl cıvıl renkli, masum, ipeksi bir his, leylakların ve güllerin kokusu kadar zarif ve büyüleyici bir tattı Bayramlar.

Yeryüzü cenneti, kumsalında ilk karşılaşılan rüya idi Bayramlar.

İlklerin yaşandığı, uğrunda kara sevdalara tutulduğıyla göz göze geldiği, coşkunun zirve yaptığı günlerdi Bayramlar.

Her yaştakilere güzel duygular yaşatmaktaydı. Dargınlar barışır hatırına tüm davranışlar hoşgörüyeye dönüşür, sevgi çiçeğinin sulandığı günlerdi Bayramlar.

Özlemlerin, hasretin geçici bir sürede olsa sonlandığı, ciğerparelerine kavuştuğu günlerdi Bayramlar.

Yaşlılar, güçsüzler, hastalar kimsesizlerin özlemle beklediği günlerdi bayramlar. Çünkü sevenlerini, sevdiklerini göre-

cek, arkadaşlık kurduğu dertlerinden ayrı düşecek, sevinç gözyaşları dökcektir.

Bebeklerin de ilkidir. Kucaktan kucağa dolaşırken, yeni cicileriyle oynadığı gülücükler dağıttığı, yüzünü ısrarlı yalayanlardan kaçtığı günlerdir Bayramlar.

Çocukların ilk kez çok paraya giysiye ayakkabıya kavuştuğu, torbasına çerezler şekerlemeler doldurduğu “nevale devşirdiği” günlerdi Bayramlar.

Her kişinin belleğinde ömür boyu hatırlayıp gülümseyeceği güzellikler buketiydi Bayramlar.

Övgüler, sevgiler güzellikler pınarıydı. Duygu selini tanımda yetersizdi. Bayramlar

Güzellikti, güzellikti...

Bayram şafakları her günküden parlak ışıldardı. O anlar yataklar terk edilir son hazırlıklar gözden geçirilir. Analarımız günler öncesinden Bayram hazırlığındadır. Baklavalar pişirilir. Evler badanalanıp temizlenir. Giysilerin yenisi alınamamışsa yeni gibileri temizlenir.

Çocukların bayramı arife günün ilk ışıklarıyla başlar. Günler öncesi hazırladığı torbasını takınır. Köy meydanında ki Akkavağın dibine koşar. 15 yaşından okul öncesi çocuklara kadar orada toplanır.

Saat 9.00 evvelce sırası belirli, ilk eve koşarlar. Her ev günler öncesinden çocuklara ikram edeceğini hazırlamıştır. Koca kapının önünde gelmelerini beklemektedir. İkrâm şeker çeşitleri bisküvi, gofret, kuru incirden biri veya birkaçıdır. Avuç avuç torbalarına doldurulur. “Amca, teyze, abla, ağabey bana da bana da” çığırları görülmeye değer. Büyük çocuklar önden küçükler arkadan son evden de ikramlarını aldıktan sonra evlerinin yolunu tutarlar. Nevale devşirmiştir. İlk kez kendi

emeğidir. Başucunda emeğine gözü gibi bakar. Varsa akran kardeş benim torbamdakiler seninkinden fazla rekabeti eğlen-celidir, kıskandırırılar birbirlerini.

Gelenek çeşitlenerek çevre köyün çocuklarıyla da çoğala-rak devam etmektedir.

.....

Bu gün yetişkin erkekler için de özeldir. Sabahtan mezar-lıkta kabri yapılmayanın kabrini yapmaya gitmiştir. Şimdi artık mermer ustaları bu işi devir almışlar.

Öğle namazında herkes camidedir. Namaz sonrası imam öne düşer birlikte tekbir okuyarak kimsesizler mezarlığına giderler (Bu mezar Koca Han da tanıtılacak) Kur'anın Yasin suresi yüksek sesle okunur. Oturarak dinlenir. Birlikte duadan sonra herkes, bir km uzaktaki kabirde yakınlarını ziyarete gider.

Mezarlığı aradan geçen yol ile ikiye ayırır. Büyüğünde iki mezarın dört adet taşı devasa görünümüyle dikkatinizi çeker. Kimseleri yoktur, kendileriyle birlikte nesilleri bitmiştir.

Taşların her biri 40 cm kalınlıkta, 80 cm ende, toprak üs-tünde 3 m yüksekliktedir. Tek taş iken ikiye bölündüğü belir-gindir.

Mezarın hikâyesini bilenler yeni kuşaklara anlatır. Anne-annemden ve köyün yaşlılarından dinledim.

Köyün güzeller güzeli Zeynep'i vebaya yenik düşmüştür. Nişanlısı düğün parası hazırlamak üzere bir yıldır gurbettedir. İçini sıkıntılar basmış, bu kadarı yeter, fazlasını Zeynep ile beraber sonra da tamamlarım diyerek dönmüştür.

Hoş geldin diyenlerin yüzlerinden acıyı hisseder, Zeynep'ini sorar. "Hüküm Allahın" sözcüğü kalbine hançer gibi saplanmıştır.

Mezarının başında yemeden içmeden üç gün Avazı çıktığı kadar “Zeynep’im, Zeynep

“Sensiz bu dünya bana haram. Beni de al yanına. Ne olursun Allah’ım duamı kabul et. Bu dünyada kavuşturmadın, ebedi âlemde kavuştur. Zeynep bir aya varmaz yanındayım. ”

“Zeynep’im sana öyle bir mezar yapacağım ki görenler aşkımızın sonsuzluğunu anlasın, anlatsın. ”

Ağıtını gelen akran, akraba arkadaş gözyaşlarıyla izlerler. Acısı teselli kabul etmez.

Üçüncü günün akşamı evdedir. Annesi sabah namazına kalktığında oğlu yatağında değildir, göremez. Bulamazlar. On gün sonra Zeynep’in kabrine diktiği taşların başında görürler. Boyutlarını yukarıda verdiğim taşları bir km uzaklıktaki bayırdan sökmüş, ikiye ayırmış, takoz ve manivela yardımıyla getirip dikmiştir. Yardım almadığı bilinir.

On kişinin yardımlaşmasıyla dikilebilecek taşları dikmiş, sözünü tutmuş, anıt mezar yapmıştır.

Bir ay dolmadan hasret acıları, aşkı bedenini soldurmuş, ruhunu yaşam arzusundan uzaklaştırmış, Zeynep’inin aşkı onu da bu dünyadan almış yanına getirmiştir.

Herkes gözyaşıyla uğurladığında mezarı başında son duasını okuyan imam “Komşular, bu mezar da benzer taşlarla süslenmelidir” duyumu imeceye dönüşür. Mandalar ve takozlar yardımıyla aynı yerden benzerlerini getirip dikerler.

Hikâyesini duyanlar kendi benliklerinde aşkın büyüklüğünü, ölümsüzlüğünü hisseder. Aşk bekçileri taşların başında dualarla selam verirler.

Sevginin sınır tanımazlığı, Ferhat’ın kayası olmuş, güç devleşmiş, Zeynep’in anısını ölümsüzleştirmiştir. Yiğit Ahmet imiş adı. İkisi de tek evlatmış.

Arabî Fütuhât yapıtında “Allaha giden yol gönül sayısındadır” der.

Aşk da gönül sayısındadır. İnsan ruhunda ve genlerinde yaradan programlasa gerektir.

Bazıları Aşkın ölmezliği rolüyle ebediyete gitmiş, Sevgileri, Aşkları arkadan gelenlere öğreti olmuştur.

Efsaneleşen aşklar ilahi aşkla bütünleşmiş olmalı. Yaşasalardı belki aşkları küllenecek, kirlenecekti. Yaradan sonsuz âlemdede aşklarının baharında yaşamalarını istemiş olmalı.

Leylaların, Mecnunların, Ferhatların, Şirinlerin, Zeynep-lerin Yiğit Ahmetlerin ve nice bilinmeyenlerin bu dünyada ki aşkları masumiyet ve güzelliği örselenmeden ebedi âleme taşınmıştır.

Âşık Yunus bir dördlüğünü bunlar için söylemiş olsa gerek

-Şol kimse ölmüş diyeler.

-Ölen hayvandır

-Âşıklar ölmez

.....

Bayram günü sabah namazına kaldırılır erkekler. Camiye yarım saat önce gidilip yer tutulacak, vaaz dinlenecektir. Bayramlıklar giyilir yaş sıralaması safları oluşturur. Arka sırada ki gençlerin gülme krizleri bazen Hocanın sesini duyulmaz hale getirir. Namaz bitmiştir.

Birer yetişkin evlerine yönelir. Hazırlanmış yufka, kaşık, çatal etli, sütlü tatlı çeşitleriyle dolu siniyle camidedir. Hava koşulları iyi ise sofralar Cami avlusundadır. Değilse Mescitte oturulur. Yemek duasıyla sonlanır.

Öğleye kadar köyün büyükleri ve yakın akrabasının elleri öpülmek için dolaşılır.

Eli öpülen nine “Maşallah yiğidim ne kadar büyümüş yakışıklı olmuşsun. Allah kem gözlerden irak etsin. Ne muradın varsa versin” sözcüğüyle iltifat ve teşekkür ederken gerçekten delikanlıyı süzmektedir.

Eski giysilerle tozun toprağın içerisinde gördüğü dünün ufak tefek kara çocuğudur bildiği. Şimdiye dek yakından bakmamıştır.

Bayramlıklarını giymiş, aralarında sarı tüyler bulunan yeni çıkmış bıyıklarını yaktığı yer fısığıyla siyaha boyamış, mendil cebine ipekli kırmızı mendilini yerleştirmiş güzel kokular sürünmüştür. Doğanın havası, suyu, güneşi, fiziki uğraşısı kemiklerini irileştirmiş, boylanmış, kendi cinsinin özellik ve güzelliğine bürünmüş delikanlı olmuştur ve sağ kulağına doğru yatırdığı şapkasından çıkan parlak canlı zülüfleriyle görüntüsüne güzellikler katmıştır.

Elini verdiği, hayır duasını tekrarlararken seyrettiği tablo dudağını uçuklatacak ihtişamdadır.

.....

“Yavrum kızım sen Gök Ahmetlerin Safinaz mısın?”. Eli titreyerek yüzü kızararak “evet”tir yanıt.

Gözlerine inanamaz, tekrar tekrar süzer. Hafızasında kuru diri çarpık bacaklı yamalı elbiseli, güneşten grileşmiş siyah saten önlüğüyle, çeşme başında, harmanda, tarlada gördüğü Safinaz ile karşısındakini birlikte düşünemez. Hayret, kıskançlık, takdir duygu karmaşasıdır.

Köyün çileli yaşamında, genç kızlığa geçiş yıllarında büyüdüğünü etrafa gösteri dürtüsüyle, gençliğinin verdiği enerjiyi sonuna dek kullanmıştır. Doğanın kanunlarından, güneş, hava, rüzgâr, yıllar, hilal kaşlı, ela gözlü, kiraz dudaklı, alı al, pembesi pembe, parlak diri yüz ve eller ile endamlı bir tablodur.

Yeni dikilmiş ipekli elbisesini yapay süslerle süslemiş, Simli iplikle ipek kırmızı kadife cepkenini geceler boyu işlemiş belini sarar şekilde düğmelemiştir Bronz heykel gibi kendi cinsinin mitolojide ki Afrodit'idir.

Doğa anaya bir fidan dikersin büyüsün diye sular gözle rinle okşarsın Bir zaman sonra gençlik yıllarına başlamış, değişmiş kendi cinsinin özelliklerine kavuşmuş olduğunu görürsün

Hayatının en güzel duasıyla ödüllendirilen gençler de beğenilme duygusu zirve yapmıştır.

Öğleye kadar hızlı turla ziyaret bitirilir. Geri kalan Bayram günleri hayatının ilkleri heyecanları, değişik güzel rüya âlemleridir. Görelim:

Öğleden sonra mahallelerin meydanlarında bulunan 200 yaşından büyük akkavak, ceviz, çınar, karaağaç etrafında delikanlılar ve genç kızlar akın akın gelmekte, öbekler oluşturmaktadırlar

Urganları bellerine dolayan iki genç leoparın avını çıkardığı çeviklikte ağaca koşar 15-20 m yükseklikteki yan dallarına urganları bağlarlar.

Salıncak kurulmuş, oturulacak yerine minder konulmuştur.

Pars hızında bir sıçrayışta Safinaz salıncaktadır. İki elini urgana kilitmeden ipek eşarbını veya oyalı yazmasını sıkıca bağlar. İpeksi zülüfler ucunda dilgoz ve nazarlık bağlı örgülü saçlar gözden geçirilmiştir.

İki kız karşılıklı, salıncığın sağ ve solunda ellerindeki ipi gererek göbeği hizasından sallamaya başlarlar. Kâkül ve zülüflerin esintiyle dağıldığı, örgülerinin savrulduğu yükseklerle 15-20 kez gelip gitmiştir. Öncelik davranışı hafif karmaşaya neden olsa da sallanmayı bırakmazlar. Vakit yeterliyse tekrar

akşamın habercisi büyükbaş inek, manda at eşeğin sığırtaçtan dönüşüne kadar sürer gider Acıkan susayan ayrılan olmaz

Bu anlar karşıdan seyirci deli kanlıların görsel bayramıdır. Özlemle bekledikleri gündür

Bu günler, beğenmek ve beğenilmek, yangınlık, sevdalılık, yavukluluk başlangıç günleridir.

Coşkuların sevgiye dönüştüğü

Gönül güllerinin açtığı

Derlenmeyi beklediği

-Eşsiz günlerdir.

Gönlünün baharındadır Gülü tomurcuklanmıştır Sevdasını sevdiğine söyleme şansı yoktur. Gizli bakışlar, mimikle, şapka, yazma düzeltmeleriyle mesajlaşabilirler

Her iki cins de konuşamaz söz olur diye. Yangınlığı sezilmişse sevdiğinin semti hatta mahallesi bile yasaklar arasındadır. Söz kesimi törenlerinde biraz daha ayrıntıya tanık olacağız.

.....

Karşı taraf tepkisiz, gönülsüz, kararsızsa Uykusuz, huzursuz, iştahsız, sevda günlerinin girdabında bocalar Gelmeyen sabahlar, olmayan akşamlardadır Eli işe varmaz Laf söz dinlemez Canı bir şey çekmez yemekten içmekten hoşlanmaz.

Efsanelerdeki ölümsüz, çaresiz aşk onunda ruhunu esir almıştır. Hasret çöllerindedir. Sıkıntısı ve sabırsızlığının nedeni rakiplere kaptırırsa, ya da sevdalısı onu sevmiyorsa...

.....

Mutlu son, sevginin sürekliliğinde gizlidir. Hasret ve özlem ömür boyu olmalıdır kendini inandırırca yuva sağlam temeller üzerine kurulmuş demektir.

Boşanması ikinci el değerine düşme ve rakibine kaptırma düşmanları sevindirme demektir. Bunun için deneyelim olmazsa vedalaşalımın bu kültürde yeri yoktur Olanaklı da değildir. Birbirini terk etmek akıllarının ucundan geçmez. Yuvayı yıkanı toplum da hoş görmez

Gazi Süleyman amca harman çardağının gölgesinde dinlenirken yoldan geçmekte olan Gök Veli'nin Hüseyin'i yanına çağırıldı.

Eşinle barışmamışsın

Amca o meseleyi kapattım. Anamla anlaşamadı. Boşanacağız

Çocuğunun anasını bir başkasında görmeyi şerefine yakıştırıyor musun? Şimdi git harmana ailesinden ve eşinden özür dile ellerini öp eşini getir. Hayır dersin şu sopa altında iz açacak şerefini koruyamadığının işareti olacak. 80 yaşındayım atalarımın da duymadım sizin gibi düşüneni

Gazi amca sözü dinlenen sayılandı baskı hemen sonuç verdi.

Çağdaş olmayan iletişim eksikliğinin olumlu yönü ve güzelliği buradadır. Yeni kuşaklara bunu kabullendirme olanaksız. Yuva kurma geleneklerinde de biraz daha ayrıntı vereceğim.

GAZİLERİMİZ

Balkan, birinci dünya ve istiklal savaşlarında gençliklerini, yanında organlarının bir kısmını da feda etmiş aksakallı, nur yüzlü, güleç, bilge yaşlılar bir düzine kadardı köyümüzde. Tarlaya, harmana, dağa gidemez, evimizin karşısında ki köy camisinden namaz sonlarında görünürlerdi.

Köy meydanı on dönüm kadar, iki kahvehane, 10 serenili kuyudan, birisi han kuyusu 2 km ilerideki bayırdan gelen suyun aktığı çeşme, beton üç aharı vardı, Ana ulaşım kervan yolu buradan geçirdi. Yazın soğuk kışın ılık olan kuyudan koşum hayvanları sulanır kavakların dibinde dinlenmeye çekilirdi. Meydana cepheli ve kavak gölgeli 1938 tarihinde hizmete açılmış kahvehanemiz de buradaydı. Yaz günlerinde akşamları açılırdı.

İmam ile cemaati öğle namazı çıkışı birisi avludaki koca kapının çanını çalardı. Kahvenin kilidini istediklerini bilir giderdim. Açılışında alınmış AGA marka bataryalı radyoyu açtırırlar haberleri dinlerlerdi. Birisi de yedeğin, (kaynar su elde edilen, tenekeci ustasının galvanizli malzemenen mamul 20 litre kap) altını yakar çay demlerdi. Caminin imamı Ali Hoca 80 yaşlarında kaç yıllık görevliydi bilmiyorum. Osmanlı dönemi 5 yıllık medresenin hocasıymış, Süt beyaz saç ve fazla uzun olmayan yuvarlak yüzünün süsü sakalı vardı.

Çocuklar Ali Hocadan korkar, çil yavrusu gibi kaçarlardı. Sebebi caminin iki dekarlık özenle baktığı bahçesiydi. İki dekarın etrafı meyvelikti. Her mevsim, erik, armut, iğde çeşitleri vardı. 4-5'imizin el ele tutuştuğunda gövdesine kavuştuğumuz çınar ağacı gibi karadut ağacı vardı Temmuz ekim aylarında iri dutlarını yemek için okula başlamayanlar aşağıda abla ve ağabeylerinin vereceğin bekleyenleri ve 10 15 uç dallarda, dut toplayanlar" Ali Hoca geliyor" çığlığında ürken serçeler

benzeri kaçırdık. Elindeki asa korkumuzdu. Kimseye vurduğunu gören yoktu Yine de ürker kaçırdık.

Oğlu Osman amca 12 yıl savaşta kalmış yara almayan esir olmayan gazilerdendi. Anlatmıştı.

Babasıyla Dinar pazarında bir kağrı dolusu buğday satmışlar 15 km Gençali Çerkez köyünde öküzleri sulamış, yem torbalarını boyunlarına bağlayıp namaza gitmişler.

Para kesesi.

Hoca oğlunun da görmesini istemediği para kesesini yem torbasına saklamış, unutmuştur.

-Acele edelim Osman geceye kalırsak eşkiyalar soyar.

Osman önde hoca arkada köyden 4 km ilerlediklerinde bir atlının dörtnala onlara doğru geldiğini gördüklerinden, eşkiya zannıyla öküzleri daha da hızlandırmışlar.

Atlı yetişmiştir. " Kaybınız var mı bu para kesesi sizin mi yem torbasını boşaltmışsınız, tavuklar eşinirken meydana çıkmış, Sizin olduğunu tahmin ettim ama koştüğünüz için atımı ve beni yordunuz. "

Hoca yaşanan olaydan şoktadır.

Keseye uzanırken," Hay kahpe oğlunun oğlu, haza, haza helal süt emmişsin", Övgü ve sövgü karışımı ne anlama geldiği belirsiz nakaratını kırık plak benzeri birkaç kez tekrarlar.

-Bu kez şaşkınlık ve şok Çerkez Mahmut'tadır." Başımı belaya sokmadan uzaklaş, helal süt emmişsin demeseydin canını almıştım Belanı benden bulma " diyerek uzaklaşmış.

Osman Amca iki ön dişinin yarısından mahrumdu Nedeni.

Osman amca acemi eğitiminden sonra bölük borazancısı seçilmiştir 15 kursiyer bir derede öğretime alınmışlar. Bir türlü

borazandan ses çıkartamamaktadır. Yarıdan fazlasının saçsız kafalarında şişlikler ard arda oluşmaktadır. Hepsinden fazla şişlikler Osman Amcadadır. Aralarından, bir akıldane, “Bu işten kurtulmak isteyen ön dişlerini kırsın” der. İki dişinin yarısını kırdığı sırada yüzünde patlayan gözlerinden şimşekler çakan tokatla taş elinden düşer.

-Askerliğim süresince rahatımı ve sağ kalmamı borazan sağladı görevlendiren kumandana hep dua ettim. Sözcüğünü minnet ve şükran ifadesi olarak sıkça tekrarlardı.

Yine gülerek anlattığı babasıyla yaşadığı hikâyelerinden biri daha;

Bir gün yer sofrasına hanımı pekmez ve yoğurt koymuş, yerlerken hoca baba üstlerine gelmiş;

-Nah sana iki katığı bir arada yiyecek kaç paralık adamsın diyerek tabağın birini almış. Pekmezle yoğurt yufka ekmele nede güzel gider yokluk, kıtlık yıllarıydı babam haklıydı ses çıkaramadım. Oysa eşime annesi vermişti...

Kahvede Ali Hoca’yla kaldığımda henüz ilkokula başlamadığım yıllardı Radyonun fişlerini taktırır düğmesini açtırır başlardı altına üstüne bakmaya, etrafında dolaşmaya Sonra yönelir hunili gramofona plak döndükçe çalınan müziği, sanatçının sesini benzer merak ve hayretle inceler teknolojik gelişme olduğunu kabullenemez, “ Bu sesleri şeytan çıkarıyor” derdi.

Yaşadığı sürece inanamadı. “Hocamız mısırdada eşek anıracak burada duyulacak derdi her halde bu olsa gerek “Tesellisini tekrarlardı.

-Ramazan sen bilmezsin Çolak Nuri, Kör Ali, Beylerin Mehmet, benim Osman akranı 120 gencimizi Çanakkale’ye, hayvan taşınan kara vagonlarla uğurladık. Borazancı, hizmet eri, seyis (kumandan atının bakıcısı), açşı, hasta, sakat esarette-

kilerle birlikte 16 kişi döndü. oğunun künyesi bile ulaşmadı. Derken gözleri yaştan kızarıp sakalı ıslanırdı.

Gazilerin savaş anlarını dinler onların kahramanlıklarına övgüler söylediler. Kendisi köy imamı ve medrese hocası olduğundan askerlik yapmamıştır “Bunlar kıran artığı yiğitlerim, öğrencilerim.” Sözüne tekrarları. Nazım Hikmet e kurtuluş destanının ilhamını veren, Turgut Akmanın “Şu Çılgın Türkler” yapıtındaki tespitlerin kahramanlarıydılar Anlatımları bire bir örtüşüyordu.

-Ölmüş, kokuşmuş at, katır, eşek, it eti yemesek sağ kalamazdık. Bazen de eskiyen çarığımızdan yaptığımız çorba yaralı hastalara aitti, bizler yiyemezdik.

Hikâyeleri.

“Yaşlılar çok konuşur “özdeyişini onları dinleyerek öğrendim. Sanki askere yeni gitmiş cephe savaşırçasına canlı, heyecanlı anlatırlardı. Bölük, tabur, alay kumandanlarını baba adlarıyla sıralar, bazen de duygularına fren koyamaz gözlerinden yaşlar boşalırdı.

Kuyudan koşum hayvanını sulayan kavakların gölgesine çeker, küpten (Denizli karcı yerleşiminde testi çamurundan yapılan, yarısına kadar toprağa gömüldükten sonra 4 5 teneke 100 litre su alan, kap) bir bardak çay ve su içmeye gelmiştir.

Çayını yudumlayana gazi amcalardan herhangi biri bir şeyler anlatmaya başlar.

Dinleyicinin zamanı yoktur. Tarlasındaki son sapları akşama kadar harmana taşıyamazsa, gece koyun sürüleri zarar verecektir. Nada ile birlikte iki yılın beklentisi birkaç saatteki uğraşıya bağlıdır. Hanımı, çocukları tarlada beklemektedir. Belki de anlatılanları birkaç kez önceden dinlemiştir.

Hayvanlar durmuyor bahanesiyle koşarcasına gider Hikâyenin kalanını yön değiştirerek bir başkasına, onu da göndermişse final ve sonu ben dinlerdim. Şimdi düşünüyorum, konuşma doğal bir gereksinim. Bildiklerinin kalıcı olmasını arzu insansı davranış.

Yaşlı bilge kendini dinler, davranışını sorgular bir dua gelir aklına; " Rabbim beni dinleyenlere sabırlar ver yaşlanıyorum. "

Hayatta olsalar, usanmadan günlerce dinleseydik. Öyle hatıralar ki bu yazı dizisinin konusunu çok aşar.

Kahraman milletin şehitleri ve gazilerinin ki büyük önderin öncülüğünde yediden yetmişe var oluş kavgasının benzerini tarih bu güne dek tespit etmiş değildir. Böyle bir olasılık gelecekte de meçhul.

Emanet aldığımız vatan toprağı, şehit kanları, ana, ninele-rimizin yalın ayak, kırık kağııyla, bin bir tehlikede kan terleri gözyaşlarıyla var olan Cumhuriyetimizi, bayrağı, vatanı bizim kuşağı sevdirdiler. Sevdik, sevdalılarımız.

Kim ki bu değerlerin kadrini kıymetini bilmiyorsa, küçüm-seme, bilgi eksikliğindedir de geç.

.....

Kara günlerin tanığından iki anlamlı anı:

Yıl 1966 yer Maliye Bakanlığı iki yıllık maliye okulu. Kurs kısmı (Maliye Bakanlığı teşkilat yarasınca 1924 kurulan Malmü-dürü Vergi Dairesi Md Defterdar yetiştiren), Vergi usul hukuku hocamız Cemal Nuri Tan ağlayarak anlatmıştı O kara işgal günlerinden birini, sonra da tasarrufa neden ihtiyaç olduğunu.

Hocamız İstanbul Eminönü Vergi Dairesi müdürüdür. Boğaz ve haliç İngiliz zırhlıları, sokaklarda silahlı caniler. 10 asker bir kumandan kapıyı kırarcasına tekmeleyerek odasına

girerler. Ellerini bağlar, başına mavzeri dayarlar. Kasanın yeri ve anahtarındır istekleri. Masası, dolapları, hoyratça boşaltılır. Kasadaki devlet parasını götürürler Az para diye dipçikle bayılıncaya dek hırpalarlar.

.....

Hikâyesinin bir başkası da ibretliktir günümüz yaşamına yollamada bulunabilirsiniz.

Yıl 1928 limanların Cumhuriyetimize devrine bir yıl kalmıştır. (Kabotaj hakkı) Hocamız maliye bakanlığı varidat (gelirler) umum müdürlüğünde müşavirdir. Gelir bütçe taslağını hazırlama görevi verilmiştir. Taslağa bir adet dolma kalem alınması ödeneğini yazar. Umum müdüre, “Efendim yabancılar gelip gidiyor divit, hokka, ıstampa sizi biraz küçük düşürüyor. Onun için yazdım. “

-Öyle ise iki yap, birini de bütçe umum müdürüne verelim.

Ertesi gün bütçe umum müdürünün odasına çağrılıdır. “İşgüzarlığın sebebini anlat”. Anlatır.

-Umum müdürüne söyle Divit kullanmaya devam etsin Bu milletin ayağı yalınken lüks bize haramdır, Kendini, haddini bilmezliktir Kalemin yerine ilaç alınır. Bir daha işgüzarlık yapma, haddini bil, çık dışarı.

Bu hikâyeler abartılı gelebilir Günün şartlarını bilen yaşayanı rahmetle analım. Devlet parasıyla lükse kaçanlara, yandaşlara peşkeş çekenlere rahmetlileri getirsek ne yanıt verirler?

NASİHAT

Gözlem ve deney birikimidir.

Yaşam, kişiye bilmediklerinin bedelini bazen ağır ödetir. Bazen de pahalı bir tecrübe satın aldırır. Ömür bir hayat yoludur. Bu yoldan ilk kez geçecektir. Nerelerde tuzaklar, açmazlar, tehlikeler olduğunu bilme şansı da yoktur.

Zaman sonsuzluk denizine akıp giden ırmak benzeridir. İnsan bu ırmağın üzerinde küçük saman çöpüdür. Irmağın yatağında dönemeçler, şelaleler, girdaplar vardır. Oralarda takılırsa kendi ekseninde döner durur. Beklemediği anda dibe batar ya da şelaleden düşerek yok olabilir.

Yaşam, ideal bir birey olma yolculuğudur. Irmağın ortasında durmaksızın gidebilirse varlık âlemine hizmette kusursuzluğu aza indirebilir. Ne denli donanımlıysa refaktan payı o oranda alabilecektir. Yaşam mükemmeliyet (Arzulanan yüksek bilgi ve ahlaki davranış) yolculuğudur da diyebiliriz.

Filozof, Jean Jacques Rousseau (1712-1778) eğitim aldığı papaz okulundan 14 yaşında kaçır. Sefere çıkmak üzere hazırlanan geminin ambarına gizlenir. Yolda yakalanır. Parlak zekâsıyla kaptana kendini sevdirmiştir. İskenderiye limanına girmek üzere iken kaptanın yemek masasındadır. Kaptan sofradan kalkmadan “Delikanlı hayatta nasihatçi olma. Plansız eyleme kalkma, İnsanla ilişkilerinde dikkat edeceğin hususa gelince: Soğan kokan bıçakla ekmek kesme, keseni uyar, kesmeye devam edenle ilişkisini sürdürme. Kesilmeyeceğini bilen ile iletişim kurabilirsin.” öğüdünde bulunur. (Serseri Patron Yapıtından)

Hazreti Ali (598 Mekke, 24 Ocak 661 Kufe) (Özdeyişleri, Şerif Razi (Ö. 1014)) Buyruk da “Her şeyi bildiğini zanneden, pek bir şey bilmiyordur. Çünkü bilmediğini bilmemektedir. ”

Semerkant ve Buhara'daki medreselerin (Üniversite) (Miladi 660) giriş kapılarında "Burası bilmiyorum demeyi öğretme yeridir"

Taç kapıların üzerine mermere Arap harfleriyle yazarak okulun adını koymuşlar.

Nasihat canlıların genlerinde mevcuttur, içgüdüsel bir olaydır. Korunma refleksini yeni nesillere aktarmaktır.

Lider fil göreviyle öğretiyi birlikte götürür. Avlanma barınma, korunma, savunma, hiyerarşik düzen aktarımla öğrenilmektedir. İnsan da yer kürede kalıcı olabilmek için bu refleksten uzak değildir.

Nasihatin tanımı zordur. Nasihat: denenmişin tekrarını önlemek, duygu ve düşüncüyü açığa vurmak ve önermektir.

Ancak birey seslere tepki verdiği bebekliğinden ölüncüye dek bu tür söylemlerle karşılaştığı için

-“Aklın varsa kendin kullan, akla öğüde değil paraya ihtiyaçlıyım”. Duygularıyla dinleme modunu devre dışı tutar. İnsanların aklına ve duyularına, ulaşmak dinletmek kolay değildir. Dinleyemez, yararlanamaz.

Ekonomi öğretisinde mal: doğada kıt bulunacak, insan ihtiyaçlarını karşılayacak, insan eliyle elde edilecektir.

Güneş, hava ihtiyaçtandır, yaşamsaldır. Emeksiz ve doğada bol olduğundan ekonomik mal tanımına girmez. Öğüt de güneş, havadır, değeri anlaşılmazdır

Olaya başka boyuttan bakmalıyız. Senin büyüğün, öğretici nöbetindedir. Hayat yolunu önceden yürümüştür. Yolu üzerindeki tuzaklara yakalana, kurtula belirli bir yol almıştır. Dönüp baktığında devirdiği çamları görmektedir. Sıkıntılı anları, kayıp zamanları, kendine yaptığı kötülükleri, söz dinlemezliği, bencil-

liği, önerilere sırt çevirdiği, gözünde canlanmaktadır. Bu yoldan yürüyecekler gözlem ve deneylerini aktarma ve benzer sıkıntıları yaşamamasını arzulamaktır.

Geçerli ve etkin olan söylem değil eylemdir.

İnsansı davranış güzelliğinden veya tersi yalan dolan, hile, haklara saygısızlık, kendinin olmayanı sahiplenme sert tavırlı argo yaklaşımlı gibi davranış bozuklukları sergileyenlerin öğüdü hiçbir işe yaramaz. “Kişiliğin aynası eylemidir, lafa bakılmaz”

Örneğin oku önerilerine tepkilenerok okumamıştır. “Aman oku” önerisinde ısrarcıdır. Kendisi okumamanın bedelini ağır ödemiştir.

Her derecedeki yakınlar, öğretmenler, bilgiler istenmeseler de kendilerini öğüt vermekten alıkoyamazlar. Sabır, dayanıklılık gösterme erdemdir. Bir gün o rolü sen üstleneceksin.

Yaşamın ilk dönemi: Çocukluk ve gençlik yıllarıdır. Kendi cinsinin özellik, güzelliğine ulaşırken, aile ve yakınları, çevre, okul gelecekteki yaşamı kolaylaştırıcı donanımı verme uğraşındadır.

Pembe bulutlar üstü hayal aleminde ki genç,sözü edilen uğraşıyı sıkıntı verici hürriyeti kısıtlayıcı dayatma olarak algılamaktadır.

İkinci ve zor dönem göz açıp yumuncaya kadar kapıya dayanmıştır. Yaşamın çileli, zor koşullarıyla karşılaşmıştır.

Hayat sahnesinde aktördür. Verilen veya seçtiği rolleri oynamaktadır. Hatalı ve yanlışlarını düzelterek,bilgi eksiğini gidererek devam etmelidir.

Mutlu, mutsuz günlerin sonunda perde sonsuza dek kapanacaktır.

Oynadığı roller ne olursa olsun önemsizdir. Zengin-fakir, işçi-işveren, kral-hizmetçi fark yoktur

Veda seremonisinde en çok alkışı, rolünü hakkı ile kusursuz, eksiksiz oynayan alacaktır.

Bitmeyecek gibi gelen yıllar akıp gitmiş, sona gelinmiştir. Geride bıraktığı olumlu değerlerin etkinliği süresince manevi varlığı yaşayacak, yaşatılacaktır.

Yer kürede olumlu iz bırakanlara ne mutlu...

Danışan dağı aşmış, danışmayan ovada şaşmış özdeyişini unutma

Allah “İnsan aklını her şeyin üstesinden gelecek şekilde yaratmamıştır. Birbirinize danışın “ikazındadır. (Şura suresi ayet 1)

Hallacı Mansur (858-922) Vahdeti vücuda inanır Ben hakkım sözcüğünü kullandığından idam edilmiş büyük muta-savvıflardandır. Şöyle der.

-Eğitim iki aşamalıdır. İlki temel eğitimidir. Aile ve çevre-den alınır.

-Bu temele aydınlanma ve yararlanma öğretisini oturtan okul eğitimidir.

-Temel yoksa okul cehaleti alır, eşeklik baki kalır.

Yaşam kültürümüzde binlerce yıldır süregelen ataerkil aile yapısında Dede, Nine başta, kandaşlar bir arada, her biri genç bireylerini koruma, kollama, gözetme, yanlışlarını bildirmede temel ahlaki değerlerle yoğurmadadır.

Sosyoekonomik olgu, bu kurumu yok etti. Ataerkil aile yapısı, çekirdek aileye dönüştü. Ana, Baba iştedir. Çocuk koru-masızdır. Sapmalar, kötü bağımlılıklar, arkadaş seçimindeki yanlışlar denetim ve kontrol eksikliğindedir.

KAĞNI-ARABA VE DEMİRCİ

Abdullah oğlu Ahmet usta ünlü bir kağni ve demirci ustasıdır. Torunu Ahmet'e ve babadan oğula zincir kopmaksızın sekizinci torun Kemal'e takım tezgâhları ve demirci atölyesi mirastır. Halen mesleğini yürütür 80 yaşını geçmiştir Kara örtüdür atölye, hangi atasından bilinmez. Manda derisinden bir metre çaplı biri diğerinin benzeri körük alevden korunan ocağa hava basar. Genelde körük çekmek işi müşterinindir. Ocağın yakıtı karaardıç kömürüdür. Maymun dağının kuzey yaylalarında yerleşik Darıcılar'dan gelir. İşlenecek demir birkaç dakikada akkor halindedir. Kısaç ile örse taşınır. Özel çekiçlerle dövülerek şekillendirilir.

Zirai aletlerin onarımı, eskiyen, genişleyen kağni araba tekerleklerinin demirleri ya yeniden çok incelmemişse eskisi daraltılarak takılır.

Müşteri olmadığı zamanlarda kağni yapımındadır. Karaçam kütüğü tercihtir. 50 cm ende kestiği kütüğü hareketini ayağıyla sağladığı tornaya bağlar, uzun uğraşıyla tekerin göbeğini bitirir. İkinci aşama pergel yardımıyla belirlediği oyukları çekiç, keski ile açmaktır. Burgu yardımıyla poryanın yerleştirileceği yuvayı açar. Pik demirden üretilmiş poryayı göbeğe çakar. Eksen evvelce hazırlanmış vidalama yuvaları açılmıştır. Tezgâha monte edilerek ahşap göbek takılır.

Kağni tekeri düz bir kalastan kesilir, ya da zor ve her tür koşula dayanaklı 6 parçadan oluşur. İlk üç parça göbeğe monte edilir. İkinci evre son parçalardır. Onlar da yerlerine takıldıktan sonra tornada son şekli verilir. Karaçam dallarından 4'er m uzunlukta oklar hazırlanarak kağni yastığı ile eksen arasına yerleştirilerek pelesenk çivileri çakılır.

Pelesenk şimdilerde sadece Bengal körfezinde varlığını sürdüren özel bir ağaçtır. Metal keşfinden önce eksen ve çivi

olarak tekerleğin keşfinden buyana hizmet etmiştir. Bu gün söküme gelen yaşlı gemilerin dümen ve pervanelerini döndüren pelesenk ağacıdır. Esnek çelik öncesi bu hizmeti de görmüştür. Sudan etkilenmez. Yaşlanmaz, çürümez.

Tespah imalatçıları söküntülerden, koleksiyonere tespah üretmektedir

Kağnıların eksen, ok ve yastığı metal ile vidalanmaktadır. Antik çağdan adı devam etmekteydi. Son aşama boyadır. Bildiğimiz kimyasallar değildir. Ardıçlar yakılarak elde edilen katrandır. Doğa koşullarından koruyucudur. 1940 yıllarda yük taşıma aracının yüzde doksanı kağnydı.

Antik hizmetkâr anılarda, yol kenarı hizmet işletmelerinin dekorların da görünür oldu. 150 kağny sadece bizim köyde vardı. Yörede öküz, manda besleyen, yük taşıyan kalmamış.

Yaşam kültürümüzün kaybolanlar kervanyla gitmiştir.

ARPA, BUĞDAY

Ekinlerin ekilmesi:

Eylül sonları yağmurlar nadas tarlalarda ki kesekleri eritmiş, toprağı tavlamişsa öncelik buğday ve erken çimlenmesi arzulanır. Bahar da hayvanlara yeşil ot yedirilmek istenen sulak tarlalara arpa da ekilirdi.

Aileden iş görecekler tarladadır. Yabani otlar toplanır yakılır. Sürgü (Kokar ardıç kütüğünden 3 m uzunluk, 25-30 cm genişlik, 20 cm ende hazırlanan, koşum hayvanlarının çektiğı gereç) ile kalan kesekler ezilerek tarla tohum atılacak düzlüğe ulaştırılır.

Kalbura doldurulan tohum dengeli şekilde saçılır. Bir taraftan da pulluk ile sürülmeye başlanmıştır. Sürüm pulluğun döndürüldüğü tarafların da sürülmesiyle bitirilmiş, dikey ve yatay olarak sürgüledikten sonra tarla terk edilir.

Kumlu killi, fazla keseğı olmayan tarlalara yağış öncesi de kuruya ekim yapılır. Yağışlar başladığında bir hafta içerisinde çimlenmeye başlar

Ekilen tohumlar hava koşullarına bağımlıysa yani sulanamıyorsa Nisan, Mayıs ayları çiftçilerin iki yıllık (nadasa bırakılan tarlalar) beklentisi, umut, sevinç ve üzüntü günleridir.

Yağmurun özlemlerle beklendiğı günlerdir. Oğlu tuğla dökmüş kurutmaktadır. Damat ekinlerine yağmur beklemektedir. Gökyüzünde bulutları gören Sultan ana, gelinimi sevemedim ama oğluma kıyamam tuğlasını eritime, Damadım tarlasına yağmur beklemededir. Sen bilin rabbim Gelin oğlan yeniden tuğla dökebilir, ekinler kurumasın, yağdır mevlam sellice yağmur duasındadır.

Padişah'ın sadrazam mührünü aldığı İncili Çavuş, ortalıkta görülmemektedir. Padişah pişmandır. Nüktelerini de özle-

miştir. Aramalar sonuçsuzdur. Saltanat arabasını Eminönü'ne çektirir, Davulu boynunda, tokmağı elinde tellal "Kim bu arabanın gerçek değerini bilirse padişahın ihsanına nail olacaktır." duyurudadır. Gelip geçenin yanıtı beklenen değildir.

İncili oradan geçerken tellal ona soruyu yöneltir.

-Nisan ile Mayıs ayında yağarsa rahmet, ağırlığınca altın eder. Çekerse rahmet olursa kurak, kurursa mahsul, sahibi okunu k...na soksun Dilinin ecrini çekmiş yakalanmıştır.

Burdur'un Aras ilçesinde oturan Fatma ana Isparta'nın Findos ilçesinde oğlu gelini, Gönen ilçesinde de kızı oturmaktadır. Gök güremektedir. Birkaç sulu damlalar düşerken kalaylı siniyi, Nisan yağmurundan içmek için yerleştirirken yaratana yakarıştadır.

İki Aras'a (kendisine) Bir Findos'a (gelinine) Yağ Gönen'e Gönen'e (kızına).

1950 yılına dek ekilen tohum bir yıl öncesinden özenle hazırlanmıştır. Çiftlik gübresi verdiği tarlayı üç kez nadas etmiş, ilk yağışlar da ekmiş, saplarını ayrı harman da ezip savurmuştur. Atalarından kalma koca buğday ve çakır arpadır, başka tohum bilmez ekmezler

Ekinlerin biçilmesi

Haziran ayının sonlarında arpalar kurumuştur. Tırpanı eski olanlar yenilemiştir. Mevcutların onarımı yapılmış hazırdır Güneş tarlada doğmuş, yarım dekar biçmiştir. Orak, adanat elde, saplar dışarıda başaklar içeride gümül yapılmaktadır. Yağış ve kaçak hayvanların başaklara zarar vermemesi amaçlıdır. Dökülen saplar tırmıklanarak biçilen yerlerin işini bitirmişlerdir. Gözleri köy yolunda gelecek kahvaltıdadır. Çam bardak geceden doldurulup suyunu soğutmuş, gölgededir. Biçilen ekinlerin üzerine serilen yer sofrasında tereyağlı bükmeleler, katmerler, haşhaş ezmeli dürümler, kesede süzölmüş yoğurt, cacık için salatalık birlikte ekin kokuları arasında, varsa

komşu tarlada çalışanlar onlara buyur eder birlikte, esen rüzgâr terlerini soğuturken kaybedilen enerjiyi yenilemektedirler.

Miras hukukuna saygı ve eşit verimlilikten herkesin yararlanması arzulanarak tarlalar sürekli bölünmüştür. 3-5 dekarı geçmez. Tarım yapılan arzun her tarafında herkesin tarlası vardır.

Hastalık herhangi işe engel veya çalışan sayısı gibi nedenlerle ekin biçmeyi toplamayı, taşımayı, döven sürmeyi, savurmayı, tanelerin taşınmasını yetiştiremeyen komşuya yardıma gelinir Ücreti birlikte öğün yemeğidir.

Sandıklı ilçesinin köyleri rakım farkından 20-25 gün sonra ekinlerini biçecekleri için tırpanını yanına alan ücret karşılığı ekin biçmeye gelirdi. 1950 yıllar da bir dekarını bir liraya biçerlerdi. 1951'lerde atların çektiği orak makineleri yaygınlaştı. Atlar bakımlı ise bir gün de 20 dekar biçebilirler.

Harmana taşıma

Kağrı kullananlar özel düzene k kanatları takarlar, kağrı evidir diğer adı. Sapları bağlayacağı urgan, adanat, tırmık su bardağı ile en az iki kişi deste çekmeye tarlasına gider Taşınan saplar harman yerindedir.

At arabası olanların da manaç adındaki düzeneği arabalarına monte ederek benzer gereçler ile saplar taşınır. Gümüller, kağrı ve arabaya yapılış şekliyle yüklenir, urganla bağlanır.

Harman yerinden görüntüler

Saplar taşınırken çardak da kurulmuştur. İçecek, yiyecek koruyan, döven nöbeti devir edenler ile ziyarete gelen konukların gölgeliğidir Özellikle beden gücünü kaybetmiş aile büyükleri çardak gölgesi konuşmalarına muhtaçtır. Bir taraftan beden şikâyetlerini unutturken, akran, ahbap, büyük küçük görür, gençlik yaşamından hatıralarını tazeler. Çardak onların mutluluk yaşadığı otağdır.

Gazi Süleyman amca, çarığı ayağını koruyamadığı için donan ayak parmaklarını cephede bırakanlardandı. Küt parmaksız ayaklarını gölgede uzatarak sigarasını sarıyordu. Eşi Fatma nine atları serenili kuyudan sulamış dinlenip yemlensinler diye harmana bırakmış, gazi amcanın karşısına dikildi. İş programı ve isteklerini sıralamaya başladı.

“Fatma otur” dedi. Oturunca başındaki şapkayı eşinin tülbendi üzerine koydu: “Şimdi emret”

Yetmiş aşkın yaşta halen beden gücüyle çalışmaktadır. Dört oğul iş bulmuş ve köyden göçmüştür. Gazi amcanın herkesçe bilinen şöhreti vardır. Gençliğinde eli sopahlıdandır. Bir gün öküz boyunduruğa girmemekte diremiştir. Onu yola getirecek övendereyi kağnıdan alırken öküz başına gelecekleri bildiği için, olimpiyat uzun atlayanlar benzeri hızlanarak, gübreligi merdiven gibi kullanmış, damın üzerine çıkmıştır. “Öküzü dama çıkarın” derlerdi. Emir talimat ve yapılacak işlerin planını ömür boyu yapmış biri olarak rol değişikliğine tepkisiydi

Harman, ilk kez hamut veya boyunduruk ile genç hayvanların tanıştığı yerdir. Sahibi yularından koşulu hayvanın yanına başına bağlar, birkaç gün boşa döven çeken hemcinsiyle döner, boyunduruk danaya, tay ise hamut boynuna geçirilir. Dövenden ağırlıklar atılır. Sürücüde binmeden kenardan yürür yavaş yavaş, ürkütmeden, korkutmadan koşum hayvanı olarak öğretilirdi.

Çoğu kez anlattığım yöntemi bilmeyenler, doğrudan yüke koşar, kırbaç ve övendere ile canını yakar. Taze boynuna yaralar açardı. İkinci gün danamız, tayımız. Yürü komutuna uymaz. Yatar, teper, ısırır, koşum kayışlarını koparır. Bu durumdaki hayvan çatal tırnak ise kasaplıktır. Değerinin üçte ikisini yitirmiştir. Tay ise satılamaz tümünden kayıptır. Çingene obalarından gelenlere yok pahasına satar.

Safkan Arap kısırağımızdan doğma benden üç yaş küçük Köroğlu. Koşucu, akıllı. Bizden başkasını sırtında taşımayan doru bir attı. Özel yeteneğinden birisi de huylu tayları eğitmekti. Bu şöhreti bilindiğinden getirilen huylu tayı okşayarak, kuru üzüm, badem ceviz, leblebi şekeri gibi yiyecekler çardağın direğinde asılı dururdu. Kulak diplerinin kaşınmasından ve boynunun okşanmasında hoşnut olduklarını bilir bir müddet sonra Köroğlu'nun yanına koşardım.

Köroğlu deneyimli, işini bilendir. Yabancıyı eğitilmek üzere getirildiğini hayvanın telaşından sezinlemiştir. Yürü komutunu duyduğunda kasıklarına tekme atarken diğer yandan burnunu ısırması yürüyüşü başlatmıştır. Kroki durumunda ki hayvan belirli davranış bozukluklarının hiç birini sergileme fırsatı bulamamıştır. İki üç günün sonunda huylanmayı terk etmiş, sahibine hizmet edecek hale gelmiştir. Bir harman sezonunda epeyce öğretmenlik yapardı.

Horlanmış, kişiliğini koruma dürtüsüyle iletişimi amirlerinden koparmış nice insan tanıdım. Harman da öğrendiklerim yardımcıydı. 38 yıl kamu görevi sekiz yıl Üniversite öğretim görevliliğimde kimseye saygısız davranmadım, davranana da rastlamadım. Doğadan ve yaşamdan öğreneceklerimize birkaç ömür yetmez.

Varlık âlemi fiziki görünümü yanında ruh yapısına da sahiptir. Son Peygamber Medine şehrine 8 km uzaktaki Uhud dağına düşmanı karşılamaya giderken askerlerine "Uhud bizi biz uhud'u severiz" buyurmuş. Dağın da ruh yapısını vurgulamıştır.

Nobel edebiyat ödüllü Brezilyalı yazar Paul... Simyacı adlı romanında "Çölün ruhunu" nasıl da canlandırır.

Canlıların ruh hali, sevgiye, övgüye, beğenilmeye programlıdır. Yararlanmasını bilmelisin.

Döven sürme

Döveni yol kenarı hizmet işletmelerinin dekor süslerinden tanırınız. Çam kütüğünden iki parça imal edilip, birleştirilir. Çakmak taşı çakılmış şekliyle sapların saman haline gelmesinde, başakların tanelerden ayrılmasında, ököz, at koşularak kullanılır.

Yığından bir miktar sap indirilir, dönerek ezilir. Döven sürmektir. Taneleri ayrılmamış ezik saplara "Malama" denir. Savrulacak yöne tınaz yığılır, çalı süpürgesiyle süpürülür. Tırmık yardımıyla çığnenip bastırılır. Yağış ve hortumlardan korunmadır.

Savrulma

Saplar seyredildiğinde savrulma işlemine başlanır. Bir veya daha fazla çalışan varsa tınazın iki tarafından başlanır. Küçük yabalar savurma işinde önemlidir. Hafif oluklarından çalışmanı yormaz. Saman toplanır süpürülür bastırılır. Taneler kalbur ile holoz tutan kişiye götürülür. Eleme işlemi yapılır. Komşunun genç kız ve gelinleri çağrılmadan yardımdadırlar. Genel de petrol ürünü gaz yağı yakan lüküs lambası yardımıyla gece serinliğinde elenir.

Çeç konik şekle getirilmiş evin erkeğinden birisi harmanda çecin yanında yatacaktır. Saman yığınınına serdiği kilimin üzerine yaptığı yatakta yatar. Yıldız kümelerinin görüntüleriyle günün yorgunluğunu serin havada çıkaracak uykuya dalar. Birkaç genç onun uykuya dalmasını beklemektedir. 15-20 kg hububatı çuvala doldurur, bakkaldan lokum, bisküvi ile takas eder. "Yeter dinlendiğin kendi malın gibi ye" birlikte gülüş, oynaş yerler gelenektir. Uyanık olsa dahi uyur gibi yapar.

Çelmik

Holozun üstünde ezilmeyen başak, ot tohumları, vs bir araya toplanır. Tekrar sürülür. Savrulan tanelerin içinde arpa,

buğday, çavdar vs vardır Melez unluk da denir Yıkanır, kuru-
tular, kalburdan geçirilir un öğütülürdü. Sağlığa hizmetçidir.

ARPA, BUĞDAY'IN ACI SONU

Anadolu, insanların tahıldan yararlandığı ilk yerleşimler-
dendir. Hattiler, Hitiler ve onlarda binlerce yıl yerleşik düzende
ki Urfa göbek tepe (M.Ö. 12000) yıllık yerleşimde ki küp içe-
risinde bulunan buğday anlattığım buğday olmalı Hocalar'daki
7000 yıllık o kesin.

Bu verilere bakıldığında koca buğdayın haşhaşa olduğu
gibi ana vatanı Anadolu.

Genetiğiyle oynanmamış yerel koşullara ve arza uyumlu
hastalıklara dirençli verimli bir tohumdu. Samanı da ithal
tohumdan 5 kat fazlaydı. Ne yazık ki vatansız bıraktılar.

İnsanların tahılı keşfiyle yaşıt uğraşdır, 1970 yıllarına dek
hayvan ve insan gücüyle elde edilmiştir.

Nadas: Anız tarlalar ilkbaharda nadas edilir. Yani pulluk
ile bir veya birden fazla sürülerek dinlendirilir. Hububat dışın-
daki tohumlar tarlaya gübredir. Susam, fasulye mercimek, nohut,
keten, afyon mısır, kavun karpuz, sebze burçak ekilirdi Âşık
Veysel'in sadık yâri cömertçe emeğin karşılığını verirdi.

Koca buğday 1960'lı yıllara kadar tarlalara ekilen tek to-
humdu iyi hava koşullarında 1.70 boy, bir tohumdan 4-5 başak,
her bir başakta 35-40 buğday bir karış başak taneleri sert ve
büyük tatlı kırmızı renkte (Diğer adı kırmızı buğday) dekardan
(1000 m²) 300-400 kg mahsul alınırdı. Çakır arpa daha da verim-
liydi ortalama 500 kg arpa alırdınız.

Toprak mahsulleri ofisi sertifikalı tohum adında 20-30 çeşit
her yıl farklı dağıttı, koca buğday ve çakır arpaya düşük bedel
ödedi yavaş yavaş koca buğdayı ortadan kaldırdılar Arpa
tohumları da benzerdi. Beyaz arpa tohumu dağıtılırdı.

Bir yerlere gidemeyen 70 yaşın üstündeki köylülerime sordum.

“Tarlaların süsünü, ambarların dostunu, cüzdanımızın bereketini ithal tohumlar yok etti.”

40 yaş altı gençler sorumu anlayamadı Tanıtan anlatan olmamış. Ömrünü sırtındaki kepenek ile sürüsünün başında geçiren 80 yaşın üstündeki Ahmet Amuca “Kayıp sorarsan saymakla bitmez. Ne elmanın ekşisi, tatlısı, vişne, kiraz, armut, ayva, ceviz, mercimek, nohut, susam, keten, burçak arpa, buğday, koyun, kuzu, inek, dana, manda, at, kısrak daha sayayım mı. Bir tek kavak gölgesi kaldı. Tapunu götür birkaç lira al. Onunla aldatıldık. Şimdilerde doğrudan destek de desteksizleşti. Güzelim tarlaları, kağal dikenini ve gelincikler kapladı. Deve verseler de diken ile beslesek. Tablo iç burkan, olamaz bu kadarı dedirtendi

DOĞA İLE BARIŞIK YAŞAMA

Yeni teknoloji laboratuvarlarında: yeşilin karbonu emdiği ve oksijen ürettiğine ilave 12 enzim (HORMON) daha çıkardığı tespitlidir. Bu enzimler, atmosfer bileşiklerinin bir arada durmasını sağlamaktadır. Diğer bir anlatımla, atmosferin çimento-sudur.

Yerkürede hayatı sonlandırmak istiyorsan yeşili yok etmelisin (Kur’an Rahman Suresi – 1-6 ayetler Sayfa 422)

Atmosfer elementleri zıtlardan oluşmakta, mıknaş tayfları benzeri birbirlerinden uzaklaşma karakterindedir Örneğin: azot, oksijen, hidrojen fizik kuralı bir arada duramazlar

Kur’an atmosfer için “Yarattığımız doğa (Sünnetullah) kanunlarıyla zıtlara emrettik bir arada tutuyoruz (Tekvir Suresi 14-18 ayetler, S. 587).

Toprak: larvadan Fil'e tüm canlıların bağımlı olduğu, yaşamının yegâne kaynağıdır. Besin zincirini oluşturur Henüz insan-
oğlu başka besin bulmuş değil.

Bu durumda toprak canlıların yegâne hayat kaynağıdır.

Hayat kaynağı ne yazı ki hunharca cehalete kurban edilmektedir.

Bu durumun farkında olunmamasını kabul etmek mümkün değil Elimizden sabun köpüğü benzeri kaymaktadır

Bu gerçeği duyurabilmek için elinizdeki satırları sunmaya çalıştım.

Laflarla değil, yalın örnekler verdim.

Göz ardı edilen gerçeği tespit, yanlış söyleme doğa ve gelecek nesillere borçtur.

YABANCILARA TOPRAK SATIŞININ TARİHİ VERİLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda Mecelle (Medeni Kanun) yürürlüğünden önce mülkiyet imparatorundu. Ferman ile süreli kullanım hakkı verilmekteydi. Mecelle'nin 850 ve 1272. maddeleriyle kullanılan ve ihya (Kullanıma açılan) arazilerin kullanım hakları saklı tutulmuştur. Yasal değimiyle: rakabesi (mülkiyeti) devlete ait olup, intifai (kullanım hakkı) arzı kullananındı.

1522 yılında Bağdat defterdarının devlete zararlı faaliyetleri tespit edildiğinden tüm varlığı bedelsiz (müsadere) devletleştirilmişti. 3 Kasım 1939 Pazar günü Mustafa Reşit Paşa'nın okuduğu Sultan Abdülmecid'in fermanı ile 317 yıl süren devletleştirme sonlanmıştı.

1850'lerde Rusya dışındaki Avrupa ülkeleri aralarında birlik sözleşmesi imzalamışlardır. Bugünkü birliğe yakın daya-

nışmadır. Sultan Abdülmecid birliğe kabul cabasıyla Avrupa'ya gider. Krallar huzurunda bir katedralde şövalye nişanı takılırken kardinal Abdülmecid'e Hristiyanlığı koruyacağına dair yemin ettirmiştir. Benzer davranış ve şövalye nişanı takılması Sultan Abdülaziz'e de uygulanmıştır. Her ikisinde İslam Halife'si olduğu halde bu dayatmaya boyun eğmişlerdir.

Kırım Savaşı'nın borçlandığı bütçesi için Sultan Abdülmecid 1853 yılında ilk kez yabancı bankerlerden borç altın almıştır. Avrupalılar, Osmanlı'nın hükümran olduğu topraklarda yaşayan Müslüman olmayan tebaya ferman yerine mülkiyet tapusunun verilmesi ve yabancılar da Anadolu'da da tapulu arazi almalarına izin verilmesini antlaşmaya bağlamışlardır.

Fermandan 19 yıl sonra 1274 yılında kabul olunan Kanunnamei Arazi hükümleri ile sömürgeci zenginleşen Avrupalıların verdiği rüşvetler ve onlardan alınan borçların karşılıkları olarak topraklar satılmış ve tapuları verilmiştir. Örneğin Gediz, Küçük ve Büyük Menderes Ovalarında yüzbinlerce dönüm arazi ve İzmir'de Alsancak, Buca ve Bornova olduğu gibi yabancılara mülkiyetine geçmiştir. O nedenle ki gavur İzmir denilmeye başlanmıştır. Bu durum, mülkiyetin yabancılara geçmesinin tanımıdır.

Lozan Konferansı'ndaki heyetimiz 8 ay boyunca ağırlıklı olarak Anadolu topraklarındaki mülkiyeti, bünyedeki kanserli hücreler kabul ederek, ortadan kaldırılma uğraşı vermiş, genç cumhuriyet bedel ödeyerek tapuları iptal etmiştir.

Kaderin cilvesine bakın ki aradan bir asır geçmeden vatan topraklarının %18'i özellikle GAP havzası İsraililere satılıyor.

18.03.1926 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun 87. maddesi yabancılara mülk satışını yasaklamıştı. 03.07.2003 tarih ve 4916 sayılı kanunun 38. maddesiyle bu hüküm kaldırılmıştır. Buna paralel Tapu Kanunu'nda da değişiklik yapılmıştır.

Anılan 87. madde TC vatandaşı olmayan gerçek ve tüzel kişilerin (şirketler ve cemiyetler) köylerde arazi almalarını yasaklamaktaydı. Şehir ve beldelerde ise Lozan Sözleşmesi'ne göre karşılıklı (mütekabiliyet) anlaşmalar ile mülkiyet kullanım hakkı verilebilecektir. Bugüne dek hiçbir devlet bu antlaşmaya girmemiş ve tapu vermemiştir.

DÜNYADA TOPRAĞININ TAPUSUNU YABANCILARA VEREN TEK ÜLKEYİZ

Tarihi veriler bu iken ne yazık ki, ülke toprakları siyasi, ticari ranta dönüştürüldü. Dünyada toprağını yabancılara peş-keş çeken, tapu vererek bizim olmaktan çıkaran tek ülkeyiz.

Geriye kazanma şansımız yok. Asitlemeler, çölleştiriler, koruyamaz, mülkiyete karışamaz, giremez, önleyemeyiz. Onun için kamuoyu oluşturup yanlışa dur dememiz gerekiyor.

Toprak atandır.

Uğrunda ölen varsa vatandır.

1974 Yargıtay, 1984-1986 Anayasa Mahkemesi kararları göz ardı edildi. Suç işlendi, işlenmeye devam ediyor. Çok acıdır. İlkelliktir, ihanettir.

“Parasını alıyoruz, toprak bizde” evet orada duruyor ama girebilir, tasarruf edebilir misin?

Konut kullanım hakkı dışında bir karış toprağın tapusunu yer kürede alma şansın yok. Geçtiğimiz asrın ilk çeyreğinde Filistin sakinleri de Musevilere tatlı paralarla satmışlardı. Torunları nasıl da 1948 yılından beri bedel ödüyor

KIZILDERİLİ REİSİN ÖĞRETİSİ

Söz burada iken çevrecilerin simgesi Dwarmish Kızılderililerin reisi Seattle'ı (Koca Ayı) burada hürmetle analım. ABD

başkanı Franklin Pierce'ın kendisine yolladığı; "Koca Ayı beni iyi dinle ABD büyük devlettir, silahlı, güçlü, kalabalık ve zengindir. Savaşı bırak topraklarını bize sat" şeklindeki mektubuna cevaben, Seattle 1854 yılında Başkana ama aslında insanoğluna evrensel ve ilahi bir mesaj olan mektubunu yazmıştır.

Özetliyorum.:

"Washington'daki büyük başkan, topraklarımızı satın almak istediğini bildiren bir haber yollamış. Dostluktan söz etmiş...

Ama biz sizin, dostluğumuza ihtiyacınızın olmadığını biliriz. Zira eğer satmaya razı olmazsak, belki o zaman da beyaz adam tüfeğiyle gelecek ve zorla alacaktır.

Gökyüzünü nasıl satın alabilir ya da satabilirsiniz, ya toprakların sıcaklığını? Havanın taze kokusuna, suyun pırlıtlısına sahip olmayan biri onu nasıl satabilir?

Kutsaldır bu topraklar benim ve milletim için... Yağmur sonrası ışıldayan her çam yaprağı, denizi kucaklayan kumsallar, karanlık ormanların koynundaki sis, vızıldayan her böcek. Bu dünyanın her bir parçası milletim için kutsaldır.

Çünkü toprak bizim anamızdır. Biz bu toprakların bir parçasıyız, onlar da bizden birer parçadırlar. O güzel kokan çiçekler bizim kız kardeşlerimizdir, geyik, at ve büyük kartal da erkek kardeşlerimiz... Yüksek kayalıklar, yeşil çayırlar, ılık sıcak vücutlarıyla tayar ve insanlar, hepsi bizim ailemizdir.

Açlığın, dünyayı saracak beyaz adam ve ardında çölden başka bir şey kalmayacak! Ben bir vahşiyim ve başka türlüünü anlayamam. Demir at (lokomotif), öldürüp çürümeye bıraktığınız, binlerce bufalo'dan nasıl daha kıymetli olabilir? Hayvanlar insanları bıraksa, insanlar ruhlarının yalnızlığından ölmez mi? Hayvanların ve toprağın başına gelen, oğullarının da başına

gelecektir. Toprak insana değil, insan toprağa aittir. İnsan hayat dokusunun içindeki bir liftir sadece...”

Doğa sevgisini bu veciz ifadelerle bize öğreten Koca Ayılara muhtacız.

.....

İlmin aydınlığında bilinçlenmiş bir ülkeden görüntü vereceğim.

Berlin eyalet yönetimi yeni yerleşime açılacak planı onamıştır. Yolların altını kazıyorlardı. Metro ve alt yapı gereksinimi için. Yüzeyin bir metre derininde ki toprağı öncelikle alıyor, kıraç, çölümsü yere götürüyorlardı. Arz üzerinde yapı ruhsatı almanın yolu da, bir metre derinlikte ki yüzey toprağı, gösterilen yere taşımaktan geçmektedir.

Bir cm^3 'te 2 milyar bakterinin varlığından haberdarlar. Canlıların hayat kaynağı, canlı varlık toprak korunmada ve veriminden yararlanılmaktadır.

Ülkemizdeki erdemli davranışa nede güzel benzemektedir.

.....

Japonya da bir dekar 1000 m^2 arz sahibi büyük çiftçi korumasında dır. Girdilerden vergi bağıışıklığı, destek primleri uygulamakta ve ithal gıdayı en aza indirmektedir

.....

Ülkemizde ki durum içler acısıdır. Olayların içerisinde açmazlar verilmeye çalışılmaktadır Yeterli olmasa da sahiplenme fikrini tohum kabul eden olmalı Bu tohumu bıkmadan usanmadan. Sürekli ekmelidir. Belki bir gün ortamını bulur yeşillenir. Tema vakfı sevdalıları gibi gayret gösterenler çoğalır

Milyonlarca yılda oluşmuş humuslu topraklarımızdan her yıl Kıbrıs büyüklüğündekini erozyona, taşkınlara peşkeş çeki-

yoruz. O yetmiyormuş gibi biraz ileride taşlık, kıraç tepeler dururken ovalarımızdan duble, otoban, demiryolu geçiriyor. Konutlar, fabrikalar, şehirler ve daha nice israflar içerisindeyiz. Bu sayılanların ve benzerlerinin alternatifi varken yapmaya devam ediyoruz.

Bir kez kulak kabart duyacaksın. Rüzgâr ağaç dallarını ve yapraklarını sallarken hal dilleriyle konuşmaktadır. Bak uğulduyor, hışırtılar çıkarıyor, anla, duyduğun DOĞANIN ÇIĞLIĞIDIR. Şöyle demektedir:

“Ey insanoğlu yavrularının ve hatta kendi geleceğini yok ediyorsun Ne uğruna, aç gözlülüğün, çıkarın, yağmacılığın, hırsızlığın, cehaletin, hıyanetin, gafletin, aymazlığının eserinden başka açıklaman, savunman, red gerekçen var mı? Acaba buna hakkın yetkin var mı?”

ÖNERİ

1- Bu olumsuzluğun çözümü kamu erkini kullanan yürütme ve kural koyucu yasama organıdır. Korumaları, kollamaları israf ettirmemeleri satmamaları ve sattırmamaları gerekir. Bu gün olduğu gibi tarih önünde lanetlenmemeyi istiyor, geleceği düşünüyorsan yanlıştan dön.

2- Biran önce Doğa güçlerini devreye sokmak gerekmektedir. Bunlar, rüzgâr güneş, Deniz. Ve Denizlerden arıtılmış sulardır Vadilere pompalayarak barajlar oluşturmalıyız. Sağlayacağı yararı yazıya dökmeye gerek yok Ancak yeni hayatların doğumuna sebeptir.

3- Atıl o denli kamu alanı vardır ki örneğin kara, demiryolu, tüm yerleşkelerdeki sokak, cadde, meydan ve parkları taç yapraklı kabuklu meyve, (Gelecekte konservelik) zeytin dikmeli, diktirmeliyiz. Unutma ömrü sonsuz ağaçtır Makilikler-

deki delicelerin ıslahı ve kullanımı için o yöre çiftçisine kullanım hakkı vermeliyiz (Mülkiyeti devlette kalacaktır)

4- Her nedenle olursa olsun ağaç dikme seferberliğine başla. Devletin ve özel sektörün TV kanallarında ağaç ve yararları konulu bilgilendirme programlarına aralıksız yer verilmesini istemeli, ısrarcı olmalıyız.

Örneğin tüm yerleşkelerin meralarında önceleri küçük bir alanı ağaçlandırıp örnek görüntüye kavuşturulmalıyız. Yanına ilave edilecek alan için de okullar, evlenenler, askere giden, gelenlerin anı ağaçları dikmeleri, bakmalarını sağlamalıyız. İmece usulü ağaç dikme bayramları düzenlemeliyiz.

5- Hepsinden önemlisi atıl bırakılan, göçe zorlanan, yok edilmek istenen tarım çalışanlarının emeğini koru, kolla. Refahtan pay almasını sağla. Tekrar hayata döndür. Şu anda yaşlanmış çiftçileri teşvik et, geriden gelenlere bildiklerini aktarsın.

İzlenen tarım politikası tamamen yanlıştır. 10 Kg buğday bir kg mazot alırsa üretimin yapılması imkânsızdır. Hazır makine parkını ve insanı üretime yönlendir

6- Ormanlarımızın yangına duyarlı yerlerde ki koruma bantlarını, kozalak ve alevlerin diğer adaya atlamasını önlemek için yeteri genişliğe kavuşturmalıyız.

HAŞHAŞ

Gelincikgiller familyasından, bir yıllık otsu bitki. Anayurdu Anadolu'dur. Uzunluğu 50 - 150 cm arasında değişen dişli kenarlı kosağı, loplu gümüşümsü yeşil yaprakları, dallarının ucunda tek tek açan, mavimsi, mor, kırmızı ya da beyaz çiçekleri ve içinde bir avuç dolduracak kadar, gri, mavi, sarı, siyah renkte, küçük böbreksi tohum bulunan küre ya da fıçı biçimli meyveleri (kapsül) vardır.

Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerinin sütünden morfin, koin ve papa verin gibi çeşitli alkaloitleri içeren özellikteki afyon maddesi elde edilir. Mezopotamyalılardan bu yana ağrı kesici olarak ve başka amaçlarla tedavide kullanılan bu ürün nedeniyle haşhaş çok eski dönemlerden beri yetiştirilmektedir. Haşhaş tohumlarında uyuşturucu madde yoktur. % 50 oranında yağ bulunur.

Ekimi

Çiftlik gübreli, birkaç kez nadas edilmiş tarlaya Eylül – Ekim aylarında toprak nemli değilse sulanıp tavı geldiğinde son kez aralıklı şekilde sürülür. Tohum elenmiş toprakla karıştırılarak serpilir. Tırmıklanır. Çimlenmiş şekliyle kışı geçirir. Uzun süre don devam etmişse o yıl emek boşadır. Baharda yabancı otlardan temizlenir. Seyreltilir, sulanır, çapalanır. Mayıs başında çiçeklenir. 15- 20 gün sonra kapsüller afyon sütünün alınması olgunluğundadır.

Afyon Sakızının Alınması

Kapsül bir elle tutulur diğer eldeki özel bıçağıyla döndürerek çizilir. Çiziklerden gri renkli usare çıkar, tomurcuklar oluşur 4-5 saat sonra donmaya başlar. Bu saatlerde rüzgâr esmişse afyon sakızını bir daha alamazsınız. Ertesi gün çizimin başladığı yerden sakızları özel bıçakla tek tek kapsüller sıyırılır. 5-6

yetenekli kişi iki günde bir dekarını bitirir. Mahsul iyi ise 3 kg kadar sakız alınır. Toplananlar bir araya getirilir tükürük yardımıyla yoğrulur, yeşil yaprağına sarılır satışa hazırdır. Alımların başlamasına dek bekletilir.

Toprak Mahsulleri Ofisi 1950 yılına dek tekeldi. Üç kalite fiyat ilan eder. Yağmur yağmışsa üçüncü, bekletilmiş veya çok posalıysa ikinci, berrak sarı renkliyse birinci kalite bedeli ödenirdi. Bu tarihten, yasaklanıncaya dek tüccarda alım yapardı. Genelde tüccar fiyatı tercih edilirdi. O tarihlerde kg 90-100 TL idi. İyi paradır, üretici ihtiyaçlıdır. Kışın zayıflayan hayvanını satma şansı yoktur. Hububat bitmiştir. Yokluk günleridir.

Hububat hasadı başlangıcında amele parası çıkmıştır. Bir dekar tarla makine veya tırpanla 1 TL biçilmektedir. İşçi ücreti bunun yarısıdır. 1952 yılının Mayıs ayı idi, Arpa buğday hasadı başlayacaktı. Afyon sakızını yağmur ve dolu yok etmişti.4 yaşında yerli ırk danamızı satılığa çıkardık. Nahiyenin tek kasabını at arabasıyla getirdim. Uzun pazarlık da 25 liraya sattık. Kurbanlık toklu 8-10 liraydı...

Hasadı

Çizimden 15 gün sonra kapsüller kurumuştur. Tek tek elle toplanır. Tam kurumayana rastlarsan tohumunu avucuna döker ağızına atarsın. Lezzeti ve besleyiciliğı harikadır. Kapsüller tam kurumadan, erik armut benzeri çalar yerdik.

Kapsüller genelde iri golden elma büyüklüğündedir. Bıçakla keserek tohumlar bir kaba boşaltılır. İri kapsüllerden gelecek yıla ayrıca tohum saklanır. Küçük kapsüller ya çiğnenerek veya tokmakla kırılır. Kalburdan geçirilir rüzgârda tozlardan arındırılır.

Çuvallanır, yağlık ve tohumluktan arta kalan satılır.

Haşhaş Yağı

Kasabamızda üç yağhane vardı. 70 yaşlarında Fatma Nine beğenilen ustaydı. Cumartesi, pazar kurulur, yağhaneler o gün açılırdı. Belirli sayıda müşteri gelmişse fazlalığını almaz diğer yağhaneye gönderirdi. Fiş numarasına göre sırası gelen haşhaşın ezildiği merdanenin haznesine döker 1, 5 metre çaplı pik döküm 100 kg ağırlıktaki tekeri kolla çevirerek haşhaşlar ezilir. Odun ateşinin üstünde usta kavurur. Keçi kılından dokunmuş özel torbaya doldurur Presin haznesine yerleştirir. Birkaç kişiyle sıkılarak yağ elde edilirdi. Ücreti, küspeydi.

Tüketimi

Likit yağımızdı, başka yağ kullanılmazdı. Sıcak yufkayla banıp yemek çok hoşumuza giderdi. Tatlılar, sıcak soğuk yenen yemeklerde tereyağının yardımcısıydı, birlikte kullanılırdı. Tereyağı olmayanlar sadece haşhaş yağını tüketirlerdi. Kömbe, katmer, bükme yapım ve yağlanmasında vazgeçilmezlerdendi.

Haşhaş Ezmesi

Ezmesi yapılacak haşhaş odun ateşinde kavrulur. Özel yapılmış iki taş arasında sürtülerek elde edilir. Adı haşhaş sürtmesidir. Bal pekmez veya şekerle karılarak ekmek arasında, hamur işlerinde çokça tüketilir. Kır katıklarında başı çeker. Sağlıklı yaşama katkısının olduğuna inanılır. Gerçek payı olsa gerek, tüberküloza yakalanana göremezdik.

Başka Yörede Tüketim

1961 Anayasasının referandumunda Afyon-İhsaniye-Bozhöyük köyünde sandık kurulu başkanıyım. Öğle yemeği vaktiydi. Katlanmış bezle getirilen iki sini, belli ki fırındandı. Haşhaş ezmeli ve haşhaş yağlı çörekti. Diğeri de çörekti iç malzemesi mercimek ve kuşbaşı et vardı. Buğusu, kokusu, kehribar veya narçiçeği rengindeydi Görünüşüyle de iştah kabartıcıydı. Soğutmayın ikazıyla bir solukta tükettik.

İlgilendiğimi hisseden muhtar, köy meydanındaki devasa fırına götürdü. Selçuklu dönemine ait kitabesi 1220 tarihliydi. Traverten taşından düzölmüş 40x50 cm ebadındaki taşandı. Yeni yapılmış görünümdeydi.

Muhtarlık bir yıllığına ihale edermiş. İşleten sabah namazı fırını hazırlar, ekmeği pişirmeye başlar, öğle ezanında bitirirmiş. Tekneler sıralıydı 2 kg hamurdan bir ekmeği yapıyorlar. Fırıncı bir ekmeği ücret olarak alıyor. Yufka yapmayı bilmezlermiş. Sıralı sinilere öğleden sonra sıra gelecekmiş. Sinilerde 2-3 kg yağ görüncü şaşırıldığını anlayan fıırıncı biraz önceki sinilerin yağ da bunlar gibiydi Hamur piştikçe çeker. İfadesiyle merakımı giderdi. Muhtar, bizde hane başı 50 ila 250 kg haşhaşyağı tüketilir demişti.

Afyon Uzunçarşı'da bu ekmeğler satılıyor. Nefis, bayatlamıyor. Yolu uğrayana öneririm.

Haşhaşı Yok Ettiler

Yukarıdaki yaşam kültürü 1971 yılında ABD'nin, Türk hükümetine dayatmasıyla ülke genelinde yasaklandı. Güya uyuşturucunun hammaddesini biz üretiyorduk (Eroin yapımı). Eroin olarak Conileri, Hansları, Albertoları zehirliyormuşuz. Gerçek olmadığı yasaklı yıllarda ve bugün görölmekte, bilinmektedir. O günler bu gerçeği ortaya koyamadılar.

1940 – 1971 yıllarında haşhaş üreten yerlerde çeşitli gereksinimlerle dolaşım. Sordum. Bir Allahın kulu afyonu uyuşturucu olarak kullananı ne gördüklerini nede duyduklarını söylediler. Yalnız kavuşma umutları tükenen iki sevdalı genç birlikte afyon yutmuşlar. Hastanede tedaviyle geri döndüler.

1974 yılında beş ilimizde kontrollü ekime izin verdiler. Afyon sakızı almama koşuluyla. Akrolit fabrikası yapımında ayrıntısını vermişim.

Toprakta üretilen meyveler, sebzeler yetiştirildiği yöreye özgü özellik içerir Doğa kanunudur. Milyarlarca yılda türler anavatanlarını seçmişlerdir. Vatansızlığa tahammülleri yoktur. İsteddiğiniz kadar genleriyle oynayın uyum sağlamazlar.

Örneğin Çeşme kavununu Torbalı, Selçuk, Ödemiş'te yetiştiremezsiniz. Çimlenir, ancak verim ve tat vermez. Selçuk karpuzu tadı, aroması 20 km ilerde Tire veya Kuşadası'nda yetişmez. Selçuk ilçesinin kavunu yenmez, karpuzunun tadına doyum olmaz.

1974 sonrası üretim eski görenek usulü dağarcık veya küpelerde saklanan binlerce yıldır ekilen iri kozalaklı 150 cm boy, bir kökte 4 - 5 kozalak veren sarı haşhaş ekilmeye başlandı. Bakımlı bir dekaradan 300 - 400 kg haşhaş alınırdı. Dış satım araçları siyah, küçük taneli tohum dağıttılar. Sarı haşhaşı almayacağız, siyah ekin dediler. Hasat yarıya indi. İki ayrı tohum kullanılır oldu, birini satıyor, diğerini tüketiyorlardı.

Yıl 2006 TRT birinci kanalda Afyon ili çiftçileri ve Ziraat Odası Başkanı, Tarım Bakanlığı yetkilileri canlı yayındalar. Programı hazırlayanlar üretim yerlerinden görüntü ve sesli çekimler yapmışlar. Köylü isyanda. O yıl Tarım Bakanlığı'nın dağıttığı tohumun ekimini mecburi kılmışlar. Tarlalardaki hasat görüntüsü; 30 cm boy, fındık büyüklüğünde tek kozalak, dekaradan 5 kg ürün alınabilmiş.

Ekimine izin verilen dört ilimizin hiç birisinde verim alınmadı. Yetkililer dağıtılan tohumun ideal olduğu savındaydılar. Afyon iline yolu uğrayanlar yerli çiftçilerin birbirlerine "Afyon kozakları kafayın (kafa, baş) gibi" dediklerini duyar, görür, anlamını çözünce de gülerlerdi. Şimdi kozaklar finduuk.

Üstelik resmi tohumdan başkası cezai yaptırımlı yasakmış.

Tarım Bakanlığı'nın elindeki istatistikî verilerde 1974 yılında 62 bin, 1977 yılında 72 bin hektar ekim 32 bin ton kapsül hasat edilmişken 2006'da 1200 hektar ekim, ürün yok denecek

durumda. Halen yanlışlarında ısrarlılar. Acaba ABD. Böyle mi istiyor diyor köylü.

İnsan soruyor: müstemleke miyiz? Nerede İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi, Nerede binlerce yılın uğraşıyla elde edilen Temel Hak ve Hürriyetler.

Kamu Hukuku taktir hakkının keyfi kullanımına izin vermez Kullanan hukuku ihlal etmiştir. Ya araştırmamış ya da bilgisiz, deneme, verimliliği ölçme yöntemlerine başvurmadan getirilen zorunluluk, vatana ihanettir. Binlerce yıllık, anavatanı Anadolu olan, arza, hava koşullarına uymuş, genetiğiyle oynanmamış tohumu hangi akla dayanarak yasaklarsın. Kamunun suç işleme özgürlüğümü var?

Çiftçi örgütleri uğradıkları zararın tespitini ve ilgili Bakanlıktan tazminini isteme hakkına sahip. Bu yol kullanılmadığından meydan boştur.

Oldum olası Ankara bürokrati bilgedir. Dahidir. İlk ve son söz onundur. Teftiş, denetim, terfi derdi yoktur. Dayısı eski politikacı babası, amcasıdır Değişen yönetime uyumludur. Sekreter korumalıdır. Görüşmez, randevu vermez. Meclis kulisine ve üst düzey bürokratin odasına girme şansınız olursa binlerce zarfın açılmadan yırtılıp çöpe atıldığını görürsünüz. Bu asil milletin ülkesinin gerçeğidir. Atını istediği şekilde oynatırlar.

Totaliter rejimlerde bile görülmesi imkânsız yanlış uygulama emrine, devletine saygılı, itaatkâr, yumuşak başlı, verilen emre itirazsız uyan çiftçinin yaşamsal damarlarından birini daha yok ettiler.

“Sen Allah’ımın, yaratmadın ki yok edesin” sözcüğünü oralarda sıkca duyarsın.

Kamu otoritesini kullananlar lütfen sarı haşhaşı ekime döndürün. Çiftçiye hizmet, gelirine katkı, likit yağa para ödetmeyeceksin. Yanlışından dön, sarı haşhaşın ana vatanı burasıdır. Kalıcıdır yok etme hakkı kimsenin olamaz.

ÜZÜM VE MEYVALAR

Köyün güney ve kuzeyi bağlık bahçelikti. Bayırlar da bazı ailelerin bağları vardı. Bağ, bahçelerin etrafı mühre (Karılmış çamur) duvarlarla çevrili, kapıları ve kilitleri ahşaptı.

Mühre duvar çevrilecek yer birkaç defa sürüldükten sonra su ile pulluğa koşulu hayvanlarla karıştırılarak sıvı hale getirilir, birkaç gün beklenir. Bel kürek ile kaldırılan kesekler, taşıyıcılar la duvar ustasına verilir. Usta 60 cm en 50 cm yükseklikte birinci turu tamamlar, Benzer şekilde iki defa döndüğünde 150 cm yükseklikte duvar örülmüştür. Dağ eteğinde çokça bulunan piynar çalısından getirilir, iki taraflı döşeyerek üzeri topraklanır.

Kapının kilidi palamut kütüğünden oyulur. Aynı ağaçtan şifreleri en az üç adet düzülerek yuvasına konulu Kilidi ile alıştırtma tamamlandıktan sonra evvelce hazırlanmış kalaslar arkasına monte edilmiş kapının 1.25 cm yüksekliğine kilit çakılır. Anahtarın gireceği yer 10 cm daire şeklinde kesilen yerden anahtar ile açılır. Başka kilit ile açılmaz. Dört tarafına meyve ağaçları, orta alana da asma çubukları dikilir. Kış aylarında komşu köyün suyu satın alınarak mandallar su ile doldurulur.

Bahar da yabancı otlar temizlenerek bel küreği ile bellenir. Yüreğil köyünde de bağ, bahçe benzerdir. Nüfusu bize göre üç kat, geleneklerinde bağlar imece usulü bellenirdi. Bel küreğini o denli ustalıklı kullanırlardı ki, toprağa basıp karşıya ters çevirerek attığını gözle takip zordu. Kişi başı 2000 m² (İki dekar) günlük belleyememiş ise rakip gruba bir kasa lokum alacaklardı. Onlarca grubun rekabeti, herkesi lokum tadından yoksun bırakırdı. ABD Taylor kürek ile yorulmadan verimli çalışmanın metodunu bu delikanlılardan öğrense gerek (Taylorizm)

Temmuz ayının ilk haftasında kara üzümlere (Pekmez üzümü) alaca düşmeye başladılar. Siyah ve beyazı vardı. Çekirdekli,

ambalaja ve fazlaca bekletmeye direnci yoktu. Çok yumuşak nefis aroma ve tadı vardı. Diğer üzümlele oranla üç kat pekmez alırdınız.

Meyve ve sebzelerle üzümlele mevsimlikti. 1970 yıllarda dört mevsim çeşitlerin sunumuyla, turfanda beklentisini, lezzet ve tat özlemini yok etti.

BAĞ BEKÇİLİĞİ

Üzümlele ermeye başladığında büyük ağacın gölgesine çardak kurulur. Tahtalar çakılır. Gece yatısı için yatak, yorgan konulur. Tarlada harmanda beden gücünden yararlanılmayacak çocuk ve yaşlılar gündüz bağın bekçisidir. Yerli tür çeşitlerden eren meyveler sepete toplanır. Ayrı bir sepete, güneş doğmadan toplanan üzümlele tarla, harmana gönderilir.

Gece aile büyüğünden birisiyle çardaktaki yatak da yıldızları, kayan meteorları, gece öten böcek ve kuşların sesleriyle avlanan kuşları seyir doyumsuzdu. Bazı günlele, komşu büyüklerin anlattıkları, ilgimizi çeker, bilgimize katkıları olur, ninni yerine geçerdii.

Gün içi yorgunluğunun en iyi giderildiği yer bu çardaklar olsa gerek. Orada gecelemeyi herkes çok severdi. Herkesin bağı vardı. Birinin diğerine zarar verdiği görülmezdi. Tilkiler ve köpekler çok üzüm sevdiklerinden bir çıtırdı olduğunda ya teneke çalar, ya da mantar tabancasıyla ateş eder, ay karanlık ise o yöne pil ile çalışan el fenerini tutardık.

Eylül ortalarına dek zevkli yaşam gelecek yıl hayaliyle sonlanırdı.

BAĞ BOZUMU

Denizli Çal, Baklan, Güney ilce ve köylele göç öncesi (1960) kalabalıktı on bin nüfuslusuu çoktu. Önemli gelirlele üzüm ve türevleleliydi. Bağları bakımlı, verim ve çeşitlilik çoktu. Kuru ve

yaşını, pekmezini değerlendirmesini bilirlerdi. Güz mevsimi, at, eşek, katır sırtında ürünleriyle pazarları dolaşırlardı. Razakı kurusunun iriliğini tanım zor. Besni kurusunun iki katı denebilir. O asmaların yerini şaraplık alsa gerek, yok oldu. Kara ve çekirdeksiz, köpük helva özellikle testi veya dağarcık ile getirilen saf, organik pekmezlerde ki tat ve aroması, hormon cehalet ve cinayetiyle yok edildi.

.....

Masal: Dağarcıkta pekmez satıcısı namaza gitmiştir. Cami hocasının okula henüz başlamamış afacanı dağarcıkları şişlemiştir. Akranları kimin yaptığını söylerler. Hoca üzgün evden zararı karşılamak için topladığı ücret buğdaydan ölçerken, “Hanım kendimden şüphem yok, senin bir yanlışın oldu mu? Haram süt emzirdin mi? “

-Hamileliğimin ilk günlerin de nar satıcısından nar alacak paramız yoktu. Görmez tarafından birkaç narı şişleyerek suyunu emmiş idim”

-Keşke yapmasaydın. Sende haklısın. Fakirlik şimdi o narların bedelini çok fazla ödeyeceğiz”

.....

Bağ bozumu yerel kutlamalar la çeşitlilik gösterir. Bazı yöreler de kurbanlar kesilir, çalgılar eşliğinde zeybekler oynanır, silahlar atılır

Akraba ve komşular üzüm kesmeye çağrılıdır. Toplanan üzümler den pekmez kaynatılacaktır. Sele, sepet küfe doldurulduktan sonra fazlalık kilim, hasırlar üzerine yığın yapılır. Köyümüzde dört komşunun şarakmanısı(Üzümlerin pekmeze dönüştürüldüğü) vardır. Sıranızı alır, bir gün öncesi üzümlerinizi toplamaya başlarsınız.

Koşulu hayvanların çektiği, kağrı, arabaya sele, sepet, küfe yükletilerek taşınır. İlk işlem üzümleri çiğnenerek sırasının

çıkarılmasıydı. İki ton üzüm alan ahşap tekneye dökülür, Çizme yok iken yalın ayak, birkaç genç üzümüleri çiğneyerek ezer. Tekne şıranın süzülerek akacağı meyildedir. Süzgeçten geçen sıra 30 litrelik kalaylı kazana boşalır. Dolduğunda yenisiyle değiştirilir. Pekmez toprağını usta avuç ölçüsüyle kazana koyduktan sonra kütüklerin yandığı pekmez kazanlarının kaynadığı ocağın önündeki yere konulur. Dalmaya başladığında yenisiyle değiştirilir. Pekmez kaynatmanın birinci aşamasıdır. Mayalama ve daldırma tamamlanmıştır.

Toprağın dibe çökmesi ve soğuması beklenir. Mayası çökmüş, soğumuş sıra ocakta ki ikinci kazana iki üç litrelik kaplarla eksildikçe ilave edilir. Üçüncü ve dördüncü kazanlar bu şekilde beslenir. Koyu kıvama gelen dördüncü kazandır. Kazan sabittir. Koyu kıvama gelen pekmez kaplara alınır.

Pekmez kaynayan kazanlara ayva atıp pişirmek, çöpe takarak yemek, ayrıcalıklı lezzete tanık olmaktır. Üzümünüz hacminde birkaç gün şarakmanın konucusunuz. Biraz köz çekilerek nohutlu içerisinde ciğer kavurması ve tereyağlı bulgur aşının şıkır şıkır, kabarcıklar çıkararak pişmesi, mideniz öz suyunu, açlık duygunuzu tetiklemektedir. Közlerin üzerinde bahçenizden biberler ve kişi sayısınca kuru soğanlar közlenmiştir.

Yufka ekmekleri yer sofrasının üzerine birkaçını üst üste serer, bulgur aşının tenceresini dökerler. Etrafına oturulur, yufkadan kopardığınız parçayı pilava kapatır, lokma yaparsınız. Çatal, kaşık görevindedir. Ezilen üzümün posası işkence presine doldurulmuştur. Yavaş, yavaş, üzümün özünün özü kabınızı doldurduğundan, su yerine nadide renk ve tattaki sırayı içersiniz.

O yıl oğul evlendirilecekse sırlı toprak küplere pres sırasını koyanlar olur. Birkaç günde fermentedir.

Diğer öğün yemeği patlıcan ezmesi ağırlıklıdır. Ocakta ki közlü külün içerisine bahçenizden patlıcanlar gömülür. On dakika

beklendiğinde pişmiş olur. Kabuklarından arındırılır. Tuzlu kendi yapımları tereyağı bolca bir kaba koyarak tahta kaşıkla patlıcanlar ezilir. Sıcaklığında tüketilir. Hormonsuz, genetik rezaletine uğramamış yerli yiyeceklerdi.

Koyun yoğurdu, manda kaymağı, kara kovan balı, cacık final sunumlarıydı.

Kış azığı pekmez ürünleri

Pekmez, 20 litrelik içleri sırlı küpler de haney altında korunur.

Sabah kahvaltısında tarhana çorbası varsa ayrı bir tabakta pekmez sofradadır. Yufka künağı ile yenir. Öğle ve akşam yemeklerinde pekmez ve mamulleri tatlı olarak sofradadır. Yoğurt ve kaymak ile pekmez ve mamulleri ayrıcalıklı tatlardır.

Kış aylarında pekmez, koyulaşır. Pembemsi renklerinir. Yenirken kıyır kıyır ses çıkarır, ayrı bir lezzettedir.

Sütlü bulamaç: Un, süt, pekmez karışımı birlikte pişirilir. Akışkan kıvamdadır.

Tel helva: Tereyağı un belirli kıvamda pişirildikten sonra pekmez ilavesiyle, topan topandır, soğuk veya sıcak servis edilir. Yufka ekmek arası kır azığı da olur.

Pelte bulamaç: Su, nişasta ve pekmezin belirli oranda karışımıyla birlikte pişirilir. Koyu kıvamda tabaklara doldurulmuşsa kazandibi benzeri jelimsi bir görünüm alır. Sıcak iken de yenmesi hoştur.

Pekmez; haşhaş, susam ezmeleriyle soğuk karıştırılır. Hamur işlerinde, yufka arasında kır çıkınında veya sofrada tatlı yerine tüketilir.

Çiğirdek: Kış aylarında çokça yapılır. Yıkanmış haşhaş tohumu pekmez ile koyu kıvamda pişirilir. Sinilere boşaltıl-

dıktan bir saat sonra katılaşıır. Bıçak ile kesilerek tabaklar da servis edilir.

Yaz aylarında biraz sonra tanıtacağım yerli tür meyvelerden kurutulur. Bu kurular, pekmez ile pişirilmiş ise adı bes-teldir. Su katılarak kuru yiyeceklerin örneğin bulgur aşu veya hamur aşu (Ev makarnası) yanında garnitürdür

Sofra kültürümüzü tanııtım ciltlerin hacminde-dir.

TARIM ARAZİLERİNİN YOK EDİLİŞİNE BİR ÖRNEK

Acıgöl'ün batısında ki 15x20 km² kültür arazisine Hambat Ovası denildiğini görmüştük Bu ovanın şimdi adı kaldı, kendisi talana kurban edildi, izleyelim.

10 köy, iki belde ve iki ilçe yararlanır. Çardak istasyonunun 1. km güneyine 2. Dünya Savaşı yıllarında 05.04.1944 tarih ve 648 sayılı Bakanlar kurulu kararıyla askeri hava alanı yapıldı. Yaralanan, o yüzden zorunlu iniş yapan uçan kale olarak adlandırılan uçak ve 1951 yılında iki politikacı getiren küçük uçaktan başka inen olmadı. Olduğu gibi bırakıldı.

Zamanla otlardan pist görünmez oldu, halen mera olarak kullanılmaktadır. Yapımı sırasında yörenin en iyi hububat üretilen çukur ovasıydı. Kamulaştırılarak yapılmıştı.

Tekrar 1991 yılında bu pistin iki km. kuzeyine, Bozkurt Acıgöl (Doğu- Batı) arasında yine

Askeri amaçlı ikincisi yapıldı. Şu anda Denizli hava alanı olarak da kullanılmaktadır.

Kamulaştırma çalışmaları devam ederken, kültür arazisinin yerine atıl beş adet hava alanı yapılabilecek Acıgöl'ün kuru-yan yatağının kullanılmasını, Dolgu malzemesinin ikişer km. mesafeli Maymun ve Söğüt dağı eteklerinde doğanın ufala-yarak dağdan aşaağya indirdiği milyar m³ malzemenin hazır

olduğunu, ilgili olabileceğini umut ettiğim yerlere görüş öneri mektuplarıyla bildirdim.

Taşradan gelen mektupların işleme konulmadığını, hatta açılmadan çöp sepetini süslediğini bildiğim halde “Doğanın dilekçesidir” belki maya tutar diye düşündüm.

Doğanın sesi her olayda ki gibi bunda da duyulmadı.

Hambat ovasının adı kaldı. Binalar, apronlar, yollar, otoparklar, pistler, konduruldu.

Yüzlerce biçerdöverin 30-40 günlük üç vardiya mesaipleri yok edildi, TMO. Ambarlarına ilave açık sahaya stokladığı hububat yok oldu. Görevlileri işsiz kahve köşesindeler. Yüz binlerce ton hububatın taşınması, satılması, işlenmesiyle oluşan katma değerini Arjantin buğdayları aldı. Ankara yönetimi kendi bilgeliğini, cehalet, geleceği karartma olduğunu bilerek veya bilmeyerek ortaya koydu.

Dış ödemeler dengesinin artmasına, ülkemizin borçlanmasına, yeryüzünde kendini doyuran ülke konumundan uzaklaşmasına neden oldu

TOPRAK

Yer küremizin 1/5 kara parçasıdır. (105 Milyon) km². Ülkemiz, kuzey orta ılıman kuşaktadır. Her türlü, hububat, Nebahat, ve meyvenin benzersizi yetişir. Kuşak dışı yetiştirilenlerin tadı, lezzeti ve aromasıyla karşılaştırıldığında değerinin ölçsüzlüğü ve güzelliği ortaya çıkar.

Toprak 5 sınıftan oluşur. İlk üç sınıfı verimli kültür arazisidir. Yüzeyden 35 cm derinliğe 1 cm³ ünde 2 milyar bakteri ordusu üretim görevindedir.

Doğa anamız canlıları bağrına basar, doyurur, yaşatır.

Değerini kadri kıymetini bilen, ilgilenen yoktur.

Durmaksızın kirletir, yok ederiz.

Kayıplarımızın büyüklüğünü kelimeler ve ciltler dolusu kitaplar, anlatmaya yetmez.

Ağaç örtüsünden yoksun bıraktığımız ihtiyar platoların korumasız toprakları, erozyon canavarının besinidir.

Bunun daha da acımasızı yapılaşmalar, yollar, alanlardır.

Kıymetini bilmediğimiz, durmaksızın kirletip yok ettiğimizin bir benzerini evren de bulamayacağımız, varlıktır. Fabrikadır.

Larvadan fil'e ciğerlilerin ve oksijen fabrikası yeşil örtü, toprağa bağımlıdır.

Gelecek kuşaklar, başka gezegen bulsalar dahi, orta ılımanda ki bulabildikleri toprağı tekrar canlıların hizmetine sunacaklardır.

Yağma ve talan edenlerle korumayanlara da hürmetlerini, pardon lanetlerini sunarak.

YERLİ MEYVE ÇEŞİTLERİ

Bu satırları yazarken yöremizdeki üzüm çeşitler gözümün önüne geldi. Çetele tutarak yazdım, saydım 45idi. Bilmediğim, hatırlayamadıklarım belki bu kadar daha vardır. Yöremizdeki yerli tür meyvelerin de hatırı kalmasın. Hatırladıklarımı birlikte tanyalım.

Koca bağ adındaki yerimiz beş dekadır. 1845 yılında eski bağı söküp yenileyen bana adını veren annemin dedesi. Acıgöl'ün doğusunda köye 20 km uzaklıkta. Yaka köyünde ki dostlarından köyünde bulunmayan meyve fidanları getirip dikmiş. Kırk ağaç, yirmi çeşit armut, seksen altı ağaç, elma, ayva, vişne, erik, iğde, susuzluk ve bakımsızlıktan 1970'li yıllarda tek tek kurumaya başladı. Şu anda iki ağaç ceviz, birkaç köklerinden filizlenmiş türler var.

Haziran ayının yarısında aşı erikler sararmıştır. Fındık büyüklüğünde iken yenen cinsten. Armutlardan kışın yenenleri hariç, büyük boy ceviz iriliğindeydi. Aynı zamanda eren sarıkız armudu öncüydü. Kaba, tekerek, kum güzeli, pembeli kararan, ballı, aşı, yassı veren, kış güzeli, ikişer ağaç sırayla ererdi. Elmaların çeşidi bizde ve komşu bağlarında 20'nin üzerindeydi.

Fındık büyüklüğünde yenmeye başlanan ballı elma Temmuz ayında tavuk yumurtası büyüklüğüne ulaşır. Güneş gören tarafı Pembe, kırmızı çizgilenirdi. Bala batırılmışçasına tathıydı. Farklı aromalı ve büyüklükte 7 çeşidini biliyorum. Ekşisi, mayhoşu, kepeğimsi ekşi elma türlerinin hepsi ekin, harman zamanı tüketilen yaz meyveleriydi.

Üç ağaçtaki elmalar küçük boy Amasya elması kadardı, Sarı renge kasım ayında ulaşır. Soğuktan etkilenmez, 30 Kasım da taç yapraklar gazel olmuş, dalında kalan elmalar ay ışığında 25 amperlik lambalar benzeri parlardı. Aralık sonlarından önce dalından koparan meraklı, dişlerini kazasız çıkardığına razıdır, fırlatıp atar.

Yabani oluşundan mı bilinmez, içerisinde larva bulunmazdı. Adını gözleri dünyanın en güzeli olan eşekten almıştı. "eşek gözü" derlerdi. Çürümez, kış, bahar, mavrı (Yenildiğinde tatlı kekremsi) tattaydı. Beş çeşit ayvadadan ekmecek en sevilendi. Ekşi, kaba adlarında beş çeşitti. Eylül ayında üzümlerden sonra sofraların meyvelerinden biriside şeftalilerdi. Altı çeşit, farklı irilikte kaysılar erken yaz ayında tükenir, yenmeyenler kurutulurdu. Bu zevkli çeşit, tat ve görüntüyü çok daha fazla çeşit ile uzatabilirim.

Yerli çeşitlerin doğup, hayatlarını devam ettirdikleri orta ılımandaki Anadolu, çok çeşitte olduğu gibi bunların da anavatanıydı. Kop dağında (Gümüşhane –Bayburt arasında) yol kenarlarına sıra sıra dizili, ayakları yalın, elleri, elbiseleri çizik, yırtık, kendileri gibi küçük sepetlerde dağdan topladıkları, yoldan geçenlere sundukları elma çeşitleriyle birebir bazıları şekil ve lezzette benziyordu.

Yaz ve gz eriklerini anlatamadım. 20 çeşitti. Bir erik vardı. Taşkanların getirdiği çekirdekten remeydi. Adı dağ eriği. Ceviz iriliğinde yemyeşil, dişlenemez, yenmez ekşilik ve sertlikteydi. Kasım ayında toplanıp turşusu, Aralık ayında da yenilen kompostosu yapılandı. Apa yaylasını tanıtmuştım. Güneye bakan yamaçlar da anlattığım eriklerin atalarının ormanı vardı. Gövdelerinin apı 2 m bulanları çoktu. Köylüler toplar, suyunu, meşeden yapılmış 40-50 litrelik fılara doldurur, soğukluk dedikleri şebetini konuklara kış boyu sunarlardı.

Ağalandıırılan sahaları gezmeye gittiğimde, dozerin, dağlar gibi yığdığı dağ eriği kütüklerini grdğimde cehaletimize bir kez daha yandım. Dozer operatörü bunun kıymetini bilemez. Plancılar, dikimciler ağaç eğitimi alan mühendisler nasıl kıydılar. O ağaçlar dededen toruna poplasyonlarını devam ettirmiş, doğa, nebatatın yetişmesine izin verdiği milyonlarca yıl öncesinin sakinleriydi.

Küçük bir coğrafyadaki çeşitliliği görüntülemeye çalıştım. Anlattıklarımın çoğu 30-60 yıl öncesiydi. şimdi buralarda izi tozu kalmamış, botanik zenginlik cehalete, ekonomik gczlğe kurban edilmiş. Bir daha hayat bulmamacasına yok olmuşlar.

İP KOPUYOR, İMDAT, YETİŐİN SESLERİ UURUMDAKİLERİNDİR

Gerçek devlet adamı, bir ülkeyi olduğundan, olması gerekene gtrendir...

William R. Algler

Kırsal da yaşayan kültür çeşitliliğimizi koruyan elleri ayakları nasırlı, yüzleri güneş yanığı, asil, dürüst, konuk ve yardım sever insanlarımızı, doğduğu yörede doyuramadık. Kadrini kıymetini bilemedik. rnnn değerini düşürdükçe düşürdük. Taban fiyat ve desteği kestik. Yaşam haklarını ellerinden aldık. Yüzlerce yıllık yurdundan, yuvasından, ovasından, dağından, bağından, hayvanından ettik.

Göçtüler, kaçtılar. Kendileriyle birlikte binlerce yılın birikimi yaşam kültürümüzü de sonlandırdık.

Kırsalın itmesini sağladık. Şehrin karın doyurulacak yer cazibesi onlara zorunlu göç idi. Oralarda sefalet dramının sahnedeki görünmeyen çilekeşleridir. Horlanır, küçümsenirler Yaşam yerleri gecekondular, varoşlardır.

Anadolu'muzun kucağında yer yer görkemli ve fakat sefalet içerisinde yaşamlarını sürdüren yerler vardır.

Egemenliğin temsili kullanımında Atatürk meclisleri sonrasında, onlardan bir kişi dahi götürüp, dertlerini, hallerini, anlatmalarına, önlemler önermelerine izin vermediler, bu nesil vermeyecek de.

Demokrasi ilmiyle uğraşanların öngörüsü: Sınıfların temsili olmaz ise olmazlardandır. Kesin kez sayıları oranında egemenliğin kullanımında, karar ve yasaların oluşumunda oylarına başvurulmalıdır. Uzman olmalarına gerek de yoktur.

Şehirlerde mutluluk içerisinde olanların bu ülkeye, atalarının ruhlarının gezindiği yerlere gidip, yerinde görmeleri, öneri ve önlemlere yardımcı olmaları gereklidir.

Anadolu'muzun bazı yörelerinde yangından kurtulan orman ağaçları benzeri seyrek de olsa tüten bir baca, çayırında merkep, bayırında küçükbaşları, görünmektedir.

Seferberlik gecikmemelidir. Çeyrek asır dayanamazlar. Yerli ırkların kaderi onların da sarmalıdır. Yoğun bakımda sekarettedirler. Yanık yüreklerine su verme zamanıdır. Dilleri, isteklerini söyleyememektedir.

Bağlandıkları ip tel tel kopmaktadır.

Oysa: Gül dalında, bülbül gülünde ki yuvasında güzeldir.

Son pişmanlığın kimseye yararı yoktur.

GÖÇER YÖRÜKLERİ

Antropoloji çalışmalarını yayımlayan Kemal Güngör Türkmen ve yörüklerin antropolojik ölçülerinin farklılığını belirtmektedir.

“Yörükler iri yapılıdır. Esmerdir. Elmacık kemikleri çıkıktır. Kıl dokuma çadır da yaşarlar. Yerleşme bölgeleri yüksek yaylalar ve dağlık yerlerdir. Kendi dokuduklarını giyerler. Otlakları, yaylaları, köyleri, ev tipleri yaşayış tarzları, Türkmenlerden başkadır. At sever at sürüsü beslerler.”

“Türkmenlerse: orta boylu, yuvarlak yüzlü, çakır veya mavi gözlü. Beyaz tenli insanlardır. Ovalarda vadilerde yaşar, evleri topak ev tipidir”, tespitindedir

.....

İnsanların hayvanları ehlileştirdiği zamandan beri yaylaların sahipleri yörüklerdir. Anadolu tarihin kaydettiği en eski yerleşimlerden Örneğin: Şanlı Urfa göbekli tepe kazılarında tahıl ve hayvan ürünleri buluntularına rastlanmıştır (MÖ 12.000). Bu da göstermektedir ki Anadolu yaylaları tarihin ilk dönemlerinden beri Yörüklerce kullanılmaktadır.

Köyüm İç Anadolu’yu Ege Bölgesine bağlayan kervan ve göçerlerin yolu üzerindedir. Orta Anadolu’dan obalar (30-40 çadırılı kandaş aşiret topluluğu) halinde, eylül ekim aylarında egeye mayıs ve haziran aylarında da orta Anadolu’ya geriye göçerlerdi.

Aileler develerde ki, büyük ve küçükbaş sürüleri peşlerinde 8-10 develi katarlar halinde geçerlerdi. Bir günde yüzlerce katar yani 3-4 obaydılar. 60 katar 500 deveyi saydığımı dün gibi hatırlarım. Bu geçişler 2 ay kadar sürerdi. Ortalama 80.000 deve.

Oba beyi 2 gün önceden geçit yolu üzerindeki köylerin muhtarlarına, geçeceği ve otlakta kalacağı günü bir temsilcisiyle belirtir. Yıllardır alışıla gelen ücretlerini(Toprak bastı ve otlakiye .) öder.

Köyden geçişleri

Obanın beyi atının üzerinde en öndedir. Atının kuyruğu kınalı ve topuz şeklinde bağlı, boynunda boncuklu ve zilli boyunluk, tımarlı, besili, zillerinin sesini çıkarttığı rahvan yürüyüşlüdür. Eyer ve üzengilerinde gümüş savatlı madalyonlar da beyin mensubu olduğu aşiretin işaretleri bulunurdu.

Aydın yöresinde yapılan kısa konçlu körüklü efe çizmesi ayağında, külotlu pantolon, dizden iç tarafa kadifeli, başında kalpak, on adım kadar arkasında 3-4 atlı kişi oğulları veya yakınlarıyla ağır, ağır ihtişamla yürürlerdi.

Atlıların on adım arkasında merkebin çektiği deve katarları ailelerin yüklerini taşırlardı. Her ailenin 8-10 devesi katarla bağlı, yanlarında henüz yük yüklenmeyen üç yaşına kadar bodileri yürürdü.

Merkepin arkasındaki devede özel dokunmuş kilim üzerine hatap'ı (deve semeri) elde örülmüş, çeşit renk ve motiflerle süslü palan kayışlarıyla bağlarlar. Boynuna 10 cm ende boncuklarla süslü ucunda havan çanı bağlıdır. Her iki ön ve arka uyluk hizasında örgülerle baklava dilimi gözenekli süslü iplere asılı dörerden on altı zil, karın hizasında biraz daha büyük, dörderden sekiz çan, kuyruğunda da küçük bir çan bağlıdır.

Göçerlerin küçük, büyükbaş hayvanları ve develeri çansız olmaz. Çan olmanın olmazsa olmazıdır. Çanlar her obaya özgü özel sipariştir. Bir obanın çan sesi diğer obaya benzemez. Arkadaki develerde sözünü ettiğim çan ve ziller ikişer eksiği ile asılıdır. Katar yürürken, dan, dan havan çanı dangırdır. Uyluklardaki ziller şangır-şungur, dangur-dungur, ahenkli ve yürüyüş ritmine uygun sesler çıkarır.

Bu ihtişamlı görüntü ve seslerin bir anlamı olduğunu, kendiside yörük kökenli olan Mali Müşavir Ünal Yıldız büyüklerinden duyduğu zil ve çanların çıkardığı seslerden algılanan anlamını anlatmıştı. Aktarıyorum.

-Deve boynundaki havan çan dan dan sesiyle göç başladı, göç başladı, haydi hayırlısı haydi hayırlısı. Göçü müjdelemektedir

-Ön uyluktakiler her adım atışta şingır-şungur sesleriyle deve: Ne olur ne olmaz, ne olur ne olmaz, bastığın yere sağlam bas. İkazındadır.

-Karnın hizasındakiler şangır da - şungur, şangır da - şungur sesleriyle: Ağam zengin – ağam zengin duyurusundadır.

Arka uyluktakiler ise tangır da – tungur sesleriyle yüküm emanettir, yüküm emanettir ulaştırayım menziline arzusundadır.

Kuyruktaki küçük çan her zaman ötmez. Develer yürürken idrar ve dışkı boşaltmazlar. Bir yerde durulduğunda sahibi ıslıkla komut verirse birlikte ihtiyaçlarını giderirlerken bir taraftanda birbirlerini selamlarcasına kuyruklarını bir aşağı bir yukarı, aralıklarla indirir kaldırırlar. Çıkardığı ses kısadır: sonuna bak, sonuna bak, anlamı taşır, altımdan yel, önümden sel, arkamdan el geçiyor dikkat et ağam, varlığına güvenme, kendi sağlığında güvenme, bir anda yok olabilir, uyarısındadır.

Atadan oğula görsel ihtişamı, ritimli çan ve zil seslerini ondan çıkarılan öğütlerini aktaragelmişlerdir.

Yayladan yaylaya göçün doğaya, seyredenlere duyurulmasıdır. Süstür, uğurdur, şan ve şereftir.

İlk devenin hemen yanında yürüyen genç bir kız. Deve yüküne baktığınızda çanından, yüküne dek diğer develerden farklılığını fark edersiniz. Devedeki heybe zili stili kök boyadır (Resim 1-6). Çeyiz eşyaları ile dolu çeyiz çuvaları, oba imleri ve değişik çuval motifleri, cicim stili, kök ve kirman ipinden dokunmuştur. Boynunda 25 cm uzunluk,10 cm genişlikte pirinç döküm farklı ahenkli öten havan çanı. Palanları, ısdar bağları, özenle çarpana usulü dokunmuş, yüzlerce motif ve süslüdür.

Bu deve kızın nişanlı, devesinin nişan hediyesi olduğunu, yükteki ısdarların çokluğundan, düğünlerinin yaklaştığını anlatır. Yukarıda sözünü ettiğim 25 adet zil ve çanların hepsi yenidir.

Fesinde 3 dizi çeyrek altın, boynunda Osmanlı sikkesi beşi-biryerdelere, belinde obanın kimliğini de belirten işaretlerle süslü 15 cm çaplı gümüş madalyonlardan oluşan kemeri ve kollarında enli, oyma ve kakmalarla süslü bilezikleri vardır.

Kırmızı kadife cepkeni altın simle işlenmiş süslerden ve düğümleri özel yapım gümüş topuzdur. Şalvarı kırmızılı morlu ya da kırmızılı beyazlı çizgili kaşık sapı adındaki ipektendir. Bele kadar açık üçeteği, şalvarı ile aynı kumaştan ve kenarları el işlemleri ile süslüdür. Gümüş kemerin altında kumaş ipliğinden ince sayısız kök boya renklerden oluşan 3,8 metre uzunluk ve 27 cm ende çözgü uçları boncuklar, ipek kozalarla süslü kuşak sararlar. Kuşağın iki ucu kalçalarına kadar sarkarak süslerin görüntü güzelliğini tamamlar.

İkinci deve benzer giysili fesinde bir dizi altın sıralı ise beyin nişanlı olmayan kızıdır. Şayet gelin ise başında ve boynunda ipek poşu bulunur. Oba beyinin hanımı, kızlarının yanında, hangisi ana, hangisi kızı, bilinemeyecek kadar dinç, gençtir. Hanımı olduğunu anlatacak süslü, kızlarının benzeri giysili, boynunda bolca altını bulunur. Tüm hanımlarda saçlar örgülü ve uçlarında nazar boncukları ve deniz kabuğundan dil kozlar vardır.

Yürüyüşleri merasim geçidini andıran vakur, ciddi ve çalındır. Karşılaştıkları yerli hemcinslerine tebessümleri selamdır.

Delikanlılar rahvan yürüyüşlü atlarında, şapkaları sola eğik, zülüfleri kulakları örter, yeni giysilidir. Dar paça külotlu pantolon, diz bölgesinin içleri renkli kadife, körüklü çizme, parlak mahmuzlar, nişanlı ise yaka cebinde ipekli mendil, boynunda kaşkol gibi görüntüde gök kuşağı rengindeki ipek poşuludur.

Beyin anne ve babası at üzerinde katarın arkasındadırlar. Büyük ve küçükbaş sürülerinin kalabalığı beyin gelir düzeyini anlatır.

Obanın ikinci katarı, beyin sağ kolu, kardeşi ya da kayın biraderidir. Diğer katarlarda beyden farklı merasim giysileri gibi yeni ve süslü urbalarını giyerler. Kıl çadırlarının kurulacağı yerde bunları günlük giysileri ile değiştirirler.

Köyün 3 km batısında Sazlı pınar çayırlığında 3 gün kalırlar, hayvanları Acıgöl'den tuz ihtiyacını gidersin isterler.

.....

On yaşlarında 5 akran arkadaş, Sazlı pınara konan obanın deve potığı ve keçi oğlaklarını görmeye gittik. Meraklı bakışlarla ilk çadıra yaklaştığımızda, çadırın içinden bir yörük anası "gelin yavrular" diyerek çağırdı. Kalaylı kovada hazırladığı ayran maşrapada beyaz köpüklü, güzel görünümüydü. İkramını sırayla içtik. Benzersiz lezzeteydi.

-Çocuklar size deve sütü içireceğim, bekleyin".

Bakraçla çadırın önünde bağlı küçük yavrusu yanındaki deveden süt sağdı. Temiz maşrapaya süzdü ve "için" dedi. Çiğ süt içilir mi, biz içmeyiz dediğimizde "deve sütü kaynatılmaz, peynirleşir, ekşir. Sağılınca sacağı sacağına içilir" dedi. Maşrapa iki kez dolaştığında boşalmıştı. Şeker katılmış gibi tatlı hoş içimli güzel kokuluydu. Nefaset ve damakta bıraktığı tat dün kadar tazeliğini belleğimde korumaktadır.

.....

Yaylaların pınarlarından yıkanan yüzleri, güneş ve rüzgârın şekillendirdiği bin bir çeşit kır çiçeklerinin kekik ve dağ lavantalarının güzelliğine güzellik kattığı al yanaklı kiraz dudaklı ceylan bakışlı görüntüleri anlatımı zor tablolardı.

Atının üzerinde, yana meyilli şapkasından dışarıda zülüfleri, rüzgârı yararak, altından kayan toprağı geride bırakarak uçarcasına giden delikanlılar.

Hanımlar ise göçü deveye yükleri yüklemeyen önce saçlarını yıkar, tarar, örer, en güzel giysilerini giyer, yola öyle çıkarlardı.

Yaşam disiplini her obanın şanını şerefini temsil ettiği için, keyfilik, dilediğince giyinmek, aldırış etmemek, vurdumduymaz olmak olası değildir.

Hayvanlarının çanları obaya özgü seslerdir. Büyük başlarda uyluk veya kuyruk hizası butlarına obanın “im” işareti kızgın demirle damgalanır. Küçükbaşların kulakları aidiyetlerini ve sahiplerini belli edecek şekilde 2 aylık yavru iken enlenirdi.

YÖRÜK KIZLARI PINARDA

Üç arkadaş Ekim 1956, Maymun dağı pınarlarının deltasında gizlenmiş ördek bekliyorduk. İki değirmen döndürme gücünde ki pınara beş Yörük kızı testileriyle gelirlerken 20 civarında yeşilbaş ördeği ürküttüler. Ördeklerin arkasından bakarken, oldukları yere oturdular.

Ellerindeki kapları vurmaları saz şekline getirerek “ördek suya dal da gel / yardan haber al da gel” Turnalar uçun yayladan geçin” “Allı turnam ne gezersin havada” türkülerin den bir düzinesini içten, duygulu, işveli, sıtmadan zarar görmemiş sesleri ile çığırmaya başladılar. Hasret kokan, saf, temiz aşklarını doğaya, rüzgâra, telli turnaya, yeşil ördeğe anlatan, onlarla dertleşen, selam soran, selam gönderen dizelerdi.

Yörük kızına veya köylü güzeline yangınsanız, binlerce yılın gelenek ve göreneğine göre semtinden geçemezsiniz, haber-

leşme olanaksızdır. Bir tabudur. Hasret türkülerinin kaynağı bu töredir.

Pınar başındaki Yörük güzellerinden türkünün kaynağını, nedenini, anlamını, saf, temiz aşklarının anlatımını gördüm, dinledim.

Ninelerimiz canlandı gözümde. Ayşe'nin, Fatma'nın, Ali'nin hasret kokan, deyişleriydi. Sizler de şen şakrak, yanık, işveli seslerden o dekorda sevdanın dışa vuruluşunu, volkan gibi sıcaklığını, duyguların türküleştirmiş halini görseniz, yaşasanız eminim fazlası ile severdiniz binlerce yıllık geçmişten gelen türkülerimizi.

Yaylalara obalar geldiğinde oraların sakinleri keklik, sülün, üveyik, ardıç kuşu, kartal, bülbül, çeşitli ötücüler susar, yörük oğlunun kaval sesini, yörük kızının yankılanan türküsünü dinlerlerdi. Kaval ve türkü sustuğunda ise birbirleriyle yarışır-casına senfoninin devamını ötüşürlerden dinlerdiniz. Birbirlerini özlemle beklediklerinin görüntüsüydü.

Dağların, yolların, yaylaların süslerini anlatmak, görüntülerini vermek olası değildir. Küçük bir kesit, belleğimdeki fotoğraftı, izlettiğim. Birlikteliklerin disiplinini, yaşamlarını, folklorunu anlatmak ayrı yapıt işidir.

.....

Torosların 1500-2500 m yüksekliklerindeki kaya katmanlarının sekilerinde dağ keçilerinin çiftleşme öncesi kızışmalarını sağlayan başka yerde yetişmeyen pembe çiçekli, bilinenlerden 3 kat büyük yüzlerce metreden kokusu duyulan afrodizyak dağ sümbüllerini tanıtmıştım. Bu enfes, kolay solmayan, tazeliğini, kokusunu koruyan çiçektir.

Yörük delikanlısı ölümü göze alarak sekiye tırmanır, sümbüllerden derler, kimseciklerin olmadığı bir anda utangaç yüz ve titreyen elle sevdalandığı kıza sunardı. Anlamı ilan-ı aşktı.

Kabul görmüş, zülfüne takmışsa aralarında sözlenmişlerdir. Dağ sümbülü sevda iksiri görevini yerine getirmiştir.

Göçerlerin yolları, karayollarınca işgal edildi. Motorlu taşıtlar hayvanların yerini aldı. On, on beş yılda oba göçleri de sonlandı. Yörükler yaylada, ovanın çayırında, pınarın başında, kıl çadırında binlerce yıllık zenginlikti, süstü, ziynetti. Öyle bir pırlanta yeryüzünde yoklara karıştı. Ne dağ keçisi ne de Yörük oğlu kaldı. Sümbüller de açmaz, kokmaz, ötücü kuşlar ötmez, görünmez oldu, yaşananlara küskün olsalar gerek.

Folklorumuzda Yörük kültürünün sevgilerini, sevdalarını, aşklarını saza söyleten Karacaoğlanlar devam ettirecektir. Bir de bu tür gözlemleri yazıya söyletenler.....

EVLERİ SÜSLEME SANATI HALI VE KİLİM.

Tarihi veriler:

Dokuma sanatının tarihi çok eskidir. Hazar Denizi çevresinin etnografya çalışmalarıyla tanınan SİBİSOYEV "Post örtünmeden" ilk çıkan dünya insanının Türk'ler olduğunu belirtmektedir. At ve koyunu ehlileştirdiklerini, yün eğirip giysiler yaptıklarını, oturduğu mekânı eşyalandırdıklarını tespit etmiştir.

SETTAN LOYD Early..... Anatolia kitabında Truva Kral mezarından çıkan ve M.Ö.2300 yılına ait kilimin kraliçenin yatak örtüsü olabileceğini söylemektedir.

Alacahöyük'de bulunan gümüş kirman M.Ö. 3000-2000 yılları, Erbaa ilçesinde bulunan tunç kirman ve diğer buluntularla Anadolu dokuma sanatının M.Ö. 6000 yılında var olduğunu göstermektedir.

Orta Asya yukarı Altay'lardaki PAZIRIK bölgesinde ünlü Türkolog V. V. Radloff'un 1929-1950 yaptığı kazılarda koruganlarda bulunan palas dokuması ve dua eden kadınlar figürlü en eski kilim örnekleri (M.Ö. 6500)(Akbank 1977 Tekstil uzmanı Yusuf Durul) (Resim 7-8).

S.S.C. Birliği döneminde Volga nehrinin yatağına müdahalede kil katmanlarında taşkınlarla geldiği sanılan bozulmamış şekliyle çok sayıda halı ve kilim bulunmuştu. Karbon testiyle İsa'dan önce 3500 yıllık olduğu belirlenmişti (basından).

Doğu Sibiry'a da başlayan uğraşı soğuktan korunmak, yere sermek, duvara asmak, çadırda bölmeler oluşturmak, kapı olarak kullanmak gereksiniminden doğmuş ve yeni yerleşimlere de kültürlerini taşımışlardır.

Halı ve Kilim: İlkbaharda yaylaya 15 Ağustosta tahıl hasadı ve kışı geçirmek üzere köyüne inen, yerleşik düzendekilerin üretimidir.

Kilim çeşitlerinin bazıları, yayladan yaylaya göçerlerce üretilmiştir. Kilim: dört ayrı sillerde dokunmaktadır. Sınırsız motiflerle bezelidir. Otuz ana renk kök boyadır. Farklı tonlar sayısızdır. Her boyamada farklı ustalar ve malzemeyle farklı renk ve tonlar elde edilir. O nedenle doğal olan mamullerin motifleri kopya olsa da renkler farklıdır.

Çarpana usulü: 80 cm ende 3,5 m uzunlukta, yere çakılan kazıklara çözgünün gerilmesiyle dokunur. Dokuma bittikten sonra ikisi veya üçü boyanmış çözgü ipleriyle kırlangıç kanadı biçiminde dikilen kilimdir. Dikilmeyenler yer minderi üzerinde, çadır veya evin sedirinde kullanılır.

Cicim: Gelin çuvalı, Huruç, (ısdarların konulduğu) Tandır örtüsü, Namazlağı, Yük örtüsü, Yastık, Heybe, (Halı ve kilimden, Deve, at, eşek için ayrı) Minder ve beşik örtüsü, çadır döşemesi çeşitleridir (Kitabın sonundaki resimler).

Kat kat, çeşitli renk ve desenlerin tezgâh başında iğne oyası veya gergef işleme sitilinde örülür. 10 cm² cicimde sayısız renk ve motif bulunur. Baklava kesitlerine benzer. Zor ve yetenekli ustalar ister. Çıraklığı iki üç yıl sürer.

Çeyiz ısdarlarının konulacağı çuval, deve, at, eşek heybeleri, beşik örtüsü, yaşlara, sosyal konumlara göre hanım ve beylerin giysiler üstüne sardıkları kuşaklar ki bazıları kumaş ipliğinin incesidir. Çarık dolağı, deve palanları benzersiz zanaat eserleridir.

Ortak motiflere sıkça rastlanır. Ayrıcalıklı olanı hangi obaya ait aile olduğunu belirleyen “im” özel şekiller vardır. Obalar bu imlerle birbirlerini tanır. Hayvanlarını da kendi imleriyle damgalarlar.

Anadolu'nun dört bir yanında sayılamayacak çeşitlilik vardır.

Uşak, Gördes, Eşme, Aydın, Afyon, Dazkırı, Çine, Adana, Hatay, Fethiye, Antalya, Milas, Bitlis, Ağrı Van yörelerinin kilim-

leri, batılı koleksiyoncuların rüyalarını süsleyen, yağmalanan el sanatı değerleridir. Çoğu ileride nedenlerini göreceğimiz nesli bitmiş veya bitmek üzeredir. Sanat eserlerinin yeryüzünde eşi, benzeri bulunmaz.

Van ve Bitlis, Siirt, Hakkâri kilimlerinden helkiler, İran Safavi hayvanlar, kuşlar motifleriyle süslü elbise kumaşı inceliğinde ve zarafetindedir.

ANADOLU'DA HALI KİLİM

Pazırık koruganında bulunmuş, dua eden kadınlar figürlü en eski kilim ve palas dokuması, M.Ö. 6500.

Binlerce yıldır ana kız öğretisiyle yaşayan ev süsleme kültürümüz 1950 yıllara kadar 30 yöremizde biri birine motif, sitil, renk ve dokunuş özellikleri farklı şekliyle devam ediyordu. Antik sürecin devamıydı. Halı veya kilimin hangi örneğini dokuyacaksa tezgâhına çözer, yanına koyar. Her bir düğümü bire bir renk ve motif olarak kopyalar. Farklı renklerinde kullanıldığı dokuyanın zevkini yansıtır. Mamulün orijinali kaç bin yıllık ise onun benzeridir.

Nüfus artışı, dış pazar açılımı, antik desenlerin terk edilmesini gerektirdi. Otantik, bilinçsizce devam ettirilemedi. Motifler desinatörlere çizdirildi. Talebi karşılamak gereksiniminden, iplikler (Çözü, Düğüm, Atkı) fabrikalarda bükülür, boyanır oldu. Örneğin: Isparta, Kula, Konya, Kayseri, Uşak, Bünyan, Milas gibi yöreler de halı tezgâhı atkı, çözü, desen verilerek düğüm sayısınca ücretini ödediği işçiler oluştu. Pazar için üretim yapıldı.

ANTİK SÜREÇ

Antik çağlarda yaşam kandaş obalardadır. Kız anası oba beyinin oğlunu damadı olarak görmek tutkusundadır.

Kızı, ata binen, ok atan, güreşen, savaşa ve dövüşe hazırlık yanında anasının yardımcısı olarak büyümektedir. Ana, kızının

çeyiz ısdarını eliyle büktüğü iplikten dokuyacaktır. İp kelepelerini doğadan derlediği çiçek, meyve, kök ve otların renkleriyle boyar. Ev veya çadırının bir tarafını kilimlerle böler. Tezgâhu başına geçer. Kendi veya aileden gelme halı veya kilimi kopyalamaya başlar.

Doğada gördüğü, hoşlandığı, belleğine yerleştirdiği motiflerle yer değiştire değiştire yeni, benzersiz, özgün ürünü bitirir, Yenilerine devam eder. Genelde 20-30 bin yıl öncesi şamanların, totemlerin tapındıkları kayalara çizilmişleri kutsal sayarak halı veya kilimine taşır. Özgün çalışmasını kocasına dahi göstermez. Kimseye kopyalatmaz. Isdar tezgâhu bölmesi mahremdir. Kızı için uğursuzluk sayılır, girilmez.

Törelere göre bir gün obanın bey ve hanımı ziyaretlerine gelecektir. Hazırlıklar o gündür.

Isdarlar konukların oturduğu yeredir. İkramlar arasında konuklar, gizlice ürünleri inceler. “**Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al**” özdeyişin kaynağıdır. Bu gelenek, günümüzde bile sürmektedir Antik motifli çeyiz ısdarı dokuyanlar örneğini gizler, başkalarına kopyalatmaz.

Renk ve motifler binlerle yılın duyguları, sezgileri, aşkları, destansı kahramanlıkları, dehalarını, kişiliklerini anlatır.

Motiflerin ruhu sizinle söyleşidedir. Derler ki “Atalarının mirasıyız, eğitimsiz, aşk ve meşk ürünü, kır çiçeklerinin binlerce görünümünü, rengini halıya, kilime taşıyan, yaşatanız. Bizi buralara taşıyanlar eğitimden geçmemiş, onlarca yıl atölyelerde çıraklık yapmamıştır. Araştır, bilgilen ilgilen, dehasını hayranlıkla seyret”

“Yabancı malikânelerin süsü olduk, bu durumdan utanmalısın. Senin evin süsü olmak isterim. İncele, bak sahip ol. Zira bunu üretenler senin ülkende senin insanın. Atalarının ortak kültürüdür. Sorbon’da resim dersi almış değildir. Ama ressam-

ların dehalarından kat, kat üstün, binlerce yılın kültür birikimidir. Öğretisi yazılı değildir. Çıraklıkla yetişmiştir. Yeteneğinin özgün yapıtıdır.”

“Sultan gelin, Ayşe ana. Fatma ninenin, bin bir renk ve motiflerle süslediği, çelişki ve hatasının bulunmadığı halı ve kilimi, büyük paralar verdiği, sahiplendiğin tablo ile bir kez karşılaştı. Kaldı ki o tablo atalarının ürettiği değildir. Elleri gümüşlenesiler şimdi rahmetliktir.” Gösteri doyumuna, göz zevkine halı ve kilimide kat. Geleceğe paha biçilmez değerler bırak.

Bu kültür kaybolduktan sona el sanatının değerini anladıklarında arayacağı değerler, yabancı antik açık artırmalarda bulunabileceklerdir. Kimse bu durumun bilincinde değildir.

MOTİFLERİN DİLİ

Göz alıcı renk cümbüşündeki motiflerin her biri canlıdır, konuşur. Adları, anlamları vardır. Çoban kepenegine bürünmüş davalarına kavalıyla müzik ziyafetindedir. Güvercin başlı kılıç vardır (Cengiz Hanın kılıcı kabzasının kopyasıdır), gözleri yakut, düğümleri zümrüt, boyun pırlantalarla süslü, tüyleri türkuazdır.

Obasının sembolü vardır süslü çiçekler arasında, Yiğitlik göstergesi koçbaşları vazgeçilmezlerdendir. Eli belinde, ağzı sonuna kadar açık kaynana, tüm cerbederliğiyle (hırçın) tafir satmada. Sevdalılarının halaylarını görürsünüz şölenlerdedir. Kozlar başında ozanlar ezelden ebede nağmeleriyle. Totem ve Şaman'ın kutsalı kaya resimlerinin kopyaları, 30 bin yıl öncesinden getirdiği selamı sunmaktadır.

Uzun ulak sevgiliye selam taşıyan telliturnalar adeta canlı. Zafere koşan Asya atları üzerinde süvari. Bağımsızlığın, özgürlüğün, kimliğin, hükümranlığın simgesi sancak elde önde.

Yaylaları güzelleştiren gelincikler, sümbüller, yaban gülleri, dağ laleleri, sevginin sonsuzluğunu anlatan karanfiller zinciri, bülbül-yuvaları.

Türk motiflerinin ortaklaşa kullanılan birbirlerine bağlı çeyiz katarları, Sonsuzluğun hür yaşamın mutluluğun simgesi birbirine ekli gül, karanfil çiçekleri. Gelin başının taçları ve daha nicelerini saymakla bitiremeyiz.

Yukarıda gördük, günümüzden 8.500 yıl öncesi dokunmuşları o denli sanatsal yapıtı ki "Dua eden kadınlar" belki birkaç bin yıl öncesinden olgunlaşa gelmiştir.

Biraz ileride imalat serüvenini göreceğiz, nedenli bilgi birikimi ve özveri.

.....

Berlin Dahlendorf semtinde İnsanlık Tarihi Müzesinde Selçuklu dönemi Konya, Uşak, Kula, Gördes, Kayseri, Milas, Dazkırı halı ve kilimleri cam çerçeve içinde iki metre uzaktan izlenebiliyor. Mevlana müzesinde birkaç benzeri sergilenmektedir.

Vakıfların malı ecdat yadigârı camilerimizde ki sayısız antikalara yakılsa gerek. Görünürde olanlar iki düzineyi geçmez. Cami halısı olduğunu bu işin uzmanları bilir. Geçmişin kültür yığınlarını yok etmede hünerimizi burada da sergilemişiz.

Yine Berlin'e gidelim. Beyoğlu İstiklal Caddesi eşdeğeri *Kurfürstendamm* caddesinin paralelinde yıkık kilisenin (İkinci Dünya savaşında ayakta kalan çan bölümü savaşın çirkin yüzünü gösterme amaçlı korunmuş) 200 m ilerisinde paralel sokaklarda onlarca antik mağazada halı ve kilimlerimizi gördüğümde, keşke halı nedir bilmeseydim.

10 yıl öncesi Hürriyette resimli haber: Antik artırmada 650.000 sterline British Museum satın aldı... Bu haber belki de

kimsenin ilgisini çekmemiştir. Uşak'ta ince stilde Selçuklu sarayı için dokunanlardandı.

Müze ve antik pazarlarda sergilenen ecdadımızın el emeği, göz nuru, benzersiz eserler, hal diliyle vah vahhh size, hayıf size diyorlardı. Mağazalarımızda ki fiyatın 15-20 katıydı. Mercedes S600 fiyatına denk, antik ürünlerin imal yeri yılı yazılı broşürlerde tanıtılmaktaydı. 26 Haziran 1976-15 Eylül 1976 tarihleri arasında yolumun üzerinde ki mağazalarda teşhir edilene bir daha göremedim. Varlıklı meraklıların kalabalığı bizim bit-pazarı, Kemeraltı, Mahmutpaşa idi.

Bilgi ve öneriyle bu konuyu sonlandırılıım.

Kirman ve kök boya antik motiflerle bezeli, sandık eskisi kalmış, çeyiz için yapılan halı ve kilimlerimizi halen bulma olanağınız vardır. Bildiğim kadarıyla başlıcaları: Hereke, Uşak, Isparta, Burdur, Kayseri, Bünyan, Yahyalı, Taşpınar, Kırşehir, Malatya, Erzincan, Kemaliye, Kırşehir, Avanos, Sivas, Zara, Yıldızeli, Milas, Çanakkale, Bergama, Soma, Dazkırı, Gördes, Aydın, Çine, Antep, Adana, Siirt, Bitlis, Kars, Van, Hakkâri, Kömürcü Kula, benzersiz objelerdir.

.....

Halı, kilim çeşitleri, heybeler, dolaklar, süslü çoraplar, çuvallar ve daha nicelerini merak eden ucuza bulabilir. Halen orijinine sadık imalat yerlerinden siparişe yaptırılabilir.

EL SANATI HALI, KİLİM İMALATININ SON ZAMANLARI

Verdiğim görüntü bir gerçeğin anlatımıdır.

Ninem ve akranları halı ve kilim iplerini 30-40 çeşit doğanın meyve, çiçek, yaprak ve köklerinden has boya (KÖK) boyarlardı. Anam ve yaşlıları zamanında kimyasallar bollaştığından kolaylarına geldiği için ve de kök boyamayı fazlaca bilme-

diklerinden, birkaç renk dışında, kimyasallarla boyadı, boyatılar. Eşim ve çağdaşları, yünü yıkamayı, taramayı, eğirmesini, dokumayı biliyor, boyanmış iplerden dokuyorlardı. Kızım, sadece dokumayı öğrendi. Okudu. Bu zanaatla geçimini sağlayamayacağını gördü. Yeni uğraş edindi. Şu anda elde kalanlar son ustalar ve ürünlerdir. Yenisi, gerisi gelmeyecektir.

YAPAĞIDAN HALI VE KİLİMEDÖNÜŞÜM SERÜVENİ **İplerin hazırlanması**

Köyümüzde antik kataloglarda resimleri bulunan Dazkırı halı ve kiliminin güzeli dokunurdu. Vereceğim bilgi tüm yörelerde benzerdir.

Mayıs sonlarında koyunların yünleri kırkılır. Derede yıkanır, kurutulur. Harman sonu köyün genç kız ve gelinlerini "Akşam yapağı tarağına buyurun" haberini ileten komşunun evine yapağı tarağını alan gelir (Tarak sert bir ağaca 15 cm uzunlukta uçları sivri bisikletin jant telleri kalınlığında çelik şişlerden 50 adedinin bir tarafta, aynı sayıda karşıda aralığı 5 cm, 30 cm yükseklikte, taban tahtası dizlerle bastırılacak şekildedir).

Ana, ninelerde birlikte dirler. Yaşlılar yünlerdeki bıtrakları ayıklar, taramaya hazır hale gelecek şekilde dider, kabartır. Bu işlemi yaparken gözü kızların becerisinde dir. Oğul veya torunun göz koyduğunu incelemektedir. Oğlunun yangın olduğu kızı kendi beğendiğiyle karşılaştırma fırsatını değerlendirir, önerecektir.

Tarayıcı kabartılmış elyaftan bir tutam alır, tarağın dişlerine geçirerek seri bir şekilde tarar, sonunda yumuşak şekilde birinci uzun elyafı ayırır, Tekrar tarakta kalanı tarayarak sağar, ikinci elyafı da almıştır. Üçüncü elyafta benzer şekilde alınır. Arta kalanı kırık yün ıskartadır, atılır. Bu işlem, fıkralarla, dedi-kodularla, kahkahalarla, ikramlarla sabahın ışıklarına dek sürer.

Yapağı tarağını gizlenerek seyretmek gençlerin tutkusudur. Evin erkeği fazla sokulmamaları, rahatsız etmemeleri için nişanlılar dahil kimseyi yaklaştırmaz.

İplerin eğrilmesi

Birinci elyaf çözü ve ince kilim, çorap, kuşak, dolak gibi işlerde kullanılan bükümdür Kirman veya çıkırıla eğrilir. Çözgüler kullanılacaksa ikiye bükerek katlanarak top şeklinde eksiz yumak yapılır.

İkinci elyaf halı düğümleri ve kilim örgülerinde kullanılacaktır. Çözgü benzeri eğrilir. Farkı gevşek bükümdür iki kat kelep yapılır, boyanmaya hazırlanır.

Üçüncü elyaf, atkıda tek veya dokunanın türüne göre çit kat bükülüp kelepelenir. Sıkı bükümdür boyaya hazırdır.

Boyama

Bahçelerin duvar diplerinde yetişen, kuş üzümü büyüklüğünde erdiği zaman siyahlaşan, kaplumbağalar tarafından meyveleri tüketilen boyalık otu (Yerel adı tosağa üzümü) yer altında köklerinin kalınlığı iki santime kadar olan birkaç metre uzunlukta kırmızı kökler bel küreğiyle çıkartılır. Kuru dibekte dövülür. Boya kazanlarında, Toroslar'ın bin metrelerinde yetişen tavşanak makisinden sarıya boyanmış ip kelepleri yayvan kazana döşenirken aralarına boyalık tozu serpilir, su doldurulur. Üzerine taş ağırlıklar konularak iki gün bekletilir.

Açık veya koyu kırmızı renk kullanılan boya ile orantılıdır. On dakika odun ateşinde kaynatılır. Ertesi gün soğuk suyla yıkanarak kurutulur. Yumak yapılarak ip ağacının üst tarafına diğerlerinin yanına asılır. Değişik renkler de benzer işlemlerdir. Şu farkla kullanılan materyallere göre renkler elde edilir. Dene-yimlilerin işidir. Yardımcılar yıllar sonra ustalaşır.

Halı, kilimin çözgüsü

Modeldeki çözgü sayısındadır. 2, 5 m uzunluk ilavesiyle yere bir buçuk metresi dışta kalacak şekilde karşılıklı iki sağlam kazık çakılır. İki kişi kazıkların başında gel gitlerde çözgüyü bağlarlar. Bir kişi elinde çözgü yumağıyla iki kazık arasında gergince çözgüyü dolandırır. Örneğin 1000 çözgünlü bir seccade ise dokunacak, iki bin karşılıklı çözgüden oluşur.

Çözgünün kazıkları sökülür, bir ucu ip ağacının üst merdanesine dolanır. Alt merdaneye de monte edildikten sonra gücü ağacıyla gerilir. Varan gelen ağacı dokuyucunun başı hizasındadır.

Halının dokunması

Köy evlerini biliyorsunuz. İkinci katın hayatında ip ağacı vardır. Hazırlanıp bir ağaca bağlanan kelepler üst merdane paralelinde asılır. Dokuyucunun oturduğu yerden eliyle alabileceği mesafededir. Gücü (Orta gergi ağacıdır, çözgülerin karışmaması için tek tek ilmiklenen ağaçtır). Varan gelen, iki kat atkının atılmasını sağlar.

Halı bıçağı keskin, kısa ele zarar vermeyecek şekilde yumuşak bezle sarıdır. Düğümleri kesmeye yarar. Daima elde durur. Kirkit, ahşap veya metaldendir. Atkının sıkıştırılmasında kullanılır. Halı makası özeldir, düğüm yüksekliğine ayarlanabilir. Düğümleri kesmede kullanılır. Birinci sıra bitmiştir. İkinci sıraya başlanır.

Türk düğümü: çözgünün iki teline kazık bağı denilen bir şekilde bağlanmasıdır. Özelliği; ilmeğin bir ucundan tutsanız halı kalkar, düğüm çözülmez. Tek düğüm iki çözgü arasından "S" şeklinde geçirilmesidir. Düğümler daha sık görünüm alır.

İran, Hereke, Isparta, İpek halılar bu teknikle dokunur. Gerek Türk düğümü gerekse tek düğümü üç kişi sabahtan

akşama 10 ila 15 cm dokuyabilir. Bir santimetre karede halının türüne, düğüm ipliğinin inceliğine göre 25 ila 50 adet düğüm bulunur. 5 m² halıyı üç kişi 20 ila 30 gün arasında dokuyabilir.

Halı ipleri, işe gitmeyen ninelerce yılın her günü komşu ziyaretlerinde, köşe başı sohbetlerinde, elinde kirman vaktini değerlendirir. Geceleri genç kız, gelin ve ananın elinde kirmandır. Tarladan, harmandan gelmiş gelinine kaynana hem dinlen hem ağır diye yün elyaflarını verir.

BU KÜLTÜR BİTME AŞAMASINDADIR

Nedenlerinin başında, değerinin bilinmemesidir. Örneğin: bir kg kirman ipinin halı haline geldiği aşamaları görmüştük. Maliyeti siz hesaplayın. Fabrikada üretilen inceliği ve kalitesine göre ipliğin kilogramı 20-50 TL arasındadır. Halı tüccarları farklı fiyat vermedi. Belki aşamaları bilmiyor, müşteriye de bildirmiyordu. Sultan ananın kirman, kök boya halısıyla, Fatma gelinin fabrika ipi halısı aynı değerde satıldı. Sultan anada yavrularına çeyizi kirmandan, pazarı hazır ipten dokur oldu.

Kirmanın değerinin bilinmesi için fabrika ipine kısa bir göz atalım. Fabrikada bükülecek ipin hammaddesi, yapağı 5-6 yöreden harmanlanır. Taraklardan akışkanlığını sağlamak için kimyasal yağ, tabakhanelerden kısa yün. Hallaç makinelerinden geçirilmiş yün eskilerinin elyafları karışımıdır. O nedenle halı halindeyken yıkandığında yumuşar.

Kirmandan mamul halı ayakaltında 120 yıl, fabrikasyon 20-30 yılda kilimleşir. Kirman ve kök boya kullanıldıkça yanardöner hale girer, ışığa göre renk değişir, parlaklaşır. Fabrika ipinden üretilen de bu özellikler yoktur. Vakumlu elektrik süpürgeleri bilinçsizce sıkça kullanıldığı veya evlerde yıkandığında ömrü, değeri törpülenir, Antik özelliği yok olur. Tıpkı yağlı boya tabloyu kireç çözücüyle yıkamak gibidir.

YUVA KURMA GELENEKLERİ

Tarlada, harmanda, bağda, dağda, bayramda, düğün dernekte göz göze gelmeler beğeniye, arkasından sevgiye dönüşür. Sevgiler sevdaya, yavaş yavaş kara sevdaya tutsaktır. Yaygın kabul görmüş söylemde “kız beyaz tülbenttir leke götürmez”

Sevdalısıyla yüz yüze görüşme şansı yoktur, söz olur tabusu engeldir

Delikanlı bu dönemde ağzı laflı çöpçatana halini arz eder, yardım bekler. Gülümsemişe yardım vaat etmiştir, kızıdan haber bekler. Müjde, duygu yüklü dönemeçtir.

Aklının erdiğince dilinin döndüğünce sevgisini, sevdasını kaleme kâğıda döker, gizli bir ulakla ulaştırır

Cevap beklediği saatler ay, günler yıldır.

Uzundur gün ve geceler. Kara sevda günlerine askerlik ayrılığı gelip çatmıştır. Gel tezkere türküleri ve yakın arkadaşından gelen mektuplar tesellisidir”. Sevdiğin seni bekliyor” cümleli mektubu koynunda taşır.

Vatani görev bitmiştir. Harman sonunu dört gözle bekler. Ana, oğlunun Ali Ağanın kızı Fatma'ya sevdalı olduğunu sezmiş, babaya durumu açmıştır. Bu kez karı koca heyecana ortak olmaya başlamışlardır.

Bir yakınlarıyla, Ali ağa'nın evine konuk geleceklerini hanımına iletirler. Birkaç gün sonra “Buyursunlar” haberi gelmişse hatırlı bir iki kişiyi daha yanlarına alarak giderler. Çay, kahve ikramından sonra

Konuğun büyüğü muhabbetin konusunu değiştirecek pozisyonu alır toparlanır ciddi bir tavı ile

Ali Ağa sebebi ziyaretimiz, Allah'ın emri Peygamberin kavliyle kızımız Fatma'yı oğlumuz Mehmet'e istiyoruz der.

Kız babası (Büyüklerle danışalım, düşünelim) Uygun bulmuyorlarsa “Henüz küçük, önünde büyüğü var” benzeri gerekçeyle kibarca istemi geri çevirir.

SÖZLENME (Söz Kesme)

Baba, ana Fatma’yı yanlarına çağırır durumu anlatır sorarlar. Yanıtsız utanarak uzaklaşmışsa Kız gönüllüdür tanımı konar, aile yakınlarına ve büyüklerine sorarak fikirlerini öğrenir. Danışmadır bir anlamda İtirazların gerekçesi ikna metoduyla giderilmişse haberci oğlanın anasına “Buyursunlar” davetini götürür.

“Bir kızı bin kişi ister bir kişiye verilir” deyiş yaygın söylemdir.

İkinci konuklukta taraflar daha rahattır gülümsemelerle tatlı muhabbetler edilir, ikramlardan sonra İstem yinelenir.

-Allah yazdıysa hayırlıysa olsun yanıtı, kızın ikram ettiği kahvenin tadı damaklarında sevinçle evlerindedirler. Mehmet’e müjdeyi ulaştırırlar.

ŞERBET İÇME TÖRENİ

Hısım akraba ve yakın komşular belirlenen günün akşamında şerbet içmeye çağırılır. Çay, kahve ikramının ardından şerbet tepsileri dolaştırılır. Boş bardak la birlikte gelin adayına küçük hediye anlamında paralar konur.

Taraflar mutlu, konuklar onore gece sonlanır.

Fatma’nın şerbeti içilmiş, Hüseyin Ağanın Mehmet’e söylenmiştir.

NIŞAN TÖRENİ

Kararlaştırılan gün de Mehmet’in Anne Babası yakın akraba ve komşulara şu gün nişan takacağız haberi iletir.

Nişan için hazırlanmış baklava sinileri, çeşit çerezler, kızın birinci derece yakınlarına giysiler, gelin adayına takılar giysiler bohçaları birlikte götürülür.

Kız evi konuklara tek tek hoş geldin der. Ardından Nişan törenine geçilir.

Fatma konukların önünde diz çöker. Kaynanası boynuna sikke altın dizisini bağlar. Bileğine, göçer zanaatkârlara siparişle yaptırdığı gümüşten oymalarla savatlanmış iki santim endeki bilezik, parmağına yüzük takar.

Lokum, şeker çay kahve ikramından sonra Fatma'nın herkesin elini öpmesi izler. Eli öpülen konuk para, giysi, başörtüsü, takı takar. Okunan dua törenin sonunu belirler. Herkes mutludur Allaha ısmarladık güle güle sözcükleriyle ayrılırlar.

Bir hafta sonrası "Nişan Ardı" görevi kız evinindir.

Baklava sinileri, birinci derece yakınlara, sembolik (Mali güç ve gösteri tatmini götürülecekleri farklılaştırabilir) hediyelerle birlikte birkaç yakınıyla oğlan evine nişan karşılığını getirmiştir.

Fatma'nın hazırladığı bohça ayrı ve özeldir açılmaz, doğrudan damada elden verilir.

Bohçasında ipek mendile sarılmış mevsim çiçekleri buketidir (Ayrıca kokucudan alınan esans ile kokulandırılmıştır), bohçada. Köyde okuryazar olmayan bulunmadığından, buket arasında birkaç satır sevgi, saygı sözcüklerini ifade eden mektubu da ayrı ipek mendilde simli iplikle bağlıdır. İki çiçekten birisinin kokusu uçar, diğeri yaka cebinin hazinesidir ölünceye dek saklanır.

Kaleme sarılma sırası Mehmet'indir. Güvenli, sır saklayacak bir yakın aracılığı kabul eder. Posta görevini üstlenir. Bu haberleşmenin güzel yanı aradaki rakiplerin ve birleşmeyi çekemeyenlerin üretebileceği dedikoduları önlemesidir.

Nişanlılık döneminde kaynananın görevi yeni başlamıştır.

Dini bayramlarda baklavalara yapılırlar giysiler, takılar götürülür.

Başkaların duvak günü nü tebrik için gelin evine toplanan hanımlar def, türkü eşliğinde eğlenirler. Nişanlılar özellikle oyun alanına çekilir. Kaynana hazırlıklı gelmiştir. İpekli, oyalı yazmalar ve takı takar.

Kurban bayramı gelmişse yeterli mali gücü olanlar kızın evine kurbanlık koç göndermeleri adettendir.

Koç önceden beslenmiş, yıkanmış, tüyleri taranmış, boyanmış, boynuna kurdelelerle bağlanan bilezikler, alınuna sikke altınlarla süslenerek gönderilir.

Gençler hasretliğin biteceği harman sonunu beklerken şen şakrak beğeni yarışındaki analar gümbür gümbür dünürçülüğün tadını çıkarırlar. Birbirlerine kardeşten yakın iltifattadırlar. Bu sevgi, sevinç günleridir. Çocuğunun mürüvvetini göreceklerdir. Çocukluğunun evcilik ve düğün oyunu gerçekleşecektir

Düğün günleri geldiğinde çoğunlukla eşyaların beğenilmesi bahane edilerek kırgınlık, laf getirip götürmeler başlar. Yavrusunu kaybetme kıskançlığı her iki anayı da etkisi altına almıştır “Şunu da söyleyiver o kendini beğenmişe, Çocuğumun başını yaktım” sözcüklerini akıllı ve deneyimliyse dinleyen, oracıkta unuttur, karşıya iletmez.

DÜĞÜN HAZIRLIĞI

Harman sonu ile bahar ayları arası düğün zamanıdır.

Oğlan Ana, Babası gelin kızlarının evinde gece ziyaretindedirler. Düğün gününü birlikte kararlaştırırlar.

Oğlanın babası hazırlıklı gitmiştir. Oturduğu yer minderinin altına mali gücü oranında (Fazla veremez, duyulursa baş-

kaları da o rakamı veremeyeceği için emsal olmaması amaçlanır) bir miktar para koyar. Görenekte, gelin kızın çeyiz eksliğini tamamlanması arzusudur. Kız babasının masrafı çoktur. Bir anlamda yardımlaşmadır.

Nişanlılar, Anneler, Babalar birlikte şehrin çarşısında eksik tamamlamadırlar. Ev gereçleri ve giysiler, gelinlik, damatlık alınır.

DÜĞÜNE BAŞLAMA

Pazar gününe çalgıcı bulunamamışsa, Perşembe de gelin alma günü olarak belirlenir.

Yedi gün öncesi damadın yakın arkadaşı evin damına herkesin göreceği yükseklikte bayrağı diker. Bu delikanlı düğünün her aşamasında yardımcılığı üstlenmiş olur. Adına "Bayraktar" denir. Bazı yörelerde sağdıçtır adı.

Köyün kız ve gelinleri sırayla yufka yapımına çağrılır. Üç dört koldan birkaç ocakta yufkalar pişirilir. Davetliler sayısından fazlası hazırlanır üç, dört gün sürebilir.

Aynı gün kendisinde yoksa komşudan alınan halı heybeye okuntu malzemesi, mendil, havlu, yazma gibi tekstil ürünleri doldurularak bir akraba aracılığıyla dağıtılır. Dağıtan, davetiye-nin kim tarafından gönderildiğini ve düğün gününü o an belirtir.

İkinci gün

Hanımlar oğlan evinde toplanarak, giysi paketlerini, baklavaları, elbiseleri birlikte kız evine götürürler Bu göreneğin adına "Keten veya Kadınlar kınası "derler.

Üçüncü gün

Pırtı kesme günüdür. Hanımlar topluluğuna terzide katılmıştır. Herkesin önünde makas elde, "Kesmiyor" diye oğlan

anasına seslenir. Ödülünü aldıktan sonra dikileceklerin ölçü ve provalarını yapar. Terzi, işi bitinceye dek kız evindedir.

Çerezler, çay, kahve, isteyenler de yabandan gelen konuklarla yemek sofrasına oturabilir.

Dördüncü gün

Düğünün çalgıcıları gelir 8-10 kişiliktir. Yörede 8-10 takım vardır. Hangisi beğeniliyor veya boş ise onlarla anlaşmıştır.

İki klarnet-İki trompet, nefesliler, ud, saz, keman yaylı ve telliler. Davul, Def, Trampet, Darbuka, vurmali çalgılardır. Saz, Ud, Keman, Darbuka gece yemek vaktinde "İnce saz takımı sanatlarını icra ederler. Çalgı olmadan gelin evinden çıkmaz. Rüya-larını süsleyen düğünü hayatında bir kez yapılacaktır. Düşman-lar çatlasın dostlar eğlensin duygusudur. Çalgısız düğün, ağıt-sız ölüm olmaz.

Beşinci gün

Yemekler sabahtan beri sırayla pişirmeye başlanmıştır. Kurbanlar kesilmiş hazırlanmaktadır. Uzak yerlerden birer ikişer konuklar gelmektedir.

Çalgıcıları bilgilendiren birileri gelen konuğun davetli olduğunu bildirdiğinde, çalgıcılar ayakta karşılama müziği çalar. Hoş geldin demektir. Bir müddet sonra karşılıklarının huzurunda trompetçi grubu adına ödülünü alır.

Altıncı gün Kız kınasıdır

İki ailenin okuntuları (Davetliler) sabahtan gelmiştir. Öğle yemeğinin ardından kız evine götürülecek elle taşınabilen-leri kızlar almıştır. Çalgıcılar, Cezayir adını taktıkları hareket müziğini çalmaya başladığında, delikanlılar önde, arkada orta ve ileri yaştakiler, onların arkalarında çalgıcılar, en arkada da

kızlar topluluğu hareket ederler. Yukarı mahalle, bağları sokağın-
dan allar sokağıyla harman yerine ulaşılır. Birkaç genç zeybek
oyladıktan sonra kız evine gelinmiştir.

Kızın çeyizi sergidedir. Isdarlar, giysiler, oyalı yazmalar,
diğer kullanım gereçleri. Sergi, iki ailenin düğün için aldıkları
ve biriktirdikleridir. Bazıları urgana asılmış, bağlanmışır. Evin
ikinci katın da hanımların seyirliğidir.

Avluda sandalyelerde konuklar, yaşlılar, çalgıcılar, ayakta
gençler, evin hayatında ve damların üzerinde seyirci hanımlar,
genç kızlar. Avlu konukları halka biçimindedirler, orta alan
oyuncularındır. Bayraktar birer ikişer delikanlıları oyuna davet
eder. Bitiren arkadaşını oyuna asılır. Oyun alanına çıkarılan
oyuncu çalgıcılara hangi zeybeği oynayacağını söyler. Genç-
lerin hareketli gösterileri yerini, oyunda yetenekleri bilinenlere
ve onlar da damadın yakınlarına bırakılır. Bu görsel şenlik iki
saat sürer.

Kız evinin ikramı, çikolata, bisküvili lokum, sigaradır,
tepsilerde dolaştırılır.

Tören, bayraktarla beraber damadın oyunuyla sonlanacak-
tır. Genelde Harmandalı zeybeği ağır ritimleri nedeniyle tercih
sebebidir. İkinci tur da bayraktar oyuna devam ederken tüm
davetliler damadın çevresini almış, yakasına para iğnelemekte-
dirler Son parayla hareket müziği çalmaya başladığında veda-
laşarak, en yakın yoldan damadın evine gelinir. Geceki meşa-
leye hazırlıklar sürerken çalgıcılar dinlenmededir. Oyunlar sıra-
sında parayı oyuncunun başı etrafında dolandıran kişi, davul-
cuya verir. Sadece damada takılanlar verilmez.

Akşama doğru gelin kız bir iki yakınıyla köy muhtarlığın-
dadır. Damat heyecan içerisinde yol gözlemekteyken yüzünde
hayatının en güzel gülücükleriyle heyecanına heyecan katarak
nikâh masasındadırlar. Bilinen serüvenle imzalar atılır. Muhtar'ın
ve şahitlerin elleri öpülür. Damat eşine doğru yönelemez, tabu

orada da işlevdedir. Ertesi gün zıfak odasında imamın dini nikâhından sonraı bekleyecektir.

MAŞALA ŞENLİKLERİ (Meşale)

Gün batımıyla herkes sofralardadır. Arzu edenlere mezeler sunulur. Onların sofraları önceden sorularak belirlenmiştir. Ölçülü raki, şarap ikram edilir.

Maşala: düğün gecesindeki oyun alanına yakılan ateşin adıdır. Kuru odunlar yığılır. Gazyağı karıştırılmış külün üzerine bir kısmı dizilerek yakılır. Etrafa evvelce çıra, sonraları petrole ışık veren lüks lambaları direklerle asılarak her taraf aydınlatılır. Ateşin etrafı genişçe halkadır. Hanımlar en yakın damların üzerinde seyircidirler. Gruplar ve tek tek 20 çeşit zeybek oyunlarından köçekceye kadar oyuncuların hünerleri izlenir.

Heyecanı daha yakından görerek tatmak isteyenler halkayı daraltmaya, oyunculara yanaşmaya başladıklarında o gün için hazırlanmış Amerikan bezinden entarili, eli yüzü baca isiyile boyanmış, boynunda asılı kül torbasıyla (Kül saçan Arap) karanlıktan halkanın içine girer kül saçarak halkayı başlangıcına getirir. Bu sahne ikide bir tekrarlanır. Sahneye fistan giymiş zenne oyuncuları erkektir. Makyaj ve giysilerinden fark edilmez.

Damadın arkadaşları, konuklar ve yakınları günler öncesi sürpriz skeçler hazırlamıştır. Sahne onlarındır. Komedyenleri aratmayacak becerileriyle kahkahalar arasında işlerini yapar, meşaleye ayrı renk, zevk katarak finali gerçekleştirmiş olurlar. Bu şölen gece yarılarında sonlanır. Şenlik ve coşkunun son perdesi kız evindedir. Konuklar gündüz ki yerededir, birkaç coşkulu oyun oynarlarken kız evinden, çerezler, baklava sinileri gelir, gecenin son ziyafetidir. Damat evinin görseli sonlanmıştır. Konuklar komşular arasında paylaşılır. Geceyi misafirlikte geçireceklerdir.

Kızlar kınasının gecesine adını veren gecenin kız evindeki gelenekleri bundan sonradır.

Gelin kız en güzel giysilerle, başında çatma dedikleri pullu yazmasıyla sandalyededir.

Göz kaş işaretiyle akran, arkadaş konuklar birer, ikişerli tefçilerin çalıp söyledikleri türküler ritminde oyunlar gecenin ilerleyen saatine dek devam eder. Geceyi renklendiren hüznün ve kahkahalara öncülük eden maharetli türkücüler kaynanaları hiciv eden türkü ve oyun havaları söylerler Orada bulunan kaynana dırdırından usanmış genç gelinlerin oyunları daha da coşkulu hal alır.

“Kaynanayı ne yapmalı?

Kaynar kazana atmalı!

Şakır şakır kaynatmalı!

Yandım gelin dedikçe,

Karşısında göbek atıp, şakkıdı şak oynamalı

Daha benzer hiciv manilerini anında uyduruverirler

Gecenin bitimin de gelinin el ve ayaklarına kınalar yakılır.

GÜVEY DURMA

Damat, damatlığının üzerine omuzlarını kaplayacak şekilde poşusundan tanınır. Gelin alınacağı günün sabahında eve gelen berberin tıraşından sonra giyinmiştir. Konuklarını karşılar

İlköğretim çağındaki yakını erkek çocuk da damat benzeri giyiniktir. Sağdıç denir.

Tüm konuklar öğle yemeğini yedikten sonra gelin alayı hazırlığına başlanır. Atlı arabalar süslenir. Atların boyunlarına mavi boncuk dizili 8 sıralı deri üzerine monteli boyunluklar zillerle doldurulmuştur, boyunlarına bağlanır. Atlar zil seslerine yabancı değildir, yürürlerken boyunlarını sallayarak çalım-lıca zilleri seslendirirler. Her birinin boynunda 20 zil vardır.

Köy içinden gelin getirilecekse en az üç araba hazırlanır. Komşu köye gidilecek ise, konuklardan arabalılar dahil, herkes arabasını koşmuştur.

Çalgıcılar, güveyi durma müziği çaldığında hanım konukların bulunduğu yere, damat, sağdıç ve imam gider. Yere serili halının kenarında kibleye karşı güveyi ve sağdıç durdurulur. İmamın yanında yardımcı biri sağdıç kaldırarak damadın kafası hizasında tutar. İmam içerisinden dualar okuduktan sonra iki eliyle damat ve sağdıçın kafalarını “Allahü Ekber” nidalarıyla üç kez birbirine dokundurur. Sağdıç yere indirilir. İmamın okuduğu dua bittiğinde hanımlar ödülleri seccadeye, damat ve sağdıçın omzuna çeşit tekstil ürünleri konulur. İsteyen para iğneler, böylece birinci güveyi durma işlemi tamamlanır.

Bu kez benzer işlem erkeklerin bulunduğu yerde tekrarlanır. Toplanan paralar damada verilir. Bir miktar nikel para ile de sağdıç ödüllendirilir.

Müziğin ritmi değişmiştir. Gelin alma havası çalmaktadır. Bir anlamda final müziğidir. Enstrümanların ve davulun sesi gürleşmiştir.

Önde delikanlılar, ikinci sırada büyükler, onların arkasında çalgı takımı, en arkada gelinin bineceği at arabasına damat yakınları ve davetlilerden 5-6 kız binmiştir. Gelin arabasına binme onore kabul edildiğinden hafiften rekabet, atik davranıp binmeler görülür. Diğer iki arabaya kız evinden çeyiz yükleneceğinden boştur.

Doğrudan kız evine varılmıştır. Gençler bayraktarın işaretiyle zeybek oyunları oynarlarken at arabalarına çeyiz eşyası yüklenir. Atların boyunları veya kantarmaya oyalı yazmalar bağlanır. Oyalı yazma ve bayrak elde iki çeyiz arabasına birer 12-15 yaşlı erkek çocuk biner. Çeyiz arabaları harekete hazırdır. Gelin arabasını beklemektedirler.

Kızın babası veya görevlendirdiği kişi çalgıcılara ve gençlere ortak harcayacakları parayı, ödül olarak bayraktara verir.

Damadın babası gelinin bulunduğu odaya geldiğinde, yakınlarından birisi kapıyı kilitlemiş, arkasında beklemektedir. Bahşiş para ödülüyle uzlaştıklarında kapı açılır. Gelin'in babası kızının koluna yapışarak gelin arabasına kadar götürür. Gelin aile bireylerinin ellerini öperek vedalaşır. Çeyizlik yastıklarından biri gelinin oturacağı yerdedir Arabaya biner. Yanın da yakın akrabalarından bir hanım iç yengesi olarak arabadadır.

Şen ola düğün müziğiyle kortej geldiği düzende köyün etrafında dolaşırken önlerinde birkaç delikanlı ellerinde Afyon saldırmazı denen 45-50 cm uzunluk 4 cm endeki iki tarafı keskin, ucu tığ gibi sivri, ikişer bıçakla Köroğlu oyununu oynarlar. Yürünerek oynanır. Bıçak şakırtılarını ara sıra toplu tabanmaların sesi bozardı.

Gelin arabası ve çeyiz taşıyanlar harman yerinin 300 yaşlarındaki serenili kuyu yanına dikilmiş Akkavakların etrafında üç tur attıktan sonra cami ve okulun bulunduğu yapının etrafından gidilerek oğlan evine varılır.

Bir taraftan çeyizler boşaltılır. Avluda gelin arabadan inmez. Yeni Anne (Kaynana) babayı (Kayın baba) bekler. Gelenekte, yeni evinde ödülleri verilecektir Anne, baba, bağ, bahçe, tarla canlı büyük, küçükbaş, para ödülleri konuklar duyacak şekilde verdiğini belirtirler.

Gelin arabadan iner yeni evindeki büyüklerin ellerini öper. Damat alkışlar arasında gelinin koluna girerek hızlıca merdivenleri çıkar, geline odasını gösterir. Hoş geldin yüzgörümüğü (Gelin duvağını açabilmesi için) ve söyletmelik (Gelin bu ödülü almadan konuşmaz soruları yanıtlamaz) hediyesi genelde ziynet altındır takar odadan ayrılır.

Konuklar tebrik ve hayırlı olsun dilekleriyle vedalaşır.

Yatsı namazına gitmesi için damadı ararlar. Ortalıkla görünmemektedir. Birisi yerini söyler. Arkadaşları kaçırmıştır. Para ve çerez karşılığı iade ederler. Pazarlık çetin geçer.

Akşamüzeri kızın arkadaşları ve yakınlarından birkaç kişi gelin evine çeyiz yerleştirmeye gelirler. İşlerinin bitiminde bahşişler elde, evlerinin yolundadırlar

Namazdan imam önde, damat ve şahitler arkada gelinin odasında dini nikâh kıyılacaktır. İmam şahitleri ve varsa diğer konukları tek tek gözden geçirir. Aslında çok kişi giremez gelin odasına. Hele şüphelendikleri varsa sokmaz, girmişse çıkarırlar. Nedeni nikâh kıyılırken fesatlık düşünen kişi, kendi parmağında ki yüzüğü bir kez takar çıkarırsa damadı bağladığına inanılır. Bağlanan damat ilk gecesinde işlevsiz kalmıştır. Suçu nikâh anında ki davranışta ararlar. Büyüdür yapılan muskacidan yardım isterler. O nedenle imam ve damat yakınları tehlikeyi önlemek için dikkat kesilirler.

Nikâh memurunun yönelttiği soruların tekrarında her iki taraftan üçer kez ikrar (Evet) aldıktan sonra dua, tevbe, istiğfarla inanç gereğini yerine getirmiştir.

İç yenge, kız anasının hazırladığı çıkını açar. İçerisinde tereyağlı katmerler, kızartılmış piliç dolması ve tatlılar vardır. Birlikte yenir, yemek duasıyla eller öpülerek uğurlanır.

İç yengesiyile beraber oğlanın yakını çeyizlik yatakları serer, evi terk ederler. Gelin odasının çevresi ailenin erkek büyüklerince uzaktan koruma altındadır.

Damat, gelin'in bakire olduğu bilgisini verdiğinde bir el silah atılarak duyuru ve kutlama işareti verilmiş olur. İç yengesi, kızın anne babasına müjdeyi vermek üzere döner.

GELİN BAŞI

1960 öncesinde gelinlerin süslenmesi çeyrek altınlar sıralı dizilip 1928 yılına dek erkeklerin giydiği fese monte edilir. Bu

fes geline giydirilir, İpekli pullu çatmalar, poçular, allı pullu telli, gök kuşağı renklerindeki ipekli eşarplar ve çiçeklerle süslenir Gelinin yüzü görünmezdi. Giysileri de ipekli kumuştandı.

Annemin çeyiz sandığında görürdüm 1924 yılında giymiş. İpekli kaşık sapı adındaki düz çizgili şalvarı, Farklı ton da üç etek olarak bilinen (Göçer yürüklerinin giysilerin de tanıttığım) entari, altın sim ve ipek ipliklerle işlenmiş, cepken (yelek) ve gelin başı fesi ile çatmalardı.

Köy gelinlerinin giysi ve süsleri şehirde gelin olanlarla 1960'lı yıllarda benzer olmaya başladı. Damadın arabasına biniyor. Çeyiz sergisi kalkmış, Köroğlu ve zeybek oyunlarıyla çalgıcılar duruyor. İnce saz takımının yerini elektrogitar almış, gece şöleninde maşala yakılmıyor. Süslü, zilli, çingiraklı atlı araba bilinmiyor. 50 yaş üstündekilerin belleğinde kaldı.

Çağın değirmeni anlattığım gelenek, görenek şölenini öğütmiş, sonsuzluğa yolcu etmiş.

MİLLİ YEMEK KEŞKEK

Çalgıcıların geldiği beşinci günün ilk işi tören ile keşkeklik dövmektedir.

Oku dağıtılan halı heybenin iki gözüne, evvelce yıkanmış kurutulmuş, elek den geçirilmiş koca buğday 10 kiloluk keselere konur. Zilleri takılmış, kuyruğu kınalanarak topuz yapılmış ata yüklenir. İki yanında atın kantarmalarını tutan gençler eşliğinde alayın önünde köy meydanındaki büyük dibeğin olduğu yere çalgıcılar eşliğinde gelinir.

Damat ve Babası, yoksa Amcası sokularla ilk vuruşu başlatır. Birkaç dakikada hızlı tempo yormuştur. İkişer kişilik değişimle, buğdayın kabukları soyuluncaya dek devam edilir. Gelinliği gibi dönülür.

DÜĞÜN YEMEKLERİ

1960 öncesi menü oldukça zengindi. Düğün hazırlığı yapan anne kuruttuğu asma yaprağından sarma, biber kurusundan dolma imece usulü hazırlanır. Kalaylı kazanlarda pişirilerek bir gün önceden soğumaya terk edilirdi.

Etlı kuru fasulye, patates, nohutlu ve karaciğer kavurmalı bulgur pilavı, pirinç çorbası, nohutlu kemikli et yahnisi, haşlanıp küçük parçalara ayrılmış hindi etli üzerinde eritilerek dökülmüş tereyağı keşkek, (Atalarımızın tahıl ile beslendiği zaman dilimiyle yaşıttır, Urfa Göbektepe, İsa'dan 12.000 yıl önce kurulduğu, dibek kullanıldığı görülmüştür), erik, üzüm, vişne, elma, armut kurularından pekmez ve su ile kaynatılan hoşaf, tahin helvası veya tatlandırıcısı pekmez olan tahin karması, baklavadır.

Yer sofrasında yenilir. Sofra bezinin üzerine sini altı sehpaş onun üzerine bakırdan imal edilip kalaylatılmış sini 5-6 kişilik kaşık (şimşir veya çınar ağacından mamul, sırlı çiçeklerle motifliydi) yufka ekmekler, çorbadan başlayıp tatlı ile (İsteğe bağlı et ve tatlılar ilavelidir.) sonlandırılan konuklara ikram düğün yemeğidir. Tek tabaktan yenilir. Düğün yemeğinden yemeyeni bırakmazlar.

DENİZLİ – ÇARDAK İLCESİNDE DÜĞÜN

Denizli'nin doğusunda kara ve demiryolu güzergâhında 60 km Beşparmak dağı (Maymun dağı) eteklerinde kurulmuş Türkmen yerleşimidir. 1 Mart 1958 tarihinde ilçe olmuştur Kendilerine özgü aksanlarından Çardak'lıyı tanımak kolaydır.

Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat'1229 mart ayında açılışını yaptığı kervan yolu üzerindeki kudret hanı Konya-Aksaray yol güzergâhındaki sultan hanı planında olup, boyutu biraz daha küçüktür. Giriş kısmı avlu içindeki revaklar zamana

dayanamamıştır. Toprak M.O. hububat ambarı olarak kullanılmaktaydı. Şimdilerde hububat alımı bittiğinden boştur.

İsmail ağaya Bozkurt pazarında (5 km batıdadır) nereli olduğunu sormuşlar

-Çardahlıyam, Çardahlı ağadır men de onlardanam.

Çardak halkı Anadolu da olduğu gibi misafire sahip çıkmada, yardımlaşmada benzersiz özveridedir

Biri diğerini eleştirmez. Abartılı övgü sözcükleriyle iltifat eder. El ile ikramları gibi dil ile olanı da güzeldir. Örneğin:

-Emmim (Amuca) senin toprak sırttaki buğday tarlasından geçtim. At boyunda büyümüşler

-Emmi men de sening kıralandaki tarladan geçtim güdük deve girse kaybolur.

Oysa başaklar yeni çıkmakta 40-50 cm büyüklüktedir. Konuşma 5 Mayıs.

Geniş arazilerinin bulunduğu ovanın adı "Hammbat"dır. Çok büyük kısmının yok edilmesini de göreceğiz. Toprak kumlu ve killidir. Ekinler mevsim yağmurlarına muhtaçtır. Yağış almışsa yüzlerce biçerdöver bir ay ovada 24 saat çalışır. 1938 yılında o yöreye ilk kez TMO açılmıştır.

Yağmur yağmasa da Ekim ayı başlarında tohum saçmaya başlarlar.

Merkez Camii İmamı, 1915 doğumlu Hafız. 1948 yılında açılan Kur'an kursunun fahri öğreticisi, yüzlerce hafızın hocasıdır. Sabah namazından sonra çantasında enjektör evleri dolaşır. Tanıdığım zaman 1950. O yıllarda penisilin yeni, gençlik iksiri yanında tüm dertlerin devası olarak kabul gördüğünden müşterileri kuşluk vaktine dek sürerdi. Cumhuriyetle büyümenin tüm güzelliğini sergiler. Hoca. Babasından duyduğu savaş

anılarını anlatır. Atatürk'ü hürmetle anardı. Ender yetmişmiş aydın din adamlarından biriydi.

Hocamız anlatmıştı. Yaşanmışı.

Deli Nafi lakaplı, saf iyi niyetli, 185 boy 125 kg çeker kişi camiye bitişik evinde oturur. Hoca sabah ezanını sabahi makamda yanık gür sesiyle okur. Dinlemek ruhlarda huşu, huzur uyandırdığından, Nafi'nin hanımı Ezanı ayakta dinlerken, Nafi atları koşumlamış, arabaya koşmuş, tohum çuvallarını yüklemiş, pulluğu arabaya koyarken.

Eş Fatma azık torbasını bir koşu getirdiğinde:

-İdris Hafız yanık sesiyle pek kadın okuy ezanı. Get iki rekât namaz kıl ilk tohuma hayırlı gelir.

-Ele (Öyle) ise gobdur (koş) demir ibriği getir, abdest alayım.

Nafi, Farz namazın safındadır. Hoca sabah namazlarını Kur'an'dan sesli ayetler okuyarak kıldırılmaktadır. İki rekât farz namaz da, camiye gelmekte gecikenlerinde yetişebilmeleri için iki sayfalık bir sureyi okumaktadır.

Ha şimdi bitirecek, ha birazdan, bekle, bekle biteceği yok, bunalmıştır.

Bir an evvel tarlaya gitme heyecanı içerisinde. Vakitli gelip kahvedeki tavla rövanşını almayı planlamıştır.

Avazı çıktığı kadar: "İdris Hafız ..İdris Hafız... bal yapmayan arılar gibi vızıldadın kaldın. Yemin olsun (olsun) atlar koşulu meni bekliy. Tohuma gideceğim. Bitir şu bitmeyen duanı. Namaza gelmiydim, Fatma'yı kıramadım..."

Nafi namazda konuşulmayacağını unutmuş veya bilmemektedir.

DÜĞÜNLERİ...

Bir hafta önce oğlan evinin damına düğün süresince görev alacak sağdıç, her taraftan görülecek yükseklikte bayrağı diker. Hazırlıklar, yemek ve çalgıcılar bizimkinin benzeridir.

Farklılığı belgeselleştirmek gereklidir.

İlk gün delikanlılar merkepleriyle Maymun dağından düğün evine odun getirir. Düğün sahibi birer sabun ikram etmiştir. Uğurdur, kendi düğünlerinin de yakın ve şenlikli geçeceğine inanılır. Güreş sonrası o sabunla yıkanır.

Gelin alınacağı gün damat sabah namazındadır. Berber ile eve döner. Damatlıklarını giyer, konukları karşılar. Kuşluk vakti davetliler ile birlikte çalgı eşliğinde pehlivan güreşlerinin yapılacağı taşlı kumlu meydana gelmişlerdir. Sandalyelere halka şeklinde otururlar, gençler ayakta, seyirci hanımlar biraz ileride yerlerini almıştır.

Kıran kırana karakucak güreşleri yapılacaktır.

Peşrev müziği eşliğinde damat ve sağdıç güreşçileri seçer Kispet benzeri özel pantolonlar giyilir. Paçalar bağlanır. Belden yukarısı çıplaktır. Peşrev ve selamlaşmadan sonra denk güçlerin kapışması tarafların heyecanlı alkışlarıyla devam eder. Genelde iki veya dört güreşçi meydandadır.

Seyirciler alkışlamazlar.

Güreş sırasında ya kendi ya da rakibin oyunuyla yere hızlı temas edilen yerin derisi yüzülür. Kan revan, hasımlar kozlarını paylaşınca dek kimseyi ilgilendirmez.

Geçen haftaki düğün güreşinde ki yara kabuğu kanamış, yenileri ilave olmuştur.

Günlük yaşamlarında beden gücüyle uğraşlarından dolayı kondisyonları yorgunluk tanımaz. Bir de karşıda onu seyreden

sevdiği de vardır. Geçen haftanın da rövanşı da eklenmiştir. Zevkli ve güzel bir güreş olur. Uzun sürer. Çünkü birbirlerinin güç ve oyununu bilirler.

Meydana gelen gençlerden hiç biri ne rakibe nede güreşe ve hakeme itiraz etmez. Yiğitlik geleneğini kimse gölgelemek istemez. En az 20 çift güreşmiştir.

Düğün sahibi boylara göre ödül koymuşsa çevreden de katılan çok olur. Kendi aralarındaki güreşler düğün sahibini onore etmektir. Ücret, ödül yoktur.

Galip, mağluplar düğün alayı ile damadın evinde düğün yemeğindedirler güle oynaya gidilir. Birlikte Zeybek oyunları oynarlar.

-Bir dahakinde men de senin sırtını yere getirip, gün gözünde yıldızları saydıracağım.

-Ele (öyle) olsun

Gülüşürler.

Sporun evrenselliği, güzelliği, birlikte hoşgörülü yaşamı sergilemektedirler.

ATLILARIN YARIŞI

Süslü, çingiraklı atların çektiği çeyiz ve gelin arabaları, davetliler, 50 civarında çoğu çıplak. Bazılarında sadece belleme bağlı atların üzerinde gençler, orta yaşlılar karışıktır. Arkalarında davetliler ve çalgının müziği eşliğinde kudret hanın meydanındadırlar.

Gelin ve çeyiz arabalarının dolaşacağı yer ayırıdır. Onlar hareket ederken Atlılar bir hizadadır. Start verildiğinde 5 km parkur da yarış başlamıştır.

Olanca hızda giden atların üzerinde birbirlerinin şapkalarını havaya atıp tutma, akrobatik hareketler, korkusuz, çevik davranış sergilerler.

Geçilen şapkasını kaptıran, gelecek seferde öcünü alma umuduyla gelin evine gelinir.

Bu yarışların Atlara eziyet olduğunu düşünmeyin Yarışta geri kalan da ileri giden de bir sonraki yarışa hazırlık için iyi tımar edilir ve beslenir.

Gelin 'in arabadan inmesiyle tören dağılır.

SÜNNET TÖRENİ

Sevenleriyle mutluluğun ilkini yaşadığı, Çocuğunun akranı genç delikanlılar sınıfına terfiinin kutlandığı gündür. Törenin diğer genel tanımı "Sünnettir" Hazreti İbrahim (İsa'dan önce 2200 yıllarında yaşamıştır ve Hanif (tek yaratıcı Allah) dininin tebliğcisidir. Tek tanrılı inancın öncülerindendir) Urfa, Balıklıgöl yakınında ki mağarada doğduğunda sünnetlidir.

Son vahyin tebliğcisi Hz Muhammed (SAV) in de sünnetli doğduğu siyer kitaplarında ortak tespittir. İslam'da peygamberin fiili durumuna benzemek ve emirleriyle uygulamalarına uymanın adı da (Sünnettir)

Musevi dini mensuplarıyla İslam inancında olanlar Erkek çocuklarını sünnet ettirirler

Yöremizde 1-12 yaşlardaki çocuk sahibi aileler sünnet törenine hazırlanır. Davetiyeler yine tekstil ürünleridir, düğün benzeri dağıtılır (Okuntu, oku verildi derler). Dağıtıcı tören sahibini ve düğünün gününü sözlü bildirir. Belirli günde işi olan veya önceden herhangi bir sebeple kırgın dargın olan davetiyeyi almayabilir veya ona verilmeyebilir.

Tören günü için çalgı takımı kiralanmışsa, konuklar müzik ile karşılanır. Yemekler yenilirken at arabasıyla veya at ile sünnet çocuğu çalgı eşliğinde gezdirilir.

İsteyen Mevlüt (Peygambere yazılmış şiirin, Kur'an ve ilahilerin okunduğu dua ile sonlanan uygulamadır) okutarak bu töreni yapar.

Sünnetçi hazırlığını tamamlamıştır. Geziden dönen çocuğa sünnet pijaması giydirilir. Tekbir duaları okunarak işlem bitirilir. Konuklar tebrikleriyle ödülleri çocuğun yatağına bırakarak ayrılırlar. Bazı varlıklı aileler törene yeterli parası olmayan ailelerin çocuklarını, izinlerini alarak giydirir, sünnetlerini yaptırır.

Sünnetçi, sünnet yarasına odun kurdunun tozunu ilaç yerine ekerdi 1950 yıllarında terk edildi. Çoğu kez enfekte olur, günlerce iyileşmesi sürerdi.

Çardak da 1951 yılında varlıklı bir ailenin sünnet töreni davetlisiydim. Tören yerine gelen çocukları yakalama yarışındaydı yetişkinler. Bağırarak sünnetçinin önüne getirir, sünnet olmamışsa yakınları da engellememişse, sünnet ettirirdi 23 çocuk bu gelenek ve görenek ile sünnet olmuştu.

Şimdiki törenlerle karşılaştırıldığında değişim ve terk edilen gelenekler görülecektir

Düğün salonunda müzik çalan canlı ve cansızlar bir, iki saatte bitiriliyor. Görenekler kayboldu.

GEZGİN ZANAATKÂRLAR ve ESNAFLAR

Köy, belde gezerek zanaatlarıyla geçimlerini sağlarlar. Yaygın olanlarından bazılarını görelim

KOKUCU

Koku sandığıyla köy, kasaba dolaşan, koku satandır.

Ceviz tahtasından yapılmış dört tarafı camekânlı, üstten iki kapağı bulunan çantasında koku kapları, 1 ila 5 gr arası koku alabilen ağızları vidalı koku şişeleri ve enjektörü bulunurdu.

1940'lı yılların kokuları doğadandı. Cebinde koku şişesi olan 15-20 metreden bilinirdi

Yavaş yavaş sentetikler doğallığı yok etti.

Gezgin kokucu satışını yaptığı ürünlere adlar koyar, reklamını yapar, müşteri ayartırdı.

-Haydi, kokucu geldi

Kaynana küstüren
Görümce çatlatan, kız anasını güldüren
Çekemeyenleri öldüren,
Yanakları allandıran, dudakları ballandıran,

Karakaşlı kara gözlü, güler yüzlü güzellerin vazgeçemeyeceği kokular getirdim.

Kaçırırsan sevmediğine kaçırlar.

Yanlış kişiye kandırırlar.

Ahını çeker, bahtına küsersin.

Haydi, gel kokularımı kokla

Gönlündeki sevgini yokla, İpek mendilini kokulayalım, yavukluna yolla.

-Analık, giydirir çuldan yamalık,

Sakin yalanına kanma. Hazırla çiçeklerden bir buket sev-
dalına yolla

Kokucuyum ben kokucu,

Kokularım sevgileri büyütür. Çekemeyenleri ürkütür, korkutur.

Sakin kaçırma

Yaz var, güz var deme, aldanma, başka söze kanma

Ay karanlıkta senin kokunu

Sana vereceğim kokumla tanır. Bunu unutma

Bu güzel sözlü, enfes kokulu esnafı bahar, güz aylarında
bayram öncesi günlerde görürdünüz. Sabahtan akşama dek
manilerle sokak, sokak dolaşırdı.

Sokaklarda sesi duyulmaz, kokular koklanamaz oldu.

ÇERÇİ (Çorap Eskici)

Atı veya katırı yedeğinde mahalle arasında çevresini genç
kızların, kaynana adaylarının sardığı gezginci esnaftı.

90x70 cm boyutunda 30 cm eninde ön yüzleri camekânlı
dıştan malların görüldüğü iki sandığı vardı

İnci, bocuk, oya. Boya, tığ iğne iplik, eşarp, çorap benzerle-
rini yün eskileriyle değiştirirdi. Bu yüzden halk “Çorap eskici
“adını kullanırdı.

Kasaba pazarlarında bulunmayan çeşitler bunlardaydı. 1980’li
yıllara dek, pazar harcını görmek, erkeklere özgüydü. Hanım-
ların pazarı çerçilerdi.

Ticaretin büyüğü sırrını ve esnaflığı, kokucular, çerçiler,
gezerek, biraz sermaye biriktirerek öğrendiler.

Bu gün şehirlerimizin hem şehri grubu tacirlerin atalarıdır
Sonradan göçenler, onların sayesinde sermayesinde, koruma-
sında, ticaretin çıraklığı ve kalfalığında, oradan da ustalığa geçi-
şinde, bu deneyimliler yardımcı olmuşlardır

Büyük şehirlerimizde dış alım satım. İmalat, toptan ticaret gayrimüslimlerde iken, bunlar da benzer işleri yapmaya başladılar. Asırlar öncesi başlasalardı kapitülasyonlar, imparatorluğun altını oyamazdı. Kokucu, çorap eskici ve gezgin küçük esnafa şükran borçluyuz.

.....

Cumhuriyetle başlayan değişimlerle ilgili yaşadığım bir olay:

İzmir-Bergama ilçesine üç aylık vergi mükelleflerinin defter ve vesikalarının incelenmesiyle görevliyim. Mayıs 1969 iletmiş yaşına rağmen bir tacirin. İncelemelerim de, vergisini eksiksiz ödediğini tespit ettim. Kahvemi içerken anlattıklarını aktarıyorum.

Akseki-İbradı'dan en büyüğü kahramanımız 14 yaşında 14 şehit çocuğu, birer külkönbesiyle yürüyerek 14 günde İzmir'e gelmişler. Duyumlarına göre düşman kaçarken altınları sokaklara saçılmış.

Geldiklerinde altın bulamamışlar, hamallık dahil her işte çalışmaya başlamışlar.

İçlerinde paraya kıymet vermeyen tek kişiyim.14 kiralık iş yerim, geniş ticaretim. İki milyon lira nakdim var. Diğerleri isim ve varlıklarını belirttikleri İzmir'in zenginleriydi.

KUNDURA TAMİRCİLERİ (ESKİCİLER)

Merkebinde heybesi, içerisinde alet edevatı, üzerinde kendisi, mahallenin odasını yılda en az iki defa ziyaret eder. Yaz aylarında kavak gölgesinde, kış aylarında odada, sergisini açar.

Ayakkabı tabanlığı gön rulosu, yamada kullandığı sahtiyan (Deri) tomarı, örsü, çekici, falçatası, iğnesi, ipliği, çivisini uzanıp alabileceği çevresine yerleştirir. Sahtiyan veya branda bezinden önlüğünü boynundan geçirerek arkasına bağlar. Bir haftadan önce gidemeyeceğini bilir.

Her evden tamirat için nüfus sayısınca gelen ayakkabıları geliş sırasına göre tamir eder.

Ayakkabının yüzünde yırtık, eskime, evvelki yamanın bozulması, taban kösesinin delinmesi gibi sebepler ortadan kaldırılabilecektir. Sıkı pazarlık arasında kaç öğün yemek getirileceği de konuşulur.

Yüzeydeki eskiyen yere uygun sahtiyandan parçayı falçatayla keser. Kaptaki su ile yama ve yamanacak ayakkabı ıslatılır. Pamuk çözümlü ipliğinden 15-20 teli ayırır bükür. Bal mumuyla mumlar. Bu iş için imal edilmiş eğri iğnesine takar. Tığ ile açtığı yerden iğne ipliği geçirerek özenli, süslü şekilde diker.

Pençe delinmişse gönden kestiği yamayı çivilerle sabitler. Şayet tamamı değiştirilecekse eskisini söker, gönden kestiği tabanlığı birkaç çiviyle sabitledikten sonra özel tıgla açtığı çift sıra deliklere şimşir ağacından imal edilmiş çivileri çakar. Çıkıntıları törpüyle düzeltir. Kalıplı şekliyle boyar, kurumaya bırakır. Pabuç tamir edilmiştir.

Bedelini tahsil ederek teslim eder.

Denizli Yatağan ilçesinde (Selçuklu ve Osmanlı ordusuna kılıç kalkan, padişah, vezir ve paşalara sipariş üzerine kılıçlar, değişik kesici aletler yapmışlardır) sayıları azalsa da halen zanaatlarını ata yadigarı olarak devam ettiren hünerli usta bir düzine kadar vardır. Çarşılarında pazar için üretilenler satılmaktadır.

Denizli den Antalya yönüne giden yolun 35. km leblebi ve leblebi şekeri, tekstil el ürünleriyle tanınan Serinhisar'dan sap-tığınızda, sekiz km Yüreğil, 2 km ilerisin de Yatağan'dır. Yeşilyuva, beldesi de ayakkabı imalatında Yatağan benzeridir. Yöremizde sanatını icra edenler genelde buralardan gelirlerdi. Yeni ayakkabılar da getirenler olurdu. Altları kabaralı, tabanları nalçalıydı (Kabara nal çivisi benzeri kısa çivilidir, Nalça metaldir). Anlattığım dönemde ayakkabıların tabanı köseleydi, lastik ve

PVC yoktu. Tabana metalden yapılma nalça ve altlığa kabara çakılır, uzun süreli eskimezdi.

Çoban Hasan yamaliksız ayakkabı ve takım elbise ile oğlunu askere uğurlarken istasyondakilerin gözü ondaydı. O tarihlerde bu tür giysili görünmezdi. Herkesin giysilerin de madalyonlar benzeri yamalar vardı Meraklının biri sordu. "Bunlar güveylüklerim" demişti. Kepenekten çıkamadığı için olsa gerek giysisi yeni kalmıştı.

KALAYCILAR

Bahar, güz aylarında odaların konuklarındanılar. Ev gereçlerinden kazan, dığan, tencere, tabak (Kapaklı kapaksız) çanak, leğen, ibrik gibi bakırdan imal edilmiş olanların kalayı kalmamışsa kalaylattırılır. Şimdiki teflon, emaye, çinko gereçleri yoktu.

Kalaycı hazırladığı çamur ile körüğünü monte eder. Ardıç kömürü yakıtıdır. Çırağların kirden küften arıttıkları kapları bir eliyle çevirdiği körüğün ateşinde diğer eliyle tutturduğu kısaç maşasıyla iyice kızdırdıktan sonra nişadır tuzunu sürer. Çubuk halindeki kalayı kızgın metale sürdüğünde sıvıya dönüşen kalayı pamuk mahlıcıyla bir güzel sıvar. İkinci benzer işlemde kap kalaylanmıştır.

Çırağın işi daha da yorucudur. Elenmiş dere kumunu yünlü eskileri yardımıyla temizleyeceği kaba koyar. Biraz su ilave ederek, kazan, tencere gibi büyüklerinin içine girer, Ayakta ellerini duvara koyarak yarım sağ, sol yaparak temizler. El ile ovmalarda aynı malzeme yardımcıdır. Kabın kirlilik ve özelliğine göre dakikalar süren, kan ter içinde bırakan emek yoğun uğraşdır. Kalaycı, çıraklıktan yetişmedir. Yıllarca çırak olanları görürdünüz.

Kalaycı eğri, yırtık kapların lehim ve tamiratını da yapmaktadır. Bazıları yeni bakır mamulleri de satarlardı.

Kaplarını kalaylatacak olanların getirdiklerini, usta inceler, toplamına pazarlık eder. Vakit yemeği de konuk ikramıdır. Kim o saatte kaplarını kalaylatıyorsa, sini üzerinde yiyecekleri getirir.

Komşu köyden kalaycı Mehmet'e sanatını sorduğumda: Naylon, alüminyum, emaye, teflon, çinko bizim sanatın ocağına su döktü, zanaat öldü. Üzüntülüydü.

NALBANTLAR

Tarımda hayvan gücünden yararlanıldığı yıllarda bu sanatın ustaları bahar ve güz aylarında yerleşkelerde dolaşırlardı. Çatal ve tek tırnak koşum, binek hayvanları yılda iki kez nallanmaları zorunludur. Enflasyonun hızı hissedilmezdi. Bu yüzden fiyatlar donuk, parça başı ücret bilinirdi.

Nallanmaya alışkın hayvanlarda sorun olmazdı. At, eşek, katırın bir ayağını çırak veya mal sahibi diz hizasına kaldırır, dizini hayvanın toynağına dayar. Usta eski nal düşmemişse söker yenisini monte etmeden özel aletiyle tırnağın fazlalığını alır. Nalı ölçer. Özel nal çivilerini tırnağa çakar. Fazlalığını kerpeteniyle keser genelde üçerden altı çivi çakılır. On cm yükseklikteki takoz üzerinde çiviler özel çekiçle sabitlenir. Törpüyle son işlem bitirilir. Diğer ayaklar benzer işlemdir.

Acemi, korkan, ürken hayvanlar özel kıskaçlarla kulak veya burunları sıkılarak biraz sakinleştirilir. Huysuzluğa devam edenler, birkaç kişi yardımıyla nallanır.

NALBANT OKULU

Belleğinizde kalacak, herkese anlatacak, olduğuna inandığım, hikâye Kurtuluş efsanelerinden biridir.

Kurtuluş savaşı hazırlıklarında doğuda hareketli günler yaşayan Kazım Karabekir komutasındaki 4. ordu karargâhından Erzincan Valisine Kumandan Paşa tarafından gönderilen telgrafta, Orduya hibe hayvan gönderilmesi istenmiştir.

Mutfaklık olduğu düşünölen çatal tırnak büyük ve küçükbaş ulaştırılmıştır.

İkinci telgrafta, isteğin mekkâre (yük taşıyıcı at, eşek katır) hayvanı olduğu, telgrafçının bu deyimi atladığını gönderilenlere şükranlarıyla bildirilmektedir

Tertip komitaları il, ilçe köylerden istenen hayvanları toplamıştır. Ayaklarına nal çakılmadan dağlık, taşlıktan gönderilmesi olanaksızdır. Nal, nalbant ve nal çivisi bulamamışlardır. Üç nalbant ustası Ermenidir. Tehcirle İl'den ayrılmışlardır. Durum Ordu karargâhına iletilir.

Malzemeli gelen Ordu nalbantları sorunu çözmüştür.

Atatürk'ün Ankara da ilk emrinin "Nalbant Okulu" açılması isteğidir. İlk açılan okul olduğu bilinir.

ÖYKÜ: Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinden Maliye Bakanlığı görevinde de bulunan Prof. Dr. Bedri Gürsoy'undur. Cumhuriyetin başlangıç koşullarını anlattığı örnekten birisidir. Kendisinden dinledim. Olayın yaşandığında okul çağındaymış, babası hizmet isteğini karşılayan Valiymiş.

SARAÇLAR

Koşum hayvanlarında kullanılan kayış, paldım, kantarma, hamut gibi manda derisi ile dana derisinden mamul gereçler.

Bunların, imal ve tamirlerini yapıp, boyayan ustalara verilen addır.

Nalbant örneğinde ki mevsimlerde yerleşkelere gelir zanaatlarını icra eder yenilerini de satarlardı.

AHŞAP GEREÇLER

Harmanların saplarını ezen döven imalatçıları yenilerini satarken eski dövenlerin çakmak taşlarını, yuvalarını açarak yenilerlerdi.

Çam kütüğünün kabuklu kısmından koca yaba, küçük yaba, tahta kürek, adanat, tırmık ve çam kütüğünden oyulmuş 5 ila 20 litre alan bardak satıcıları, bahar aylarında arka arkaya gelir, mallarını sergiler, satarlardı.

TENEKECİLER

Ev ve işte kullanılan tenekeden üretilen araç gereçlerin ustalarıydılar. Lehimci de denirdi.

Rüzgârdan koruyan camekân içerisinde ki gaz lambası tenekedendi. Sıvıların şişelere boşaltılmasında kullanılan huniler. Kahvehanelerin odun ateşinin üzerine koydukları 20-30 litrelik musluklu kaplar, kırdı, tarlada dağda kullanılan, genelde konserve kutularına kulp takılarak yapılan su içeceği bardaklar ve o dönemde kullanılan diğer gereksinimler imalatını ve satışını yapar, onarım görecekları de onarırlardı

GEZGİN ÇİNGEN ZANAATKÂRLAR

Obalar halinde atlı arabalarda tüm eşyalarıyla yerleşik beldenin çayırılığına konar, çadırlarına yerleşerek zanaatlarını orada icra ederlerdi. Eşleri de evleri dolaşarak üretilenleri Pazarlardı. Farklı iş kolları uğraşlarıdır Örneklerden birkaçını görelim.

Takı imalatçıları

Altın, gümüş, pirinç, kalay, kurşun eriyiklerinden yüzük, bilezik, kemer tokaları, küpeler, sigara ağızlıkları, at kırbacının kulpu, at eğerine gümüş işlemeli süsler, üzengi. Çizme mahmuzları, baston kulpları imal eder, oyma ve çeşitli kıymetli taşları kakma yöntemiyle monte ederlerdi.

Kalaycıların kullandığı körük veya dağarcıktan yaptıkları ardıç kömürü yaktıkları oracıkta yapılan ocaklar da madenleri eritir. Özel çekici, örs ve diğer kesici, delici, yontucu, parlatıcı aletler yardımıyla her biri incelikli, nitelikli maharet iste-

yen, yılların birikiminin sergilendiği nesnelere. Sipariş üzerine çalışılacaksa sıkı pazarlık yapılır. Bir örneğin kopyası çıkarılacaksa verilir.

En çok gümüş işçiliği geçerliydi. Nişanlanan kıza gümüşten yapılmış oyma ve kakmalarla süslenmiş bir çift bilezik takmak gelenektir. Bazı yerleşimler de gümüşten mamul kemer, zenginlik gösterisiydi Büyüklük ve işçilik farklı farklıdır.

Kalbur, Un Eleği, Holoz imalatçıları

Tahıl hasadının beden gücüyle elde edildiği yıllarda vazgeçilmez gereçlerdi. Obalar, bahar aylarında kurdukları çadırlarda kendilerinin tabakladığı derilerden bükükleri ipliklerle kalburlar ve holozlar farklı büyüklük ve farklı şekilli gözenekliydiler. Kimisi kare, kimisi, baklava dilimi şeklinde imal edilirdi. Un elekleri kasnağa telin montajıyla yapılırdı.

Hanımlar derilerden iplik keser, ikiye katlayarak bükük, yumak olarak hazırlarlar. İmal edilenleri omzuna takarak evleri dolaşır, satardı.

Bu zanaatkârlar, def, darbuka, davul gibi vurmali sazları da imal ve tamir ederlerdi.

Sele, Sepet, Küfe

Her evde kullanılan eksikliği istenmeyenlerdendi. Sele: ahırlarda ki hayvanlara saman taşımada ve çeşitli işlerde, sepet: meyve toplamada, taşımada, pazar harcının taşınmasında, bir beldeden diğerine yolculuklarda eşya, yiyecek, giyecek taşımada vazgeçilmezlerdendi. Küfe: üzüm, kavun karpuz, sebze taşınmasının gereciydi.

İmalatı, aile işbirliğiydi, kalburcular benzeri. Genç söğüt sürgünleri ve kamaşlıktan kestikleri, ham maddeleriydi. Deneşimli maharetli ellerce göz açıp yumuncaya dek örerlerdi.

Bahar, gz aylarında grnrlerd. Bu araç ve gereçlerden satın alanlar, kır ıkınına hazırladığı yiyecek benzerlerini ücretsiz ikram ederlerdi.

TÜKETİM MALLARI SATAN SEYYARLAR

Bunlar mevsimin ürün ve mamullerini satmaya gelenlerdir.

Köpük Helvacı

At veya Katırın semerine monte edilen bir metre kare 20-25 cm ende üstten kapaklı am tahtasından yapılmış sandıklarda mahalle aralarında dolaşarak “Köpük helvacı geldi” sesleriyle elimizde büyücek bir kap ile peşinden koşturduğumuz satıcılardı. Para, arpa buğday takasıyla satın alınabilirdi.

ven ve biraz fermente olmuş üzüm pekmezinden koyu, akışkan, durduğu yerde sürekli kabarcıklar çıkardığı için olsa gerek, kpgms bir helva idi. Özel tahta kepçe ile kabımıza konulan helva, çift gzly,  tarafı zincir ile kulpa bağlı terazinin gözünde kabının ağırlığını belirler, alacağınız gramajı ilave eder, tartarak verirdi.

Yufka ekmeği elde bükülerek, kaşık işlevli yapılarak, yenirdi. Peşinden koşturacak kadar sevilirdi. al yöresinden gelirdi.

Mevsimlik sebze ve meyveler

Kavun, karpuz, bağ bozumundan sonraki günlerde üzüm ve benzerlerinin satıcıları karaağaç, dut, kuş iğdesi, akkavak gibi köy meydanındaki ağaçlardan birinin gölgesinde sergilenirlerdi.

PAZARLIK

Satıcı veya zanaatkâr sergisini atığında birkaç ihtiyaer bir araya gelerek hoş geldin derler. Satılacakların kaliteli olup olmadığını incelerler. etin geçen pazarlıkla fiyatı belirlerdi.

Fiyatta anlaşma sağlanamazsa, sergisini toplar, komşu köyün yolunu tutardı.

Pazarlık yapılmadan kimse alış veriş yapmazdı

Yukarıda belirtmeye çalıştığım ürünler, onların zanaatkâr ve satıcıları yerleşkelerin devrevi konukları, çayırlardaki obalar halinde ki göçer çadırları, tarihin geçmişinde kaldı. 30 yaşın altındakiler anlatılanları göremediler.

AYI OYNATANLAR

Roman göçerleri 8-10 at arabalarıyla bahar, yaz ve günde, köy kenarı meralarının konuklarıydı. Bunların sanatı yoktu. At, eşek, köpek, kafeste keklik alır satarlar, mahalle aralarında def çalarak dolaşır, türkü eşliğinde burnundaki metal halka ile zincire bağlı ayısını oynatır, çor, çocuk, genç, ihtiyar, topluluğuna hünerlerini sergilerlerdi.

Oyun figürleri oynatıcının ses veya def komutuylaıydı. Ayıcı iki metre boyunda bilek kalınlığında ki sopasını, ayıdan ve saldıran köpeklerden korunmak için taşırdı Bazen de oyun figürlerinde ayıya kullandırırđı. Örneğın Çoban nasıl kaval çalar dediğinde. Ayı iki eliyle kavradığı sopayı kaval yapardı.

Defin ritmine uygun davranmaz istenileni yapmaz, iki ayak üzerine kalkmazsa ayı sopayı yiyeceğini bilir Ayı oynatanın yanında yardımcısı varsa elinde def ile bahşışı toplar, değilse kendisi bu işi yapar.

AYI İLE GÜREŞ

Söylencede güçlü kişiye verilen adlardan biride “ayı gibi” tanımıydı. Kaba saba, cüsseli kişiler bu nazık, akıllı, bal hırsızının adıyla sıfatlanırlar. Bu takıya layık görülenin sınırları fren tutmaz. Arslan deselerdi gururu okşanmış olurdu. Her ikisi de hayvandır. Gücüne güvenen ayı ile güreşirmiş.

Ayağa kalktığında iki metreyi geçkin boyda ki boz ayısıyla Çingen Nuri, yoldan gelip geçerken yılda iki üç kez köye gelir, ayısıyla gösteriler yapardı. Çok kişiyi tanırdı.

100 kg çeken, 20 yaşlarında komşumuz Mustafa, bekâr. Etrafa caka satmak, gücünü göstermek, beğenilme duygusunu tatmin etmek için boz ayı ile güreşme isteğine "Nuri, ayı senden güçlüdür, ezer, girme bu işe" uyarısına duyargaları kapalıydı.

Güreş birkaç el-enseyle ortada devam ederken Mustafa ani bir çelmeyle ayıyı tökezletti. Anında atağa geçen ayı Mustafa'nın belinden kavrayıp yere çarptı Toparlanmasına fırsat vermeden üzerine abandı. Bir taraftan kollarını bastırıp başını kemirirken vücuduyla da ezmeye başladı

Ayıcı başta, kahveden gelenlerin yardımıyla uzun uğraşıyla Mustafa kurtarıldı.

-Mustafa, Nuri'nin ayı seni çağırıyor.

-Yüreğinde cesaretin, bileğinde kuvvetin varsa sen git.

Yanıtını ara sıra duymak isteyenler şakalaşırdı. Dersini acı almıştı. Pantolonum sağlamdı yoksa....

AYI YAVRUSUNA OYUN ÖĞRETİLMESİ

Sazlı pınar çayırlığına 8 çadırı roman oba konmuştu. Atımla geçerken durup seyrettiğim Olay belleğimde tazeliğini korur. Bazı sonuçları sentezlemeye çalışırım. Ayı yavrusuna uygulanan vahşet ibretliktir. İzleyin.

İki metre uzunluk 50 cm en ve derinlikte kazdıkları çukura biraz ilerideki Karadede koruluğundan kuru ardıç, meşe odunları getirmişler yaktılar. Akkor olduğunda küflü gazyacı tene-kelerin açılmışlarıyla çukurun üzerini kapattılar Tenekeler anın-da kızıla dönüştü. Altı aylık olduğu belli olan ayı yavrusunu bağ-landığı yerden getirirken obanın 8-10 erkeğinin elinde çivili

kalın sopalar vardı. Kurumuş kanlarından belli ki birden fazla kullanılmış.

Yavru tenekeye bağırtılarak sürüklendiğinde, ayaklarından yanık dumanları çıkarken, sopalar, kafa, göz demeden olanca hızda inip kalkıyordu.

Ayı yavrusu bayıldı, akkor da kızartılmış ucu açık halka burnuna takıldı. Sonraki günlerde def eşliğinde oyun figürleri, yakılan ocak kenarında devam ettirildi. Can dayanacak gibi değildi ama bilgi, görgü ve gelenekleriydi.

Altı ay sonra aynı çayırılığa konmuşlardı. Obayı tanıdım. Yavru bir yaşında, zayıflamış def eşliğinde oyun figürlerini öğrenmiş, tırnak ve köpek dişleri sökülmiş para kazandıracak konuma gelmişti.

DEVE YAVRUSU EĞİTİMİ

İki olayı karşılaştırmak ve kısa bir yorum yapmak için bu eğitimi de vereceğim.

TRT Kanal 1. Belgeselinden

Bedeviler (Vahalarda hayvanlarını otlatan Arap göçerler) altı aylık deve yavrusunu ıhtırmak (Yük yüklemek ve üzerine binmek amaçlı diz çökmesini sağlamak) için öğretmeye başlarlar. Dört ayağının diz altlarında ki tendonlarını sağlam sicim veya tel ile sıkarak bağlarlar. Sinirlerini inciten ve kan akışını yavaşlatan. Acısı dayanılmaz ızdırıp içerisindeyken elde sopa diz çökme eğitimi vermeye başladılar. Altı ayın eziyeti sonunda kişiliği yok edilmiş haliyle bile bağırarak da olsa ıhmaya başlamıştı.

Bu öğretiyi hayvan haklarıyla ve insani duygularla bağdaşır bulmayan hayvan psikoloji kariyeri yapmış genç bir Dr. veteriner hanım. Obanın bulunduğu yere çadırını kurdu eğitilecek yaşta altı deve yavrusu getirdiler.

Her birisinin kaşınmasından hoşlandığı yerlerini kaşdı, tattırdığı yiyeceği elinde önlerinden koşarak oyunlar oynadı. Sevdikleri kuru üzüm ceviz karışımını yere eğilip, uzatarak, diz çökerek, yemelerini alıstırdı.

Dördüncü. Günün sabahında yularlarından çözülen yavru- lar, veteriner hanımın çadırı önünde diz çökmüş, ödülleri- ni bağırarak istiyorlardı.

Bedevilerin 6 ayda başardıklarını, üç günde başarmıştı. Şaşırdılar.

KAMU KURUMLARINDA İŞKENCELER.

İçinde bulunduğumuz Milenyumda Dünyamızın küçül- düğünü, olumlu, olumsuz davranışları görsel ve yazılı medya anında göz önüne serdiğini, işkence eylem ve söylemlerini afişe ettiğini biliyoruz.

Adres sormaya gelene bari dokunmayın, hicivleriyle karşı- laşmaktadır. Bu kadar yaygara abartı da olsa gerçek payı da vardır. Avrupa birliği raporlarının da konusudur.

Sizi nasıl söz dinler hal getirdiler. Kişiliğınızı örseleyerek, fiziki şiddet uygulayarak, ruhunuzda ve belleğinizde derin, ona- rılmaz yaralar açarak mı? Yoksa güzellikle, kişilik gelişmenize sevgi ve şefkatle yaklaşarak, başarılarınıza övgü, olumsuz davranışlarınızın güler yüz, tatlı dil kullanarak, bilinçlendirme yöntemiyle mi? Yani ayı yavrusu gibi cennetten çıkmayla mı? Deve yavrusu gibi sevgi, şefkat ve ödüllendirme ile mi?

Son dinin öğreticisi Haz. Muhammed (SAV) “Çocuklarınız size Allahın emanetidir Hamurdur. Şekillendirme görevi sizin- dir. Döversen cinayet işlemişçesine suçlusun demektedir (Kütü- bü Sitteden Buhari, Tirmizi, İbni Mace).

Tespit ve gözlemlerime göre kamu hizmetinde bulunan emir alan ile taktir yetkisini kullanan emir veren kişiler.

-Bu gün yarın gel,

-Hatırlının, ses getirecek olanın işini gör, diğerini döv, kov!

-Şuuraltında ayı var. Gördüğü eğitimin etkisinde, sopa şimdi elinde

Sayın Bay/Bayan, görevliler, cennette sopa yoktur. Belki cehennem bekçilerinde (Zebaniler) işkence aleti olabilir. Zebani rolünü oynama özgürlüğü kimsede olamaz. Temel hak ve özgürlük, kişiliğin parçasıdır. Hukuk ve ahlaki değerlerde yeri yoktur, çağ dışıdır. Ülkemize kötü imaj vermeye kimsenin hakkı yoktur.

Dayak ve yaptırımlarla eğitim ve işkence maalesef sürüyor Etrafınıza bir göz atın. Karakolun işkence odasını göreni, 3 yaşında ki yavrunun, okuldaki öğrencinin, askerdeki er'in, Ayşe, Fatma gelinlerin, Sultan anaların yüzündeki morluklar, başındaki şişlikler, kulaklarında ki kızarıklıklar, yüzündeki morluklar, neyin nesidir.

Bu çağda davranış bozukluğunun devamını sağlayan, cehalet ve ilkeliktir.

Kolluk güçlerinin alışkanlığı, zanlının suçu kabullenmesi yöntemidir. Çağdaş hukukta masuniyet karinesi yanında herkes temel hak ve ödevlerden ödünsüz yararlanma hakkına sahiptir. Çağımızda delilden zanlıyı bulma yöntemi uygulanmaktadır. Avrupa'nın başarıyla uyguladığı bu yöntemi, eğitim ve alt yapı eksikliğinden olsa gerek henüz hayata geçiremedik. Gece yarısı ekspresi filmlerine senaryo malzemesi devam ediyor. Bellekler de ceza evinde dövülerek öldürülen Engin Ceber ve bilinmeyen işkencelerden beden ve ruh sağlığını yitirenler...

KÖYDE İLKBAHAR

Doğanın yeniden dirilişiyle birlikte köylünün de yoğun, hareketli günleri başlamıştır. Bazılarını yeri geldikçe anlatacağım.

Kış günlerinde doğan, karanlık ahırlarda büyüyen tay, potak (Manda yavrusu), buzağı ilk kez doğayı, güneşi, çayırılığı görmüştür. Çayırlar onundur. Eğilip ot yemesini bilmez, Ana süttür besini. Zıplaya, zıplaya koşar. Keyfine diyecek yoktur. Çelik çomak oyunumuza engel bu davranışları bizleri de peşinden koşturur. Kaybolursa, bulunur ama azar bize kar kalır.

Kardeşi henüz okul çağında değildir oda çayırılıkta çok meşguldür. Çiçeklerden nektar emen, polen toplayan, yeni ürünlerin gelmesi için tozumayı sağlayan kelebeklerin arıların peşi sıra koşudadır.

Anız tarlaları nadas edilmeye başlanacaktır. Pulluk tamir ettirilir, toprağı kazan demiri demirciye yülettirilir veya yeni siyle değiştirilir Birden fazla nadas emeğin karşılığını verir verimi artırır.

KOYUN SAĞIMINA BAŞLAMA

Birkaç ailenin koyunu bir çobandadır. Ücreti haktır. Kendi koyunlarıyla birlikte güder

Hidrellez sonrası Cuma namazından sonra toplanan köylü koyun, büyükbaş, hayvanların yıllık çoban ücretini, köy imamı ve berberin de yıllıklarını aynı usulle para veya hububat olarak, karşılıklı pazarlıkla uzlaşarak belirlerler.

Çoban Nisan ayında koyun sahiplerini ağıl yapımına çağırır. At arabaları ve kağnılarla maymun dağının eteklerinden piynar çalısı getirilerek kuzu ve koyun ağılı Acıgöl'ün kıyı çayırılığına yapılır, Hidrellezde koyunlar burada sağılmaya başlayacaktır.

Genç kız ve gelinler kalaylı bakraçları kolunda kuşluk vakti 3 km yolu yürüyerek gider. Ekinlerin biçilmeye başlanacağı 20 Hazirana kadar iki üç saatlik günlük rutin işleridir.

Kalaylı özel tenceresine tel süzgeçle sütler süzülür. Odun ateşinde kaynatılır. Kış azığı peynir mayalanır. Yarım saatte peynirleşir. Temiz torbayla, evvelce hazırlanmış iki taş arasına konulur. Birkaç saat sonra kelle peynir hazırdır. Dilimlenir, tuzlanır iki üç gün tuzunu alması, biraz kuruması sağlandıktan sonra peynir suyu doldurulmuş kaba konur haney altındaki yerine kaldırılır. Bu mevsim koyun sütünün yoğurdu bin bir çiçek rayihalı, nefis tat ve kokuludur. Birazından yoğurt yapılır. Baharda ki koyun yoğurdunun benzeri yoktur.

Ağustos, eylül aylarındaki koyun sütünden “yepinti “yapmak yaygındır. Süt kaynarken biraz nişasta karıştırılarak tabaklara boşaltılır. Ertesi gün, donmuştur. Bal, pekmez, şekerle enfes bir katıktır. Eylül ayında süt daha da koyulaştığından nişastaya gerek yoktur.

İnek veya manda yavrulamışsa bir meme yavrunundur. Diğer memeler sağılır. Süzülür, damın üzerinde ki telle korunaklı sütlüğe konulur Ertesi güne kadar süt mayalanmış, yoğurt halini almıştır. Yerel adı kestirmedir. Çiğ, yağlı yoğurttur. Bu ürün, evvelce sepilenmiş, hazırlanmış dana veya teke derisine tuz ilavesiyle, boşaltılır. Adı irkmedir. Her gün doluncaya dek devam edilir.

Güz ayında hamur teknesinde soğuk suyla yoğrularak ayran haline getirildiğinde, beyaz köpüklü tereyağı teknenin üstünden alınır. Suyunun süzülmesi için keselenir. İki, üç gün sonra tuz ilave edilerek kuzu, koyun işkembesine doldurulur. Kış aylarının tereyağı hazırdır. Süzülen ayran kese yoğurduna dönüştükten sonra tuzlanır salamura peynirler ufalanır, harmanlanır, birkaç gün kuruması beklenir.

Sepilenmiş kuzu derisine deneyimli bir kişi odun sopası ve yumruğuyla sıkıca karma peyniri doldurur. Tulum peyniri yapılmıştır Kilerde yerini alır. Bu ürünler kış aylarının yaygın katığıdır. Saçtan inen yufkaya biraz tereyağı, ardından peynir

ilavesiyle dürüm enfestir. Kıra gidecek ekmek çıkınında da sıkça bulunur.

Komşumuz Çardak 1 Mart 1958 tarihinde ilçedir. Benzeri olmayan çiğ peynirden tulum yaparlardı. Koyun sürüsünü sağlam koyun oranında bir aile imece usulü sağlar Orada hazır kalaylı kazanlara süzülür, mayalanır Kurutulularak tuz ilavesiyle bilinen usul tulum basılır. Dikkat edilmiş ise süt ateşte pişirilmez, sağlam sıcaklığında peynirleşir.

Fırından çıkmış sıcak ekmek arasında yemesine doyum olmaz harikadır. Bu usul peynirin lezzet ve benzeyenini bir başka yerde bulamazsınız.

KOYUN ÇOBANLARI

Sırtında kepenegi, omzuna asılı azığı, belinde kavalı, uyku mahmurluğunu henüz atamamış. Sabaha dek başlarında durup, otlatacağı (koyunlar otun birkaç yaprağını yer. Kalanının üretmesi ve başkalarının da yemesini ister. Gece ve gündüzde zehirli olanları seçmede ilahi yeteneklidir) koyunlarını ikindi vakti ağıldan çıkarıyordu. Koyunlardan birini lider seçmiş, cebindeki kuru üzüm ve yağlı ekmekle besliyordu.

Bu ayrıcalıklı çobanın yardımcısı koyuna el koyun derler. Çoban önde el koyunu onun izinde sürüde el koyununun peşinde. Gece boyu bekçileri özel çoban köpekleri arkada çeşit çeşit çan sesleri eşliğinde otlağın yolundalar.

Her çobanın sürüsündeki çan sesleri farklıdır. Herkes kendi sürüsünü uykuya dalmışsa veya koyunları kaçırmışsa çanın sesinden bulur.

Çobanlık, insanların hayvanları ehlileştirdiği çağla yaşıt, özveri isteyen, çıraklık dönemi uzun uğraştır. Usta çobanlar kırdada bir araya geldiğinde, kıdemli çırağa kaval çalmasını söylerler. Kavalın sesiyle yaylımdan başlarını kaldıran sürüsü onu

dinliyorsa, terfi etmiş, çoban olmuştur. Yeni kepenek, kaval, giysi, çarık, çorap, dolak ile ödüllendirilir.

Kış aylarında Karadede’de koyun sahiplerine imece usulü yaptırıldıkları kara örtüde kalırlar. Buraya örtme denir. Avlusu çalıyla çitlenmiştir. 7-8 örtme bir aradadır. Uzun kış gecelerinde canları külbastı, kavurma, haşlama, kızartma istediğinde koyun sahiplerinden herhangi birinin toklu veya koçunu keserler. Birkaç gün sonra parça bir deriyle “Ali Ağa senin koçu kurt kaptı “ haberini ulaştırırlar. Herkes bilir ki ak koçu iki ayaklı kurt kapmıştır

Gelenektir, ses çıkarılmaz. Sineye çekilir. Sözüünü ettiğim deri parçası bazen de harçlık karşılığıdır. Birkaç koyun, kuzu, koç satmakta alışkanlıklarındandır.

Koyun sahipleri yıllık harman mevsimi ödenmek üzere arpa buğday pazarlığı köy genel kurulunca yapıldığından kuzular yarım haktır. Kaybolanın hak bedeli ödenmez.

KIR AZIĞI, KÜL KÖNBESİ

Çoban veya uzun yolun yolcularının yanında ki azık torbasında unda bulunur. Torbasında ekmek kalmaz. Kıştan yollar geçit vermez olduğunda köpeklerine ve kendine könbe yapar.

Pınar başında topladığı diken, ot, çer çöpü yakar. Unu akışkan şekilde yoğurur. Akkor, köze dönüşünce merkezini açar, hamuru döker. Köz yardımıyla tandır ekmeği görünümünde pişer. Adı kül könbesidir. Könbenin tabanında kül, ot yanıkları yapışmıştır. Külkönbesi adını küle gömülerek pişirildiğinden alır. Bu uygulamada insanoğlunun tahıl ve ateşi emrine aldığı gün ile yaşıttır.

Ne yazık ki 50 yaşın altındakiler bilmezler. Duymamış, görmemişlerdir.

Zaman tüneline bu kültürde buharlaştı.

MANDA YOĞURDU VE KAYMAĞI

Yaygın bir tanıda, ineğin sütü, koyunun yoğurdu, keçinin peyniri, mandanın kaymağı denir. Tanım tat ustası anonim bilgenindir.

Acıgöl'ün kuzeyinde 20 km uzunluk, 3-5 km genişlik çayır-
lıktır. Taşkınlar yılda birkaç kez dağların alüvyonuyla besler
sulardı. Bir düzine pınarlar delta yapmıştı, evvelce gördük.
Buralarda yerleşke köy, belde ve ilçenin büyükbaş hayvanları
otlardı. İneği, mandası olmayan köylü yok denecek kadar azdı.

Öğle vakti yaklaşırken pınar akıntılarında suyunu içen,
kısırak, tayı, merkep, sıpası, inek, dana, manda ve memeden kesil-
miş malakları görürsünüz. Akkavakların ve ahlatların altında
gölgelenmeye çekilirler. Mandalar sıcak güneşi çıplak ve siyah
derilerinden dolayı sevmez. bir gün önceki deltadaki su çuku-
runa girer, sulu çamura gömülür, güneşten ve sinekten koru-
nur. Çukur kapma kavgası olmaz, kim önce girmişse çukur
onundur. Yılların deltasında hepsine yer vardır.

Yüreğil beldesi 500 haneli 2 bin nüfuslu, Başmakçı 10 bin
nüfuslüydü. Çayır ve deltalar bizimkinin on katıydı o oranda
küçük, büyükbaş hayvan sahibydiler.

Potuklamış (yavrulamış) manda sağmaldır. Yavrunun emi-
neceğine dokunulmadan sabah akşam sağılır. Bir defasında 5-8
litre süt verir. Sağılan süt tencereye (Bakırdan özel yapılmış 50-
70 cm çap, 15-20 cm yükseklikte, kalaylatılmış) süzülür, odun
ateşinde kaynamaya başlayınca alınır. Sütlükte soğumaya bıra-
kılır. İkinci sağım ayındır. 24 veya 36 saat sonra sütün üstünde
2 cm kalınlıkta süt beyaz kaymak oluşmuştur. Bıçakla kesilir,
süzgünlü kepçeyle kaplara konulur.

Market kaymaklarıyla çok farklıdır. Doğaldır, tadı enfestir.
Diyabetliler, yaşlılar dahil tüketilmesinde sıkıntı yaratmaz. Bal,
pekmez, şeker ekilerek de yenilir. Kalan süttten yoğurt, peynir

yapılır. Kaymağı alınmış olsa da sütünde yağ oranı fazlalığından tadında eksiklik olmaz.

1995 yılında köyümde, Yüreğil, Sarıkavak, Başmakçı (mandalarının iriliğiyle ünlüydü) Acıgöl'ün güney batısında ki Gemiç beldesinde mandanın nesli kesilmişti. Acıgöl kendisi gibi etrafındaki varlığı da yok etmişti.

Mandalar uysal hayvanlardır. Binlerce yıl gücünden yararlanmış, tarlada çift süren, kağrı, arabada yük çeken, savaş alanlarına top taşıyan, etiyile, sütüyle, derisiyle hizmet eden bu kutusal yaratıkların nesilleri yaşatılsın, korunsun istemez misiniz?

Manda derisi özel işlemlerle bir santim kalınlığa ulaşır. Koşum hayvanlarının kayışları, ayakkabı tabanlığı gibi sayısız yerde ve birde çarık yapımında kullanılırdı. Dana derisinden birkaç kat dayanıklıydı.

Anlattıklarım 1980 yıllardan sonra sebepleri bu kitabın satırlarında görüleceği üzere tamamen bitti, yaşlıların anı ve damaklarında tat olarak kaldı Çeyrek yüzyıl sonrası bilinmeyenler kervanındadır.

ANALARIMIZIN GÜNLÜĞÜ

1940 – 1980 yılları gözlemidir.

Şafak sökerken uykusunu terk eder. O gün tüketilecek yufka ekmeğin ununu ambardan alır, eleyerek kepeğini ayırır. Çam kütüğünden oyulmuş teknede yoğurur. Odunları ateşler saç ayağının üzerine saçı koyar. Senidinin üzerinde yufkasını açıp saça serer Bir taraftan akdaraçla çevirerek pişirirken diğer hamuru yufka açmaya devam eder. Bu işlemde pratiğe ilkokul çağında başlamıştır. Gözle takibi zorlar hızdadır.

Hamurun sonlarına yaklaştığında, mevsim bahar ise ıspanak veya afyon otunu kıyar lor, çökelek, kestirme, (Süt ürününde tanıtıldı.) peynir, yumurtadan herhangi birini ilave eder.

Bükme tamamdır pişirir. Tereyağıyla yağlar. Safi kestirme bükmesi ve tereyağlı veya haşhaş ezmeli katmerler için finalidir. Kahvaltılık ve kır çıkını hazırlanmıştır.

Kaldırılan saçın yerine tarhana çorbasının tenceresini koyar. Pişerken ahırdadır. Buzağı ve potağı emzirir. Sütlerini sağlar. Sığırtmaca katacakları kattıktan sonra ahırda kalanlara yemini, suyunu verir. Koşum hayvanları öncelikli doyurulur.

Evin bireyleri ekmek evinde yer sofrasında bükme, katmer, tarhana çorbasıyla sabah kahvaltısını yapar. Sağılan süt tenceresi tarhana tenceresinin yerini almıştır.

Mevsimine göre tarlaya gideceklerse, örneğin hububat ekecekse eşiyile tarladadır. Bey tarlanın keseklerini sürgüyle ezerken o tarlayı yabancı otlardan temizler yakar. Eteğine veya kalbura doldurduğu tohumu saçar. Evine döner. İp ağacındaki çözüğününün başındadır.

Akşamı halı veya kilim dokuyarak yapmıştır. Evin içme suyu kaplarını bir koşu köy meydanında ki çeşmeden sıra bekleyerek doldurmuştur. Kullanma suyu ise nüfusa orantılı mahalle kuyusundan getirmiştir. En azı 4 gazyağı tenekesi.

Ertesi gün çamaşır yıkayacaksa her biri 4 teneke su alan kazanlara kuyu suyu doldurmuş. Birisine deterjan işlevinde ki meşe külünü koymuştur (O yıllarda elektrik, su, deterjan yoktur).

Çiftçisi gelmiştir. Koşulu hayvanları koşumlarından soyar, sular, bağlar, yemler. Ahırdakilerde aynı zamanda sulanıp yemlenmiştir.

Yayımdan dönenleri yerlerine bağlar, sütlülerini sağlar. Tenceresine süzer.

Akşam sofrasına ailesini çağırır yemek sonrası bulaşıkları, sabun, küllü su ile yıkar.

Yün eğirir, çorap örer, sökük diker, dinleneceği zamanı 5-6 saatlik uykudur. Yaz kış 18 saat çalışır, halinden şikâyetçi değildir.

1980'li yıllara dek büyük ana, baba, gayın, görümce, çocuklar bir aradadır. Bu tarihten sonrası çekirdek aileye dönüşmüş, Yeni evliler ayrı evlerindedir. Şimdilerde büyük ana, babalar ebedi aleme yolcu edilmiş, çiftler ilk başladıkları günlere dönmüşlerdir. Ataerkiyle aile kalmamış, o kadar uğraşından hiç birisi yaşanır olmaktan çıkmıştır.

.....

Çok yoruldum. Arka arkaya bu kadar da dizi konmaz ki kardeşim....

Gelin gelmiş, yukarıda anlatılan yaşamı sürmüştü. Sıkça kayın peder, kaynana azarı işitmiş, gereksiz şikâyetlerle şişirilmiş kocasının şiddetine uğramıştır.

Köşesine çekilip kaynanasının rolünü üstleneceği yaşa gelmiş, torunların sevgisi, kocayı dayaktan uzaklaştırmış ama bu kez beden gücü erozyondadır. Sinirler gergin. Dayak olmasa da evde gürültü, kalp kırma sıkça vardır.

Yorgun bedenler neden tartışır? Nedenleri gözlem ve deneydir görelim.

Evin hanımı, gençliğinin baharında gelin geldiğini, bir ömür saçını süpürge çile çektiğini, ev, dam, torun, tombak sahibi ettiğini düşünmekte, Bundan sonrası benim hizmet almaya ihtiyacım var diyerek sınırları sazın telleri gibi gergin köşesinde beklemekte:

.....

Evin beyi de aynı psikozdadır.

Bir ömür evinin, eşinin, çoluk, çocuğunun rızık, geleceği ile geceyi gündüze kattığını, göz önüne getirerek artık yaşlandım. Eşim bana hizmet etsin, Leb demeden leblebi sunsun istemektedir. Benzer sazın telleri gergin köşesindedir.

Tavandan bir toz düşse gergin tele tınnn sesine sebep olmaktadır. Nedeni görülme de tınlama duyulur olmuştur.

Bir başka aç:

Cinslerin yapı taşlarını yaratan farklı yaratmış

Erkek kişilik ispatı dönemini aşmış, hizmet ise yapmaya, nöbet ise tutmaya çalışmış, labirentlerde bir ömür koşmuş, enkaza dönüşmüştür. Dünün olumsuzunu, bir öğün öncesi yediğini unutmuştur.

Veda ve selam senelerinde olduğunu, kimseyi kırmamak gerektiğini, son taht musallanın karşısında durduğu gerçeğindedir. Onun için hayat kavgası bitmiştir

.....

Evin hanımına gençliğinde düşüncesi sorulmamıştır. Buna rağmen önerse de göz ardı edilmiş, insan yerine konmamıştır. Kocadan gayrilerinin kahrı onu yiyip bitirmiştir

İlk günden, yaşadığı güne kadar olumsuzlukların disketlerinden her biri yerli yerindedir

Kişilik ispatı dönemine torunlarıyla girmiştir. Yaptırımlar zihnini işgal etmektedir

O nedenle alışılmadık tepkidedir.

Oysa teller gevşetilse, sevgi, şefkat, merhamet, saygı gibi insansı davranış güzellikleri sergilense, kalan süre mutluluklarla sonlanacaktır. Çünkü zaman aracı tam gaz son viteste yolun sonuna yaklaşmaktadır

.....

Yaşam aklın kullanım hüneridir. Mutluluk başkasından beklenirse erişilmez.

Dilini kullanırken akli yardımcı yapmaz, süzgeçsiz söylersen “Atma keseği, yersin taşı”.

Suçun sahibi geçmişte de gelecekte de kayıptır, bulunmazlardandır. Kendinde aramak erdemdir.

Bana benden olur ne olursa, başım selamettir dilim dursun anlayışı yol göstericidir.

.....

Ünlü İngiliz tiyatro yazarı Bernard Show’ sormuşlar.

Üstat evlilik nedir?

Gündüz iki hırlama, gece iki horlama (İhtiyarlığının filozofik yanıtı).

KOMŞU KÖYÜN EŞEKLERİ

Ey zaman bilmez misin ettiğin kötülükleri?
Sana düşer azapların, tevbelerin beteri.
Alçakları besler, yoksulları ezer durursun:
Ya bunak bir ihtiyarsın, ya da eşeğin biri.

.....

Gökyüzünde öküz varmış, adı Pervin
Bir öküz de altındaymış yerin.
Sen asıl iki öküz arasında
Tepişmesine bak şu eşeklerin.....

Ömer Hayyam

Yüreğil köyünü ve çayırıklarını tanıyorsunuz. Tarlaları 3-5 km odun tedarik ettikleri Maymun Dağı 10 km. uzaktadır. Tarlaya, bağa, dağa bu vefakâr eşeklerle giderler. Harman, dağ işi bittikten sonra çayıra sürerler. Dönerlerse eve koymazlar, kış kırda geçirir. Her evin 2-4 arasında eşeği vardır.

Gerçekte itaatkâr, uyumlu, uysaldırlar. İnsanoğluna en fazla hizmet edendir. Karşılığı eziyet ve çiledir, horlanmadır. Canını sıkılmışsan ısırma, tepme, üzerinden düşürme ve inadını sürdürme yeteneğiyle de tanınır.

Kış aylarında sürüler halinde yaşarlarken genleri gereği yabanileşirler. İnsan ve yerleşim yerlerinden uzakta yaşamalarını sürdürürler.

Buraya kadar görüntü güzel, ya sonrası....

Bahar yaklaşırken sürülerin hareketli günleri gelmiştir. Karşı cinsin ilgisini çekmek, rekabetten, itişip tepişmektedirler. Koro halinde anırırlar. Gündüz ki senfoni diğer gürültü ve meşgale-den fark edilmez. Gecenin ıssızlığında, sesin uzaklara gitme hızı arttığında kilometrelerce ileride de olsalar binlercesinin

anırmaları uykunuzu yok eder. Komşu komşuya “Yüreğil’in eşekleri anırmaya başladı ya sabır” derler...

Bu hayvanlara ihtiyaç duydukları Mayıs ayı ortalarında köylü elbirliğiyle yakalayacaklardır. Atlılar kovalayarak yorar. Her iki ucunda üçer kişinin tuttuğu gerilmiş urgana doğru sürer yakalananları bağlarlar. Ertesi günler semeri sırtında, yükün altındadır. Anırmaz. Anıramaz, yorulmuş, acıkmış, susamıştır.

Anadolu köylüsünün mizah anlayışı oldukça gelişmiştir.

Yüreğil’li Ali Dayı ile köylümüz Ahmet Amca eşek muhabbetindedirler.

Genel seçim günleridir. Kime oy vereceksin sorusuna

-Ali Dayı, boşa gezen anıranlara, Hoş yakaladıklarım hazır yemeye başladı. Buğday ambarının kapısını kırıp talan etmişler birde pislemişler. Eşek beslersen, tabi hazırı sana sormadan yiyecekler. Ahırda beslediklerimizi çayıra salmayı, çalışacakları bulmayı torunlarıma vasiyet edeceğim.

Gülüştüler.

-Ahmet amca: Hayatında yük altına girmeyen, sorumluluk üstlenmeyenlerin, serbest dolaşan vahşileşmiş eşekler gibi anırdıkları, görev sorumluluğu üstlendiklerinde itişme tepişme devam etse de anırmalar durur

-Gülüştüler.

Fransız filozof Montesquieu (1689-1755)’nun Acem Mektuplarının Ali dayı ve Ahmet amca versiyonuydu.

.....

Bal Arısı, Eşek Arısı Oldu

Rahmetli Özal Başbakan. Yatırım ve değişim programının hızlı günleri. KİT (Yok pahasına yabancıların olan Kamu iktisadi kurum ve kuruluşları) ürünlerine zammın her gün duyurulduğu günlerdendi. Kahvedekiler,

-Mahmut televizyonu aç haberler geldi

-Görüntü ve spiker, sıra zamları okumada

-Mehmet amca bağırarak kapatın şunu

-Eşek arısı sokmaya başladı.

-Sordular. Kime oy verdin.

-Bal arısına. Bal yedirecek sandım. Bal arısını eşek arısı avlasa gerek. Bal yerine zehir, sokaç yiyoruz. Gülüştüler.

Eşeği yakından tanıyan, kocaman gözlerine, uyumlu sakın, itirazsız yardımsever haline bakarak sever.

Sessiz, pısrık başına gelenlere tepkisiz, razı,

Bu huyları, suskunluğu, katlanışı, sessizliği, tepkisizliğinden dolayı eşek adını almıştır

.....

Dünya üç beş bilgisizin elinde
Onlarca her bilgi kendilerinde
Üzülme; eşek eşeği beğenir
Hayır var sana kötü demelerinde....

Ömer Hayyam

UN DEĞİRMENLERİ

Kullanılmaya başlangıcı insanların tahıl üretimiyledir. Tarih öncesine dayanır. Değirmen taşı, tahılların öğütülmesinde kullanılan yuvarlak taştır. İki yatay taş üst üste alttaki sabit, üstteki döner. Tahıl ters konik sandıklara dökülür. Taşın üzerinde kuru meşeden üç odun bağlıdır. (Değirmen çakıldağı) Taş dönünce titreşimi oluğa iletir, tahılın akmasını sağlar.

Yerli yersiz susmaksızın konuşana “değirmen çakıldağı gibi” benzetme yaygındır

Tahıllar alt ve üst taşlarda. Yayımsı kanallardan taş aralarına gider, un olarak oluktan boşalır. Uzun süreli kullanımda yıpranan kanallar onarılmak üzere vinçle kaldırılır özel çekiçlerle iyileştirilir.

Nitelikli değirmen taşları Paris yakınlarından çıkarılan silisli tortul kayaçlardan hazırlanır. Taşı döndüren güç su veya rüzgârdır. Su, ahşap veya saçtan yapılmış, 10 – 15 metre uzunlukta 40-50 derece açıdan konik biçimde daralan yerden çarka düşer. Dönen çarkın mili dişliler yardımıyla taşı döndürür.

Un öğütme

Dinar büyük menderes nehrinin kaynağı olan Afyon iline bağlı batıda 110. kilometrededir. Elliden fazla su ile çalışan değirmen taşı vardı Büyük Menderes’in kaynağı üçtür Biri ilçenin bir kilometre doğusunda Afyon karayolu üzerinde “su çıkan” adıyla bilinen yerdedir Bu kaynağın 1/3 1950 belediyenin yatırımıyla hidroelektrik üretir, kalanı değirmenlerini. Bir değirmenden boşalan su meyil nedeniyle diğer değirmenin taşlarını döndürürdü.

Değirmen binalarında iki ila altı taş bulunmaktaydı. Müşterisi olduğunuz değirmene gider sıranızı beklersiniz. Geceyi kepeneye bürünerek ve gürültüde değirmen içinde bir sekide

sayısız pirelerle geçirirsiniz. Atlarda aynı yerdedir. Harman sonu yoğunlukta 2-3 gün beklenir sıra geldiğinde taşların sandıklarına tahılı döker. Öğütülen unu boş çuvalınıza özel kürek yardımıyla doldurursunuz. Un oluktan akarken elinizi yakar. Değirmenci unun yumuşaklığını kontrol eder. Oluktan dökülen tahılı ayarlar.

Kepekli un evinizin ambarındadır. Unlu mamullerin tadına aromasına doyum olmaz. Hazım düzeninizin yardımcısı sağlıklı besindir. 1950'li yıllarda şişman insan yok denecek seviyede idi.

Dr. David Reuben "Hayat Kurtaran Gıda Rejimi" adlı kitabında (1976 basımı, Kervan Kitapçılık) aldığımız gıdaları liflerinden ayırdığımız, rafine ettiğimiz için modern çağ hastalığını icat ettik. Asya ve Afrika kırsalında posalı yiyecekler tüketenlerde aşağıdaki hastalıklar görülmez: tespitindedir.

Kolon ve makat kanseri
Kalp hastalıkları
Kolonda divertikül illetleri
Apendisit
Filebit ve neticesi olan akciğerde tıkanma
Şişmanlık
Dolaşım bozukluğu (tansiyon)

ve diğer beslenme bozukluğunun yarattığı hastalıkları

Şimdi harman ve döven yerini biçerdöverlere bıraktı. Bilinen melez tahıl bilinmez oldu. Un değirmenleri yıkıldı yok oldu. Yaşam kültürümüzden sonsuza dek uzaklaştı

Sular kurudu Su değirmeni kovuldu Dizel motorlar onların yerini aldı. Onların da küt küt tok çalışma seslerinin yerine sessiz elektrik motorları monte edilmişti. Şimdilerde un fabrikaları kepekten tamamen arınmış nişasta içerikli un üretmektedirler.

İktisat öğretisinde Gresham kanunu anlatılır. Kuram “Kötü para iyi parayı kovar”

İşleyişinden örnek. Cebinizde eski ve yeni para vardır. Eskiye harcarsınız. Dolayısıyla herkes benzer davrandığından dolaşımda kötü para vardır. İyi parayı kovmuştur

Gıda tüketimimizde de bu kanun işlevde, Melez tahıldan elde edilen unun yerini un fabrikaları aldı. Sağlığımızın hizmetçilerinden birini kovdu.

Öğütülmeye götürülen hububatın hazırlanışı harmanda anlatılacaktır.

DİNARDA İLKLERLE KARŞILAŞMA

Babam harman sonu un öğütmeye gidiyordu. Dinarı çok merak ediyordum. Gitmek arzumu kabul etmedi. Yüklü at arabası avludan hareket etti. Atlar hızlıydı Karabaş dostum benimle yaşıt kangal iriliğinde tüylüydü At arabasının arkasından birlikte koştuk. 200 – 300 metre bizden uzaklaşmıştı Soluk soluğa peşinden koşuyorduk kopmadık. Kır çeşmesiymiş adı atlar su içerken yetiştik 5-6 kilometre gelmiştik çaresiz arabaya aldı. Karabaş'a da dönmesini istedi.

Dinar'a güneş batmasına yakın girdik. İki köprü yan yana üç koldan gelen her biri beyaz köpükle koşarcasına birbiriyle kucaklaşan gürültülü akan ırmak deveyi boylar yükseklikteydi. İhtişamlı, heybetli hızlıydı.

Köyümüzün doğusunda koca arık denen 20 metre en 5 metre derinlikte taşkın yatağından sağanaklarda gelen seli birkaç kez görmüştüm. Taşkın bulanıktı, üzerinde ağaç kütükleri taşırdı. Buradaki mavimsi renkteydi. Babam, soruma, "Sürekli akan ırmaklar bulanmaz" yanıtıyla merakımı giderdi.

Arabamızın durduğu yere "Altı gözler" denirmiş Değirmende altı taş dönüyordu. Atların ihtiyaçları karşılandı, değirmen ahırına bağlandı. Yemek için 500 metre ilerde geçerken gördüğüm lokantaya gittik.

Garson duvarda yuvarlak düğmeye dokunduğunda her taraf aydınlandı. Gaz lambası kibritle yakılırdı. Babam:

Elektriktir yanan, cereyanla çalışır.

Karşımda Atatürk'ün fotoğrafı etrafında pille çalışan el fenerlerin ampulleri gibi küçük ampuller sıralamışlar, 2. düğme ile tamamı yandı. Rüzgâr yaratan tavanda pervane dönmeye başladı. Duvardaki küçük ahşap kutudan radyo haberleri vardı. Masada duran radyonun düğmesiyle sesi ayarladılar. Köyümüzdeki radyoda yassı ve yuvarlak bataryalar burada yoktu. Duvardakinin hoparlör, radyonun elektrikle çalıştığını orada öğrendim.

Çınar ağcının altında havuz, ortasında çınarın alt dallarına uzanmaya çalışan ulaşamadan dönen su fışkırığı, içerisinde masallardan tanıdığım balıklar gördüm

Boğulmuyorlar mı?

Babam “Sudan çıkarlarsa boğulurlar.”

Büyükçe bir meydandı etrafında 3-4 katlı binalar, kerpiç yerine düzgün taşla yapılmış, bazıları sıvalı, renkli boyalıydı. Camekânlarda giysiler cansız birilerine giydirilmişti. Yollar dik-dörtgen taşlardandı.

Baba, bunlar bizden çok mu çalışıyorlar?

Hayır oğlum, biz çalışırız ürettiğimizi bunlar değerlendirir. Oturdıkları yerden ticaretle uğraşır. Kazanırlar.

Açıklamasını tam anlayamadım. Yıllar sonra şehirlerin büyüklüklerine baktıkça buldum.

Değirmene geldiğimizde altı tane taş çok büyük gürültüyle dönüyor, un öğütüyordu. Müşterilerin geceleyeceği ahşap sekide uyumam gerekiyor. Gürültüden ve karınca yuvası gibi her tarafta gezen zıplayan pireler ve ahşap örtünün dilmelerine sıralı tahta kurularından gözüme uyku girmiyor. Değirmenci biraz ilerideki tahta ranzaya uzandı. Horultulu bir uykuya başladı. İlerleyen saatte yerinden fırlayıp dönmeyen taşın başına koştu. Taşın dönmediğini görmemle onun koşması aynı zamandıydı. Kimse onu uyandırmamıştı. Nasıl olmuştu da uyanmıştı anlayamamıştım. Yıllar sonra yolculuklarda tren otobüs gibi gürültülü araçlarda uyuyanların aracın durmasıyla uyanıldığını görmem değirmenciyi anlamama yardımcı oldu.

Arabaya yetişme koşusunda eski pabuçlarım engeldi. Yalınayak koşmuştum. O yıl ilkokula başlayacaktım, giysi ve yeni pabuçla döndüm. Yaşadıklarımı akranlarıma zevkle anlatır. Tekrarından da kaçınmazdım.

ÇERKEZ KÖYÜNDE DÖVEN SÜRME

Köyümüzden geçen eski kervan yolundan Dinar'a giderken 25 km Gençali köyüne gelinir, 18 asır büyük Kafkas göçünde gelmişlerdir, Kendi aralarında ana dillerini konuşurlar.

1957 yılı yöremizde yağış, ekinler kuruduktan sonraıdı. Hububat verimi ¼ .

Büyük, küçükbaş hayvanımız 50 tane idi. Kışlık saman gereksinimi için 1 Ağustosta Gençali'deyim. Arazileri kumlu engebeli. Rakım bizden yüksek. Tarlaları da çok. Son yağışlardan arpa buğday oldukça iyi büyümüşler. Saplar harmanlara taşınmakta. Cuma namazdan çıkanlara amacımı anlattığımda 80 yaşlarında İshak amca harmanına götürdü Samanı yarıya ben sapları savrulacak şekilde döven ile ezeceğim Anlaştık

Komşular, kadın kız erkek on kişi 20 at arabası buğday sapını harman halinde serdiler

Haydi delikanlı sana bir haftalık iş.

Dövenin çakmaktaşlarını ustalarını taklit ederek yenilemiştim Atlar orak makinesi biçtikleri için besiliydi. Dövenin arka tarafına 100 kg bir taş yerleştirdim. Üç buçuk günde işim bitti. Recep, Kerim ağalarında birer harmanını takiben Muhtar ve Dinar DP ilçe başkanı etkin, saygın, çalışkan kişiliğiyle sevilen Ali Bey'in harmanındayım 20 günde orada kaldım.

Köyün batısındaki çayırılıkta 100 dönümlük korunaklı meyve bahçesinde mevsimin meyveleri, köylüye açık dileyen dilediği kadar alabiliyor. Ücretsiz. Güney yamaçları beşer dekar parselleyip köylüye dağıtmış,

Çerkez disiplin ve dayanışmasının örneklerinden biri karşında tamamı üzüm bağı, üzüm mevsimi.

Zarif, ince uzunca boylu, zülüfleri ipekli eşarbyyla yarışan güzel kızlar üzüm sepetini uzatıyor, buyurmaz mısın diyor-

lardı. Alışık olmadığım uygar davranışlarını reddedemedim. Kızarmış yüz, titreyen elle alıyordum. Muhtarın kardeşi akrabam İsa ya sordum.

-Bizde zarar gelmeyeceğini bildikleri misafirlere ikramda bulunur, konuşurlar. Gençler kendi aralarında sözlenirler. Törenlerin zamanı ailelerindir. O tarihlerde manavlarla (Balkan ve Kafkas göçmenlerinin yerlileri tanımlamada ki sözcük) kız alış verişi yoktu. Gelinler, nişanlılar, sözlenenler, beyaz tülbent üstüne ipekli yazma bağlıyorlardı.

Yemek vaktinde köyden akın akın gelenler var Evin hanımının başında sini, arkasında okul çağında üç, dört çocuk ekmek, su ve diğer malzemelerle harman yolundalar. İlk harmana gelenin sofrasına o bölgedeki harmanda çalışanlar toplanıyor. Tabii olarak diğer yemek getirenler de oraya yöneliyor. İşte yardımlaşanlar, sofrayı da paylaşıyorlardı.

Ekmekler sıcak tandırdan yeni çıkmış. Sinideki hamur işinin adı "Dızmana" Dilimlenmiş, nar kırmızısı pişirilmiş, ekşi yoğurt, mayalı hamur, tereyağı, kuşbaşı et oda fırından. Yedikçe acıyorsunuz lezzetine hayranlığınız artıyor.

Bu güzel yemeği politikacıyla eşleştirince çok hoşlarına gitmişti.

-Dızmananız Politikacıya benziyor Politika ve politikacı doyumsuzdur. Bereket okuyup kalkmasını bilmez Bulundukça acıkır. Kovsan da gitmez. Musallada görmedikçe. "

Akşamları banyo hazır. Temiz yataklarda dinlendirici uyku. Evin büyük kızı hizmette kusursuz. Misafir yaratandır. Yaratılana hizmet, yaratana hizmettir anlayışı törelerinden.

Sevgi, saygı birlikte yaşamı kolalaştırmış, güven ortamı sağlam. Tüm eşya ve hububat çeçleri günlerce harmanda bekleyen yok. Ne güzel gelenekti unutulmazdı.

Kaybolan kùltürler kervanına Gençali köyü de katılmış göçle küçülmüşken 2001 Dinar depremi yurtlarından etmiş Bağlar, meyvelikler kurumuş. 5 km kuzeydeki karayolu üzerine taşınmışlar

Görkemli iki katlı ahşap oymalı hanay evlerinin yerini yarı karkas tek katlı tren kompartımanına benzer evler almış.

DAZKIRI (APA) İSTASYONUNUN RUMLARI

Türkiye'nin ilk demiryolunun adı "Aydın" hattıdır. İzmir Alsancak, Isparta Eğridir'e kadar uzanır. Köyümüze 500 m'dir istasyon. Tarlalarımıza kurulduğu için 1934 yılına dek adı köyümüzün adıdır Bu tarihten sonra Dazkırı olarak değişmiştir Alsancak'tan gelen tren Çardak'tan sonra ki istasyondur. İngilizler yapmıştır.

"Yağarsa Dazkırı, yağmazsa toz kırı "sıkça kullanılan deyimdir

Yağışlı yıllarda hububat ambarıydı. Örneğin 50x30 m ve 80x40 m büyüklüğünde tahıl ambarı. 24 adet çelik silo ve açık havada stoklanan binlerce ton hububat alırdı TMO.

Ekonomik hareketliliği gören İngiliz 150 konut, kilise, okul, içkili gazino ve kahvehaneler ile demiryolunun teknik ve hareket elemanlarına lojmanlar yapmış. O yörede Rum yoktur. Nerelerden derledikleri belirsizdir. Lojmanlara yerleştirmiş, mülkiyetini hibe etmiştir.

Lojmanların kurulduğu alanın 20 dekarı büyük, büyük dedemin buğday tarlasıymış, bedelsiz işgal edilmiş.

Toprak mahsulleriyle büyük, küçükbaş hayvanlar bunlar tarafından alınır satılmış, üç manifatura mağazası, üç bak-kaliye Kosti'nin yaptırdığı bugün dahi onarımsız kullanılan 50x30 m ebatlı tahıl ambarı 10 m yüksekliktedir. Bu şahsın ikamet ettiği taş yapı evi halen iskândadır.

Zengin, refahtaki bu kişiler birlikte sorunsuz yaşam sürmekte iken İzmir işgaliyle dostluğa gölge düşürmeye başlamışlar, Sevr paylaşımında Büyük Menderes ırmağının güneyi İtalyanlara verildiği için Dazkırı işgale uğramamış.

Zengin tüccar Kosti'nin hanımı Papilya köyümüzde dokuttuğu halıların parasını vermemeye başlamış. Sorduklarında da:

-Kızlar çok yakinde yankiler buradadır. Sizi onlara kari alacağım. Böylece borcumu ödiyeceğim.

-Bohçacı Elenika "Kız Fetma (14) seni hizmetçi aleceğim. Ben yaşlendim. Kocemedi karilik yapeceksin. Buralar bizimdi yine bizim olecek.

-Bizimkiler gelecek kızlari bozecek, hepinizi kitar kitar kesecek!

İstasyon çevresinde 5 köy, iki belde vardır. O günlerde gençliklerini yaşayanlar bir araya geldiğinde maceralarını sıkça tekrarları Rum kızlarının ince yapılı işveli gülüş ve yürüyüşlerini, kur yapışlarını, güzelliklerini, kahvehanelerde kumarı, meyhanelerde gizliden gizliye demlendiklerini gözleri parlayarak, zaman tünelinden o günlere giderler, birbirlerine hatıralarını anlatırlardı.

Köyümüzden bölünme bir km. kuzeydeki Yukarı Apa'ya da üç hane yerleşmiş, birde kiliseleri varmış. Kara yorgi papaz köyde istasyonda ki ise Kostas.

Köydeki kilisede izinli define aradı muhtar. Görevliydim. 35 beşli toplamda 105 parça altın bulunmuştu. İstasyon kazılarında onlarca sandık afyon sakızından başka buluntu çıkmadı.

Yunan ordusu Çivril'i işgal ettiğinde, çetelerin (Kurtuluş Savaşı Milisleri) refakatinde evvela erkekleri, arkadan Hanım ve çocukları Burdur a mecburi iskâna tabi tutmuşlar. İstasyondan Rumlar giderken her hangi eşya almamışlar. Sadece taşınabilirle gitmişler. Evler ve eşyalar ilgisizlikten yıkılmış, kap kacak çürümüş. Neden Bakır kaplardan almadınız soruma elbirliği etmişçesine birkaç ağızdan: Kendisine hayrı olmayan, haram mal bana mı yarayacak dediler.

Ali dede: "oğlum onlar trenler dolusu domuz getirir evlerinde besler yerlerdi. Domuz pişirilen kaplar, kullanılan çatal kaşık murdar olduğu için kimse sahiplenmedi." demişti.

KURTULUŞ SAVAŞININ SÜVARİ KOLORDUSU KÖYÜMÜZDE

Ateşi ve ihaneti gördük
Ve yanan gözlerimizle durduk.
Bu dünyanın üzerinde.
İstanbul 918 Teşrininde,
İzmir 919 Mayısında
Ve Manisa, Menemen, Aydın, Akhisar
Mayıs ortalarından Haziran ortalarına kadar.
Yani tütün kırma mevsimi,
Yani arpalar biçilip
Buğdaya başlanırken yuvarlandılar.
Adana, Antep, Urfa, Maraş düşmüş dövüşüyorlardı.
Ateşi ve ihaneti gördük,
Ve kanlı bankerler pazarında
Memleketi Alman'a satanlar,
Yan gelip ölülerin üzerinde yatanlar
düştüler can kaygusuna
ve kurtarmak için başlarını halkın gazabından
karanlığa karışarak basıp gittiler
Yaralıydı, yorgundu, fakirdi millet,
en azılı düvelle dövüşüyordu fakat,
dövüşüyordu köle olmamak için iki kat,
iki kat soyulmamak için

Nazım Hikmet Kurtuluş destanından

.....

Rumlardan boşalan evlere 3. Süvari Kolordusu Karargâhı
ve komutanları Fahrettin Altay Paşa yerleşmişler.

Erat Dazkırı, (Bolatlı), Kızılören Çiftlik, Yukarı, Aşağıapa,
Yüreğil köylerinin boş evlerinde, ahır, samanlıklarda saldırı hazır-
lıklarıyla kışı geçirmişler.

Her gün talimdeler. Atları standart değil, devşirme zayıf sıska çok. Uzun süreli koşucu arap ırkı atlar da ordu malı. Saman arpa köylülerden. Tımar, bakım Türk askerinin genlerindeki asil savaşçı ruhla disiplinli davranışları övgüyle anlatılırdı.

Anneannem, "saçlarımıza koçların uzun elyaflarından örgüler takardık", Belimize yastık sarar yamalı fistan giyerdik. Askerlerimiz saygılı, nine, nine sözcüğünü dillerinden düşürmezlerdi".

-“Dinlenme zamanlarında saz çalar “Aydın, Aydın sen bizlerden yad (uzak) olmayaydın” türü vakarlı zafer şarkıları söylerlerdi.”,

“Sıkça tekrarladıkları inançları “Allahın izniyle, saldırdığımızda, çapulcu, zalim, namus düşmanı palikaryaları kıra kıra İzmir de denize dökeceğiz”

-“Allah mı söyletti bilmem yıldırım hızıyla arzularını gerçekleştirdiler”.

-“Biz kadın çoluk çocuğun, tarhana, bulgur aşı, un bulamacı, pekmezli bulamaç ne varsa azığımızı paylaştık. Çarıkları eskiydi Bağışlanan Manda ve yaşlı öküzlerimizin etini yediler. Derilerini Çarık yaptılar. Çorap, örer, dolak dokurduk.”

-“Trenden indirilen Askeri mühimmatı 60-70 km cepheye ağaç eksenli kağnılarla gece boyu yol alır gündüz çift kanatlı tayyareler den gizlenirdik. Konvoylarda genç, yaşlı kadınlardı. Allah öyle bir inanç ve azim verdi ki çocuğu emzikli, hasta dinlemedi. Çarıklarımız eskiydi, yalınayak bırakırdı. Dikenlere bastığımızda ayaklarımızı yere sürttüverirdik. Bazılarının parmakları dondu, koptu. Katran sararak, kopan yeri iyileştirirdik. İbadet vecdiyle, (Duygulu-Allaha teslimiyet, rızasını kazanmak,) koşarak gidilirdi. Bahane bulan, gitmek istemeyeni görmedik”

-“Yüz haneli Köyümüzden, Balkan Birinci Dünya savaşı ve İstiklal savaşından 107 şehit, 80 kayıp, künyesi geldi. Ülkemiz elimizden alınmıştı”

Sormak gerek; bu duygu, inanç, azim, irade, imanın yeryüzünde benzeri var mıdır?

Fahrettin Altay Paşa Zafer haftası kutlamalarına sağlığı elverdiği sürece ölünceye dek katılmıştır. İki kez de 150 km. yol kat ederek karargâhına hizmet eden köyleri ziyaret etmişti.

Çocukluktan çıkma yaşlarındaydım. Köyümüzün kavak altı kahvehanesinde, kahve fincanı elindeyken “Allah bu millete o günleri bir daha yaşatmasın” deyişi, kulaklarımda ve duygularımdadır.

.....

Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır.
Ne ağaç ne kuş sesi, ne toprak kokusu vardır.
Gündüz güneşin, gece yıldızların altında kayalardır.

.....

Dağlarda tek tek ateşler yanıyordu
Ve yıldızlar öyle ışıltılı, öyle ferahtılar ki
Şayak kalpaklı adam, nasıl ne zaman geleceğini bilmeden,
Güzel rahat günlere inanıyordu.
Ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin yanında,
Birdenbire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar, O saati sordu
Paşalar “üç “dediler
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmak.
Yürüdü uçurumun başına kadar,
Eğildi durdu bıraksalar
İnce uzun bacakları üstünde yaylanarak
Ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe den Afyon Ovasına atlayacaktı

.....

Kurtuluş destanından-Nazım Hikmet

DİNAR BOZHÖYÜK KÖYÜNDE SOHBET

Yaşam kültürümüzün kaybolan güzelliklerden birisini tanıyım.

Dinar yönüne giden tren Dazkırı'dan üç istasyon sonra şimdiki adı Yeşilhöyük istasyonundan geçer. Büyük Menderes nehrinin ilk deltasının bulunduğu, Antik çağlardan kalma köye adını veren höyük dibinde kurulmuştur.

Aşağı Menderes ovasını sulama amaçlı Çivril Işıklı barajı yapılp, suyun baraja kanalizesi ve ıslah çalışmalarıyla alüvyonlu delta tarım arazisine dönüştürölüp, Toprak Tevzi Komisyonunca köylüye dağıtılmış (1951)

Çeşitli endüstriyel ürünler, başta şeker pancarı, köylüyü zenginleştirmişti,

15 Ekim 1956 arkadaşım Hasan (Annesi bizim köylü) düğününe çağırdı. Yine Annesi Hatip kızı Ayşe nine köyümüzden gelin gidenlerden Oğlu İlhan ağanın evinde konuğum. Gelin arabadan indiğinde Kolumdan "Yarın gece sohbet "Söhbət diyorlar" toplantımız var davetlimsin bırakmam"

Sohbet toplantıları, Ekim-Mayıs aylarında 15 gün arayla aynı günde 18-25 bekarlar, 26-45 orta yaştakiler, sonrası yaşlılar gruplarından oluşmakta. Her grup üyeleri çekilen kur' a ile hazırlanacağı günü mevsimin başında bilmekte.

Yaşlı grup akşam namazından sonra İlhan ağanın evinde toplandılar. Yer sofraları kuruldu, sofraya sehpa üzerine siniler kondu. Altışar kişi beş sofraya oturdu. Çorba servisi, arkasından kuş üzümlü ciğer kavurmalı tereyağlı pirinç dolmalı fırında kızartılmış bir yaşlı erkek toklular pilav üzerine konmuş ayrı sinilerle getirildi.

Bir saat süren ziyafetten sonra kahvelerini içerken kur'a ile iki grup oluşturuldu.

Orta alan boşaltıldı. Gruplar kendi aralarında bir başkan iki üye seçtiler. On adet şapka ortaya kondu Başkanın eline bir metrelik özenle hazırlanmış oymalarla süslenmiş bu iş için kullanıldığı belirli değneği verdiler. Yazı tura ile bizim taraf yüzük saklama oyununa başladı. Seçilmiş yüzük saklayan bütün şapkalara yumulu avucunu sokuyor 5-10 saniye tuttuktan sonra çekip diğer şapkaya geçerek saklama işini bitiriyor.

Karşı grup halka halinde şapkaları karşıdan gözlemektedir. Başkan gençten yaşlıya üyelerine hangi şapkayı açması gerektiğini soruyor fikrini alıyor Son kez iki yardımcısının kararıyla ilk şapkayı açıyorlar.

Kural ilk ve son şapkada yüzüğü bulan rakip takıma yüzüğü saklama hakkını devir ediyor. İki şapka dışındakiler saklayanların hanesine sayı olarak bir belgeye yazılıyor. 111 sayısına ulaşan günün galibi.

Grubumuzun yüzük saklayanın her hareketi ve mimikleri deşifre, Bize sayı vermiyorlar 73 sayıdalar Bizim sayı 22. Oyun sessiz konuşturulandan başkası suskun veya kulağına fısıldayabiliyor. İlhan Ağa'ya bir de ben saklayabilir miyim önerim, "Nasıl olsa kaybediyoruz bir elde misafirimiz saklasın" oylanarak kabul gördü.

Yüzüğü işaret ve orta parmak arasına herkesin göreceği şekilde kıstırdım. Üçüncü şapkadan itibaren parmaklarım açıldı. Bizimkilerde çehre, karşıda tebessüm hakimdi.

Başkan ve genel kurulu, yüzüğün ilk üç şapkada olduğunda birleştiler, yanıltmışım. Son şapkadan bir öncekindeydi yüzük dokuz sayı aldık. Numaram şu idi: İlk şapkada yüzüğü başparmak ile el ayası arasına alıyor sıkıştırıyor hızlıca saklama işini bitiriyordum Oyun sonuna kadar bu sırrı çözemediler Her defasında farklı yerlerde parmağımı aralamam yanıltmalarının nedeniydi. Büyük alkışla günün galibiydik. Asıl şölen bu oyunun sonundaymış görelim.

İnce saz dedikleri Keman, Cümbüş, Klarnet, Darbuka dörtlüsü bir işaretle evin salonunda yerlerini aldılar. Harmandalı zeybeğinden başlayıp köçekceye 10-15 oyun havasında rakiplerin her birini tek tek veya grup halinde oynatıp ter içerisinde bıraktılar.

Hicivli sözlü sataşmalar, Kurt gibi ulu, Tilki gibi pevkir, Horoz, gibi öt. Ayı ol oyna nice kakhahalı eziyetler. İlginç itiraz yok. Finali 70 yaşlarında Sefer Amca'ya yaptırıldılar. Baba hindi kılığında yapmadığı şaklabanlık kalmadı. Kaçınıcı kez seyrettiklerini bilmiyorum ama ilk gibi herkes kakhahada.

Diğer iki grup ziyarete geldi Sazlar eşliğinde gençler zeybek oyunlarının inceliklerini sergilediler. Orta yere on sını kenarları 5 cm çapları bir metre baklavalar konuldu. Gelen grupla 60 kişiydik. Şeker eriyiği baklavaların üzerinde göldür, göldür. Şekerleri bol, pancar ekicisine dekar başı bir çuval şeker veriliyor, bu nedenle kazan dolusu eritilmiş eriyiğinin çoğunu orada ilave etmişlerdi.

Birer kaşıkla tüketilecek şekilde hazırlanmış bir saate yenildi. Mevsim meyveleri sepetler ve kasalar dolusuydu. İsteyen istediği kadar yiyebiliyordu. Günün ilk ışıklarıyla sonlandı

Merakımı İlhan ağa yanıtladı. Gelenek ve göreneklerinin ne zaman başladığını bilen yokmuş. Bu kadar masraflı değilmiş. Sevgi, saygı ve barışın devamı, dedikodu, küçük anlaşmazlıklar dargınlık kırgınlıkların giderildiği barışın tekrar sağlandığı dolayısıyla köprüünün onarıldığı işlevini anlattı". Ben 60 yaşındayım Kabul edilebilir engeli olmayan mutlaka gelir. Tüm işini o zamanı boş bırakacak şekilde ayarlar. Yüz yüze bakıyorsunuz. Şurada akraba olmayan yoktur. Asırlardır yerleşik düzenimiz"

Bu görkemi de belgeselleştirdim. Zira devamı zor gibiydi. Öylede olmuş 15 sene öncesi son toplantıymış, Endüstriyel ürünler para etmemiş, Şeker pancarı, haşhaş ekimi kısıtlanmış Girdi fiyatlarının yüksekliği hububat ekimini de imkansız hale getirmiş. Köy dağılmış kalanlar da fakirleşmiş. Belleklerde izi de bir gün bitecek.

GÜL YAĞI

Söğüt dağının doğusunda 2000 rakımlı Çığra köyünün değirmenini işleten Mehmet Ağanın çağrılısıyız. 13 Temmuz 1964 Dazkırı ilçesinin üst düzey yöneticilerinden beş kişiyiz. Seyyar sinema işleticisi Hüseyin Toprak'ın Askeriyenin hurdaya ayırdığı Willys marka 1930 model cipiyle hareket ettik. 13 km Başmakçı o tarihte Nahiye, on bin nüfuslu. 150 dolu tuğla imalatı yapan ocak vardı. Tarım yanında bu işletmeler ekonomilerini geliştirmekteydi. Yanık tuğla kokusunu geride bıraktık.

Bahçeler arasında ki yol 5 km sonrası Yaka köyüne ulaştırdı. Hüseyin Ağanın kahvesinde ikram edilen çaylarımızı içip teşekkürle yoldayız. Yarım saat dağ yolunu tırmandığımızda 1800 rakımlı Ovacık köyüne ulaştık 5x7 km. alan etrafı dağlık harika bir ova. Altı oluklu çeşmede tozumuzu arıttık susuzluğumuzu giderdik

Beş km ileride Çığra dediler. Yukarıya meyilli harika bir dere bağlık, bahçelik. Erik, kayısı, badem, şeftali, kiraz, vişne gibi taç yaprak meyvelerin mevsimi geçti. Burada henüz çiçek-teler. İlk şaşkınlığımız bu oldu.

Rüzgâr taraklı tepesinin tacı karlık bölgeden bize doğru eserken kesif gül kokusu getiriyordu. Isparta ve Dazkırı'nın bazı köylerinde yetiştirilen yağlık güllere ve yağın çıkarılışına aşina-yız. Burada güllerin yeni açtığı belli oluyor, Oysa 15 Mayıs'ta hasat ovada bitmişti iki aylık mevsim gecikmesi var.

Vadi 7 km. köy 5 kilometresini işgal etmiş 500 m Yokuş aşağı inerek vadi tabanına ulaştık. Altı değirmeni aynı anda döndüren nehir büyüklüğünde. Beyaz köpükler saçarak, Yaka Başmakçı bağ, bahçe ve tarlalarına ulaşmak, kullanım fazlasıyla da Acı gölü beslemek için koşuyordu. Köylüler ve Mehmet ağa karşıladı. Değirmenin yanında karşılıklı iki kahvehane var birisine oturduk. İkramlardan sonra "Piknik alanı bu suyun çıktığı

koca göz'e gideceğiz" Uyarısıyla yürürken Gülyağı çıkaranlarla selamlaşıyoruz Yarım saat yokuşta yürüyüş yordu. Solumuzda gül çiçeği kaynatan Hasan Ağaya uğradık.

Odun kütüklerinin ateşinde kaynayan taban çapı 90 cm, 1.25 m yükseklik, tepesinde mantar görünümlü şapka. Kalaylı bakır. Kazanın adı İmbik. Kaynamanın buharı şapkadan bir boruyla pınar suyundan 10 metre geçtikten sonra 20 litrelik cam damacanaya yoğunlaşarak akıyordu. Kazan, güneş doğmadan toplanan çiçeklerden 20 kg alır, iki saate bir yenisi doldurulmuş. Bir o kadarda su ilave ediyorlarmış.

İki aşamada yağ elde edilmekte. Damıtılan sular biriktirilip ikinci kaynatmada aynı düzende buhar sudan geçiriliyor. Damacananın üzerine yağ tortuları birikiyor. 24 saat sonra özel şırıngayla alıp kabında biriktiriyorlar. Pazara sunuma hazır.

Köy 150 hane 100 hanede gülcülük varmış, emek yoğun işlerinden şikâyetçi değillerdi. Birer gram ikrama ücret almadılar. Halen sandıkta kokusu saklı kendisi büyük oranda buharlaşmış.

KOCA GÖZ

Pınarın kaynağı koca gözdeyiz yorulduk, terledik, susadık. Mehmet ağa akan suyu göstererek "beş dakika ayaklarını suda tutana burada bir koç hediye edeceğim, buyurun" dedi. Kaymakam vekili, hükümet TBB. Dr. Yılmaz Bey en dayanıklı mıydı. Üçüncü dakikayı görmeden çıktı. "Koç değil otomobil başışlasan durmam". Koç'u kaçırdık.

2200 rakımlı taraklı tepesi hemen üstümüzde Bazı yılların Eylül ayında kayaları görülebiliyor. Şimdi kar. Kuzeyinde ki buzul yeni karla hep buluşmuş. 20 m çaplı pınar ağzında 60-70 cm çapında iki metreye varan yükseklikte dört kaynağı.

Maymun dağının ağaç örtüsünü Söğüt Dağı ikiye katlar büyüklük ve sıklıktadır. Benzer ağaçlar var. Acıgöl'ün gelirinin % 60 söğüt dağından.

ÇIĞRALI BAL AVCISI

Adı Hasan, herkes Pehlivan diye sesleniyor gençliği yağlı güreşlerde geçmiş. Sevecen, konuksever. Özverili, güleç yüzlü, 50 yaşlarında.

Merkebine yüklediği 10 kg balı ve bir o kadar süzme koyun yoğurdunu bize ikram için getirmişti. İkinci bilinen adı bal avcısıdır dediler.

Yanıtladı. "Yaşlı palamutların bazı kolları ve gövdesi zamanla boşalır Dağda üreyen veya bizlerden kaçıp yakalayamadıklarımız. Ağaç ve kaya yarıklarına yerleşir, ürerler. Dağımız arılar için idealdir" açıklamasında bulundu.

Dağın ortasında Akpınar köyüne İlkokul arsası belirlemek için orman içi patikadan iki saat süresince yürümüşük. Çok sayıda kara kovan dedikleri palamut kütüklerinden yığınlar görmüşük. Üzerleri kiremit yerine ardıç kabukları örtülüydü Ağzının tadını bilen kocaoğlanlarla (AYI) ortağız diye bilgilendirmişlerdi. Dağ doğal haliyleydi. Kimyasal ilaçlama yoktu bu yüzden öteden beri arıların çoğalma yeriydi.

Köy eski yerleşim. Kirman ve kökboyalı halı yastık ve kilim motifleri Orta Asyalıydı.

1940'lı yıllardan başlayan, ağaç katliamı. Yol olmadığı için Acı Gölde sal yaparak karşı sahil Yüreğil ve Başmakçı'ya oradan da kamyonlarla yurdun dört bir yanına taşınyordu Birkaç defa dalgaya yenik düşen hayatını kaybeden oldu. 1980'lerde ulu ağaçların kökleri merkep yükü oluşturmuş, şimdi makilik ve çok yeri çıplak. Buraya henüz orman dikilmedi.

Bu kadar büyük bir ormanı (20x30 km en ve uzunlukta). Devlet koruyamadı mı soruma Yaşlı bir köylünün düşündürücü ibret dolu sözüydü "Efendim Devletin kurduğu teşkilat Ormanı Koruma Değil Ormanı Kırma işiyle meşguldür." Kanıt-

lar karşısında cevabınız ne olabilir? Susmak bizler göreve çağırmadıkça onlar görevlerine devam edecekler.

2008'de Çığralı'dan aldığım yanıt. Kocagöz davarların su-suzluğunu giderecek kadarmış. Değirmen binası yıkılmış, 1970 yılında Mehmet ağa dünyasını değiştirmiş. Her evde bir pınar vardı Gülyağı çıkarıyorlardı hiç biri kalmamış. Çiçekler başmakçı ilçesinde satılıyormuş Bacası tüten 40 hane kalmış, onlarda çok fakirleşmiş.

KÖYDE FUTBOL MAÇLARI

Köyün güneyi 4 km² harman sonrası hayvan otlığı çayırlıktır. Orada nizami ölçülerde futbol sahası. Öğretmen Ziya Doğan iyi futbol oynayan öğreten kişi. 15-35 yaşındakiler futbol oynamaya tutkulu.

Zemin ayrık otu. Çim sahalardan da güzel. Harman zamanı 1, 5 ay dışında her gün güneş batmadan bir saat önce oyuncular antrenmanda. 15 dakika sonra maç başlayacaktır. Rakip iki grupta 20-25 kişi var. Bir gün önce oynayanlar seyirci Hakem iddialı maçı başlatır. Galip taraf 5 kg lokum veya bir kasa gazoz kazanacaktır. Mağlupların karşısında şifret ederek, kazancı paylaşırken söz, mimik, hiciv, espri çekilir gibi değildir. Keyif çatanların yarın alacakları olsun mırıltılarıyla gülüş oynaş dağılırlar.

Bunu anlatmamın ilginç yönü aşağıda ki satırlardadır.

Oyuncuların günlük uğraşları ilginç bir o kadar düşündürücü ve ibret vericidir.

Maymun dağına izinli gereksinim yakacak veya kereste tedarikine Güneşin doğumundan 3 saat önce yola çıkar. Öküzlerin çektiği kağnı iki saate ancak varır. Dağda 10 saat omzunda dereden tepeye en az beş kez taşımıştır. Bir tonluk yükü eve getirmiş, çim sahaya koşturmuştur.

Ekin ekmeye veya nadas için gitmişse gün ışımaya başladığında işine başlamış, akşama kadar hayvanların peşinde dönemeçlerde pulluğu kaldıra, kaldıra dört dekar yeri sürmüştür, en az 40 km yol kat etmiş, vaktinden önce rövanş için randevu yerindedir.

İstasyonda her gün hububat alımı, sevkiyatı vardır. Çuval başı ücret nedeniyle akşama kadar omuzda veya sırtında 65. basamak çelik siloya 100 ila 150 kg gelen çuvalarla arpa buğday taşımıştır.

Maçtan sonra 14 saat sürüsünün peşindedir çoban, Tarlasını yabancı otlardan temizleyen delikanlı, maç saatine yetişmiştir.

Örnekleme ifade ettim Köylünün uğraşı çeşit ve beden gücüdür. Buna karşın yorgunluk belirtisi göstermeksizin canhıraş 90 dakika meşin yuvarlağın peşindedir

Maçta olmanın çekiciliği sadece rekabet değildir. Sevdalısını uzaktan da olsa dam üzerinde görmektir. Konuşma şansı olmadığından karşıdan bakışabilirler.

Ağır koşulların beden işçileri 90 dakika durmaksızın hırsla azimle koşturmaktadırlar.

Bu davranış biçimi, fiziksel yorgunluğun önemsiz, arzu ve isteğin itici motor. Kondisyonun ağır işçilik olduğunun göstergesidir. O halde şu tez ileri sürülebilir. Yorgunluk fiziksel değil ruhidir

Motivasyon fiziki yorgunluğu yok ediyor, yerini zindeliğe bırakıyor. Yeter ki istekli ol.

Yorgunum, yorulduğum sözcükleri ruhsaldır. Fiziksel olmadığını örnekten yararlanarak öğrendim. Hayatımın aktivesini bu düşünce oluşturdu. Çok yorgunsa yeterli uykunu al yorgunluk yok olmuş, bitmiştir.

ÇARIK

İnsanların, yaşamlarını kolaylaştırıcı ilk buluşlarından. Yer kürede insanın hizmetindeydi, sulhde ayağı koruyan savaşlarda çaresiz kalındığında ayaktan tencereye giren çorbası yapılandı 1950'li yıllarda seyrelti. 1960'larda görünmezlere karıştı.

Kurtuluş savaşına hazırlanan ordunun erata dağıtacağı postalı yoktur. Çarık postalin atasıdır. Ayakkabıdır. Yerine göre de kaynatılarak yenendir. (Çöllerde hayat kurtarmıştır.)

Atatürk halkına çarık, dolak, iki çift çorap, bir takım iç çamaşırını isteğini duyurmuştur. İstek olanca hızla yerine getirilmiştir.

Dört yaşından büyük erkek manda derisi çok sağlıklı ve sağlamdır. "Güneş çarığı çarık ayağı sıkır" özdeyişi dana derisi için söylene gerek. Hava koşullarından yaz, kış etkilenmez

Yaş deri tabaklanır (Sepilenme de denir). Özel işlemle tüylerinden arındırılır. Kurutulur Çarığı giyecek kişinin ayağı deriye çizilir. Ayağı kavrayacak genişlikte kesilir, şekillendirilir. Dikilecek, bağlanacak kenarları birer cm aralıklarla delinir. Aynı deriden kesilerek iki kat ip yapılır. Dikilir. Bağcığı takılır. Giyileceği zaman birkaç saat öncesinden leğene doldurulan suda ıslatılır. Kirmanla bükülüp örülen yün çorabın üstüne dize kadar yün dolak dolandıktan sonra çarık giyilir, sıkıca bağlanır

Bizim nesil, çarıktan uçağa, uzaya gelişim ve değişimi gördü.

HASTAYI İYİLEŞTİREN OCAKLAR

Yöremizde tıp doktoru yok. Denizli veya Isparta'ya gitmek gerek. Paranın adı var, kendi yok. Tedavülde para dolaşmıyor. Yokluk yılları II. Dünya Savaşı ülkemizi de etkisi altına almış durumda.

Haftanın bir günü yolcu treninin furgun (lokomotifin arkasında görevlilerin bulunduğu) vagonunda DDY hekimi geçmektedir. Tren, yolcu indi bindi en fazla bir dakika durur. Hastalar doktora gelmiştir, furgun vagonunun hizasına perona dizilirler. Yanlarında sahipleri dikilir. Doktor, furgundan yani 5 - 6 metreden hastaları görmüştür.

Hareket ederken hasta yakınları doktor vagonundadır ileriki istasyonda veya üç istasyon sonrası Dinar'da inecektir. Sırayla hasta ve hastalığı hakkında doktor beye bilgi verilir. Hasta tarif edilir. Anlattıklarından tanıyı koymuştur. Reçeteyi yazar. Parası varsa Dinar'daki eczaneden ilacı alır 35 km yaya döner.

Afyon – Nazilli arasında görevli doktor Dinar istikametine saat 18:00'de Nazilli'ye ertesi gün saat 9:00'da geçmektedir. Nazilli yönüne gidene binen hasta yakını Çardak İstasyonu'nda iner 22 km geriye yürüyerek döner.

Hukuk ve İlahiyat bilgini İstanbullu dostum Sn Mehmet Oruç (Diyanet başmüfettişliğinden emekli) anlatmıştı. Osmanlı döneminde İstanbul'da Türk tıp doktoru pek yoktur. Doktorlar Musevî'dir. Türk'ün başında sarık, ayağında potur. Arkasında peçeler ve çarşafı kapalı 4 hanımını Saloman'a muayene ettirir. Reçeteyi Ermeni eczacıdan yapma ilaçlar olarak alacaktır. İlaç hammaddesinin çoğu kurutulmuş köpek pisliğidir. Türk bilmez, köpek pisliğine layıktır anlayışı egemendir.

Cumhuriyet tıp doktorları yetiştirdi. Dünyanın sayılı hekimleri arasındalar.

Nerden nereye, Cumhuriyet kazanımlarını göremeyen bilgisizlerin, nankörlük edenlerin dikkatine!

ANTİK ÇAĞ TEDAVİLERİ

Antik ağlardan getirilen, besini cehalet olan, hastalıkları yok ettiğine, hastayı iyileştirdiğine inanılan ocaklar.

şifa dağıtıcılarıdır.

BALLIK HASTALIĞI

Çocuklukla 5 – 20 yaş grubunda görölen, yüzün bir kısmını veya tamamını kaplayan iltihaplardan sarı sular akan cilt hastalığına “Ballama” denirdi. Gübreliklerde üreyen karasineklerden bulaşırdı. Temizlik yeterince değildi.

İlkokul 3. sınıfı bitirdiğimiz yıl üç akran ballama olduk. Komşu köy Yüreğil’de ocak koca Sultan’a gittik. Ilık su ve sabunla yaralarımızı yıkadı. Bal sürdü, okuyup yüzümüze nefesini üfördü. Üç günde iyileşir dedi. Beşer yumurta götürmüştük. Kızdı. Bu işi hayır için yapıyorum. Karnımızı doyurdu. Üç günde yaralarımız iyileşmeye başladı.

OCAK NE şEKİLDE OLUNUYOR

Çocukluk yıllarında hekimlik yapan ailelere ocak denirdi. Ocak belirli hastalıkla ilgiliydi. Görev devrini gördüm.

Devir alacak ve devir eden abdestlidir. Cuma selası okunurken, ayakta kibleye döndüler el el üstünde dört el bir arada.

-Benim elim değil Fatma anamızın eli.

Üç kez tekrarlandı, dua okunarak ocağı devir etmiş, yeni hekim devir almıştı.

KULAK AĞRISI

Köyümüzde yaşlı bir nine vardı. Kulağı ağrıyanlar o nineye giderlerdi. Hangi kulak ağrıyorsa onu öğrenir, odun ateşinden közleri tavaya koyar. Bir kır çiçeği tohumu olan fındık büyüklüğündeki kapsüller içerisinde haşhaş benzeri tohumu tavaya atar. Ağrıyan kulağı dumanına yaklaştırır. Hafifçe kafanıza ve kulak civarına eliyle vurur. İçinde su dolu leğene kulağınızdan bir şeyler düşerdi. Kurtçuklar düştü. Birazdan iyileşirsin derdi Oraya gidip doktora gitmeyen akrabam orta kulak iltihabıyla duyma yeteneğini büyük oranda kaybetmişti.

KÖSTEBEK YARASI

1995 yılında ilçe olan Evciler kasabası 25 km' dir köyümüze. Köstebek ocağının orada olduğu bilinirdi. 15 yaşındaydım. Boynum ve koltuk altlarımda yarım ceviz büyüklüğünde çok ağrılı şişlikler oluştu. Henüz iltihabi akıntı yoktu. Görenler köstebek olmuşsun dediler. Bisikletimle kağrı yolundan gittim. Ocağın evi buldum. 80'lik beli bükülmüş. Saçları pamuk nine şikâyetimi dinledi. Şişliklere baktı "git oğlum tarlaları dolaş köstebeğin yeni yüzeye çıkardığı topraktan şu mendile koy gel" dedi. O yörede köstebeğin bulunmadığı tarla yok gibidir. İsteneği getirdim. Eski bir kaptan toprak çamur halindeydi. Yaralarına sürdü. Dönüş yolunda birisi cerahatini boşalttı. Diğeri kendiliğinden iyileşti. 3. gün sağlıklıydım.

Herkesin bildiği benim bilmediğim söylentiye sonradan duydum. Nine mesanesinden boşalttığı sıvıyla toprağı çamur yapıyor onunla şifa sunuyormuş.

Ben oradayken iki hastası daha gelmişti.

KIRIK VE ÇIKIKÇILAR

Annem 30 yaşlarındayken el bileğini koşum atımız ısırır, kırar, dişleriyle derilerini parçalar. Çığlığını duyanların yardımıyla kurtulur. Bilek kopmak üzeredir.

Çivril Demirci Köyü'nde (Özdemirci Kasabası)oturan kıç-oğlana giderler. Yarayı yıkar, tahtlarla sabitler. Sarı köpek adını verdiği doğadan derlediği nebatat tozunu yaraya eker. "Çok acı verir. Dayan, yoksa bilekten elin gider." der.

Annem anlatırdı, 24 saat feryat figan acısına ağlamış. Sargı açıldığında çürük etlerin tamamı sargıya ve tahtaya dökülmüş. Tekrar temizlikten sonra kara hekim merhemi adını verdiği yine doğadan hazırlanmış jeli sürer. Kırığı yerine sabitler ve sargılar. Günlük bakımı anlatır. Bir ayın sonunda elini kullanmaya başlar.

YILANCIK AĞRISI

Köyümüzde sarı berber lakaplı İsmail Amca berberliğine ilave, yılançık hastalığının da ocağıydı.

Yılançık: şiddetli ve sürekli sancı veren hastanın feryat figan ettiği migren veya zona olabileceğini tahmin ettiğim çok ağrılı bir hastalıktı.

Hasta, başını sarı berberin dizine koyar el ve ayaklarını iki kişi üzerine oturarak tutar. O tarihlerde sakal tıraşında kullandığı ustura elinde ağrı bölgesine hafif darbelerle çentikler. Akan kan sirkeli suya batırılmış bezle yara üstünden yıkanır. Hasta korkudan mı yoksa acıdan mı bilinmez, ağrıdan kurtulduğunu bildirir, gözyaşını dindirirdi.

Orta yaşlılar sağlık problemiyle sarı berbere geldiğinde, sende kan fazlalığı var. Hacamat yapılması gerekir. Tanısını koyar. Kol veya bacakta parmağıyla tespit ettiği yeri usturayla yaralar. Siyaha yakın kan akardı (toplardamarı biliyor olmalı).

Yarım kilogram seviyesini elindeki kaptan anlar. Keskin sirkeli bezi yaranın üstüne koyar. Bir saat sonra kanın akmadığını gördüğünde. Bez yerine taze asma yaprakları kapatır, sarar. İki gün günde iki kez asma yaprağını yenilemesini ister.

Kesik yaptırmayı istemeyenlere kan emici sülük yapıştırırdı.

KELLİĞİN OCAĞI

Türküler vardır oyun havasında. “kellerin ilacı ebegümeçi” nakaratlarıyla devam eder.

Kel hastalığı saçlı bölgelerde akıntılı sürekli ıstırap veren kat kat üzeri saçlarla beraber kemre bağlayan kötü bir görüntüdür. Hasta çok sıkıntılıdır. Görenlere irkinti ve tiksinti verir. Yıllar sonra iyileşse de hasta bölgelerinde saç kökleri yok olduğu için bir daha saç çıkmaz. Masallardaki keloğlan kelliğin simgesidir.

Hacı kel Fatma ana Yüreğil Köyü’ndendi. Kelliğiyle ve kelliği iyileştirmeye ünlüydü.

Hasta iki refakatçisiyle gelir, ebegümeçi otu ve tohumuyla kaynatılmış, yakmayacak derecede soğuması beklenmiş suya temiz bezi batırır. Hastanın yaralarını o su ve sabunla uzunca süre yıkar. Tekrar büyükçe bir temiz havluyu hazırladığı suya batırır hastanın başına sarar.

İki saat sonra refakatçiler el ve ayakları bağlanan hastanın üzerine oturmuşlardır. Sargı açılır. Fatma ana saçlı kabuk bağlamış yaraların kabuklarını yolarak kan revan içinde bir iki saatte bu işlemi bitirir.

Mahalleden geçenler bağrırmaları işittiğinde “kel kelin saçlarını yoluyor” derlerdi. Kelin merhemi olsa başına çalar özdeyişine yollamada bulunsalar gerek.

KOCA KARI İLAÇLARI

Örneğini verdiğim ocaklar hastalık sayısındadır. Hekimin, ilacın yokluğunda binlerce yıldır süre gelen, çoğunun kökeninde büyücü ve şaman uygulamasının günümüze ulaşandır.

Kişi bilmediğinden korkar. Bilgilenme korkuyu yok eder. Gelişmemiş kültür fakiri toplumlarda bilme refleksi devrededir. Bu konumdaki bilgi eksiği olanların bildiklerini zannettikleri cahil cesaretleri gelişkindir.

Din ve tıp bunlarca en çok bilinendir. Totemlerin Şamanların mirası günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Son elçi (tanrının görevlendirdiği vahye dayalı dinin tebliğcisi) Hz Muhammed (SAV) Medine şehrinde devlet başkanlığını da yürütmektedir. Tedaviye gelen bir inanan "Ya Rasullullah bir dua ediver de şifa bulayım diyeni" hekime gönderirdi. Çok sevdiği Amır gözleri şişmiş halde huzuruna gelir. Allahın elçisine şifa lütfet isteğinde bulunur. Peygamber "Ya Amır gözünü doktora göster "der. Musevi bir hekim vardır (Siyer kitapları).

MUSKA – ÜFÜRÜK

İnsanlıkla yaşıt uygulamalardır. Halen yer küremizde büyücü, şaman, kitaplı kitapsız tüm inanç sistemlerinde yeterli bilgisi olmayan sözlü aktarımla öğrendiği birazını da kendi uydurduğu davranış şekilleridir.

Sözde İslam dinini bilen hoca (yeterli dini bilgisi olmayan), kendi kendine vehmettiği (doğüstü gücünün var olduğu inancı) yeteneği şarlatanlığa dönüşmüş üfürük ve muska işiyle uğraşır. Sıkça geçinemeyenlere, çocuk bekleyenlere vücutlarının mahrem yerlerine yazılar yazdıkları trajikomik olaylar ara sıra medyanın malzemesidir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde uzun yıllar süren medrese eğitiminde tatil yoktu. Çocuk yaşta başladığı eğitimin icazeti (diploma) 20'li yaşlarında alınırđı. Baba mesleğini bilmez devlette de görev verilmezdi. Padişahın devşirme kullarını eğittiği Enderun (özel yüksek okul) ve tahtının şehrinde Darülfünun (Üniversite)vardı. Kamuda görev bunlarındı. İmam-hatiplik, şeyhlik, türbedarlık miras yoluyla babadan oğula geçen yüksek rantlı kurumlardı.

MUSKA: İslamiyet'te bulunmamasına karşın yaygın uygulanan olgudur

Medreseyi bitiren delikanlı yuvasını kurar. Beden gücüyle çalışmasını bilmez hiçbir meslekte bilgi ve yeteneği yoktur. Geçindirebilmek için köy kasaba dolaşır Oralarda vaaz eder, Kur'an okur, cer (gönüllülerin verdiği ücret)toplar, muska yazar, okur, üfürürdü. Geçinmenin zorunluluğu olarak göründüğünden yasaklanmamış, dokunulmamıştır

BÜYÜ varlığına inanılan, çok sık başvuru alan, çağlar ötesi cehaletin beslediği olgudur. Yeryüzünün hemen hemen tamamında (kitaplı kitapsız)bütün inançlarda insanlıkla yaşıt hiçbir bilimselliği olmayan dinindenmiş gibi kabul görmüş uygulamalardır. Sözlü gelenekle devam ettirile gelmiştir. Kime sorsanız kesinlikle büyüye inanır, korkar

Bir örneği ilgisiyle bağlantılı bulduğum için veriyorum.

Büyü yaptığına inanılan yöremiz İslam dini alimi kabul edilen, yerel medrese mezunu muskacı Hoca Yukarı Yenice köyünde oturmaktadır. "Kuru deriyi yürütür, istediğim her şeyi yaparımı kendisinden duymuştum. Kızı evli üç çocukluyken akıl hastası oldu. Eve giren hırsız on beş adet beşi birlik (sonradan kulp takılarak ziynet haline getirilen 36 gram Osmanlı parası beş lira) dizisi ve mücevherleri çaldı.

Ne kızını muska ve üfürükle tedavi edebildi, nede kayıp altınları götürenlere büyü yapabildi.

Sık sık hastalanırdım. Annem çocukluğundan beri çok iyi tanıdığı, birkaç yılda bir halı ve seccade dokuduğu muskacıya kurtarır umuduyla götürdü.

Müderriş babasının akranıdır. Annem üç yaşında yetim kalmış, çiftçilikten başka geçim kaynakları olmadığından annesi kocasının Darülfünun dönem birincisi ödülü olan bizzat padişah tarafından verilen altın cep saati, yazma Kur'an ve gümüş tezyinatlı, toplu tabanca'yı eski kağıdı ile değişmiş, ayrıca ücretsiz pek çok anlayabileceği kitaplardan götürmüştür.

-Oğlum sık hastalanıyor getirdim.

-Münibe (annem) iyi dinle sen kırk yaşına geldiğinde delirecek iyileşme şansın olmayacak. Oğlum 13 yaşını ıstıraplı hastalıklarla geçirip, 14ünü görmeyecek. İkinizin kurtuluşu senin elinde şişli bastonu getir. İyileştiririm.

Annem, babası yerine koyduğu saydığı muskacıya:

Şimdiye kadar Süleyman'a (damadı)dünyaları topladın. Gözünü toprak doldursun. Baston babamdan kalan tek yadigâr oda Mehmet'in (babam)olarak kalsın. Ben delireyim beş çoçuğumu gönderdim (ölmüşler). Altıncısı da gitsin.

Yanıtıyla elimden tuttu 2 km, köy yolunda öfkesinden söylenip durdu.

Şişli baston manda boynuzundan kulplu gümüş kakma bir yüzü Arap harfleriyle sahibini diğer yüzü de yine aynı harflerle "Zülfikar gibi kılıç, Ali gibi yiğit yeryüzüne gelmemiştir. Ben dervişhan bu bastonu Süleyman Ağa'ya hediye ediyorum. Denizli Yatağan ilçesi ustalarından" yazılıdır.

Cami imamı amcam Hüseyin hocanın oğlu gençlik başlangıcı yıllarında bunalım geçirmektedir. Muskacıdan yardım ister.

Hüseyin evinde bir ay okumam gerek. Sokak köpeklerinden korunman için kardeşin Mehmet'ten şişli bastonu al getir.

Amcam anneme konuyu ilettiler ve bunu yavrum için ver-melisin dedi.

İki yıl önceki olayı dinleyince umutsuzca döndü.

Yerleşik inanç muskacının elindeki kitapla üstesinden gelemeyeceği problem yoktur şeklindeydi.

Yıllar sonra inceleme fırsatım oldu. Acem düzmesi Yıldız nameydi elindeki kitap.

Hasta adının ilk üç harfi ile anne baba adlarının baş harf-lerini çarpma toplama hesapları yaparak çıkan rakam yıldız na-menin okunacak, muskaya yazılacak dua, harfler ile sayılardan oluşan karmaşık şekillerle dolu sayfalardır. Müracaatçının huy ve özelliklerine ilişkin basmakalıp sözcükler bulunur.

Saçmalık şudur: Örnek: Müracaatçının adı Ahmet, Babası Mehmet, anası Ayşe olsun A. M. A. hesaplanacak üç harftir. Yeryüzünde üç harfin birleşimi ad taşıyan belki 500 milyon insan var, hepsinin kaderi, huyu, hastalığı benzeşebilir mi?

Bu sistem, hurufatçılık denen ve pek çok inanç sisteminde revaçta olan harflerin kutsaliyetine ve hesaplama metoduna dayanır. Kur'an ile ilgi ve alakası olmadığı gibi diğer kutsal metin Tevrat, İncil ve Zebur'da da yoktur.

SİHİR, EFSUN: bilimsel ve dini dayanağı kutsal kitapların hiçbirinde yoktur, hurafedir (uydurmadır). Kökeni insanlıkla yaşıt, korku ve bilgisizlikten beslenen bir inançtır.

Hurafenin mirasçyeleri (sözlü gelenekle hurafeyi gerçek kabul edenler) bilgi eksikliği girdabındadırlar. Yaptıklarının, yaptırınların hiçbir işe yaramayacağını bilmezler.

Muskacının gözleri görmez oldu. Arap harflerini bildiğim-den yardım istedi. Verilerini inceledim. İnsanları aldatan şey-lerdi, yardımcı olmadım. Belki kendiside pozitif ilim fakir-liğinden sapkın davranıştıydı.

Sözlü gelenekte: medrese hocaları öğrenci giderlerini karşılans amaçlı muska ve üfürüğe göz yummuşlardır. Hıristiyan, Yahudi, Mecusi ruhbanlarının uygulamalarında da muska, üfürük vardır. Taklit edildiği araştırmalardan anlaşılmaktadır.

Atatürk Egede düzenlenen Askeri Manevradan dönme-
tedir. Dazkırı istasyonunda karşılaşmışlar. Muskacı hocamızda
oradadır. Sakallı yüzünü şapkası gölgelemektedir

ATATÜRK

-Şapka gâvur icadı niçin giyiyorsun.

-İyi ya o gâvura secde ettiriyorum, Müslüman ettim.

-Atatürk'ün hoşuna gider. Hoca dediğin böyle aydın olmalı
iltifatında bulunur.

-Sözünü ettiğim yıllarda çevre 15 - 20 köyden akın akın şifa
arayanlarla dolar taşardı

-Yurdumun her yerinde açık gizli şarlatan görevdeler. 80
yılı cehaleti yenemedik.

Teolojide (din bilimleri dalı)insanın inanmaya programlı
yaratıldığını belirtir. Örneğin: oturduğu binanın yıkılmayacağı-
na yarınlardaki planını uygulayacağına inanmasa yaşayamaz

Kişi kendi kendisini büyüler. Örneğin düşmanın (x)sana
çok kuvvetli büyü yaptırdı

Bunu duyan birey şüpheye düşer. İştahı kapanır. Uyku
düzeni bozulur. Kişi kendi kendini büyülemektedir, büyü beni
öldürecek paniğindedir.

Büyünün olmadığını, yapılamayacağını, cehalet ürünü ol-
duğunu, bilen kişilere, dünyanın büyücüler elbirliğiyle büyüle-
seler hiçbir etkisi görünmez

Ne yazık ki hurafenin taşıyıcısı hanımlar ağırlıklıdır. Son
dinin vahyinde bu konu oldukça ayrıntılı anlatır. Örneğin

“Allah’dan başka yedek ilah edinenler ve ondan yardım bekleyenler sapkındırlar” Bakara suresi. Ayetlerinden. Meal inceleme yüzlerce ikaz ile karşılaşılır.

Kuşun ötüşü, günlerin gelişi, gök cisimlerinin görüntüsüne bir anlam verenler Şah damarından yakın yaratıcıdan başka yerden yardım bekleyen ve sihir, efsun, büyü benzeri şeylere inanan din ile bağlantısını bitirmiştir. Yani İslam olmaktan çıkmıştır. Bu durumda kim bu tür cehalet geldisine inanırsa Müslümanlıktan çıkmış oluyor. Yeniden dinine dönmesi için gereğini yapmalıdır.

Anneannem anlatmıştı. Eşi Abdullah Efendi darülfünunu bitirdikten sonra orada öğretim üyesi olarak kalmış 31 Mart vakasında çok sayıda öğrencilerinin öldürülmesi nedeniyle köyüne dönmüş. İlahiyat ve Hukuk profesörüdür.

Sıklıkla“Abdullah Efendi hasta getirdik, okuyuver ve muska yazıver ”isteğini geri çevirmiş. ” Komşumuz cami imamı bu işle ilgileniyor “yanıtıyla gelenleri uğurlarmış. Oysa gelenlerin arabaları, kağnıları hediyelerle dolu olurmuş.

Anneannem, ” hocam fakiriz birkaç dönüm ekeneğimiz ile zordayız, gelenler varlıklı cami hocasının bu işten kazancı çok. Ne olur ondan sen 15 sene daha fazla ilim öğrendin, öğrettin. ”

-Hanım, muska yazmak okuyup üfürmek din dışıdır. Evrensel ilimde ve dinimde bu yoktur. İhanet edemem, yalan söyleyemem yanıtını aldığını anlatırdı.

İzmit kadılığına ataması gelir, belgeleri 70 km Sandıklı ilçesinden göndermesi gerekmektedir. Atların koşulduğu arabayla gider, Yolda ıslanmış üşümüştür. Zatürreeden vefat eder.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Dünya Kiliseler Birliği, Papalık ve İngiltere üçgeni İran ve Rus savaşlarını finanse etmişlerdir. 16 Rus 17 İran savaşı finansörüdürler. Bununla yetinmemişler. Binlerce misyoneri gezginci vaaz hocası ve derviş kılığında göndermişlerdir.

Bunlar dinde olmayan, inancı sulandırıcı, dinden uzaklaştırıcı, pek çok hurafeyi toplum yaşamına sokmuşlardır. Haram, günah propagandası çok iyi tutmuştur. Eğitimsiz toplum kulaktan kulağa hurafeyi nesiller boyu taşımıştır. Böylece din ile cahil toplumun bağı koparmışlar.

Bir diğer çalışmaları Osmanlı tebaası içindeki Hıristiyan ve Musevi topluluklarını isyana teşvik için dini kullanmışlardır. Örneğin kütüphanemde üç kutsal kitap (Tevrat, İncil, Zebur) bir arada deri ciltli 1615 Malta basımı Osmanlı Türkçesiyle binlerce basılıp Osmanlı İmparatorluğunun dört bir yanına dağıtmışlardır.

İlk defa İbranice, Aramice, Süryanice, Ermenice, Rumca basım ve dağıtım yapılmıştır. Ancak bu inanç sahipleri ruhban sınıfı anadillerini ve yazılarını anlayamadıkları için tekrar arz ettiğim kitabı basıp dağıtmışlardır. İkinci baskıdır.

MERSİN KOKULU BEBEK

Mersin Akdeniz bitki topluluğundandır. Maki türü, hoş kokulu, meyvesi yenilebilen orman örtüsü ve süsüdür.

Yöremiz orman içi Darıcılar köyünden bir nine merkebiyle mersin dalları getirir, ihtiyaçlılara tahıl çeşitleriyle takas (mübadele – değiştirme) ederdi.

Yaprakları dallarından sıyrılır, kurutulur, dibekte dövülür, tülbentten geçirilir. Kundaktaki bebeğe pudra olarak ekilirdi. Isıtılmış toprakta (çocuk bezi yerine) yatırılıp kundakla beşiğe bağlanan bebek, mersin pudrasında sağlıcakla büyür, cilt tahrişi görülmezdi.

Yeni doğmuş bebeğin ailesine, mersin kokulu bebeğiniz sağlıklı ve hayırlı, vatana millete yararlı büyüsün dilekleriyle kutlanırdı.

Nine 1940'lı yıllarda 70'li yaşlarındaydı. Şimdiki bebekler mersin kokmuyor.

ODA GELENEKLERİ

Odalar: anonim konukların ücretsiz barındıkları, korundukları, beslendikleri, hayvanlarının yemlendiği eski geleneğe adıdır.

Kar, yağmur, kış gibi yol koşullarının olumsuzluğunda konukluk süresizdir. Seyahate elverişli ise üç gündür.

Odalar Anadolu'nun yerleşkelerinde bulunur. Odanın bakımı, gelen konuklara ilgi onurlu bir iştir ve varlıklı kişilerin yaptığı hibedir. Mirasçılarının denetim ve gözetimindedir.

Mahallelerde bulunur. Geceleri yaş gruplarına göre misafir olsa, olmasa erkeklerin toplandığı, geç vakitlere kadar sohbetler ettiği, bayramlaşma ve ziyafet yeridir.

Konuklar, ticari emtia ve hayvanları köylünün korumasındadır. Her yönüyle güvenlidir, tanrı misafiridir. Allahın rızasını kazanmak, misafire ikramla mümkün olduğu inancı da gelenek ve göreneğin pekişmesine ve sürekliliğine nedendir.

Konuk; bilinen hatırlılarsa, mahalleden gelen sofralar çoğalır. Birlikte yenir içilir. Oturum hiyerarşiktir. Misafir başkışededir. Gençler ayak hizmetinde, kapı girişinde istekleri karşılama görevindedir.

Kervan yolları üzerinde organize devlet korumasında Selçuklular hanlar yapmışlardır. Han olmayan yerleşimlerde odalar han işlevindedir. Köyümüzde hanay 35 oda olduğunu ve yerlerini halen bilenler vardır. Çoğu zamana yenik düşmüş, yok olmuştur. İlkokulda iken dede mirası iki katlı, üst katta dört odası, her biri masif ahşap oyma işlemeli odalar ve cumba ile sofası boyalı duvarları manzaralı resimli odayı yıktılar. İlkokula giriş yoluna engel olduğu görüşü ile yok ettiler.

Oda çokluğunun nedenini ticari kervanların çokluğuna ve sahiplerinin ticari amaçla işlettiklerine ilişkin bilgiler vardır.

Kendi ürünlerini, hububat ve diğer canlı hayvan gibi değerleri yerinde değerlendirirlerdi. Böylece odalar ürün değerlendirme işlevini de görüyorlardı.

Sandıklı Kumalar Yaylası (Kurtuluş Savaşındaki Kocatepe'nin doğusu) Yörüklerin uzunca süre konakladığı hayvan barınağı işlevinde çok sayıda mağaraları ile ünlüdür. 10.Ocak.1980 günü ovada Kusura köyünden döver biçer sahibi Ahmet Beyin davetlisiyiz. Yaylaya keklik avına gideceğiz.

Köyün girişinde Ahmet Beyi sorduğumuzda "hangi Ahmet", "biçerci", "bu köyde 300 biçerdöver ve 20 Ahmet var dediler. Arabamızı gören Ahmet Bey koşarak geldi, kendisini izlememizi istedi. Avluda durduk. İki katlı kara örtü, hanay binanın üst katına birlikte çıktık. İki yatak odası, 30 m² salonu, odun ocağı, sobası, elektrik, su ve avlusunda tuvaleti bulunmaktaydı.

Zemin makine halısı, çevresi halı yastıkla donanımlıydı. Ahmet Bey'in altıncı kuşak dedesindenmiş. Korunaklı ve bakımlıydı. Kapı, pencere yenilenmiş, içi harç sıva ile kaplanmıştı.

Bir saat sonra akşam namazından çıkan mahalle yaşlılarından 6 kişi hoş geldine geldiler. Arkalarında 4 sini üzerlerinde kalaylı ve kapaklı tabaklarda yemekler yer sofralarına konuldu. Soğumasınlar buyurun dendiğinde 4 sofrada 20 kişi saydım. Kahveler içildi, saz, darbuka, klarnet üçlüsü çaldılar, söylediler. Uzun kış gecesinde saat 24'e geldiğini fark edemedik. Hava tipiye dönmüştü. Üç gün artan ilgi ile konukluğumuz sürdü. Mahalle fırınında kuzu ve hindi dolmaları hari-kaydı.

Antik geleneğin treninde son istasyonda binmenin sevinç ve mutluluğu ile vedalaştık.

Oda gelenek ve göreneğini, küçüklüğümde anlatılanlardan biliyordum. 15.08.1961 anayasa referandumunda sandık kurulu başkanı olarak Afyon İhsaniye Bozhöyük köyünde idim. Üç

gündüz, iki gece sahibi muhtarın, genel seçimlerde de aynı ilçenin Dinar köyünde yine muhtarın odasında konuktuım. Haşhaş yağını tanıtırken görüntülemiştim.

Sandıklı Kusura köyü ile Dinar ve Bozhöyük köylerinin birbirine uzaklığı 150 km, oda gelenek ve göreneğı aynı

Özverili, sevecen, hürmette kusursuz, benzersiz örneğini yaşadım. Her yaştaki kişilerin davranışları konukseverliğin eşi olmayan örneğıydi.

Toplumsal işlevi sınırsızdır. Dargınlar barıştırılır. Sorunlar tartışılarak çözüme ulaştırılır. Birlikte yaşamı kolaylaştırır işlevdeydi. Yeri doldurulamaz binlerce yıl ötesinden sosyal bir kurumdu.

Kendi çıkarına öncelik veren bireysel egoların sınır tanımazlığı, yardımlaşma ve toplumsallığı, birlikteliğı, mutlu yaşamı yok etti. Binlerce yıllık yaşam kültürümüzden, belki birkaç yerleşimde son günlerini yaşamakta olduğı kanaatindeyim.

CEVİZ DİBİ OTURAK ALEMLERİ

Hava koşullarının dışarıda barındırdığı aylar da genç ve orta yaşlılar günlerce evlerine gelmezlermiş. Babam, Dedem yaşındakiler birbirlerine renkli yaşamlarını anlatırken çok kez duydum. Bilinmesi arzusuyla aktarıyorum.

Eveli, bekar 20-40 yaş arası akrantar topluluğu komşu köyün gençlerinden satın aldıkları "Ayak karısı" dedikleri hanımları hizmetlerinde, sofraların kurulmasında, saki, (Kadehleri dolduran), sazlar, türküler eşliğinde rakkase, (Dansöz) olarak kullanırlarmış.

Köyün bağ, bahçelerinde 300-400 yaşlarında çınar büyüklüğünde aynı yaşlardaki ceviz diplerinde oturak alemleri dedikleri eğlencelerde geçirirlermiş.

Komşu köy kasabalarda da benzer gelenek yaşandığından sık sık takas edilir veya yenisi satın alınırmiş.

Kim bu hanımlar soruma. Kimsesiz, korumasız, kocası ölmüş olanlardan kaçırılır, bu hizmetlerde kullanılırdı şeklinde yanıtladılar.

Alışverişlerden cayma, ödenen parayı inkâr, hile, sözleşinde durmama gibi sebeplerle yaralanmalı, ölümlü, çatışmalar işin doğası gereği sıkça olurmuş. Cumhuriyetimiz bu insanlık ayıbını bitirmiş.

KOCA HAN

Köyümüzde ki son koca han. 1947 yılında ihtiyar kurulu kararıyla yıkıldı. Kerestelerinin bir kısmıyla köy konağı yapıldı, kalanı satıldı. Tellal, minareden, "Yarın sabah herkes kürek kazmasıyla koca hanın önünde toplanacak" çağrısını yaptı. İmece çağrısıydı, köy kanunundan almıştı gücünü.

Han, kervanların korunma barınma işlevindeymiş. 40x50 m ebadında 2000 m² kapalı alan, Develerin rahat girmesi ve hava-

dar olması için altı metre yükseklikteydi. İki koca kapısı çift kanat. Yapma çivi ve çıralı kalaslardandı. 15 pencere, insan ve hayvanların bölmeleri vardı

Kış aylarında içerisinde ki dayalı döşeli bölümde, yazlarsa kenarında dikili ilk han yapılıırken dikilmiş akkavak gölgesinde yapılan oturamalarda toplanırlarmış. İlk kahvehane 1938 yılında açılmış, her geçen gün han aktivitesini kaybetmişti. Asırların tanığı koca han, kültür değerlerinin kıymetini bilmeyen insanlarınca ortadan kaldırıldı.

Yıkım ekibi 100 kişiyi aşkındı. Öncelikle üzerindeki toprağı aşıya atmaları gerekiyordu. Yıllarca üzeri iki üç yılda bir yağmur ve kar eriyiklerinden akması için bir cm kalınlıkta samanla yoğrulup üç gün bekletilen çamur ile sıvanırmış. Üzerindeki toprağın bir metre olduğu tespitliydi. 2000 m³ toprak 10 günde temizlenebildi. Örtü kerestelerinin indirilerek tasnifi 15 gün almıştı.

Taşıyıcı kirişlerin çapı iki metreydi. Ardıç divan direkleri, onlardan kalası değildi. Üç çift manda ve takozlar yardımıyla dışarıya çıkarılabildi. Karadede koruluğunun kenarından köyün bir km. kuzeyinde ki tepelerden getirmişler. Direğin birinde kesici aletle kazınmış tarihe göre 280 senelikti.

Tarif edilen yerde kayalar ve sakinleri de kellerlerdir. Erozyon gereğini yapmış.

Yıktıkları han üçüncüyümüş. Birincisi doğal yıpranmadan, ikincisinin yıkılması doğal afettir. Şimdiye dek görülmemiş aralıksız bir hafta yağan kar'ın ağırlığına dayanamayarak çökmüştür.

Çöküntü altından yüzlerce at, eşek, katır, deve ölüsünün yanında, sahiplerinden de sağ kurtulan olmamıştır. 45 kişymişler. Hava, yol koşulları, insan azlığından, hanın bahçesine defnedilmişler. Burasına garipler mezarlığı dendiğini arife

günleri topluca ziyaret edildiğini belirtmişim. Cami imamı amcam 1975 yılında 20 torba çimento almamı istedi Yıkılan duvarları sağlamlaştırdı.

Son yıkılanın üzerinde ki toprak yaşının diğer kanıtıydı.

Koca Han Yaşamında Öyküler:

Çok sayıda hikâyeler anlatılırdı. Bunlardan ikisini örnekle-yeceğim.

Köyün doğu yönünden komşu köyün su yolu geçer “Çay-
başı ” denir.

Hanın gölgesinde oturanlara delikanlı Mehmet “Amcalar çaybaşındaki ekin tarlalarında kuzular var, bilgisini ulaştırır. Hanın köşesini dönerek gözlediklerinde, tartışma başlar. Bazı-
ları onlar “TOY” kuşudur, Diğerleri “Kuzu”dur da anlaşılamazlar.

Kanıt için birlikte hayvanların üzerine yürürler. Belirli mesafeye geldiklerinde uçarak kaçmışlar. İddiaya kaybedenlere alaylıca bakıldığında, bir ağızdan

“Uçsa da kuzu, biz sözümüzden dönücü değiliz”

Görüşünü esnetmeyen, olabirli akıl edemeyene “Uçsa da kuzu” sanısı o gün bugün dillerdedir.

Diğer hikâyemiz de özdeyiş olarak kullanılır. Şöyle ki:

Babaannemin dördüncü göbek dedesi Yüzbaşı rütbesiyle askerdir.

Babasının kaybını öğrenmiş, ağabeyine istifasını vereceğini bildirmiştir.

-Gelme kardeşim. Çoban olamaz, çift süremez, dağdan odun getiremez, manda nasıl beslenir, koşulur bilemez, sıkıntı çeker, rezil olursun....

-Ağabey, koca hanın direklerini, gölgeğini benden mi kıskanıyorsun?

Bir yerlere giden, disipline işlere alışamayıp dönme kararı verdiğinde,

Gel kardeşim şimdi han yok ama köy yerinde duruyor...

.....

İhtiyar hey'eti arsasını açık artırma ile sattı. Bahçe oldu. Sadece bahçenin adı, han yeridir

KÖYÜMDEN AYRILIŞ

İki yılın sonunda kıta çavuşu olarak terhis edildiğim İstanbul Davutpaşa'da arkadaşlarla vedalaşıp Haydarpaşa'dan bindiğim yolcu treninden 28 Temmuz 1960'da Dazkırı istasyonuna indim. İstasyon kenarında ki tarlamızda babam atların çektiği orak makinesiyle buğday biçiyordu. Elini öpüp, işini elinden aldım. Harmanı kaldırdık. 15Eylülde Dinar su değirmenlerinde un öğütmeye gittim. Sıram ertesi gündü. Çarşıda tanıdığıma rastladım telaşlıydı.

-Vaktim yok, Maliye atlı tahsildar alacakmış, ortaokulda sınav var, istersen sen de gel.

-Hükümet konağı karşımda, önünde arzuhalçiler. Birisini tanıyorum. İki parmak yazabiliyorum. Dilekçem elimde Kaymakamlığa gittim. İki görevli vardı, biri bekçi, diğeri hizmetli. Sekreter uygulaması henüz başlamamıştı.

Kaymakam beye eski elbiselerle girdim. Dilekçemi okuyup yüzüme baktı

-Evrakların yok, sınav başlamak üzere.

Durumun nedenini kısa ifadeyle belirtip, kılığımдан özür diledim. Memuriyete girmeye engelimin olmadığını. Sınavı başarırsam istenen belgeleri getireceğimi dinledi.

Hoşuna gitmiş olmalı ki

-Kendisini güzel ifade eden bir gence yardımcı olmak görevimiz. Ortaokula koş, dilekçene sınava alınmanı yazdım" dedi.

Salona girdiğimde son soru yazdırılıyormuş, işaretle çıkmamı istedi görevli. Bitirince kolumdan tutup kapıdan çıkarmak üzereyken Kaymakam beyle karşılaştık. Konuşmadan, bir sıraya oturtup, soru kâğıdını önüme koydu.

Hürmetle andığım, tanımadığım, halen adını, sağlığını bilmediğim kamu otoritesini kullanan erdemli kişiliğinin gereği

taktir hakkını lehime kullanmış, yardımcı olmuştu. Bir anlamda hayatıma yön verecek ilk hayat ve davranış dersimi belleğime de yazdırmıştı. Hayat akışımın o an değiştiğini yaşayarak öğrenecektim.

Kahvemizdeyim. Günlerden 30 Eylül atlı posta dağıtıcısı Ali Demirağ, resmi zarfı benim diye verdi. Sınavda 27 kişiydik. Birincilik verilmiş, Vergi Memuru olarak atanacağımı, belgeleri getirmemi belirtiyordu.

Demokrat Parti iktidarda iken o gün bu gündür değişmeyen, bir yere girmenin yolu ocak, bucak başkanı ve parlamenter kartıyla oluyordu. Köyümüz de 400 oydan 1954 seçimlerinde bu partiye 7 oy çıkmış, 1957 seçimlerinde 4 oya inmişti. Kart bulmanın olanağı yoktu. 27 Mayıs'ta iktidar askeri müdahaleyle değişmiş, kart uygulaması geçici olarak uygulanmıyordu. Bizim gibilere yaradı.

İkinci namazından çıkan babamı koca kapımızın yanında karşılayıp, çekinerek zarfı sundum. Rahmetli otoriterdi. Konuşmaz, yemeğini dahi yalnız yerdi. Yazıyı okudu, iki adım yürüdü, bana döndü.

Atlarımız arabada koşuluydu, belli ki çalışmamız bir yere gidecek.

-Kır at doru at olur. Pulluk, tarla köy yerinde durur. Yapamazsan dönersin...

Anlatımı zor sevinçle kilime sardığım yatak yorganla Afyon-Kütahya güzergâhında 30 km'de 01 Mart 1958 tarihinde ilçe olmuş İhsaniye istasyonundayım.

Beden gücüyle çiftçilikte ki iş babama ancak yetiyordu. Çokça parasızlık çekerdi. Üretim aylarında hububat para etmezdi. TMO çok düşük fiyata alır. Çiftçinin elinde mahsul kalmadığı iki ay sonrası fiyatlar ikiye üçe katlanırdı. Bir yılın

harman veresiye borçları karşılanır, yeniden borçlanma başlardı. Çiftçilerin genel durumu babamdan farklı değildi. Yaygın bir özdeyiştir “Çiftçinin içini açmışlar 40 gelecek sene çıkmış” denirdi. Yanında yardımcı gizli işsiz ve onun gibi borç içerisinde yaşam demekti.

Köyümüz ölçülerinde arazi zenginiydik. Bazıları memuriyete gitmemi olumsuz buluyor, araziniz senin gibi kaç kişiyi besler ne işin var, önerisindeydi. Baremin en altından maaşla ayrılışımın, göçün başlangıcı olduğunu bilemezdim.

İHSANIYE

Büyük Rumeli göçünden (1878) iskân edilmiş 200 haneli tipik muhacirdiler. Dil aksanları Rumeli, giysi ve evleri birbirine benzerdi. Bir iki usta 5x15 cm büyüklüğünde kerpiçleri çamur ile örer, odadan odaya geçilir planda, beşik örtü şeklinde dalları çatar, üzerine ayçiçeği saplarını döşer, birkaç günde ev yapımını bitirirler. Bundan sonrasını yani iç, dış, tavan, çatı üstünün sıvasını hanımlar elleriyle sıvardı. Sıva çamurunu suyla karar, içerisine hayvan dışkıları ve saman katar, iki gün bekledikten sonra mastar çekmişçesine düzgün şekilde ovarak sıvarlar. Kapı pencere takılır işlem biterdi.

İlçe olunca göç gelmiş birkaç esnaf ahşap çatılı, harç sıvalı evler yapmışlar. Kendileri, kiralıklarda da hâkim, savcı gibi üst düzey gelir grubu oturuyordu. Benzerlerimiz, yukarıda yapımını anlattığı evlerde otururduk. Aylık kira 10 ila 30 liraydı.

Arazileri azdı. Hayvancılık bilmiyor, bazı evlerde bir iki inek görünürdü. İş gücü olan erkekler Afyon Çimento, Kütahya Azot San. İşçiydiler. Ortalıkla dolaşan memurlarla yaşlılardı. Kahvelerde genç, pazar günleri görülürdü.

İlçe meydanına atlı arabalarda bir tona yakın palamut odunu gelir, 10 TL alıcı bulurdu.

Yörenin ilk yerleşik köylerinde köyün ortak malı meşe korulukları vardı. İhtiyar heyeti kesimlik ağaçları numaralıyor, kura ile sahiplerini belirliyor. O yıl tahsis edilen meşenin (Palamut) 1/4'ü kendi gereksinimi, 3/4'ünü ise satıyorlardı.

Kıraç bir yerde meşe korusu görülmeye değer güzelliğindedir. Kesilenlerin köklerinden yenileri birkaç yılda yetişmekte. Tel örgü yok ama küçük, büyükbaş sokmuyorlar. Kaçak kesme olanaksız, oto kontrollü. Görmezden gelme imkânsız. Çünkü ortak mal.

Korulukları gördükten, sonra oraların meşe ormanı ile kaplı olduğunu anlıyorsunuz. Şimdi koru dışında yeşil yaprak yok. Meyve yetiştiren göremedim. O günden bu güne orman içi köylülere ormanı, onların koruluğu yapsak bu günden daha fazla korunacağı kanaatini taşıyorum.

Orman idaresinin verilerine göre kaçak kesim 250 milyon ağaç yıllık. Yangınlar, tarla açmalar, gençleştirmeyi de eklersek çölleşmeye elbirliğiyle yardımcı olduğumuz sonucu çıkar.

Semt pazarlarında kavun karpuzun bir at arabası 10-15 TL ilçede tanesi 15-25 kuruştur. Yerli tohum kış süresince tazeliğini koruyan 5 ila 10 kg idiler. Kütahya Altıntaş ilçesinin ovasından gelmiş ise (Bu ova büyük zaferin kazanıldığı Dumlupınar'ın doğu sınırındadır)30-40 kg gelen kavun karpuzlardı.

Öğrendim ki ataların emaneti yerli tohumları ne sebeptendir bilemiyorum. İthal tohum yüzünden verim düşmüş, kavun, karpuz küçülmüş.

Elime geçen brüt maaş 300 TL, neti 220TL. Evli bir çocuklu da 230 TL. Birinci derece kamu görevlisinin eline 1500 TL geçiyordu. Amerikan doları 9 TL. Demek oluyor ki benim gibiler ayda yaklaşık 30 dolar, vali, genel müdür, general 150 ila 200 dolar aylıkla çalışıyordu. Onun için ikinci el 10 yaşında bir araba 20 bin dolar olduğundan kimse hayalini dahi kuramı-

yordu. Ama tüketim çeşitliliği yoktu. Fakirlikte eşit sayılırdık. Temennim odur ki fert başı milli geliri yıllık 50 bin dolarları bulan ekonomik büyüklüğe ve refahın tabana da ulaşmasıdır. 50 yıl öncesinin ülke ekonomisini kayda geçirmek istedim.

Dana, kuzu etinin kg 250 kuruş, ekme 25 Kuruş, fırın yoktu. Kamyondan bozma otobüsle şosedan toz toprak içinde üst bagajda Afyon'dan gelirdi. Devlet daireleri, yerli evlerde dağınıktı. Nahiye binası tek katlı ahşap kaymakamlıktı.

KÜLTÜREL YAŞAM

Hububat dışında önemli gelirleri haşhaş ve ayçiçeği tohumuydu. Harman sonu ayçiçekleri biçilir. Sırayla imece usulü taçlardan çekirdekler ayrılır, kurutulur ve pazara hazırlanırdı.

Köyümüzde harmanlar kalktığında delikanlılar geceleri harman yerinde gruplar halinde dolaşır, birlikte yüksek sesli türküler söylerlerdi. Aynı mevsimde birlikte türküler duyduğumda şaşırırdım. Kızların yüksek sesle Rumeli aksanıyla türküleri sabaha dek sürüyor, Ayçiçeği taçlarından tohumları ayıklarken türküler de çığırdıklarını öğrendim. Doyumsuz güzellikteki koroyu, dinlemek kimseyi rahatsız etmiyordu

Düğünlerinde takım çalgı, damat evinde, gelinin kına töreninde ince saz. (Klarnet, keman, darbuka) İpekli şalvarın fazlalığını kuşağına kıştırır, başındaki ipekli yazmayı boyun, kulak, zülüf ve örgüler dışarıda kalacak şekilde bağlar, çiçeklerle süsler, altın yaldızlı simle işli kadife cepken (Yelek) silüetinin ihtişamını görüntüleyen sıkı düğmeleri ilikler. Sazlar eşliğinde her tür oyunu durmak, yorulmaksızın tek ve gruplar olarak defaatle iki gün süresince oynarlardı.

Genç kızlar, genç hanımlar, orta yaşlılar, sokağa çıktıklarında yazmasının üstüne uzunca siyah örtüyü başlarına koyar,

yabancı erkeklerle karşılaştığında bir eliyle tek gözü görülecek şekilde kapatırdı.

Kızlar 15, erkekler 18 yaşını doldurmuşsa “evde kalmış, kaatlamış” (Yaşlanmış) derlerdi. Evlilik çağının kızları, hoşlandığı delikanlıya ilanı aşktan çekinmezlerdi. Rekabet varsa davranışlar ısrarlı hale gelirdi. Yuva kuracağı delikanlıyla konuşması, ileri uygar davranıştı. Yerli köy delikanlılarının böyle bir şanslarının olmadığı, ısrarlı takibin erkeğe ait olduğunu, yukarıda görmüştük. Rumeli kültürünün etkisi gözle görülüyordu.

Düğün, sünnet, mevlüt törenlerine herkes davetlidir ve iştirak ederler. Yemek ikramından sonra hediyelerin sunulacağı alana toplanılır. Çağrı müziğiyle tören başlar Hediyesini sunma sırayla, falanca kişi bir bilezik taktı, herkesi hediyesiyle anons ediyorlardı. Düzenli, saygın, sevecen, kavga gürültü bilmeyen davranışları her türlü övgü üstüydü.

İki yıllık gözlemimde yedi Rumeli, iki Kafkas (Çerkez) köyünden karakolluk olanı, büyük, küçükbaş hayvan vergisi, yem, tohum bedeli borçlarını vadesinde ödemeyeni görmedim. Arzuhalciler “Yerliler ve yörükten yerleşige geçenler de olmasa aç kalırız” esprisini sıkça söylerlerdi.

AY ÇİÇEĞİNE KIYDILAR

Afyon, haşhaş dramını görmüştük. Burada nadas tarlaların tamamına ayçiçeği ekilirdi. İkinci mahsuldü. Düğün dernek parasıydı. Maliyet arttı. İthal ikamesi devreye girdi, bedel düştü, ekimden herkes vazgeçti.

Bu kültürün imecesini, türkülerinin ilhamını ve sesini susturdular. Ayçiçeği tarlalarının rüzgârda yalpa yalpa dalgaları bitti. Adından da bilindiği gibi nadas tarladan tohumlar, kaba, yağlı yapraklarıyla çıkar. Kısa sürede yeşile boyardı. Gece yolunuz uğrarsa oralara, tüm yapraklar ayın doğuşunu beklediklerini, doğduktan sonrası selama dururcasına gün doğumu anına kadar ayı takip ettiklerini görürsün.

Yaygın olan diğer adları “Gün Aşığı ve Güne Bakandır”. İri canlı gövdesinden gelişen, âşıkların tutkulu rengi sarı rengin hasıyla çiçekleri, güneşe hoş geldin dercesine açar. Sevdasına karşılık bulamayan âşıklar benzeri boynunu bükerek, güneşi batıncaya dek, aşkını izler. Aşk serüveni, iri, yağlı tohumlarını olgunlaştırıncaya dek sürdürürdü.

Şimdilerde o süslü güzel âşıkları bağrında barındıran, insanları doyuran tarlalar kara, boz toprak. Güneşte yanan, taşkınla sürüklenen, rüzgarla savrulup üretimden her geçen gün düşen, varlığından kaybeden, ülkeyi fakirleştirmeye sürükleyen durumda.

Güzelliğe kıyanlar, nelere sebep olduklarını hiçbir zaman fark etmeyecekler.

Ayçiçeği imecileri, birlikte oracıkta uydurulan deyişlerin kaynağını, kızlar topluluğunun Rumeli şivesiyle işveli yurttan seslerini susturdular.

Hüsmen aganın oğlu Rüstem’in düğün parasını çaldılar. Cevriye’yi çeyizin-den ve yuva kurmaktan mahrum ettiler, evde bıraktılar.

GAZLI GÖLDEN GÖRÜNTÜ

Afyon ili termalleriyle de ünlüdür Antik çağlardan günümüze gelen Gazlı Göl de kısa gezinti yapacağız

Kızılay maden sularının üretim ve şişeleme tesislerinin 500 m güneyinde hamamlar vardır. Yapım tarihi belirsiz, onarımı roma dönemine ait erkek ve bayanların ayrı yararlandığı iki havuzdur. 15 ve 20 m çap, 180 cm derinlikte her birinde dört oluktan havuza akan sıcak suyu vardı.

Tek katlı 4x4 genişliğinde kara örtü birbirine ekli 15 oda. Köy muhtarlığınındı, açık artırmayla yıllık kiraya verilir. Hamamlara yakın çevreden yaz aylarında yaşlılar ve sağlık sorunu nedeniyle tavsiye edilenler gelirdi. Diğer zamanlar genelde boş kalırdı.

Havuzların suyu sıcaktır. Alışmadan girmek risklidir. Çevresinde çok yerden sıcak gazlı sular çamuru kaynatır, bulamaca döndürür. Adını buradan almıştır.

15 km doğusunda Gecek, 20 km güneyinde Kızıl Kilise, 40 km batıda Sandıklı Kaplıcaları vardır. Gazlıgöl, İhsaniye'ye 10, Afyon'a 20 km'dir.

Oralarda yaygın söylenceye göre, vaktin birinde akıntılı cilt yaralarından rahatsız prenses, atına atlar uçarcasına koşturur. Amacı ızdırabını ölümüyle sonlandırmaktır. Üzeri yeşil örtüyle kaplı sıcak çamur gölüne atıyla düşer. Kurtarırlar, ağrıları dinmiş akıntı kesilmiştir. Çadırını kurdurur, 10 gün sonrasında eski güzelliğindedir.

Hizmetteki havuzları, prensesin yaptırdığı, gelenlerin en az 10 gün kalmaları gerektiği anlatılır.

Havuzların yapıları, anlatılanlarla örtüşüyordu. Şimdi ki durumu bilmiyorum. Görgü, bilgi (pardon bilgisiz)kültürümüz binlerce yıllık prenses anıtını ortadan kaldırmış olabilir.

BATAN TAŞITLAR

Birlikte dayanışma, yardıma muhtaç olana koşma, kültürümüzün geçmişinden bir örneği göreceğiz.

İzmir, Aydın, Denizli yönünden gelen veya giden taşıtlar eski kervan yolu bir anlamda kağrı yolunu kullanırlardı. Hiçbir onarım yapılmamış doğaldı. Yaz aylarında meyvelikler arasından sıkıntısız yol verirdi.

Yağışlı kış günlerinde yolculuk kâbustu.

Sarıkavak mezarlığının olduğu yer ilk tuzaktı. Mezarlığın duvarları kar, yağmuru oracıkta tutar, gelip geçenler patinajlarla bataklığa dönüştürdü. Alternatifi de yoktu. Gelen taşıt 10 m gitmeden dingiline kadar oturur, tekerlekler boşta, çamur fiskiyeleleri oluştururdu.

Sarıkavak köyü 2 km uzaklıktaki tepelerde yerleşikti. Kuş bakışı batan araç anında görülür, gören görmeyene haber verirdi. Birlikte mandaları kağrınlara koşarlar, Her zaman kullandıkları, daima camide bulundurdukları, urgan ve zincirleri yüklerler, bazıları da kürek kazma çapa alır, birlikte batığın yanındadırlar.

Atadan oğula gelenek halini aldığından deneyimli ekip 300 m uzunluktaki bataklıktan konukları saydığı taşıt ve sürücüsünü kurtarır uğurlarlar. Ödülleri çamura bulanmaktır. Ücret teklif edene, “Güle güle, bir daha ardına bakma, demiryolunu geçtiğinde sol çayırılığı kullan, batmamaya dikkat et” derler.

Uyarılan hem zeminden geçen taşıt genelde yine batardı. Gün gözü kahvehanelere ulaşan haber komşu köy düzeneğinde çözülür, sorun olmazdı. Bu aylar da kahvede, domino, tavla, iskambil oyunundan sıkılanlar için yardımlaşma duygusu cezbedici olmalı, “Kalkın gençler” ikazına itiraz görülmüş değildi.

Karanlıkta, pencerelerden cılız gaz lambası ışıkları görünür. Yönelirler ışıkların olduğu köy üç km’dir. Aracının başın-

da donmamak için köydedir. Işıklı kapıdan yardım istediğinde, köy meydanında ki kahvehane işaret edilir.

Kahvehanemizin yanında ilk kahvehane olarak kullanılan yerde soba 10 kişiye yetecek ranza, yatak vardı. Konuk eksik olmadığından, soba daima yanıktı. Geceyi rahat geçirirlerdi.

Sabah, akşam, Anneannem beni veya çalışmamızı kaç misafir var sor diye kahvehaneye gönderir, o sayıda yiyecekler siniyle götürülürdü. Bazen kahveci, olmayan misafir eklermiş. Onlarda misafir sayılır. Çünkü Ayşe gelin ile tartışmış, küskündür. Duyulmasın diye baba evine gitmemiştir.

Hizmetler, Allahın hoşnutluğunu kazanmaktı. Maddi hiçbir çıkar düşünülmez alınmazdı.

Zorda kalana yardım Asil milletimin genlerinde, geleneklerinde değişmez, değiştirilemez derinliktedir.

Toplum bilimciler, milletleri tanımada ırkımız için kullandıkları terim “Misafirperverdir”. Yaşanmışlıklar hak edilişin kanıtlarıdır.

Karda, kışta, don tutmuş çamurda,(Sözünü ettiğim yıllarda çizme kimsede yok.)çarık, çorap, giysiler harap. İlk gördüğünüzde bronz heykel benzeri çamurdan heykeli andırırlardı.

Kaybolan kültürlerimizden...

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KÖYÜM.

Kahvehanemiz 1938 yılında açılmıştır. AGA marka radyo-sunu ve hunili gramofonu tanıtmıştım. Çevre köylerin hiç birisinde kahvehane ve radyo yoktu. Yakını askerde olan, olmayan, haberi kaynağından öğrenmek için akşamları 3-4 köyden "Ajans" dinlemeye gelirler, köy meydanını doldururlardı.

Kahve üç, çay iki buçuk kuruştı. Harman sonu veresiye içerlerdi. Paranın adı bilinir fakat dolaşımda görünmezlerdendi.

Cumartesi günleri nahiyenin pazarıydı. Cep haçlığı için bir hafta boyunca, ağlayan aç çocuklarına bir tanesini kırıp yedirmeyen evin hanımı, beyinin koluna yumurta sepetini tutuşturdu. Gizleyerek götürmek gelenektir. Ar "Utanma" nedeniydi.

Antik Yunan'da İsa'dan 450 yıl önce yaşamış, asıl mesleği marangoz olan, orta boylu, çökük boyunlu, çirkince suratlı, sakallı, filozof Sokrates;

Kölesi olmayanların pazar harcı görmeye, ürettiklerini satmaya, gitmediklerini gördüğünde

-Üretirken şerefli de, değerlendirirken mi şerefsizlik! Değerlendirmesindedir.

Geçen bunca zamana karşın alışkanlık sürmekteydi. Hanımlar pazaryerini bilmezler, ayıp sayılırdı.

Sulak köylerde kavun, karpuz, sebze, üzüm, meyvenin her çeşidinden tüketilmeyeni kurutulur. Olmayanlara dağıtılır. Yerinde çürür veya hayvanlarına yem olur, pazarlamazlardı.

1970 yıllar değişim ve tabulara son verildiği yıllardır. Bu tarihten sonra pazarlarda ürününü değerlendiren pazar harcını gören hanımlar, her geçen gün erkeklerin yerini aldı. Yol kenarlarında her yaşta ve cinste üreticiler güzelliklerini alın terlerini, dalından koparılanları sunumdadır.

Değişimin güzel yüzü yaşam kültürümüzün artısidır.

Savaşların insanlık dramı, doğanın, gençliğine henüz başlamışların, gelecek kuşakların katliamı, olduğunu insanoğlu henüz kabullenmiş değildir

Birinci Dünya savaşının dramını yaşayanlardan. İkincisindeki sıkıntılarında, bizim nesil öğrendi. Arkadan gelenlere anlatamadı, sanal da olsa yaşatamadı.

Hindistan'ın bağımsızlık pasif savaşçısı Mahatma Gandhi'den sonra gelen Nehru, savaşlara ve silah üretenlere:

-Niçin silah üretiyor, insan öldürüyorsunuz. Bir gün doğa onların yaşamını sonlandıracak" uyarısındadır.

Nehru İngiltere'de hapsedir. Kızı İndira Gandhi 12 yaşındadır (1927). Gönderdiği mektupta:

-Kızım çok sevinçliyim, mazlum milletlerin bağımsızlığa kavuşmasının yolunu, açtı. Avrasya da sarışın bir General Mustafa Kemal, Emperyal sömürüyü yendi. Hepimiz bağımsızlığa er geç kavuşacağız.

Öngörüsü gerçekleşti. 180 yeni ülke İstiklal marşı besteledi. 1948 yılında da Nehru'nun ülkesi bağımsızlığına kavuştu ve 1955'den sonra başbakan oldu.

Adını anımsayamadığım ABD'li bir düşünürün, Sömürgeci ülkelere çağrısı:

-Bağımsızlık kasırgasının önünde durmayın. Jandarmalık dönemini sonlandırın. Bağımsızlıklarını ilan edin. Onları siz gene sömüreceksiniz. Kolay kalkınamaz, iç kavgalarını yatıştıramazlar.

Anlamında uyarı ve ikaz da bulunmuştur. ABD. Gizli emperyal okulu ve servisi bu metodu diğer sömürgecilerle birlikte yürütmektedirler.

Dram yıllarında üretkenler askerde silaha tutsak. Geridekilerin deney ve beden güçleri (Yaşlı veya Hanım) yetersiz

Sıkıntı, açlık, yokluk, fakirlikte eşitlik, o yılların ortak özellikleriydi.

-Savaşma seviş sloganı 1970 yıllarda kendilerine çiçek çocuğu adını taktıkları hippilerindi, maya tutmadı. Emperyal kültürün besini kan olduğunu insanlık henüz anlayamadı.

Emperyal anlayışın olmazsa olmazı, komşunun komşuya düşmanlığını oluşturmak, içeride de inanç ve ırki, etnik yapılanmayı tahrik edip söylem, eylem ve silah verme oyunudur. Ne yazık ki bu sırrı çözen yok.

Mutluluk doğa ile barışık yaşamada, onun güzelleştirilmesinde olduğunu bilen kuşaklara kavuşmak temenni ve özlemdir...

KÖYÜMÜN İLKOKULU

Hayırsever Himmetoğlu akranını yanına alır Cami bahçesinin. Güneyindeki harman yerinden Cumhuriyetin dördüncü yılında (1927) 10 dönüm yer çevirir.

Taş temelli bodrumlu 15x20 boyutunda okul inşaatına başlarlar. Köylü bu iki yaşlı çoru çocuğu olmayan hayırseverlerin yardımına yavaş da olsa katılmaya başlarlar. Altı aylık uğraşının sonunda okulun anahtarlarını, köyün iki dülgeriyle, dört marangozu getirmişler. Himmet amca kahve ikram ederek teşekkür etmiştir. Bir cuma günüdür Ezana yarım saat vardır Köylünün çoğunluğu kahvededir.

Himmet Amca:

-Komşular okulumuz bitti. Eski medrese tozun toprağın içinde kara örtü penceresi olmayan kasvetlidir. Mescidden çocuklarımızı sıralara oturtun. Kara tahtada hoca onların gözlerine de harfleri tanıtsın. Genç Cumhuriyet yeniliklerle olanca hızda koşmaktadır. Bir gün okullaştığımızda yerimizi hazırladık Sizlerden Allah razı olsun.

Der gözlerini mendille kurularken:

-Bir ricam daha vardır. Herkes bağ bahçesinden fidan getirip diksin. Çocukların oyun alanı boş bırakılsın.

Köyünün 5 yıllık yatılılara da hizmet veren medresesinde okumuştur. Yüksekđi İzmir Tire'dedir. Tek evladı, dul anası gözünden irak edememiş göndermemiştir. Okuma sevdasını okul yaparak doyurmuş olsa gerek.

Anneannem bu medreseden sonra Darülfünun Müderris'lerinden köylüsü Koca İmamların Şaban'ın oğlu ile 17 yaşında evlenmiş kocası hem de hocası olmuştur. Okuyan, kültürü sözcüklerinden dökülen bilgeydi. Akranlarından okur-yazar olmayanı yoktu. Bayağı kesri sevdirmişti. Ninelerinden çok bilgi aldığını anlatırdı.

Harf inkılâbı gerçekleşmiş, Türkçe dilinin güzelliğini yansıtan alfabe gelmiş, çocuklarla birlikte öğrenemeyen büyükler gece kurslarıyla açığı kapatmışlar.

Nasihat ve bilgilendirmek istediğinde otur sana bir şey anlatayım derdi. Elimde Karl Marks'ın kitabını görmüştü. Okul kütüphanesinindi.

-Bak oğlum Atatürk Lenin'in çağdaşydı. Kumandandı anarşist değildi. Ülkemizin komünist sistemle yönetmesine kimse engel olamazdı. O beladan kurtardı.

-Ben; ama nine bu kitap da üretim ve tüketimde herkes eşit

-Oğlum insanlar hür düşünce, hür vicdan, hür inançta yaratılmışlardır. Yarınlarını süsleyen hayalleri zengindir. Tacir olup milyarder, okuyup Doktor Mühendis olabileceğine inanır.

Çocuklar oyuncaksız, büyükler malihulyasız (Sınırsız Arzular İstekler) yaşamazlar. Yaşasalar da fiili fikri esarete, rejimin kölesidirler. Köle sahibinin affına uğrayacağı veya birinin bedelini ödediğinde hür olacağı, inancını hep korur, yaşatır. Oysa Komünist sistemde hayal kuramazsın. Kölelikten de acımasızdır

Not ettiğim nasihatini, insanlık dramının dersini o günler anlamamış, algılayamamıştım.

.....

Kıtlık yokluk yıllarında okuldayız. Çoğumuzun babası askerde. Öğretmenimiz önceki yıllardan kalma At-At-Tut- Tut alfabe verirken:

-Sakin yırtmayın seneye sizin yerinize gelenlere vereceğim" tembihindeydi.

İkinci hamur soluk resimli kitabımız zaten eskiydi, kaç kişi kullanmıştı bilinmez. Kirli ellerle yalayıp çevirdiğimiz parmaklarımız biraz daha kirlendiriyor, kabartıyordu. Kabarıklık belki 10 kat olmuştu.

SÖMÜRÜNÜN SIRRİ

Tarihin ayrıntılarını yazacağı bir yaşamışlığı özetleyeceğim. İnsanlığın idealizme giden yolda karşılaştıklarından ilginç bulduğum görüntü, gözlem ve tespittir.

26 Haziran. 1976 Katma Değer Vergisi tasarısını hazırlama göreviyle 90 günlüğüne Federal Almanya dayım. Çalışmanın iki ayı etrafı duvarlarla çevrili sınırdan 200 km doğuda ABD, İngiliz , Fransız işgal bölgesinde yani batı Berlin’de geçti.

O yıllarda Sovyet yazar Soljenist komünizmi ünlü şu sözleriyle tanıtmıştı

-Kominizim; uygulanmayan yerlerde kükreyen aslan, uygulanan yerlere uyuz çakal...

İki rejimin laboratuvarına gitmekten mutluydum. Satırlarda değil satıhta (Yerinde) görecektim.

Ülkem siyasilerin tahrik söylemleriyle yarıştığı, Kalaşnikof ve sokak çatışmalarında kullanılan silahlar gençlerin elinde, biri diğerini öldürüyor, hedef aramaksızın, otobüs duraklarına ateş ediyorlardı.

Sermayesi kamuya ait üretim tesisleri. Bir Müsteşar maaşının birkaç katına varan istemlerle grevlerde, çalışanlar da % 15-20 kapasite kullanımındaydı. Örneğin Tekel sigara üretiminde kapasite yüzde 60 çalıştırılabilse stoklamaya geçilebilecekken Varşova Paketi Üyelerinden komünist sistemde ki Balkan ülkelerinde ürettirilmekteydi. Bu rejimin çalışmazlığını kanıtlayarak, ülkeyi sıkıntıya sokarak “DEVİRİM” amaçlanmaktaydı

DOĞU BERLİNDEN ÖZET GÖRÜNTÜ

Duvarların öbür tarafına yani doğu Berlin’e verilen bir belgeyle denetimsiz, istediğim zaman geçebiliyordum.

Utanc duvarı adıyla bilinen yapı 15 Ağustos1961 tarihliydi. Merdivenli platformlar turistler içindi 7 m basamaktan çık-

tığınızda rulo halindeki dikenli ve cereyanlı tellerin arasından doğuyu görebiliyordunuz.

Duvar beton bloklardan. 40 cm en 5 m yükseklikte, bazı evlerin mutfağından veya tuvaletinden geçmişti. Küruzberg'de 30 ev böyleydi.

Duvarın arkasında ki görüntü ürkütücü, tiksindiriciydi. Şöyle ki: 10 m endeki bant mayın döşeliydi. Duvar kenarından başlıyor devam ediyordu. Sonrası 20 metre betonla monteli ray demirleri (Araç geçmemesi için) Onun ardından Askeri devriye yolu, 500 m aralıklarla silahlı devriye arabaları, 300 m aralıklarla da çelik kulelerde nöbetçi ve sensörlü otomatik tüfekler. Duvardan geçmek olanaksız.

Doğu Berlin'in sadece turistlere açık meydanında gezebiliyorsunuz. 24 saatte terk zorundasınız. İnsanların grup halinde caddelerde dolaşmaları, park, meydanlarda toplanmaları yasak. Kalaşnikof'un tetiğinde eller, 8 asker, iki dört iki düzeninde bir grup, 300 metre arkada yenileri. Aralarında bindirilmiş silahlı devriye araçları.

Rejim 40, devriyeler 20 yaşındalar. Babalarının çocukluğunda kurulmuştur. Rejim görkemliyse bu görüntü neyin nesi?

Meydanların birkaç yerinde tavuk, kuzu, domuz eti parçaları 10 kg dikdörtgen tavalarda, yağda pişiriliyor. İnsanlar kuyrukta, sandviç 3,5 Doğu Alman Markı. Standart ücret 300 DDR MARK. Bir işçi 270 adet sandviç parasına bir ay çalışmakta (Yöneticiler dışında).

Sefalet, rezalet, gözler önünde. Naylon çorap hediyesini onursuzluk sayan sarışın ırkın Afroditleri batıdan gelen işçi her renkten insanlarla meydanlarda parklarda sere serpe. İnsanlık dramının tablosunu oluşturluyorlardı.

Resmi paralarının paritesi bire bir. Sınırdan 10 DM-10 DDR marka değiştirmek zorunlu. Karaborsada 5-6 kat gizlice el

değiştirmektedir. Batı çalışanın asgari creti 1200 DM doğu-
dakiler çok katlı sosyal konutlarda yaşıyorlar 19 m² tuvalet,
banyo, her katta bir adet.

tl kumaş elbise ve kravat vitrin süsü. Her yaştaki cins-
lerin üzerlerinde pörsümüş kot giysiler

Bu rejimde de insanlar sömürülüyor. lke istatistiklerinde
kalkınmş görünüyorlar. Ancak; insanlarına refahtan pay ver-
memişler.

Döndüğümde zel raporumda görüntüyü dramatize etmiş,
şöyle bir öngörüde bulunmuştum. Herkese göre saçmaydı, iki
kutuplu Dünya diri ve dengeliydi Nükleer korunaklı Varşova
paktı yeleri zlmez birlik görüntüsünde ydi

-DUVARLAR, ASRIN SONUNU GÖREMEZ YIKILIR.

Yaklaşımımı okuyan, duyan gülmüştü.

ngrm 10 yıl evvel gerçekleşti.

Bu tarihten 5 yıl evvel kaybettiğim Anneannem doğru bir
tespit, tanım ve uyarıda bulunmuş, Atatürk'ün dehası
gerçekleşmişti Yeni bir devlet yanında karma ekonomik modeli
de icat etmiş, kamu ve özel sektör kalkınmamızda birlikte görev
almışlardır.

HAM MADDE ÜLKELERİNİN SÖMÜRÜSÜ.

Burada grntleyeceklerim başlığın yanıtını oluşturur.

Almanya'da bulunduğum günler de başkent Bonn'dayım.
Buraya 20 km uzaklıkta 850 rakımlı tepeye kurulmuş, 850
yıldan beri hizmetteki Manastırda (İsevi inancında evlenmeyen
rahip ve rahibelerin barındığı, dini eğitimin de verildiği özel
yapılar) bir çalışmayı izlemeye götürdüler. Dini işlevine ilave,
Almanların kutsal saydığı Maliye st düzey elemanlarına da
hizmet ediyordu.

Yatılı, Yüksek Maliye Akademisi de burada. Öğrencileri sınavı kazanan hukuk doktorası yapmışlardan. Sınıflar 20 kişilik.

Kürsünün iki yanındaki koltuklarda işlenen konunun uzmanları ve kürsünün hocası Prof. oturumdan 10 dakika önce yerlerini aldılar.

Dünyamızda iki tür eğitim metodu uygulamadadır. Birincisi konferans tipi, kürsüde konuşmacı. Koltuklarında dinleyici, bizdeki yıllar öncesinden kalma etkinliği kalmamış eğitim şeklidir.

İkincisi kolej tipi. Bu sistemde işlenecek konu bir hafta önceden örnek problemler ve kaynaklar belirtilen sorular. Öğrenci çözümlenmesi gereken soruları alır bir haftalık sürede araştırır, ürettiği çözümü ders sırasında söz verildiğinde sunar. Eksiği tamamlama veya başkaca çözüm yorumları diğer söz alanlarındır. Tartışırlar. Kürsü başkanı sonucu dayanaklarıyla açıklar.

Gördüğüm uygulama anlattığımın benzeridir. Başkan monitöre bastı 15. koltukta oturanın ışığı yandı.

Öğrenci ayağa kalktı soruyu tekrarladı, ilgili yasa hükümlerini sıraladı Çözüm önerisini sundu. Buton bu kez 19. koltuktakinin ışığını yaktı. Yoruma, katılıp katılmadığı yönleri belirtti. Dördüncü ışıktan sonra iki öğrenciye daha söz verildi. Konu yasal yorumlarla çözülmüştü.

Konuşmacıların her biri konuyu ilk sunan gibi önce yasa hükümlerini belirtip, evrensel hukuk norm ve prensipleri ışığında tutarlı, hukuki çözümünü sunmaktaydı.

Yasalar günün koşullarına göre hazırlanır. Zamanla yaşlanır, etkisizleşirler. Güncellemek ilmin ve koşulların yardımıyla hukukla ilgi, kişi, kurum, kuruluşlar ile yargının içtihatlarıdır. Yasayı yorumlama durumunda olanlar bu verilerden yararlanırlar.

Diğer öğrenciler ifade edilen yasa hükmünü önlerindeki kanunlardan incelemek için parmaklarını yalayıp süratle ilgili maddeyi okuyordu.

Bu eğitimin oradaki adı, "Teorik eğitim" 18 ay süreyle verildikten sonra aynı sürede staj vergi dairelerinde pratik eğitim alıyorlar, sınavlardan sonra görev üstleniyorlar. Bunlar zamanla üst düzey görevlere geliyorlar.

Hannover'e 30 km uzaklıkta Buroşvay'dayız. Irmak kenarında otelimiz harika. Sabah randevu saatinden 20 dakika önce götüreceğim araç ve görevli geldi. Bölge Maliye Yüksekokulundayız Akademide olduğu gibi her iki cins bir arada. Liseden sonra sınavla alınan iki yıllık yüksek okul. Akademi eğitiminin benzeri. Eğitimciler. Bunların stajları 24 ay.

İlkokuldaki porsümüş, sayfaları parmaklarımızı yalayarak çevirmekten kalınlaşmış alfabemizin benzerlerini ellerindeki kanun kitaplarında da gördüğümde sömürünün nedenini buldum. Bilmediğini bilen, araştırarak öğrenen, iş bölümünü bilimsel verilere uygun yapılaştıran, konunun uzmanını yetiştiriyorlar. Bir soru sorduğunuzda, konunun uzmanı şu kişidir, yanıtladılar.

Neden Maliye Bakanlığını tercih ediyorlar soruma iki bölümlük yanıt verdiler.

Birincisi: Kalkınmanın manivelası maliyecidir. Vergi Dairesi Müd. görev alanındaki ekonominin rekabetçi yapısını sürekli uzmanları aracılığıyla denetler. Üretim gereçlerinde kusur var mı, işçiler eğitimi gibi ekonomi biliminin öğretisindeki tüm yanlışlar incelenir. Hastalıklı kısım onarılır. Kredi gereksinimi varsa kredi verir. Ödeme tablosunda sıkıntı varsa vergi borcunu erteler. Rekabet gücü olmayan hatalı ürünün parasını ödeyip, ham madde ülkelere sembolik bedelle gönderir.

İkincisi Almanların kutsalı yeşil kalem ile imzayı Federal şansölye (Cumhur Başkanı) Genel Kurmay Başkanı ve Vergi Dairesi Müdürü atar.

VERGİ DARESİNİN İŞLEYİŞİ

Çalışma sistemlerini gözlemlemek, Vergi D. Md. bilgiler almak, üzere Kral saraylarının bulunduğu semttaki Spandau vergi dairesine Maliye Bakanlığı Müsteşarıyla (Ülkemizde Bakanlıklardaki 1. numaralı isim) gittiğimizde ilk şok ile karşılaştım.

Koruma görevlisi kimliklerimizi kontrol ettikten sonra buyurun parkın banklarında oturun. İçeri girmenize 15 dakikanız var dedi.

Bizde böyle bir ziyaret olsa il sınırında Vali karşılar.

Saatimiz geldiğinde asansöre bindirdi 6 kattaki konferans salonuna götürdü. Programa göre oturum 10 dakika sonra. gonk sesiyle herkes ayağa kalktı. Gelen, Direnin Müdürüydü Kürsüden (Hoş geldiniz, buyurun oturun) işaretiyle oturduk. Soru yanıt dahil bir saat dolduğunda “Konuklarım: Zamanım sizinle birlikteliğe elvermiyor. Onur konuğumuzsunuz Sizi ye-meğe yardımcım alacaktır” dedi. Oturumun sonlandığı gonguyla ayakta uğurladık.

Çalışma disiplini ciddiyet ve samimiyet kusursuzdu. Adeta motordular. Bütünü uyumlu, ahenkli, görev bölümleri bilimsel ve verimliydi.

2006 yılı, Hannover Tıp Fakültesi hastanesinde iki aylık mesleki çalışmaya katılan Pamukkale Ün. Tıp Fakültesi öğretim üyesi oğlum Doç. Dr. R. Hakan Erbay, cerrahi üniteye iş bölümünü, başta hoca olmak üzere tüm görevlilerin çok ciddi bir iş disiplini ve üst düzeyde standart hizmet kalitesi ile çalıştıklarını anlatmıştı.

Maliye Bakanı Erhard'ın çağrısıyla fikir önderleriyle bir toplantı yapılmıştır. Konu 2. dünya savaşının yıkıntı ve çöküntüsünden nasıl kurtarabiliriz.

Toplantı Berlin Dahlendorf semtindeki İnsanlık Tarihi Müzesindedir. Görüşmecilerin özet fikirleri birer cümle ile 12 madde oluşturmuştur Kara tahtaya yazılıdır. Erhard bu önerileri çapraz çizgiyle yok sayarak. Önceliğin eğitime verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Eğitim, olmazsa olmazlardandır. Bilmediğini bilen işinin ehli insanlar yetiştiriyorlar.

Kara tahta o günün anısına tanık. Toplantı salonunda anlatığım şekli korunmuş. Müzelik.

Eğitim disiplini onları bu günlere çok kısa sürede getirmiş, o yıl dış satımları 950 milyar DM idi.

Kral da hizmetçisi de müşterileri durumunda.

Söz burada iken Demokrasilerinde iki örnek ilginçtir. İleri aşamadır.

Birincisi: Genel seçimler yapılacaktı son 20 güne girildi. Çok geniş bakımlı parklarında bir m² camlı panoda her hangi partinin halka duyurusu, bir başka park da başkası, sokak, cadde, duvar yol gibi kamu alanlarında en ufak bir resim, boya, yazı amblem hiçbir şey yok. Hele miting denenen bindirilmiş kıtalardan oluşan kalabalık toplamasını ve karşısına geçip paralı alkış ve ses görünmez bilinmezlerden.

En önemli saydım diğer olgu: liderlerin ve konu uzmanlarının hazır bulunduğu TV canlı yayınında. Ülke sorununu nasıl, ne şekilde çözeceği soru, yanıtlar bilimsel ve gerçekçiydi.

Şaşırmıştım, bunlara bizim Mevlana'mı ders vermişti. Çünkü o **(Ne kadar söz varsa dünde kaldı cancağızım, Yeni şeyler söylemek lazım)** demişti.

İslam dinini öğreten ve vahyi duyuran peygamber damadı Hz Ali, Buyruk yapıtında: Aptallar geçmişten, dahiler gelecekten, akıllılar da güncel den söz eder demektedir.

Burada ikaz ve öğretiye uymuşlar, dünü hiç konuşmuyorlardı. Aradan 33 yıl geçti. Seçimlerde demokrasinin bu erdeminin yaşayabilir miyiz beklentime ulaşamadım. Yanıtımı kendim buldum Biz henüz soytarılık bölümünü aşamadık bizim neslin anlayışı budur.

Bizim TV'ler tek lideri çağırır, seçilmiş konuklar ve sorularla hep dünü konuşarak, dedi kodu ederek, o şunu dedi ile geçiştirilmektedir.

Sömürü, yanlış bir terim. Çalışanların "ALDIĞI KARŞILIK" belki daha doğru.

Önemli saydığım bir tespit ile konuyu kapatacağım.

Ekonomik verilerde 1975 yılı fiyat artışı ortalama %4. En güçlü sendikalardan biri Volkswagen (anlattığım tarihte fabrika devletin) otomotiv çalışanlarının fiyat artışında %2 ile uzlaşmışlar. O tarihler de bizdeki sendikaların durumunu yukarıda gördük. Çağın gerisindeyiz.

- Bunu nasıl başardınız?

- Bu işverenin sorunu değildir. Sendika ısrarla %2'den vazgeçiyoruz. Fazla çalışmayla açığımızı kapatırız. Üretimimizin çok büyük oranı dış satımdır. Ücret fiyatlara doğrudan etkilidir. Küresel rekabette ürünümüz Pazar kaybına uğrar görüş ve ısrarıyla gerçekleşti. Sendikalar Dünya ekonomisini yakın izleyen uzmanlar kiralar. İlmi veriler ve ekonomik gerçeklerle uyumlu sözleşmeler yaparlar.

Kamunun üretim yatırımlarında iş bölümü kuralları, politik baskılarla yok edildi. 300 kişinin çalışmasıyla tam kapasite kullanımı, 1000 kişiyle yürütülür hale getirildi.

Örneğin: bir masayı bir kişiye taşıtamazsınız, iki kişi zorlanabilir. dört kişi koşturarak götürür. 6-8-10 kişi görevlendirirseniz biri birinin tabanlarından yürüyemez. Olduğu yerden hareket ettiremezler.

1969 yılıydı genel ve katma konsolide bütçemiz 125 milyar TL. %30'u kamu iktisadi kuruluş zararlarına ayrılmıştı. Maliye bakanlığında bunların bilançolarını inceleme ve rapor düzenleme görevlilerdendim. Cumhuriyetle kurulmuş, iktisadi kurum ve kuruluşlarımızın sabit aktif değerler toplamı 112 trilyon liraydı. Bu kadar sermaye fakir milletin tasarrufuydu. Zarar etsin diye biriktirilmiş görünümdeydi.

Yok pahasına elden çıkarılıp, yabancılara satarak bu yükten kurtulduk sananları tarihin sorgulamasına kalmadan, işsiz bırakılanların isyanı (tekel işçilerinde olduğu gibi) çığ gibi büyümeye devam edecektir.

Örneğin: yetmişikimilyon insanımızın iletişim kurumları 3-5 milyara, müflis tasfiye metoduyla 'sattım gitti' denildi. 8 milyon nüfuslu Yunanistan'ın benzer kuruluşuna 30 milyar doların üzerinde değer teklif edildiği halde, altın yumurtlayan tavuğu satmadılar.

Eğitimli toplumdan beklenen yaklaşım. Darısı bilmeyenlerin başına

DEVLETİNİ SEVEN HATİCE NİNE'NİN ÖYKÜSÜ

46 Yıllık Kamu hizmetimde, Devlet sevgisini aşka döndüren niceleriyle karşılaştım yaşadım. Hatıralarım bu yazı dizelerinin hacmini çok aşar Ciltleri işgal eder. Anılarına hürmeten burada birkaçını anlatmam gerekir. Benzerleri yeryüzünde rastlanmayacak türdendir.

20 Şubat 1972 İzmir Basmane Vergi Dairesi adını koyduğum ünite de muhasebesi bünyesinde yeni sistemi başlattık.

Öteden beri var olan 3. Vergi Dairesinden 69 arkadaş gönderilmişti. 8 gün sonra 15.000 gelir vergisi yarısı kadar götürü usul vergilendirilenler ile çalışanlardan işverenin kestiği vergiler ve hizmet işletmeleriyle bazı emtiaları satanların tahsil edip ödeyeceği işletme vergileri bu ayda beyan ve ödemede bulunacaklardı.

Açılışımızı, vergi ödevlerini yeni vergi dairesine bildirmeleri de duyurulmamıştı. O günün koşullarında işlem den kalkmış basılı kâğıtların bir yüzü boştu. Pedallı makine dedikleriyle çalışan (Bu günün teksir makinesi benzeri).20 bin adet broşür bastırarak bu arkadaşlarla 5 günde dağıttık. Bilinmeyen, kaydı olmayan yeni işe başlama dilekçesi beş bin civarındaydı. Yıllardır vergi kaydı yaptırmayanlardı.

Kalan sürede gece yarısına dek beyan kabulü ve tahsilâtı pratiği yaptık. Sekiz yıl en iyi çalışan daire ödülü ile onurlandırıldık.

Merkez 41 köy bize bağlı. O yıl Tütün satış bedeli ölçüsünü aşan köylülerin de zirai kazanç geliri beyanname vermeleri gerekiyordu. Tekel ve Tüccar alım listelerine göre binlerce beyanname de oradan gelecekti Bu uygulama da ilkti. Muhtarlara ayrıntılı bilgi ve beyan örnekleri göndermiştim.

Hatice Nine'nin serüveni:

Yoğun günlerdir, Mart 21. Ayakkabılarını salonda çıkarmış 6 köylü odamdalar. İkisi hanımdı.

Beli bükük, 80 yaşlarında adının Hatice olduğunu söyleyen nine kendisi gibi yaşlanmış yırtık, güneşten solmuş kuşağından eski püskü mendiline dürüp büktüğü paraları çıkarıp, masama koydu

-Müdürüm yaşımı bilmem 65 yaşında kızım var Yalnız yaşarım. 6 ay tütün tarlasında derme çatma naylon çadırda gece gündüzüm geçti. Oğlum ikidir Başkalarının davranını güderlerdi. Otlakta kalmadığından şimdi iş bulurlarsa ırğatçıdırlar. Yetimdiler okutamadım. Haram yemedim. Yalan söylemedim. Al bu parayı Devletimin hakkıdır. Almaz isen bende kalanı da haram olur. Dışarıda yazıcılar bu paranın tamamını istediler onlara değil size vereceğim.

Entarisi yamalı ayağı yalındı. Oturun, sözüme “Tozdan topraktan geliriz batırmayalım”.

-Allahını seversen yazıcılara bizi yem etme dün gelen Çilli Fatma ve arkadaşlarından 300'er gayme (Lira) almışlar (4 çift ayakkabı parası).O para yok Aha Devlet kapısındaık...

Vergi Usul Kanununun 5. maddesi “Vergi işleriyle görevliler, ücretsizde olsa mükellefin vergi ile ilgili işlerini yapamazlar. Kamu görevi sonlandırılır 5 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza verilir” hükmündeydi. Onları odamdan çıkarmama yasa hükmü yardımcıydı. İlk vergi ödevindekilere benim yardımcı olmam, hizmeti karşılığının çok üstünde dışarıda para ödetmem doğru muydu?

Salona oturttum. Servis şefi ve üç deneyimli memura yazılı bir emir vererek bundan böyle sadece Tütün satışından dolayı beyanname vereceklerin zirai kazanç gelir vergisi beyannamelelerini dairede dolduralım. Vergilerini de aynı zamanda ödetelim dedim. O günden sonra kapımı teşekkür için açtılar. Suç ihbarı da yapılmıştı.

TÜTÜN'ÜN TÜRKÜSÜ

Tütün ekilecek tarla aylar öncesi birkaç nadas edilir. Naylon örtü altında fide yastıkların da tohumlar çimlendirilir, Pulluk veya çapayla açılan yolaklara sökülüp getirilen köklü fideler Nisan sonu Mayıs başında tek tek elle dikilir. Can suyu verilir, çapalanır.

Temmuz–Ekim aylarında şafaktan güneş doğumuna dek olgunlaşan yapraklar gövdelerinden kırılarak demetler halinde toplanır. Gölgelekte iğne iplik dizilerek kargılara bağlanır, gölgelekte kurumaya bırakılır. Her gün şafaktan akşama dek rutin iştir.

Toplama işinin bitiminde kurutulmuş tütünler ustalarınca balya yapılır. Piyasanın açılmasına yakın günler de tütünün miktar ve kalitesini belgeleyecek “Tütün Eksperi” beklenir. Fiyat ilanıyla Tüccar veya tekel idaresine ellerindeki belge ile satar tesliminde de bedelini alır.

Tohum ekiminden balyalamaya dek tarlada kurduğu derme çatma ailecek roman göçerlerinin 50 yıl öncesi benzeri çadırlarda 4-5 ay yaşarlar. Çoğunluğunu tarlayı kiralayanlar oluşturur.

Yüzleri güneş ve soğuk yanığı, elleri nasırlı ve tütün karasıdır. Ezik ve saygılı davranışlarıyla Devletine vergi vermeye gelmişlerdir. 10 dakikalık hizmet bedeli ödenecek vergiye denktir. Kabullenemezler o para alın terinin karşılığıdır. Çora çocuğu giysi ayakkabı, kalem defter alacaktır. Bu düşüncelerle Devletin kapısında.

Yasa hükmü ödevliyi, görevliyi korumamaktadır. Üst makama arz edilen konuya yasa yardımcıdır.

Kovuşturma, soruşturma yargılama sonucu beraattı.

ÇOBAN ALİ

Adını anımsamadığım 60 yaşlarında, pabuç ve pantolonu yamalı güneş yanığı yüzünün bir kısmını 15 günlük beyaz sakalı gizlemiş birisiydi yıl 1980.

Menemen ilçesinin dağ köylerinden birinde çoban. Annesi: “Yaşlandın oğul davar peşinde koşamazsın, altı dönüm tarlayı sana veriyorum Tütün ekersin” der. İşlem vergi hukukunda hibedir. Emlak beyanından oluşan matraha göre Emlak alım, Veraset vergisiyle Tapu harcı ödenmiştir.

Vergi Dairesi Emsalden düşük gördüğü bu işlemi Takdir Komisyonundan aldığı kararla yeni değer üzerinden ilave vergileri ve harcı cezalı istemiştir.

Elinde vergi ihbar zarfıyla odamda Gelir Müdürüyüm.

-Anamın verdiği tarlayı satılık ettim 10 gündür kapı kapı dolaştım. Verdikleri paraya tek sağmal ineğimi de satarsam yarısını ödeyebilirim. Gerisine zamanım var mı?

Özel tüzel Limited veya A. Ş. ler bilançolarındaki değerleri yüksek göstererek kredilibitelerini yükseltirler. Bu işlemin en kolayı Gayrimenkul satın almaktır. Tüm masraflar değerın Binde 15 olduğundan tapu bedeli yüksek gösterilir. Bu durum olayımızın emsalini oluşturmuştur.

Yasalarımız beş kanun yolunun seçimini bir ay ile sınırlamıştır. Kendisine uzlaşma istem formunu doldurttum. Geleceği gün, saati bildirdim. Üç görevli uzlaşacaktır. Vergi D. Md. Dosyayı getirmişti. Olayın nedenini onlarda biliyordu. Ancak yasa bir miktar indirim hakkı tanımaktaydı.

Görünümü ilk geldiği gibiydi. Bana söylediklerini tekrarladı. Üyeler de etkilenmişlerdi. Dışarı çıkardık. İlk kez bulduğumuz yöntemdi. Durum tespitini tutanağa yazdık, ilaveleri kaldırdık.

Uzlaşma tutanağını imzalarken gözyaşları çenesinden damlıyordu.

Bir başka dram. Gene vergiden

Odama orta yaşlı ve genç olanla 5 yaşlarında kız çocuğu girdi.

Genç olanı

-Seninde yuvan dağılsın Allah belanı versin türden söylemlerini yüksek sesle gözyaşlarıyla sürdürüp boşaldığında

-Derdinizi anlatın.

Eşi küçük çaplı işini yürütememiş, piyasanın alacak takibinden yoklara karışmış 6 aydır sesi sedası duyulmamış. Vadesinde Gelir Vergisi borcu da ödenmediğinden icra memurumuz evindeki eşyaları haczetmiş. Feryat figan sebebi anlaşılıymıştı.

Orta yaşlı olan ana imiş Titrek, olanlardan tedirgin ve korkan sesiyle konuşabilir miyim?

Evlere temizliğe gidiyormuş aile yadigârı 2,5 liralık Osmanlı sikkesi elinde bu altını alın. Kalanını taksitleyin, yakarışındaydı

Öğle yemeği vaktiydi. Çaycım her zamanki menü simit ve çay getirmişti. Kız çocuğunun gözü simitteydi. Bir solukta tüketti. Anlatılmasında zorlandığım görüntüydü.

İki ay sonra gelin. Mallarınız evinizde annenize bırakılacak. Mali af gündemdeydi gecikmeden doğanlar ve vergi cezaları kaldırılmış asılları da uzun bir zamana taksitlendirilmişti. Ödediler.

Sanayiciyi ziyaret

Yolumun üzerinde ev gereçleri üreten fabrikaya nezaket ziyareti amaçlı girdim.

-Beyefendi sizin, emeksiz, sermayesiz ortağınızım, diyerek tanıttım.

Soğuk karşılamıştı. Bu münasebetsizde nereden çıktı diyor-du mimikleri. Az sürede ayrıldım.

Dosyasını incelediğimde üç ay süreli toplu sözleşme grevi yaşamış, kıdem tazminatları ödemiş, sembolik vergi kazancı beyan etmiş. Huzursuzluğunun sebebi anlaşılmıştı.

Mart ayının ilk günleriydi. Elinde beyanname ile odamdaydı. Kahve söyledim. Güya misafir karşılaması böyle olur düşüncesiyle

-Beyannameyi kendim getirip özür dilemek istedim.

Kahvesini içinceye dek işlemler bitirilmişti. Beyanı İzmir vergi rekortmeniydi.

Oysa Alman Vergi Müdürü Tüccarın Sanayicinin gerçek ortağı ve yardımcısıydı

Finans sağlayan, kredi veren yatırımı teşvik eden. İşletmenin sıkıntılarını giderendi.

Ülkemizde girişimcilerin karşısında bu tür hizmet üniteleri yerine kan kusturan sistem uygulanır. Bürokrasi çarkları arasında örselenir. Örneğin. Maliye, Belediye, İş müfettişi, sendika ve benzerleri olumsuz davranışlarla işverenin hep karşındadır. Oysa. İşveren gecesi, gündüzü, emek ve sermayesiyle bu ülkeye katma değerler kazandıran vergi veren çilekeştir.

Teşekkürle hizmet edileceği yerde eziyettir karşılaştığı.

Yarına cep harçlığım yok diyerek vergisini ödeyenlerin yüz ifadeleri unutulacak, anlatılacak gibi değildir.

Vatan sevgilerinin sevdaya dönüşmüş hallerini yaşarsınız. Değil eziyet ayakta karşılayıp elini öpmek istersiniz.

Kuruş, kuruş toplanan doğrudan vergilerle tüketimden alınan vergilerin tümü emeğin ürünüdür.

Kutsaldır. Tüm bireylerin ortak malıdır Yetim hakkıdır. Kamu görevlilerine emanettir.

Lükse kaçılmasın. İstihdam ve üretime harcansın, çalması çaldırmasın arzulanır.

Bir deliden aldığım ders:

Mükelleflerin iş yerlerine bıraktığımız bilgilendirme formun da Mali gücü yerinde Holdinglerin danışmanları vardır. Vergi ödevlisi olan sizlere devletin dairesi danışmanınızdır.

Öneri kabul görmüştü. Çok sık telefonum çalar, danışmanlık da yapardım. Dosyalar önümde, yazıları imzalıyorum. Kulağımla omzuma kısırdığım ahize ile de sorulanları yanıtlıyorum. Karşıma şapkası koltuğunun altında, elinde dilekçe birisi dikildi. İşaret ile oturmasını söyledim. Oturmadı.

Konuşma süresince ayaktaydı. Neden oturmuyorsun

-Burası babanın malımı, Devletin telefon hattını uzun süre işgal etme yetkisini kim verdi. Doğru dürüst adam gibi hizmet etmeyeceksen burada işin ne defol git sözcüklerini arka arkaya sıraladığında anormal gerilmiş çok sert ve belki de 30 yaşın taşkınlığını sergileyecektim.

Jalûzi perdeden Md. Yardımcım görmüş, koşarak kolundan tutup dışarı çıkardı. Dönerek Manisa ruh ve sinir hastalıkları hastanesinin devamlılarından şizofren olduğunu bildirdi.

O günden sonra en kısa telefon görüşmeleri yapar oldum. Bizlere bu konu anlatılmamıştı.

Bir tüketici dramı:

Market kasasında yanında 4 yaşlarında topaç gibi oğlu. Birer paket makarna, hazır çorba, margarin, kremalı küçük

bisküvi hesap: 11.70 TL 10 lirası vardı. Hazır çorba ile bisküviyi geriye bıraktı.

Görüntünün düşündürdüğü: Su koyduğu tencereye biraz ekmek kırıntısı, iki baş soğan yarım kaşık salça biraz da margarinle çorbayı yapabilirim.

Çocuk ağlıyor, bisküvisini istiyordu elinden yapışarak uzaklaştılar.

Harcamalardan alınan vergiler olmasaydı iade ettiklerini de poşetine koyacaktı olmadı

EMANETİ KORUMA

Allah yeryüzünde iradesini hakim kılmak için iyi insanları kullanır.

Kötü insanlar yeryüzünde kendi iradelerini hakim kılmak için Allahı kullanır. İtalyan Filozof Giordano Bruno (1548-1600)

Ülke insanının kuruluşu bin bir emeğin, çilenin karşılığı toplanan değerler olduğunu belirtmiştim

Emanetin kutsallığına değinerek, saygı ve korumanın önemini vurgulayan, geçmişten birkaç örnekle konuyu sonlandıralım.

.....

Hicretin 14 Miladi 636 yılında Haz Ömer Devlet Başkanı (Haz Muhammed'in kurduğu devleti yürütmekle görevlendirilen Halife)sıfatıyla Cuma hutbesindedir.

Dinleyenlerden Muaz ayağa kalkar

-Ya Ömer Müslümanların emiri dürüst olmalıdır. Ganimetten hisseme düşen kumaş sırtındakinin yarısıdır. Bu yaptığın ayıp, günah, haram ve haksızlık değil midir? Nasıl emir ve Müslümansın?

-Ya Muaz benim payımda seninki kadardır. Oğlumun hissesiyle birleştirdim.

.....

Ebubekir Devlet başkanıdır Vasiyet eder.

Geçim sıkıntısı çekmemesi için istememesine karşın hazineneden maaş bağlamıştır.

Sekaret halindeyken

Ay sonunu bulamayacağım üç dirhem (Dolaşımdaki para)vardır cebimde hazineye iade edin.

.....

Hazreti Ali Kuzey Irak da Küfe şehrinin çarşısındadır.
Ayakkabının altı düşmüştür

Koskoca Müslüman ülkelerin Devlet Başkanı (Emiril Mü'minin-Halife) altı yok pabuçla dolaşiyor demesinler düşüncesiyle ayakkabıcıların bulunduğu yere yönelir. İki bacağı olmayan, takunyalar elinde yol alan kişiyle karşılaştığında görüntüden etkilenir kendi kendine:

-Dön Ya Ali iki ayağın da olmayabilirdi, altı yok pabuç sana çok bile,

MASALLAR

Kış gecelerinde köyde yaşam (1940-1955)

Genç ve orta yaşlı erkekler kahvelerde iskambil, tavla, domino, dama oyunundaydı.

Nine, dede, hanım ve çocuklar hava kararmadan komşu ziyaretine giderlerdi.

Gecenin ortasında kar, yağmur, çamur ve buz tutan yerlerden dönüleceği için önlerini gösterecek ışık alırlardı.

Gemici feneri birkaç ailede vardı. Yaygın kullanılan idare lambasıydı. Tenekeci ustalarından alınan yakıtı petrol ürünü gaz yağı yakan, üst kapağına takılı fitilli iki kibrit ışığı eşdeğerindeydi. Rüzgardan koruyan dört veya altı köşeli üstten kulplu camekanlı muhafazada taşınırdı. 1950'li yıllarda pilli el fenerleride kullanılmaya başlandı.

Konuklar güler yüz ve tatlı dil ile karşılanır. Sobalı, yer minderli ve halı yastıklı odaya buyur edilirdi. Büyükler minderlerde, çocuklar halı, kilim üzerinde diz çöker, sessiz dinleyicilerdi.

Çay, kahve; nişan, düğün gibi özel günlerin ikramıydı. Günübirlik ziyaretlerde evlerde bulunmazdı.

Günün ve dünün duyumları konuşulmaya devam ederken ev sahibinin ikramı başlardı.

Yer sofraya bezine sehpalı sini ve üzerinde kuru incir, üzüm, fındık, fıstık, leblebi, bisküvi, lokum gibi yiyecekleri kalaylı çanaklara koyar buyur ederdi.

Evlerimizdeyken gezmeye gidilecek yerde nasıl davranacağımız her defasında tembih edilir, aksi davranışta, bir daha götürülmeme cezasına çarptırılırdık.

O nedenle terbiyesiz, görgüsüz demesinler özentisi bizide etkisinde tutar, sofrada elimizi ve dilimizi frenlerdik.

Yaygın ikram “kavut”tu. Kendi üretimi buğday, mısır, kendir tohumu, susam, öğütülmemiş bulgur, nohut önceden ıslatılarak ayrı ayrı odun ateşinde özel tavada kavrulur, harmanlanarak el ile döndürülen taş değirmende öğütülen irili ufaklı tozumsu, nefis kokulu kalaylı tabaklara konulan ve kaşıkla yenen bir tür çerezdi. İsteğe bağlı tatlandırıcı olarak pekmez veya toz şeker eklenirdi.

Dişli dişsiz herkesin severek tükettiği besleyici ve mide dostu çerezimizdi.

Henüz kahvelere gidemeyen çocuklukla gençlik arasındaki akranlar birimizin evinde toplandığımız zaman genelde evin sahibi ana, ninelerimizde komşu gezmelerinde olurdu.

Kendi aramızda yüzük saklamaca, bilmece, masal anlatımı gibi şeylerde vaktimizi geçirirken canımız çerez çekerse gelenek çaremizdi.

Bir torbaya ip bağlar, hane damların üzerine çıkar, ışığı görünen evin bacasından sarkıttık. Torbamız genelde birkaç çeşit çerez dolu çıkardı. Yeterli görmezsek birkaç bacaya daha uğradık.

Torbayı kimlerin sarkıttığı merak edilmez, izlenmez boş çevrilmezdi.

İkramlar sırasında sıra bizlerin beklentisine geldiğini gözlerimizin parlaklığından anlarlar belleği güçlü, yaşlı bilgeler, saatlerce masal anlatırlardı. Dinlediğinizi bir daha dinleme şansınız yoktu. Anlatan, ara süslü sözcüklerle dinletmesini bilir, uykumuzdan uzaklaştırırdı.

Masallardan çok şeyler algıladığımızı söylemeliyim.

Sözünde durmamak, randevuda bekletmek, emaneti yerine vermemek, kendisinin olmayanı sahiplenmek gurur, kibir, kendini bilmezlik yalanın sonsuzluğu gibi olgular ile dürüstlük

zorlukların üstesinden gelme, hoşgörölü olma, hak ve adaletten ödün vermeme, yiğitlik, centilmenlik, kahramanlık gibi erdemleri bilinçaltına yerleştirme işlevindeydi.

Gelenekte yaşatılan masal kendine özgü eğitimdi. Üzmeden, sıklımadan, hayal dñyamızın arkadaşlığı konumunda anlatılırdı.

Tıbbi tespite göre masal dinlemeyen çocuk geç dillenebilmektedir.

Gelecek yaşamda etkilerinden yararlanmayı tahmin etmiyorum. Çekirdek aile yapımıza dñnüşüm, göç, teknoloji yaşamımızdan bu kñltürü de aldı, götürdü.

HANAY EVLER

İki katlı kerpiç, ahşap karışımı, üstü toprak damlı evlerdir
Yapımı

Temel, yer koşullarına göre kazılır Zemin üstü bir metre taş işçiliğinin üzerine kerpiç örülür.

Kerpiç: killi toprak su ile çamur haline getirilir. Saman ilave edilerek iki gün bekletilir.

İkisinin eni beş cm kısıdır. Dört gözlü ahşap veya metal kalıplara dökülen çamur sıkıştırılıp düzleştirdikten sonra kalıptan çıkarılarak kurutulur. Taş ve kerpiç araları harcı kerpiç çamurundandır.

Dülgerler

Dülger: Bir tarafı keserin dört kat büyüğü diğer tarafı balta işlevinde 1 veya 1, 25 cm uzunlukta kulpu olan alettir. Bu aleti kullanan ustalara da aynı ad verilmiştir. Budaklı, kabuklu ağaçların yontulmasında kullanılır. Kara örtüleri bu ustalar çatarlar.

Binanın dört tarafına taş temel üstüne yerleştirilen karardıc taşıyıcılarına "Divan direği" denir dörder metre ara ile dikilir. Kiriş adını alan aynı ağaçlarla üstten biri diğerine çakılarak sabitlenir Ön yüzde kerpiç olmadığından divan direk ile kiriş arasına yastık adındaki iki tarafı koçbaşı kıvrım süsleriyle süslü takozlar. Divan direkte hazırlanan fili adındaki 10 cm çaplı ve 7-8 cm yükseklikteki uç yastıkta açılan deliğe yerleştirilir. Her hangi doğal afette yıkılması söz konusu değildir.

Çardak şeklindeki bu işlemi mertek adında ki 40-70 cm aralıklı ağaçlar 25'lik çivilerle kirişlere tutturulur. Yine ardıçtan gayri nizamı hazırlanan evriyen adındaki ağaçlar merteklere

çakılarak hasır kemiş veya kofaların yukarı bakıldığında gözükmesi önlenir

Kerpiçlerin malzemesi toprak getirildiğinde köyün gençleri çağrılarak iki aşamada damın üzeri topraklanır Merdane ile sıkıştırıldıktan sonra kerpiç çamuruyla sıvanır oluklar ve bacalarda bu işlem sırasında yapılmış olur. Binanın kaba inşaatı sonlanmıştır.

Zemin üstü orta kat da çatı benzeri mertekler ve direklerle kapatılmıştır.

TAHTACILAR

Çam, ceviz karaağaç, kavak gibi kerestelik kütükleri biçenlere verilen anonim addır.

Ağaç işleriyle uğraşan oba veya aşiret şeklinde yaşayan topluluklar bahar ve yaz aylarında aileler halinde köy, kasaba dolaşırlar.

Evinde kerestelik kütükleri olanlar pazarlık sonucu işverendir.

Olayın tanığından dinlemiştim, Memiş usta mobilya imalatçısıdır. Elindeki ceviz kütüklerini biçtirecektir. Yolağın kaç a biçiyorsunuz. ?

-Ağam 10 kuruştur.

-Ben 10 kuruş falan dinlemem yolak bir mecid bir

-Peki, ağam senin güzel hatırın başımız üzerine.

Mecid eski Osmanlı gümüş 20 kuruştur. İki kat ücrete biçirmiştir. Sonradan da yanlışını öğrenemedi.

Avluya tezgâh denilen bir kütüğün ön tarafına iki ayak bir insan boyunca çakılır. Arka tarafı zemindedir onu da ağırlıklarla sabitletler. Biçilecek kütüğün tezgâhı hazırlanmıştır. Boya veya baca isinden elde edilen boyalı suya sicim batırılarak kütüğün üzerine gerilir. Biraz kaldırılarak biçki yolakları işaretlenmiş olur.

Kütük tezgâha hep birlikte yuvarlanarak bağlanır. Kütüğün üzerinde usta alt tarafta iki genç kız veya gelin biçkinin iki tarafı da sabitlenmiş sert ağaçlar yanlardan gergili iplerle bağlıdır. Kulplara tutunarak bir aşağı bir yukarı kütük biçilmeye başlanmıştır.

İşlerinin o denli ehlidirler ki biçkinin hış, haş, ses değişikliği olmasa ne zaman yukarı aşağı gittiğini gözle takip güçtür.

Üstteki usta, baba, ağabey veya kocadır. Hahhh hahhh güzeller haydi haydi Ya Allah ya Ali ritimleri hızlanmayı kuvvet bulmayı dinlenmeyi çağırırsa gerek sıkça tekrarlardı. Ara sıra da yanık türküleri de işin süsüydü

Altta bıçkı çeken gençlerin başında pullu, oyali yazma perçem, zülüfler küpeler, örgüler dışta. Al, al yanaklı hilal kaşlı çalışmadaki kıvraklığın hareketin fiziği üzerindeki etkisi bir Afrodit yaratmıştır. Bakmaya kıyamazsın.

Tahtacı kızını gördün mü? Deyimi güzellik tanımıdır.

40-50 sene öncesi bir kültürümüzü izlediniz Hızar atölyeleri, kereste fabrikaları bu zanaatı ve zanaatkârları sonsuz yolun yolcuları yaptı, kayıplara karıştılar.

MARANGOZ

Beden gücüyle elindeki alet edevatla tahtaya can veren zanaatkârlara denirdi. Bugünkü atölyelerde ki ustalara da aynı ad verilse de bunların emrinde teknoloji vardır. Oyma kakma süsleme bilmezler.

Kapı pencere tavan taban dolap sandık ve nicelerini yaparlardı.

1960 yıllara dek el aletleri rende planya, bıçkı, burgu, keser, eğe ve delici oyma işinde kullandığı tığları, kerpeten gönyesi, ayakla hareketi sağlanan tornaları bulunurdu.

Hanay ev ahşap işleriyle tamamlanacaktır. Tezgâh kurulur, aylar süren çalışma başlar Kapı pencere önce yapılır. Odalar gelir düzeyi ile orantılı masif kaplama dolaplar, ocak üstündeki davlumbaz, tavan ve ortasında oyma tavan süsü işlenmiştir. Oğlunu evlendirecek aile işlenen eve gelinini yerleştirecektir.

Merdiven çivisiz geçme tekniğiyledir. Odaların önüne hayat denir. Parlatılmış geçmeleri açılmış tahtalar çakılır. Sofa,

cumba, dolaplar, davlumbaz, abdestlik bitirilmiştir. Zemin bölmeler haney altıdır, kiler işlevindedir ve yazları serin kışları ılıktır. Toprak yapının bazılarının da “yer ev” yaşlıların merdiven sorunu nedeniyle bir oda döşenmiş de olabilir. Hububat ambarları da buradadır

Söz burada iken köylerde ki evler biri birine çok yakın ve avlusundan başka bahçesi yoktur, neden sorusu sıkça sorulur

Çünkü evin erkeği sefer çağrısında 60 yaşına dek askerdir.

İzinliyken kervanların peşinde veya kırsalda davarının başında, dağda ovada gurbet yolunda, rızık toplamadadır.

Tarladan ürünü derleyen, dağdan odunu getiren çocuklarını büyüten, eğiten Anadır.

Kandaş topluluklardır. Bir anlamda dıştan gelebilecek zararlardan korunma amaçlı sık yapılaşmışlardır. Çünkü kanunsuz, serkeş, asker kaçağı, ceviz dibi alemlerin haydutlarının saldırı arzularını caydırmak gerekmektedir.

Beyi evine dönmüş olsa da gidici, misafirdir. Hürmetinden sepeti sırtında çocuğu kucağında, diğeri parmağında Pazar harcı ürünü sırtında Karadenizli Fadime.....

Toros yaylalarında sürüsüyle uğraşan Ayşe...

Ovada, dağda, bayırda, tarlada, harmanda, tezgâhının başında Sultan gelin.

Bu yapı toplulukları da tarih sayfalarına göç etti. Seyrek de olsa Anadolu köy ve beldeler de örnekleri halen ayakta, konut işlevindedir.

TÜRKLERİN ANA YURDU ORTA ASYA

Japon TV İpek Yolu belgeselinde Şu anda Çin topraklarında ki Taklamakan ve Gobi Çöllerinde İsa'dan önce 4000

yıllarında terk edilmiş çöl ikliminde varlığını korumuş Türk köylerinin görüntülerini vermişti. (TRT Kanal 1)

Anadolu da ayakta kalan, var olan evlerin bire bir benzeriydi. Taşyıcı direkler budaklı karaardıç, ters kirişleri kokar ardıç. Mertekler karaçam idi. Bu ağaçların oralarda nesli 3000 yıl önce yok olmuştur. Görüntüler, ibretlik, düşündürücü, dersler almamızı istiyordu.

Tarihi verilerde ilk yurdu Doğu Sibirya'dan Orta Asya ve oradan da Dünyaya on binlerce yıldır dağılan Türkler. Obalar arası otlak sürtüşmeleri, Çin savaşları gibi sebeplerle orman örtüsünü yok etmişlerdir.

Yakılan yok olan yeşil örtünün ardından çöller oluşmuş, doğup büyüdükleri binlerle yıl kullandıkları yurtlarından kovulmuşlar.

Doğa ananın gazabına uğramışlardır.

Anadolu, uğrunda sayısız şehit kanının akıtıldığı kutsal beldedir. Emanettir, terk etme şansımız yoktur.

DEMOKRASİMİZİN 64 YILLIK UYGULAMASI

Anadolu'nun ova, dağ ve yaylaları dahil şehir ve beldelelerini gördüm. Bir köy hududuna girdiğimde o köyün muhtarının eski veya yeni olduğunu tanıklarından anlarım: Yollar, su kanalları, köprüler bakımlı, ekin kenarlarında hayvan otlatan görünmüyorsa, muhtar yeni seçmişlerdir. Karşıt görüntüler de, muhtar eskidir.

Belde, ilçe ve illerimizde de görüntüler farklı değildir.

İnsan sonlu yaratık, yetenek ve verimi de dağarcığındaki kadardır. İlk göreve geldiğinde kafasındaki olumlu projeleri hayata geçirir. Gereksinimleri karşılar. Zaman ile övgüler, yağcılar, çıkarıcılar etrafını etten duvar ile örür. Çevre hizmetleriyle

bağını koparır. Tekrar seçilebilmenin yatırımına, yandaş ihalelerle, kaldırım yenilemeleriyle, imar planı rantlarıyla uğraşmaya, göz boyamacılığına başlar.

Yirmi yıl aralıksız seçilmiş, farklı yörelerde ki muhtar ve ilçe belediye başkanına “Yorulmadın mı?” dediğimde, sözleşmişçesine benzer yanıtı adım

-Yerime birini bulsam bırakacağım.

Her ikisi de ilkokulu dışarıdan bitirmişlerdi. Emekli, genç lise veya yüksek okul mezunu memurlar, subaylar, pek çok kişi görev alacak yetenekler vardı.

.....

Ülke yönetimine hazırlanan siyasi partilerimiz, yapmaları gerekenleri ustalarınca kaleme aldırırlar (Parti programı). Belki kendileri de okumaz, okusa da unuturlar.

Etrafında danışmanlar lâfebeliği edebiyatının ustalarıdır, onlara çok iş düşer.

Sizi durduk yerde partinin delegesi, yöneticisi, milletvekili, bakan yapmıştır. Grup toplantısının ön sırasında vakitlice yerini alıp el sıkarak, alkışlayarak, gelecek seçime yerini sağlamlaştırmak zorundadır. Değişmez seçenek. Çünkü onu vezir veya rezil edecek liderdir. Görkemli yaşam liderin iki dudağı arasındadır.

Birikim ve donanımlı, aktif, başarılı Vali dostuma, TBM Meclisinde çalışman gerek önerisi çoğalmıştı. Bir hafta Ankara’yı bekleyerek döndü. Liderin ikinci, üçüncü adamına dahi ulaşamamış,

.....

Yıllar önceydi. İnönü genç kuşaklara partisini çekici kılmak için 1969 yılı 19. olağan üstü kongrede partisinin “Ortanın solunda” olduğunu ilan etmişti. Genç, mülki idareden gelme

Afyon milletvekili seçim zamanı yağmurlu güz de akşamüzeri köylüyü ziyarete gelmişti. Sığırtmaç Mahmut ve o yıl ilkokulu bitirmiş oğlu ile hayvanların peşinde ıslanmış, üşümüşler.

-Recep iki çay getir. Çayları yarıda iken Mahmut ile oğlunun gürültüsü, çocuğun ağlayarak kahveden ayrılışı, herkesin dikkatini çekmiş, mimikleri ve sözcüklerle bir şeyler işitmeden konuk vekilin yanına geldi.

-Vekilim niçin yorgunluğuma yorgunluk kattın. Tahta kaşıkla eşim, çocuğumla içimi ısıtıp karnımı doyuracağım bulgur aşımı zehir ettin.

-Mahmut sana ne gibi zararım dokundu?

-Oğlum seni, dışarıda arabayı görünce "Baba ben yarın seninle gelmiyorum. Okuyup bu amca gibi olacağım."

-Eee bunda ne var, gönder.

-Hangi parayla, imkânsızım.

-Seçtik Ankara ya gönderdik. Sen geleceğine hizmetlerin gelseydi, Seçim sandığı Ankara da olsa dahi oy vermeye koşardım. Burada oturmaya huzurumuzu kaçırmaya hakkın yok. Dört yıl ne yaptın, hangi yüz ile geldin.

Fakir, ilkokuldan sonra okuyamamıştı 40 yıl öncesi demokrasi dersi vermişti... Değişim ufukta görünmüyor.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu derebeyler idaresinde idi. Derebeyler vergiyi (aşar: tarım üretiminden alınan, ağnam: büyük ve küçükbaş hayvanlardan alınan) toplar, sefere (savaşa) çağrıda asker tedarik ederdi. (Timar-Zemet, Has)

Cumhuriyetimizle ağalık beylik nüfuzu kaldırıldı. Varlıklarına dokunulmadı.

Yokluk ve sıkıntılı dönemlerde temel gereksinimler olan gaz, tuz ve bez üçlüsü Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ocak, bucak görevlileri kanalıyla halka dağıtıldı. Dağıtanlar parmak

yalayıcı, işini bilen yeni “türedi” zenginlerdi. Böylece derebeyi karşısına yeni ağalar, güç odakları oluşmuştu.

Toprak reformu bahane edilerek CHP’den kopan ve Demokrat partiyi (DP)kuran yeni akıma derebeyler sahip çıktı. Parti giderlerini karşıladı. Hizmet edenleri korumasına aldı. Gelen adaylara ve parti hizmetlilerine sahip çıktı. Görkemli ziyafetlerle etkinlikler sağladı. Siyasi devrimin temel yapısı bu olguydu. Zamanla özellikle ihtilallerden sonra parti ile ilgilenen insan yapısı büyük değişime uğradı. Derebey kalıntıları sahneyi terk etti.

Ağırılık, işinde başarısızlar işsizler, rant heveslileri, kişiliğini arayanlar, inatçılar, menfaatçiler, sahtekâr ve softalar, çıkarıcılar, hırsızlar aktif parti görevlileri haline geldi. Ziyafet sofraları, sağlanan rantlar, çıkarlar, oyların karşılığı olmaya başladı. Bugün de demokrasimizin ikinci evresi halen bilinen yapıda devam etmektedir.

Gelecek kuşaklar, gelişmiş demokrasilerin benzeri örgütlü, sivil toplum kuruluşları oluşturacak ve egemenliği kullanması için görevlendirilenlere, görevlerini dikte ettirmeye başlayacaktır. Demokrasinin olmazsa olmazını bu şekilde hayata geçireceklerdir. Bizim nesilden bu kadar. En kötüsü yokluk, züğürt tesellisidir.

.....

Demokrasimiz de egemenliğin temsili görevi çok, çok ayrıcalıklardır. İki yılda çift maaş, sınırsız sosyal güvence, onurlu unvan, yedi göbeği birinci sınıf sosyal güvencededir. Yağma hasanın böreği. Yakada rozet, dokunamazlar. Böyle bir ikbal, lütuf karşısında parti disiplinin ve lidere bağlılığın ipini kim gevşek tutabilir?

Demokrasi birkaç nesilde çağcıl, çoktan seçmeli duruma gelememektedir. Yüzer, gezer oy oranı (kararsızlar) yıllardır düşüktür. Oy kullanmada manevi unsur ve bağımlılık ağırılıktır. Örneğin: İlk tüketici olarak herhangi marka araç veya

gereç kullandınız ise yenilemeniz halinde aynı markayı çocuklarınızın çeyizinde de benzer davranışı tekrarlırsınız.

Sandığa gittiğinizde rahmetli büyüklerimin partisine oy vereyim dürtüsü, sizi yönlendirir 1950 ve izleyen yıllar oy dağılımına baktığımızda, ilk kez oy kullananlar dahil, durum benzerdir.

.....

Çağımız demokrasininin başlangıcı; 1602 yılında İngiltere kralı Charles oğlu prens'e, İspanya prensesini nişanlamış, nişan karşılığı 125 ton altın göndermiştir. Uzak denizlere giden gemilerin yapımında, sefere hazırlanmasında pek çok fabrika orta çağ ırgatlarınca kurulmuş, ücret ile çalışan işçiler oluşmuştur. Ülke bütçesini vergilerle beslemektedirler.

Basın, halk, "kimin malını kime veriyorsun?" ayaklanmasındadır. Asker, kralı görevden almış yeni, krala 17 madde vaat fermanı imzalatarak taç giymesini sağlamıştır (Magna Charta Libertatum). Padişahlarımızda "Ferman-ı şahane" imzalayarak tahta oturmuşlar ve fakat hiç birini hayata geçirmemişlerdir.

Yukarıda Fransız filozof Montesquieu'yu tanıtmıştım. Yaşadığı çağda kral ve parlamento, seçimle iş başına geliyor. Tabutu kreteryum veya kiliseye gittiğinde bitiyordu.

Oysa: İngiltere; yeni testi suyu iyi soğutur. İlk kez sağmal inek bol sütlüdür. İkinci buzağıda da verimliliği yağ ve süt açısından azalsa da yarım kalan işleri tamamlasın isterler.

Sonrası ahırda tutar üçüncü buzağıyı beklersen zararınadır. Karlı olan, o ineği kasaphaneye göndermektir anlayışı uygulamadadır.

.....

Filozof kendi uygulamalarının kof (verimsiz) olduğunu iki İranlının ağzından (Acem mektupları)'adını verdiği yapıtında ömrün sonuna kadar görevde kalmanın yanlışını halkına duyurmuş, bilinçlenmeyi ve Fransız ihtilalini mayalamıştır.

Öngörüsü: Seçim dersen, seçilen kendisini seçenlerin üstünde hisseder. Öneri ve isteklere eğilmez, yapılan seçim değil, egemenliğin kullanım görevinin verilmesidir. Görev verdiği kişiyi tanı, isteklerini dikte ettir (Sivil toplum örgütlerinin oluşumu). Söz dinlemiş, hizmetleri ulaştırmış ise son defa görevlendirebilirsin. Çok adaylı iki turlu dar bölge sistemi.

Demokrasinin batıda olmazsa olmazı taban sivil toplum örgütleridir. Yürütme ve yasama da isteklerini dikte ettirler. Seçilene (görevlendirilene) yanlış yaptırmaz, boşa bırakmazlar.

Günümüzün ileri demokrasilerinin hayata geçirdiği uygulamalardır. Darısı bizden sonrakilerin başına.

.....

Seçim sonrası yürütme görevini üstlenen parti halkına sunduğu projelerini uygulamaya başlar. Muhalefet ise gölge kabine adını verdikleri bakanları görevlendirir. Kamu çalışanları dahil herkes olumlu veya olumsuz uygulamaları alternatif çözümleri, partilerin alt kademelerine ulaştırır. Seçim zamanına dek aralıksız bu sistem, rekabet içerisinde sürer.

Genel seçimlere gidilirken halk seçimi kazanan partinin neler yapacağını, bakanlarını bilmektedir. Oy çoğunluğu, objektif projeler yarışması olarak geçmiş, tercih bu yönde ağırlık kazanmıştır. Seçimde vaat edilen projeyi hayata geçiremeyen bakan yerinde duramaz

.....

Alman Maliye müsteşarı konuşmacıydı. Fiyatları yukarı çekecek KDV. kanunu federe meclislerden nasıl geçirdiniz soruma, verilen yanıt ilginçtir.

-Ortak Pazar da önceliği almamız kararlaştırıldı. Asrın vergi işlemlerini belgeye bağliyacağını, rekabette eşitliği sağlayacağını, Üniversitelere, sivil toplum kurullarına, gazete yazarlarına anlattık. Tüm gazetelerle iki sayfa ilan vererek verginin ülke yararına olduğunu belirttik TV. açık oturumlarıyla yararını altı ay süre ile

anlattık. Deyim yerim yerindeyse etkin kampanya ile kamu oyunu bilinçlendirdik.

-Olumsuz, ses, yazı, görüntü yollarını kapattık. Tüm federe parlamentolardan ve Federal meclisten beklentimizin üstünde hızla geçti, kanunlaştı. Bunu beklemiyorduk, yıl sonuna iki ay kalmıştı. Maliye Bakanı'na Bürokrasi hazırlanamayacak. Önümüzdeki yıl uyguluyalım'ı Bakan basın toplantısında açıkladı. İki gün içerisinde 16 milyon protesto telgrafıyla karşılaştık. Üç vardiya çalıştık Kamu oyunun isteğini yerine getirerek 1969 mali yılda uygulamaya başladık.

Muhalefet iken hazırladığı projeden vazgeçme lüksü yoktur

.....

Özal'ın icraatını eleştiren, yasağı kaldırılan eski başbakanımız "Peşime düşün size cennet vaat ediyorumu" ülke genelinde etkin işledi.

Deneyimli, yapamadıklarını 10 yıllık sürede gözden geçirmiş, projeleri çantasında, umudu vermişti Çünkü: Özal'ın programı ilk günden hayattaydı. Benzer uygulamaları tekrarlayacak beklentisindeydik.

Seçim zaferle sonuçlandı. Koalisyon hükümeti kuruldu. Başbakanlığa Afyon -Dinar belediye bandosunun şefi Ali çavuş ekibiyle hemşerisinin başarısını tebrike gitmiş 6 ay konuk oluvermişti. Halka verdiği sözlerin projesi yokmuş. Tebrikleşme ve öpüşme bando eşliğinde günleri ayları aldı götürdü. .

Demokrasimiz, bu ustaların yönlendirmesi ile bugünlere ulaştı Merkez adayı sürekli parlamentonun listesinde yemin merasiminden merasime meclise gelen 30 yıllık parlamenterlerimize halk kırmızı kart göstererek ders verdi ama henüz yeterli olmadı.

Büyük Atatürk'ün bize olan öğüdü bu konuda çok vecizdir:

“Efendiler, aziz milletime şunu tavsiye ederim ki, bağrında yetiştirerek başının üstüne kadar çıkaracağın adamların kanındaki, vicdanındaki asli cevheri, çok iyi tahlil etmek, dikkatinden bir an feragat etmesin.”

.....

Baba Bush ve Dukakis (Rum asıllı) ABD başkanlık yarışında TV açık oturumunda soruları yanıtlıyorlardı. Times köşe yazarı Dukakis'e “Yardımcın seninle taban tabana zıt kişiliğiyle biliniyor. Seçilirsen nasıl uyum sağlayacaksın” sorusunu yöneltti. Dukakis; “paralelimde düşünceli kişiyle olsaydım, yanlışları, hataları nasıl düzeltecektim?” İleri aşama demokrasi dersi vermişti.

Demokrasimizde ihraç, kapının önüne koyma daha ileri aşama olsa gerek.

Şevket Süreyya Aydemir Tek Adam, İkinci Adam ve Menderesin Dramı adlı yarı belgesel yapıtında; padişahlık sisteminden gelen gelenekte itaat ve teslimiyette kusursuzluk esastır. Rahmetli Menderes padişahı, onun paşasını ve İnönü'yü gördü, yaşadı. Saygı ve itaatin kendisine gösterilmediği, eleştirildiği için gerilimli sert davranışlar sergiledi ve askeri müdahaleyi tetikledi, yaklaşımındadır.

Yer kürede insanoğlunun şimdiye dek bulabildiği yönetim şeklini gelecek kuşaklar bilimsel, çağcıl, objektif projeli ekipleri göreve getireceği, bugünlerin olumsuzluklarını tekrarlamayacağı, duygusallıktan uzak, aklın ve ilmin emrinde hareket edeceği kesindir

Çünkü: Cumhuriyetimiz 140'ı aşkın üniversitede bilimin aydınlık ışığına yeni nesilleri hazırlamaktadır. Bilgi eksikliğimizin davranış bozukluklarından onlar, olumlu yönde dersler çıkaracaklardır

YAŞAM KÜLTÜRÜMÜZDE Kİ OLUMSUZLUKLAR VE ÇARELER

Asil bozulmaz, bal kokmaz.

Bozulursa yağ bozulur

Çünkü aslı ayrandır

Namık Kemal.

Yazı dizimizde Türklerin dünyaya devlet kurmayı öğrettiğini, ilk kez post örtünmeden dokuma giysiye geçtiklerini, ev süsleme sanatı, halı ve kilim dokuduklarını, demirciliği öğrettiklerini belirtmiştim.

Çoğunluğu yabancı araştırmacı, Türkolog ve sosyologlar, ırkların tanımında alışkanlık ve özelliklerinden söz ederken Türkler için misafir sever, yardımdan hoşlanır, sözünde durur, çalmaz, çaldırılmaz, haksızlık etmez, hak yemez, güçsüze, yaşlıya, hastaya, kadına, çocuğa, esirlerine şefkat, merhamet ve hoşgörülüdür demektedirler.

Tespit edilen yüksek karakter ve ahlaki değerler birlikte yaşamı kolaylaştırıcı kurallar, yazılı değildir. Atadan oğula aktarımdır. Elli-altmış yıl öncesi göç, nüfus artışı, çekirdek aile yapısının oluşumu gibi etkenlerle aile ve çevreden alınan temel eğitim işlevsiz kaldı.

Örneğin; küçük yaşlarda ayıp, günah, haram gibi manevi yaptırımlar, belleklere yerleştirilerek, olumsuz davranışlar engellenmekteydi.

Doğadaki varlıklara saygı, herkesin göreceği yere pislik atmama, yolda gördüğü taşı, çalıyı kaldırma gibi davranışlar, sevgi ve ikna, tembih, ihtar yoluyla öğretilmekteydi. Çocuklar toplumun gözetim ve denetimindeydi. Geleceğe hazırlamada herkes sorumluluk bilincindeydi.

Bu Günün Görüntüsü

Görkemli güzellik ne yazık ki gölgelenmekte ve aşınmaktadır. Sergilenen davranışlar çağ dışı ve düşündürücüdür.

Gözlerimizin tanıklığında çirkin eylem ve davranışlar, birlikte yaşamı olumsuz etkilemektedir. Acilen önlemler, çareler üretilmesi kaçınılmazdır.

Kural tanımazlık, sahtecilik, dolandırıcılık, hırsızlık, kaçak, devlet varlıklarına kasıt, yağmacılık, trafik terörü günlük adi eylemlerdir.

Olumsuzluklar çoğaldıkça çoğalıyor. Etrafınıza baktığınızda doğal güzelliklerimiz, denizler, sahiller, göller, nehirler, şehir içi ve dışı yollar, ormanlar ve benzer ortak alanların görüntüsü içler acısıdır.

Çarpıcı birkaç örnek görüntüsü:

Geniş kültürlü, şelale benzeri sözcükleri iç açıcı dostumun 95 yaş gününü evinin yakınındaki plajda kutlamaya gittiğimde, günlerden pazartesiydi. Elinde çöp torbası, 2 günlük tatilcilerin ortalığa gelişigüzel serpiştirdikleri kirli çocuk bezleri, pet şişeler, karpuz kabuğu, mısır koçanları, içi çöp dolu poşetler ve özellikle gece tükettikleri içki şişeleri kırıklarını kumsaldan topluyordu. Yorgun bedenine yardıma geldiğimi görünce çok sevinmişti. Hafta başı temizliğini 15 yıldan bu yana çeşme boyalık plajının bir kısmını birlikte temizliyorduk.

Sahil fıkır fıkır, iğne atsan yere düşmez görünümde, her yaştan insanlar görüntüden rahatsız değil, seyirci.

Burası kolay, esas sorun İzmir-Çeşme otobanında atıklardan bu yaz 7 kez yangın çıktı. Özel hobi ormanlarından pek çok fidan yandı. Bilgisine, çok üzülmüştü.

Sözünü ettiğim otobanda 120 km/saat hızla giderken hız ihlali ile önüme geçen pahalı cinsten 4 çekerin

Sürücüsü orta yaşlı, sakallı, fesli ve sağ ön koltukta tesettürlü hanımı camı açarak boşalttığı poşetteki karpuz kabukları görüşümü engelledi. Şanslıydım...

Görünürde herhangi tarikat veya cemaat mensubu ve varlıktı. Onları eğiten, emrinde tutan, yön veren önderleri, bu tür davranışın günah, ayıp, yasak olduğunu anlatmamış, belki kendisinde bilmiyor olmalı.

Oysa İslam'da yeryüzünün her yanı namaz kılınacak seccadedir (Namazgâh). Temiz tutmak zorunluluktur (Temizlik imandandır –Hazreti Muhammed (S.A.V.) (Buhari)).

Eylül 2009

Muğla'dan Marmaris'e gidiyorum. Yol kenarında 50 metre aralıklarla çöp torbaları her iki tarafta bir kaç kilometre ileride 10-12 özel giysili kişiler, araçlardan atılanları topluyorlardı. 10 günde bu yolu 4 kez geçtim. Her defasında aynı görüntü. Şu farkla, ilk günkü torbalar siyah, ikincisi sarı, üçüncüsü yeşil, dördüncüsü mavi, 3 günde 50 metrede çöp torbasını dolduran güzelliklerle pislemişlerdi. Güzergâhtan şehirli, varlıklı, eğitilmiş ve pahalı araçlarla geçenler ağırlıklı her sınıftan insanlarımızın atıklarıydı.

Şehirlerimiz:

Çöp tankları boş, etrafa serpilmiş poşetler, elindeki atık maddeyi biraz ilerideki tanka koymaz, yere atar. Yürüdüğü-nüzde ayağınıza pet boşu, çekirdek, muz, narenciye kabukları ve ifrazatlar, izmaritler. . . .

Vefakâr çalı süpürgeliler olmasa veya bir haftalık işi bıraksa, adım atacak yer bulamaz, kokuşmuşluktan kaçamaz, hastalıklarla baş edemezsiniz.

3 asır önce Büyükelçi olarak gelen İngiliz, Fransız, Alman ülkelerine gönderdikleri raporlarda ve anı kitaplarında İstanbul başta gördükleri şehirlerin cadde sokaklarının temizliğini övmektedirler.

Yurt dışındaki yaşamda bizdeki özgürlük, başına buyruk davranış yok. Onlar kendi hürriyetlerinin sınırını başkalarının hürriyetinin başladığı yerde sonlandığı bilincine ulaşmışlar. Asırlar öncesi bizdeki güzellikleri devir almışlar. Görüntü kirliliği, korna sesi, yayaya trafikte saygıyı yaşamlarına katmışlar.

Çözüm:

Görüntülenen davranış bozukluğunu sergileyen kirleri yaratan biz olamayız. Yaşam kültürümüz, ataerkil yapımız göç ve nüfus artışı, ahlaki değerlerimizi aşındırdığı gerçeği karşındayız.

Elli yıl öncesi köy, kasaba ve şehirlerde yaşayanlar birbirlerine, doğaya, yaşam alanlarına son derece saygılıydı. Sokak, park, yol, meydanlara çöp, ifrazat atan olursa, herkes gözleri ile bu yabani nereden çıktı dercesine bazen sözlü cezalandırırdı.

Dünyasını değiştiren atalarımızı getirebilsek, ilk haykırışları bu davranış kirliliğini benim nesillerim yapmaz, yapamaz diyecekleri kesin. Çünkü onların davranış bozukluğu sergileme özgürlükleri yoktu.

Kaybolan yaşam kültürümüzün güzelliğini tekrar el birliği ile yaşama geçirmeliyiz. Bunun için gecikmeksizin el birliği ile yasama organını göreve çağırıp, yazılı, yaptırımlı kurallar düzenlemelerini istemeliyiz. Mevcut kurallar aşınmış, yetersizdir.

Reklam panolarına, cadde, sokak, park, tüm ulaşım yolları, piknik alanları ve plajlara bilgilendirme ve ikaz levhaları, çöp tankları konulmasını sağlamalıyız.

YOK EDİLEN VARLIKLARA BİRKAÇ ÖRNEK

Yollar stabilize olmazdan önce 15-20 km'de yol kenarında birkaç ağaç, akan bir çeşme görür, çeşmesinden suyunu içer, serinler, hayvanlarınız varsa onlar da sulağından yararlanır, gölgesinde dinlenilirdi.

Akar kaynağı olmayan ovalarda 10-15 m uzunlukta ardıc kütüğünden bir direk, karaçam dallarından çatalına monte edilmiş ve uç tarafında zincirlere bağlı kovası olan sereni görürdünüz. Kovanın girdiği kuyu ağzında çoğu kez yaşlı bir değirmen taşı, ipin veya zincirin oyukları ile süslü olarak bulunur. Kuyuya eğilip baktığınızda 15-20 m derinliğinde dikdörtgen veya silindir biçiminde özenle döşenmiş, granit ya da bazalt taşlarla örülü duvarları görürdünüz

Dibi yakınsa, resminizi seyir ederken, zincirleri asılarak kovanızı doldururdunuz. Doğanın soğuttuğu kuyu suyu sizi ve yoldaşlarınızı sular, kalanını yönlendirilmiş savaktan oradaki ağaçlara gönderirdiniz.

Şimdilerde o çeşmeler seyrelti. Oralardan duble yollar geçti. Her biri dozerlerin altında un ufak oldu. Kalanları ise kaynağından gelen yortusu, toprak küngü veya borusu, bakım-sızlık, ilgisizlikten, akan suyu akmaz, kimse de ilgilenmez.

Serenili kuyular yol kenarlarında görünmez oldu. Ya yol yapıcıları ya da oralarda yerleşikler ağaçlarını alıp götürdüler. Kuyularını doldurup üzerinden yol geçirdiler. Kalan olduysa kör kuyu halinde terk ettiler.

Yaptığı hayrın onuru ile bu dünyadan göçenlerin anısına vefa ve saygı hep göz ardı edildi.

Anıt haldeki kültür varlıklarımızı, görkemli geçmişin anıtsal belgelerini, cehalet değirmeninde öğüttüler.

HAYATTAN NE ÖĞRENDİM

Sonsuz bir karanlığın içinden doğdum. Işığı gördüm, korktum. Ağladım.
Zamanla ışıktta yaşamayı öğrendim. Karanlığı gördüm, korktum.
Gün geldi sonsuz karanlığa uğurladım sevdiklerimi...
Ağladım.

Yaşamayı öğrendim.
Doğumun, hayatın bitmeye başladığı an olduğunu; Aradaki bölümün,
ölümden çalınan zamanlar olduğunu öğrendim.

Zamanı öğrendim.
Yarıştım onunla...
Zamanla yarışılmayacağım, zamanla barışılacağını, zamanla
öğrendim...

İnsanı öğrendim.
Sonra insanların içinde iyiler ve kötüler olduğunu...
Sonra da her insanın içinde iyilik ve kötülük bulunduğunu öğrendim.

Sevmeyi öğrendim. Sonra güvenmeyi...
Sonra da güvenin sevgiden daha kalıcı olduğunu, Sevginin güvenin
sağlam zemini üzerine kurulduğunu öğrendim.

İnsan tenini öğrendim.
Sonra tenin altında bir ruh bulunduğunu...
Sonra da ruhun aslında tenin üstünde olduğunu öğrendim.

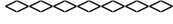

Evreni öğrendim.
Sonra evreni aydınlatmanın yollarını öğrendim.
Sonunda evreni aydınlatmak için önce çevreni
aydınlatmak gerektiğini öğrendim.

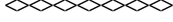

Ekmeği öğrendim.
Sonra barış için ekmeğin bolca üretilmesi gerektiğini.
Sonra da ekmeği hakça üleşmenin,
Bolca üretmek kadar önemli olduğunu öğrendim.

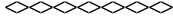
Okumayı öğrendim.
Kendime yazıyı öğrettim sonra...
Ve bir süre sonra yazı, kendimi öğretti bana.

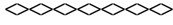
Gitmeyi öğrendim.
Sonra dayanamayıp dönmeyi...
Daha da sonra kendime rağmen gitmeyi...

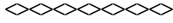
Dünyaya tek başına meydan okumayı öğrendim genç yasta... Sonra kalabalıklarla birlikte yürümek gerektiği fikrine vardım. Sonra da asil yürüyüşün kalabalıklara karşı olması gerektiğine aydım.

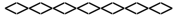
Düşünmeyi öğrendim.
Sonra kalıplar içinde düşünmeyi öğrendim.
Sonra sağlıklı düşünmenin kalıpları yıkarak düşünmek olduğunu öğrendim.

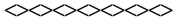
Namusun önemini öğrendim evde...
Sonra yoksundan namus beklemenin namussuzluk olduğunu;
Gerçek namusun, günah elinin altındayken, günaha el sürmemek olduğunu öğrendim.

Gerçeği öğrendim bir gün...
Ve gerçeğin acı olduğunu... Sonra dozunda acının,
yemeğe olduğu kadar hayata da lezzet kattığını öğrendim.

Her canlının ölümü tadacağını,
ama sadece bazılarının hayati tadacağını öğrendim.

Ben dostlarımı ne kalbimle nede aklımla severim.
Olur ya... Kalp durur... Akıl unuttur...
Ben dostlarımı ruhumla severim. O ne durur, ne de unuttur...

MEVLANA

ANADOLUMUZ

*Dörtına gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
Bu memleket bizim*

*Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
Ve bir orman gibi KARDEŞCESİNE
Bu hasret bizim...*

Nazım Hikmet (Kuvvayi Milliye Destanından)

İnsanlık tarihi boyunca oluşan birçok kültür birikimini bağrında barındıran kısrak başı yurdumuz, yuvamız, anamız, geleceğimizdir.

Kutsal topraklarımızdaki yerleşkeler ve onların sofraları, iletişim aksanları, folklorları o kadar çeşitlilik arz eder ki bir köyün tarhana çorbası, komşu köye benzemez. Üstün zekâlı, çilekeş, atalarından kalıtsal hicivli iletişimleri kahveden kahveye değişir. Doyumsuzluğu yaşamının ve bu topraklarda yaşadım demenin yolu, yok olmaya yüz tutmuş, kültürlerimizin birebir yaşanması ve gözlenmesi gerekir.

Her bir ören yerinde doğanın kül katmanlarındaki mağaralar, hamur haline getirilmiş, işlenmiş taş yapıtlar emsalsizdir. Anadolu'muz, yeryüzünde ilk yerleşimlerden kalıntılarla doludur. Coğrafi dokusunu, havasını, suyunu, yaylalarında ki horonlarını,

Yerleşiklerdeki yaşamı, ünlü misafirperverliği görmek, yaşamak mutluluk vericidir. Yer küreyi görme merakı son yıllarda arttı. 2009 yılında 5,5 milyon insanımız yurt dışına turistik geziye gitti. Gördükleri, bencil kibirli, kendini beğenmiş insanlar, sömürünün birikimi yapay yapılar ve yapıtlardır.

Denizi kucaklayan kumsallar, konuklarla dolduğu, otların sarırıp solduğu, çiçekler yapraklarını döktüğü, yaz başlangıcında, batıdan doğuya eğlene, dinlene doğanın ve sakinlerinin konukluğunu deneyin.

Vardığınız yerin otları yeşillikler ve çiçeklerle, rüzgarda yalpalanan gelincikler, papatyalarla karşılar. Oralarda yeniden doğuş henüz başlamıştır. Kuşlar cıvıldaayan, ağızları boz, kırmızı açık yavrularına böcek avladığını, uçan böcekleri kendilerine çağırın çiçeklerin kokularını, buğulu, parfümlü havasını, şırl şırl akan sularını göreceksiniz.

Çiğerleriniz partikül tortularından kurtulacak, kulakları gürültü pasından arınacak, ruhuna ikramlar sunacaksınız.

Atalarının besini, hormonlarla tanışmamış, genetiğiyle oynanmamış, doğallığını halen korumakta ki tatları kendine, canlarına tattırmalısın. Göreceksin, “Bir başkadır benim memleketim” türküsünü içten duygu seliyle yorumlayan Ayla Algan’ın kaseti eşliğinde bir daha, bir daha dinleyerek gezdiğin, gördüğün ve görmediğin yerleri bin kez görmek isteyeceksin.

Anadolu doğallığını sürdürmekte, ancak; göçlerle eski dokusundan çok şey kaybetmektedir.

Kaybolan kültürler kervanına her geçen gün katılım, artan hızla devam etmektedir.

Bu nedenle aziz vatanımızın her köşesini gezelim, görelim, tanyalım ve değerlerimizi yaşatmaya, gelecek kuşaklara da aktarmaya çalışalım.

Doğup büyüdüğüm ve yoğrulduğum toprağımı ve insanımı anlatmaya, koruma ve sürdürme çağrısı yapmaya çalıştım.

Anadolu’muz doğanın başyapıt tablosudur. Her köşesi benzersiz, sınırsız, kültürel zenginliklerle doludur.

Bu tarih, doğa ve kültür zenginliklerimizin bir insanlık hazinesi olarak korumak, geliştirmek ve gelecek kuşaklara aktarmak, en önemli görevlerimizden birisi olmalıdır.

1. Kara Dede zirvesinden koruluk ve Acıgöl manzarası

2. Çamdan su bardağı ve sarı haşhaş

3. Yörüklerin At halı, merkep heybesi ve kuşak

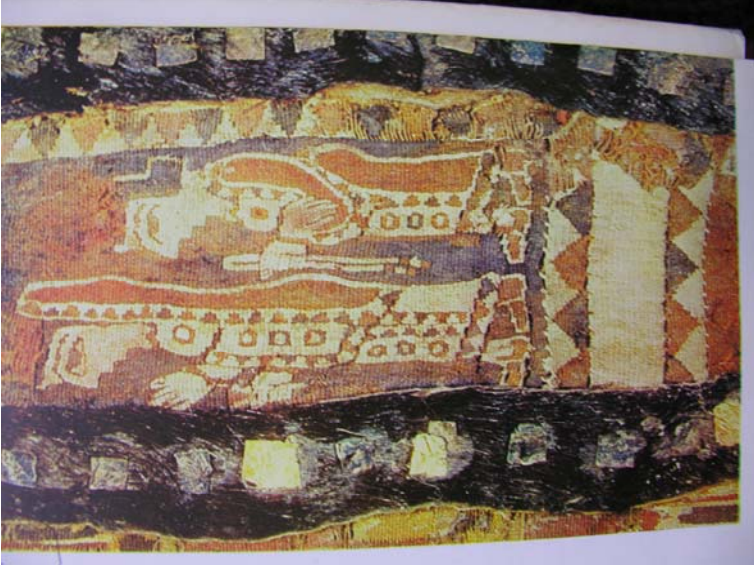
4. Sarı keçili çeyizlik deve heybesi

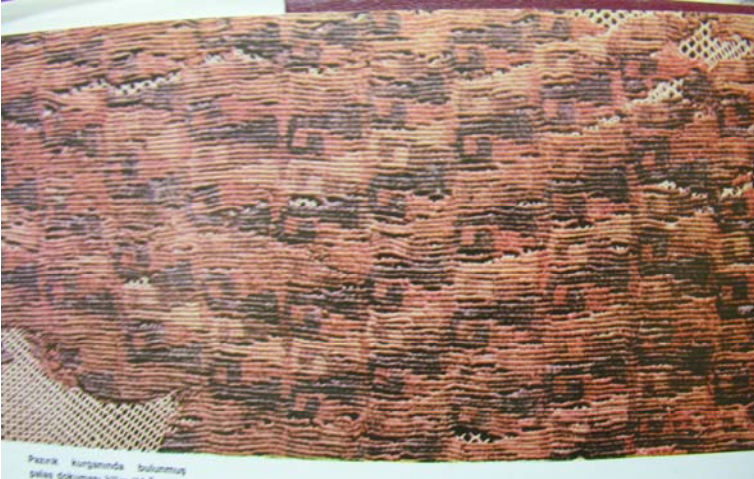
5. Kara keçili çeyizlik deve heybesi

6. Çeyizlik ıstar çuvalı

7. Pazırık koruġanında bulunmuş, dua eden kadınlar figürlü en eski kilim; M.Ö. 6500

8. Pazırık koruġanında bulunmuş palas dokuması kilim; M.Ö. 6500

9. Ak Seccade, Dazkırı – Aşağı Yenice Köyü; İmal: 1951

10. Yağcıbedir Seccade, Sındırgı – Karakaya; İmal: 1944

11. Bıçaklı Seccade, Milas – Bozalan Köyü; İmal: 1890

12. Yahyalı; İmal: 1964

13. Gazelli Seccade, Dazkırı – Aşağı Yenice Köyü; İmal: 1960

14. Kamalı Seccade - Kayseri 1885

15. Uşak Seccadesi 1615

16. Türkmen çadırı kapısı, namazlık

17. Milas Karacahisar 1854

18. a. Halı yastığı Sivas Kangal b. Kilim yastığı Adana yörekleri

19. Kara dede koruluğunda Hıdırellezde sofra

Not: Antik iki kilim dışındaki objeler koleksiyonumdan.